

ઐ પરણેતરોનો પ્યાર !

(પારસી અંસારની એક ચોટી વાર્તા.)

લખનાર—

મરહુમ માનેકજી એદલજી વાઝ્જા.

પ્રગટ કરનાર—

દીનશા એ. કરકરયા.

તે

“દોંગ-સોંગ” ચોપાન્યાના માલેક અને અધીપતી.

આ વાર્તાનું પુસ્તક મરહુમ મી. માનેકજી એદલજી વાઝ્જાએ
મુંબઈમાં લખ્યું હતું અને મી. દીનશાહ એ. કરકરયા
એ મુંબઈ ગ્રાંટરોડ, બાલીવાલા થીયેટર પાસે
આવેલાં જર પ્રી. પ્રેસમાં પોતાને માટે છાપી
ત્યાંથીજ પ્રગટ કીધું છે.

અદેખ .
જલ ૩,૩૩
વાદામા
(જેપ)

૩૧,૧૭૨

આ પુસ્તક ૨૬૭ નાં ૨૫ માં એક પ્રમાણે છાપી પ્રગટ
કાઢેલું છે માટે એના લેખકની પરવાનગી વીના કાઢતે
છાપી પ્રગટ કરવાનો હક નથી.

કિ.શી.૩૫/-

સારાં કામોમાં ખોદાની મદદ છે.

—:૦:—

રેહમી બાપનો હાથ સદા લાંબો છે. માણસ માત્ર આ દુનિયા માં જોડલું અને તેટલું લલું કામ કરવાને માટેજ સરખાયેલા છે અને તે કામ પૂર્ણ કરી જે માણસ આ દુનિયાની વૃધ્ધી અને આબાદી વધારે છે તે ખુદરતનો ખરો બહાલો દોસ્ત છે. સારા કામોમાં ખુદાનો હાથ છે એમ આપણે આ દુનિયામાં ચાલતા કરોઆર ઊપરથી આયનાની માફક સ્પષ્ટ જોષ શક્યે છીએ. સારાં કામો કરતાં ઘણી મેહનત અને રંજ પડે છે ત્યારે તેને સધળાંઓ સંપૂર્ણ બળની શક્તાં નથી, પણ જે કોઈ પોતાનું સાચું કામ કે જે આ દુનિયાના લોકોને માટે કાંઈ ફાયદાકારક હોય છે તે કામ બળવતાં તો વધારે ઘણી મુશકેલીઓ નડે છે, છતાં જો ઇનસાન આહે છે કે આ કામ આપણે પૂર્ણ કરવું તો ખોદા તેને જરૂર મદદ કરે છે.

હમોએ હમારા ધંધામાં વારંવાર જોયું છે કે ઘણા મુશ-કીલ સંજોગો વચ્ચેથી ખોદા હમારી અરજ ઘણી નહી તે થોડીથી વાંચે છે અને હમારાં સાહીત્યના મોટાં કામને કોઈ ફરેસ્તા રૂપે ઇનસાનને મોકલીને હમારાં કામને એવું તો આસાન બનાવી દે છે કે જેથી હમો હમારી મેહનતનું રૂકું ફલ જોવાને ઘણા નશીબવાન થઈએ છીએ. હમો ઘણા આશાવાદી છઈએ કે અમે તેટલા ખરાબ સંજોગો વચ્ચેથી ધીરજ અને ખંત ગુમાવતા નથી અને તેથી તેનું પરિણામ જે કાંઈ આવવું જોઈએ તે આવે છે.

આ વાર્તા ઘણી લાંબી હોવાના સખએ પ્રીન્ટરોની બુલથી ચાલુ નંબરો હેરફેર છપાયાં છે, પણ સીલ સીલો અને પ્રકરણો બરાબર છે. તેથી દરગુજર આહયે છીએ.

આ વાર્તા કાંઢાણી કીરસાને ભુલાવે તેવી મોટી વાર્તા છે અને એ વાર્તા આપણા મોટા પારસી લેખક મરહુમ શેઠ માનેકજી વાચ્છા નામના લેખકે હમુને આપી હતી, જે આજે ચોપડી રૂપે પ્રગટ થાય છે. શીરીનની કાંઢાણી, ગુસ્તી ગરીબ, દુખી દાદીયા જેવી મોટી વાર્તાઓના લેખકો, તે આગલ સસ્તા ટાઇમ ના જમાનામાં ચોપડીઓ છાપીને પ્રગટ કરી શક્યા હતા નહીં, પણ આ ક્રમતરીન શેવક ને જોઇ તાબાએ જાણે પારસી સાહિત્યને એકઠું કરવાજ મોકલ્યો હોય તેમ હશે. આ ભારે મા ભારે કામ ગમે તે ભોગેખી સેદલું બનાવીને હયાં મુકી જઈશું કે જેથી વાંચનારી આત્મને એમના ધણા માઠાં ફળો આપવાના મલશે.

કાલરનનો પોતાનો એકઠો કીધેણો ખજનો મુકી જતાં કાંઈ થોડો ધણો સંતાંપ થયો હતો નહીં, તેમજ રોમના આદશાહ સીકન્દરને પોતાનું રાજપાત મુકીને મરવા ગમ્યું નહીં, કારણ આ દુન્યાની સધળી મીથ્યા ચીજો હમેશને માંટે તેઓએ એકઠી કરી રાખી હતી કે જે ચીજો હયાં મુકીને જવાનો તેઓને કદી વીચાર પણ આવ્યો હતો નહીં. જ્યારે હમેતો હમારો સધળો સાહિત્યનો ખજનો એવા લોકોના હાથમાં આપીને જઈએ છીએ કે મરણને ખીજાણે કોઈ લાલચનો ગમ કરવા હમુને કારણજ મલવાના નથી, તેથી હમે વધારે ખુશી છઈએ.

આ વાર્તા જુના જમાનામાં લખાયેલી વાર્તા છે પણ એના મરહુમ લેખક સાથે જો હમુને આગળનો પરીચય હતો તો ધણા પુસ્તકો અત્યાર આગમજના હમારા હાથે પ્રગટ થયાં હતાં.

મુંબઈ

લી૦ દુવાગો સેવક,

તા૦ ૧-૧૧-૩૪

દીનશા એ૦ કરકરયા.

બે પરણેતરનો પ્યાર !

યાને

ખરી હકદાર કોણ ?

(પારસી સંસારની એક વાર્તા)

ષ્ટ. સ. ૧૮૫૭ના વરસના સપ્ટેમ્બર મહીનાની આખેરીએ, એક શનીવારની છેક સાંજના, જમાદાર બેહેરામ, ઇંગ્લેન્ડ સરકાર ની લશ્કરની એક ટુકડીનો વડો, પોતાના ઠાકીને પસીને ગરકાવ થઈ ગયલા લડાએક ઘોડાને તાપી નદીના કીનારા આગળનાં એક જંગલમાંથી રસ્તો કાપવાને અરજ કરતો હતો.

તેની પછવાડે, થોડીક જગાને તક્ષવતે, તેનો યુદ્ધો પશુ નીમકહલાલ ધરાની ચાકર શેહરીઆર પણ એજ પ્રમાણે ઘણી મહેનતે સવારી કરતો હતો.

જેવા તે લોકો તે જંગલની સરહદ ઉપર આવ્યા કે આયમતા સુયનાં સીધાં કીરણોએ તે લોકોના શીકકા પડી ગયલાં એહરાપર તાજગી બક્ષી.

આપણા જવાન જમાદારની ઉંમર અઢાર વરસની દીરતી હતી.

તેનું શરીર સીધા સરવની મીશાલેનું અને રોનકદાર હતું. તેનો ચેહરો બનાવતી વખતે તે પરવરે પાકનું સર્વ ધ્યાન તેમાંજ હતું. તેનો ચેહરો સઉથી ખુબસુરત ઓરતના જેવો હતો. તેના વળ ખાધેલા બાલ સોનેરી રંગના હતા. વળી આ તદ્દન ખુબસુરત ચેહરાપર નાળુકાઘનો જરાખી છાપ દીરતો ન હતો. તેના દીલમાં તે વખતે મલતા લશકરી અમલદારોને છાજતોજ પ્રેશાક હતો. તથા પોતાના સવારી ઘોડાની ઉપર પોતાનું ખરૂંજ ધરાની લોહી દેખાડતો બેઠો હતો.

તેનો ધરાની ચાકર શેહરીઆર જે ખરોજ ધરાની બચ્ચો હતો તે અધોર વયનો હતો. તેના બાપદાદાઓએ એના શેઠના કુટુંબમાં અસલ વરાવાઓના વખતથી ચાકરી કીધેલી હોવાના સબબથી આ ચાકર પોતાના હાલના આ જુવાન શેઠ સાથે વધારે અતલગનો સંબંધ ધરાવવાનો હક મેળવ્યો હોય તેમ વરતતો હતો. અને તેની આ ચાલ જે બીજા કોઇ નવા અને જુવાન ચાકરના સંબંધમાં ઘણીજ તુકસાનકારક થઇ પડતે તે તેની જમ્મીને લીધેજ માફ થઇ શકતી હતી. બીજી બધી બાબતોમાં શેહરીઆરે પોતાનો જાતી સ્વભાવ રાખ્યો હતો. તે એ કે પોતાને મનથી પોતાને મોટો ગણનારો, ઘણોજ મોજલો સ્વભાવ રાખનારો, ઘણુંજ ડહાપણ દેખાડનારો, અને પોતાના શેઠ અને તેના કુટુંબ પરિવારપર હવ ટ્રાણ કાઢી આપનારો તે હતો.

જમાદાર બેહરામ જેવા અંગ્રેજ સરકારની ચાકરીમાંના એક

લશકરી અમલદારનો અને મુંબઈ શહેરના “જમશેદ બાગ” જેવા એક મોટા બાગચીયા અને હવેલીવાલા શેઠના એક પુરા વારસના ખાસ ચાકર તરીકે રહેવું એ તેને મનથી મોટું માન મળેલું તે સમજતો હતો. ખરું જોતાં તો શેઠરીઆર એમજ સમજતો હતો કે તેના પોતાના કરતાં વધારે માન અને મોલાવાલું આ દુન્યામાં ફક્ત એકજ બીજું માણસ હતું અને તે તેનો પોતાનો શેઠ હતો. શેઠરીઆરના દીકમાં પણ તે વખતને ઓળખતોજ એક લશકરી અમલદારના ચાકર જેવો પેશાક હતો. તથા તેનો ઘોડો જો કે દેખાવલો તો નહીં હતો તોપણ જોરમાં તેના શેઠના ઘોડા કરતાં સરસ હતો.

જેવા તે લોકોએ પોતાના ઘોડા ચોખ્ખાબ્યા કે જમાદાર બેહરામે પોતાનાં ગજવામાંથી એક નાતું દુરખીન કાઢ્યું અને તેને માંડીને પોતાની નજર પુવં તરફ ફેરવીને લાંબી નજરે જેવા લાગો, તે તરફની જમીનનો દેખાવ મોટો અને ખુલ્લો હતો. તેની જમણી બાજુએ મોટી અને દબદબાભરેલી તાપી માતા પોતાનું પાણી ભઠ્ઠા જતી હતી. અને ડાબી બાજુએ અને સામે જ્યાંવેર નજર ગઇ ત્યાંવેર પાણીથી ઘોવાયલાં અને તરતનાંજ કાપણી કીધેલાં અને કાઢવ કીચલથી ભરપુર ખેતરો સીવાય બીજું કંઈએ દેખાતું ન હતું.

જવાન બેહરામે દુરખીનમાંજ નજર રાખીને કહ્યું.

“હાં તો નહીનાં પાણી અને ખેતરો સીવાય બીજું કંઈએ આપણી નજરે પડતું નથી. એક ઝુપડું કે ઘર કંઈ દેખાતું નથી.

“ઝુપડાં, જમીદાર સાહેબ, ખીરામ, નાલીશેઠ, તમે ઝુપડાં

જેતીતી કે ?” શેહરીઆરે પોતાના શેઠની નજદીકમાં આવી-
ને પુછ્યું.

“હા, જેઠું છું તો ખરો. પણ હોય તો જેઠંની શેહરી-
આર.” બેરામે દુરખીન બંધ કરતાં કરતાં કહ્યું.

“એને પાછાં નાનાં નહીં કરેય, સાહીબ ખીરામ, પેલા
બાળુ ફારીને જોએય કે પેલા મોટા વાદલ આવીય તે શું છે ?”

બેરામ ફર્યો અને પોતાનું દુરખીન પાછું માંડીને પશ્ચીમ
તરફનો દેખાવ જોવા લાગો.

તે તરફનો દેખાવખી પુર્વ તરફના જેવોજ હતો. તે તર-
ફખી થોડે થોડે તફાવતે ખેતરો અને વચમાં ઉંચાં જંગલી
ઝાડો અને ખજુરાં પ્રશકળ દીસતાં હતાં. તેઓની ઉપર આચ-
મતો સુરજ પોતાનાં લાંબાં સીધાં કીરણો એક અંધારી ઝાળી
વાદલીમાંથી ફેંકીને જણે તે જગા ઉપર બધો આતશ સલ-
ગાવ્યો હોય તેવો દેખાવ કરતો હતો.

“યા હુરમજદ, ખીઆરી ખીરામ, એ શું છે ?” શેહરી-
આરે જ્યારે જોયું કે તેના શેઠે પુરતો વખત ત્યાં જોયા કીધું
હતું ત્યારે પુછ્યું.

“હું ધારૂંય, શેહરીઆર, કે બેશક આપણે રાતના સુવા
માટે કેઠે છાપડું શોધી કાઢીએ તે અગાઉ એક મોટું
તોફાન થશે.”

“એતો આપુને મોટા વધાઈ મળ્યા” જંગલી ધરાનીએ
તાહુકો પુર્યો.

“એમ નહીં.” જમાદાર બેહરામે હજુર સુધી જોવાનું

નરી રાખીને પાછો જવાળ આપ્યો. “એમ નહીં. બધી બાજુએ નજર કરતાં એકબી માણસનો આકાર, કે એકબી છાપર, કે જરા ધુમાડોબી નજર નથી આવતો કે તેથી આપણે જાણીએ કે ક્ષણની જગાએ માણસનું રહેણાણ છે.”

“એ તો પેલીના કરતાં વધારે સારી વધાઈ આવીય.”

“શેહરીઆર.”

શીરીઆર, શીરીઆર, ને રૂજ શીરીઆર, પહેલે જરા વાર થતી કે ‘પહેલવાન શીરીઆર’ કરીને બોલાવતીતી પણ હવે સરકારી માણસ થઇય તેથી હવે પોતાના બુઢા આકર જે બપાવા જેવી થાએય તેને ‘શીરીઆર’ કરીને લાંક મારીય પણ હવે એની વખત આવીય, ખરાજ વખત આવીય. સમજેય કે પોતે કેવા મોટી શાહજાદી હોએય તેમ ગરદન લાંબા કરીને ‘શીરીઆર, એઈ શીરીઆર’ કરેય ને માથા ખાઈ જાએય.” બુઢા ઇરાનીએ અરધા ઇપકાના અને અરધા પ્યારના આકારમાં પોતાના શેફને માટે વીચાર બાંધ્યો.

“એ બેહરા, સાંભલેય કે ” શેફે બુમ પાડી.

“જી આવીજ સાહીય. હું અહીંઆ ઉભીયજી શેફ.”

“શેહરીઆર; આપણને અહીંઆ આખી રાત બુદલાં મેદાનમાંજ છાવની નાખવી પડશે.”

“હવે તો પરવરદીગાર ખેર કરેય સાહેબ ! કેવી રીતે આપરે તાંબુ વગર છાવની કરેય, જે એમ બોલેય. બધા ખરસાદ ને ખીજંલીને પવન થાએય, તે કેવી રીતે છાવની નાખેય.

“શું કરીએ હવે કાંઈબી સારી જગા શોધી કાઢવી જોઇએ.”

“ ને એક છાપરાંની આદતી ઝાર ને તકીઆને આદતે કઠણ પથર લેય, એખી સારા ! શીરીનખાઇ એવાં જોએય તો શું કેય તે જાણેય ? ”

શેહરીઆરે ઘણી જાં ચલાવવાના સખખથી બેરામે તેની તરફ ડોલા કકડાવ્યા અને શેહરીઆરે વળી પાછાં બરાં ચલાવ્યાં.

“ લે ચાલ હવે ” ખીજવાઇને બેરામે ખુમ પાડી, “ હુશીઆર થા. રાત થવા આવી છે માટે સુવાની જગા શોધી કાઢવાની તજવીજ કર, સુરજખી અસ્ત પામ્યો છે, અને જો પેલું વાદ્દલું કેવું મોટું અને કાલું થતું જાય છે માટે ઉતાવલ કર, ને નકામી ગડખડ છોડી દે. આપણને જલદી જવું જોઇએ. ”

“ નાલીશેઠ, સાહીબ, બેરામ, આસ્તે આસ્તે જાએય, તેમાં આપડી તંદુરસ્તી સુધરેય, ‘ ધીરાં કામ તે સાહેબની ’ ઉતાવલ થી ખરદાએલા અને ટાકેલાં વરને જોએય તો શીરીનખાઇ શું કેય ? ”

“ મુગો મરની હવે ! ”

“ હું મુગા મરેય પણ તુફાન નહીં મુગારેય ” ફફડી ચટકીને ઘોડાપરથી ઉતરી તેનો પટો તંગ કરતાં શેહરીઆર બોલ્યો.

એટલામાં તો વીજલ્લીના કડાકા સાથે વાદલ ગરજ્યું અને તેનો પડવા એમેર પંઠરાઇ રહ્યો. સોસવાતના જેવા કુંદારા મારતા પવનની સાથે કાલાં વાંદજાંઓથી આકાશ એટલું તો ભરાઇ આવ્યું હતું કે એમેર અંધકાર પથરાઇ રહ્યો. આપણા મુસાફરોના દીલ આ દેખાવથી વીચારમાં પડ્યાં અને હજુર તો

આપણો જમાદાર પોતાની નજર આસમાન તરફ ફેંકે છે તેટલામાંજ તેનાં કપાલની ઉપર એક મોઢોટું પાણીનું ટીપું પડ્યું અને જાણે હમેશ સુધીનો તેનાં નસીય પર છાપ માર્યો. પાછું વાદલ ગરજ્યું અને પાછા તેના પડધા પડ્યા.

“ શર થઈ ચુક્યું. હવે તે આપણી ઉપર પુર જોશમાં આવી પડશે ” ખીહીને નહીં પણ અજાણ્ય થઈને આપણો જીવાન બોલી ઉઠ્યો, હજુર તો પેલા ખીજ ગગડતો પડધા નરમ નહીં પડ્યો. તેટલાં એક ખીજે અવાજ માહેલા બેથી તદ્દન જુદોજ પણ તેઓની મરી ગયલી આશા સજીવન કરતો તેઓના કાનપર પડ્યો. તે અવાજ કોઈ માણસ ત્યાં ચાલતું હોય અને ધર જવાની ઉતાવલમાં પોતાનાં કુતરાંને પાછું તેડતું હોય તેવો હતો.

શેઠ અને ચાકરે જન્નેએ પોતાના ઘોડા ઘોલાવ્યા અને પોતાનો દમ બાંધીને તે શું અવાજ હતો તે બરાબર સાંભળવાને લેભા રહ્યા.

“ હવે આપણને કાંઈ છાપડું મલશે ખરું. કોઈ માણસ આખો દીવસ આ જંગલમાં ચપ્પડીને હવે પોતાને ધર, આવતા તોફાનની અગાઉ જવાની ઉતાવલ કરતો દીસે છે. આપણે તેનીજ સાથે જઈશું. જોજો! સામેથી કોઈ છોકરી આવતી જણાય છે.

“ હા, મારી સાહેબ, સુખરાના પરવરદીગારના પણ આવા વરસાદના વખતે કોઈખી માણસને પોતાના ઘેરથી છોકરીને બાહાર આવવાના શું ગરજ છે જે તે આહી આવેય; ” શેઠરીઆરના દીલમાં શક ઉપજ્યો.

“ અઠવીસમી સપ્ટેમ્બર ! હા ગરામ્બર છે, પણ એ તો આપણે મુંબઈગરાઓ એવા નાજુક છીએ. ગામડેના લોકના મનમાં એવા વીચારો વતીક આવવા કઠણ છે. જોધ એ એ કોણ છે તે તો જોવા દેવો. વાહ ? શું સુંદર શીરીન અવાજ આવે છે ” પછી પેલાં માણસની ખુમ સાંભલીને બેરામ બોલી ઉઠ્યો.

વળી પાછી તેટલાં ગરજનાં થાઇ, અને વીજલી પડી. પવન પણ ખુબ નીકળ્યો, અને ઘોડા જેવાં સુંદર મજબુત જણાવરોખી પોતાના સવારો સાથે ધુજ્યા. પણ જેવો તે ગગડાત નરમ પડ્યો કે પાછી પેલીજ ખુમ પેલા કુતરાને પાછી તેડતી જણાઇ.

“ બોગી બોગી, બોગી, ચાલ અહીં આવ, બોગી. ”

“ વાહ ! શું સુંદર અવાજ છે ” બેરામ બોલી ઉઠ્યો.

“ એ કોઇ જલદી આવેચ તો કેવા સારા થાએચ. ”

શેહરીઆરે દુવા માંગી અને જાણે તેની આ અરજ કમુલ થઇ હોય તેમ પેલો અવાજ બંધ પડી ગયો અને કોઇના ચાલવાનાં પગલાં પડવાનો અવાજ આવ્યો.

“ એ કોઇ જલદીજ આવે છે હવે આપણે જરૂર કેડે સારી આસાએસની જગા ઉપર પોંદચશું. હા, જો પેલો રહ્યો તે માણસ. ” ઝાડીમાંથી નીકલતા એક માણસાઇ આકારને જોધને બેરામ બોલ્યો.

હજુર તો તે એમ બોલે છે તેટલાંજ વીજલીનો આંખને આંધલી કરી નાખે એવો એક સપાટો પડ્યો અને જાણે આંખાં જંમલમાં અને આકાસ ઉપર આગ લાગી હોય તેવો દેખાવ એક પળ સુધી થઇ રહ્યો. અને પછી જોકે હજુરનો સમી

સાંજનો વખત હતો, તોપણ આવા લયભીત તોફાની વાદળથી તે જગા ઉપર બધું અંધારું ગોર થઈ રહ્યું હતું.

નજદીક એક ઘડીસુધી આપણો જુવાન સીપાઈ તે જગા ઉપર રતબધ થઈ ઉભો.

પણ આ તોફાનનાં ટુંકા વખતમાં પેલો માણસાઈ આકાર આવાં લયભીત તોફાનમાંથી ચાલી આવી તેની નજદીકમાં ઉભો હતો, કારણ કે જેવી વીજલી પવન અને મગડાતની સાથે અંધકાર નરમ પડ્યો કે—

જમાદાર એહરામે જોયું તો તેની અજાએખીનો શું પાર? પેલા ધારવામાં આવેલા મરદને બદલે તો તેની નજર એક જુવાન, ખુશ્સુરત, જંગલી જેવી દેખાતી છોકરી ઉપર પડી, તેનો પોશાક તે વખતને લાએકનો અસલી પણ તદ્દન સંભાલથી પેહેરેલો હતો અને તેની પછવાડે એક મોહટા ભુરા બાલનો પાળેલો ઝંતુની કુતરો ચાલતો હતો.

એ પણ તદ્દન અચરતીમાં ઉભો રહીને તેણે જોયા કીધું.

હા, તે એવી રીતે જોતો હતો. કારણ કે તે આકાર એવો તો ખુશ્સુરત હતો કે તેનો જોડો ખીજો મલવો મુસકેલ હતો.

તેણી પંદર વરસની ઉંમરની લાગતી હતી. તેણીનો એહરો સફેદ બરફ જેવો, આંખો બહુ સોનેરીને કેસ, કમાન સરીખાં ભવાં, સીધું અણીઆલું નાખ, એ અને ખીજ દરેક રીતે તેણી એક મેહેલને શાભાવે એવી દેખાતી હતી, તેણીનું વણન થઈ શકવું એક મુશ્કેલ કામ છે. તેણીનો પોશાકખી અજાયબી ઉત્પન્ન કરે એવો સ્વચ્છ હતો.

પણ આ ગંધી ચીજો જમાદાર બેહરામને એકી વખતે તરત દેખાઇ નહી. તેની આંખો તો બસ તેણીના ચેહરા ઉપરજ ઠસી ગઇ હતી. તેના દીલમાં તેણી ક્યાં મલી હતી અને કેવી રીતે મળી હતી તે કાંઇ આવ્યુંજ નહીં.

એક પલ બેઉની નજર એક થઇ અને બેઉ જણ એકમેક ને તગર તગર જોવા લાગ્યાં.

પણ તરતજ પોતાની હાલત યાદ કરીને જવાન બેરામ પેલી અબલાને નમ્યો અને કહ્યું.

“ બાતું, અંગ્રેજ સરકારની નોકરીમાંનો હું જમાદાર છું અને કાનપુરથી ત્યાંના બલવા પછી હું અને આ મારો ચાકર ધર તરફનો રસ્તો લઇએ છીએ, પણ અમો આ જંગલમાં ભુલા પડ્યા છઇએ. માટે જો તમો બાઇ અમો ઉપર મેહરબાની કરીને અમોને કોઈ ઉતારાની જગો દેખડાવશો તો તમારો મોટો ઉપકાર થશે.”

આ જવાન મરદ તરફ પેલી ઓરતે દમમાંજ બેહરામના ચેહરા તરફ તીક્યું અને થોડોવાર વીચાર કરવા ઉભી.

થોડા વખત પછી પેલી છોકરીએ જવાબ આપ્યો—

“ શેઠ આ જંગલની હદ ઉપર મારા બાપતું ધર છે. ત્યાં જો તમો આવશો તો તેવન તમને મોટી ખુશીથી ઉતારો આપશે.”

“ વાહ ! કેવા મજાના બોલીય.” પેલો જંગલી શેહરી-આર આ સાંભળીને ખુશી થયો.

બેરામે ખીજી સલામ કરી અને પોતાની આંખો જે તેણીના ચહેરાપરથી ખીસાડતોજ ન હતો તે ત્યાંજ રાખીને તેણે જવાબ દીધો.

“હું તમારો ઘણોજ ઉપકાર માનું છું અને મોટી ખુશીથી તમારું ધન્ય માન્ય કરું છું. આગત્ર ચાલશે બાનુ, બાઈ.

“મારું નામ કાંઈ બાનુબાઈ નથી. મારું નામ જે તમેને જાણવાની ખાહેસજ હોય તો તે રતનબાઈ છે. મારા આ કુતરાના પગમાં આજે કાંટા બોકાયા છે માટે મારે એની સાથે આસ્તેથી જવું પડશે,” આપણી જંગલી પણ ખુબસુરત અંજણી અબલા બોલી.

“ત્યારે શું તમે આવા વરસાદ અને તોફાનમાં હયાંજ રહેવાને રાજી છો?” બેરામે થોડોવાર વીચાર કરીને પુછ્યું.

“શું ? એક શીપાહબચા થઈને તમે વરસાદ અને તોફાનથી ખીહો છો?” તેણીએ અજબ થઈને તાનો માર્યો.

તેણીનો દેખાવ અને બોલવાના ઉપરથી શેહેરીઆરને એવાં તો ધુન્નરાં છુટાં કે તે પોતાનાં ઘોડાની લગામ મજબુત પકડીને તેની પીઠપર મુંગો બેસી રહ્યો, અને પોતાનાં મનમાં જ બોલ્યો.

“આરી ! ખીરામ ઇન્દ ! આઈતો કોઈ સેથાન છે. એમાં શક નથી, કારણુ જ્યારે એ આવેચ ત્યારે ખીજલી ને બરસાદ ને તુફાનખી થાયાતા. કંઈ સારા વધાઈ નહીં લાવેચ.”

બેરામે જ્યારે તેની ઉપર આ રીતનો હોમલો થયેલો જોયો ત્યારે જરા મીઠજથી કહ્યું “બાઈ, મેં તો તમારીજ તંદરોસ્તીને માટે કહ્યું હતું, નહીં કે મારાં સુખને માટે.”

“છટ કંઈ શીકર નહીં, પણ હવે આપણે અહીં ઉભાં નહીં રહેવું જોઈએ, કારણ કે જોવો, જોને તમો તોફાન કેહવો છો પણ જે એક અમથો પવનનો સપાટો હતો તે તો પુરો થયો છે. પેલી આજી ફરીને જોવો કે વાદળ કેવું ખુલ્લું થઈ ગયું છે.”

“ખરેખર, નમારા કહેવા પ્રમાણે વાદળ ખુલ્લું થયું છે માટે તમો ખરાંજ ‘બાતુ હોસંગ’ છો કે જેના આવ્યાથી સર્વ તોફાન નરમ પડી ગયું છે.”

“શેઠ, મેં તમોને કહ્યું કે માઈ નામ બાતુબાઈમી નથી ને બાતુ હોસંગ પણ નથી. માઈ નામ તો રતનબાઈ છે.”

“વાઈ, તમાઈ જે નામ હોય તે મોઝારક પણ મને ખરાખર કહેવો કે તોફાન હવે ખચીતજ નરમ પડ્યું છે કે નહીં.”

“તમો અમારા આ જંગલના પવનને પીછાનતા નથી. જરાવાગમાં વા િજેઈ થઈ આવે છે અને વધી વીજલીની માફક પાછું ખેંચી નરમ પડી જાય છે જુઓ કે વરસાદની વાદળી કેવી ઉતરી ગઈ છે. હવે જે આપણે જલદી જતે તો જરૂર તે તરફના વરસાદથી ભીંજાઈ જવા વગર રહેતે નહીં. પણ હવે તો તે ખેંચી નરમ પડી ગયું છે. માટે ચાલો હવે આપણે આરને આરને ધર તરફનો રસ્તો લઈએ.” એમ કહીને પોને આગલ ચાલીને પેલા બેઉ મુસાફરોને રસ્તો દેખાડ્યો.

પ્રકરણ ૨ જી.

છુપું ઘર અને તેનાં વસનારાં.

રસ્તે ચાલતાં હવે રાત થવા આવ્યાના સમયથી ચંદ્રના કારણે તેવોનો રસ્તો વધારે ખુલ્લો કાઢ્યો. જમાદાર બેદરામ રતનની પછવાડે પોતાનો ઘોડો ધીમેથી ચલાવતો હતો. પથ તેની નજર તે બધો વખત આવા ખાડા ખમોચ્યાવાલા રસ્તા ઉપર હોવાને બદલે તેની આગલ ચલતા પેલા ખુબસુરત આકાર ઉપરજ હતી.

શેહરીઆર તેની પછવાડે થોડું દુરથી ચાલતો હતો, અને દરેક દગલે અને પગલે બોદા પાસે ખેર કનાવતો અને બેરામ ઇજ્જતની મદદ અને સગેસ ઇજ્જતની પાસણાની માંગતો હતો. અને મનમાં એવી દુવા માંગતો હતો કે તે ક્યારે પેલી અમલા જોતે તે તો ડાકણજ સમજતો હતો તેનાં પંખમાંથી છુટે.

નજદીક એક કલાક એમ ચલતાં તેઓ એક નાણાં આગળ આવી પુગાં. અહીંઆં એક નાણનો ખડક નીકલી આવ્યો હતો તેની આગલ આવીને તેઓ અટક્યાં, અને રતન બોલી.—

“ હાથી બેરદુએ ફરો ” અને પોને આગળ ચાલવા લાગી.

થોડોવાર ચાલ્યા પછી એક માળના પણ ઇંટથી બાંધેલાં પેલા ખડકની પછવાડે આવેલાં એક ઘર આગલ તેઓ આવી પુગાં. એ ઘરની આગુઆગુ પેલાજ ખડકના પથરની બાંધેલી એક ભીંત હતી. આ દેવાણના દરવાજા આગળ આવીને રતને પોતાના સાથીઓને નીચે ઉતરવા કહ્યું. અને બા જીં ઉંધા-હાને ખુબ પાડી.—

“ રસતઘ, રસતઘ.”

“ આયો, બાધ સાહેબ ” અંદરથી એક વાતના જેવી ગરજના થઈ. અને તરતજ પછવાડેતું એક આરણું ઉંઘાડીને એક ડોંગો અને ઠીંગણો, વેંહતીઆં જેવો શખસ નીકળી આવ્યો. તેનો આકાર ગોત્ર ખરનીના જેવો હતો. અને તે કદમાં એકવારથી વધારે ઉંચો ન હતો.

બેરામ વતીક આ અબજોળી જોઈને ડંગ થઈ ગયો.

શેઠરીઆરની તો બચારાની વાતજ નહીં ! તે તો થોડો વાર ઉભો રહીને પછી ગુટણ મંડીએ પડીને ખોદાની અંદગીજ કરવા પડી ગયો.

“ ઓ મોટા પાખ પરવરદીગાર, અમારા ઉપર ધણાજ મોટી દયા કરેય. આએ તો ખરાજ સેથાન મુવાય. પેલા બાહુવાલાએ મને તો સેતાનના હાથમાંજ આપીય.” એવું અને એવું બીજું તે ધીમા અવાજે કોઈને પણ સંભલાવા વગર બોલ્યો.

“ કાંએ વળી શું છે રતન ? અને વલી આ કાણુ છે ? ” પેલો નવો સેતાન બોલ્યો.

“ એ લોકો અબજાણુ માણસો— ”

“ તે તો મને ખબર છે ” વેંહતીઉં વચ્ચે બોલી ઉઠ્યું.

“ સારું ત્યારે—એ લોકો સરકારી અમલદાર અને તેનો આકર છે. એ લોકો પાસેનાં જંગલમાં લુચ્છા પડ્યા હતા અને આજની રાત આપણે ત્યાં ઉતારો લેશે. મારો તુને ખાસ હોકમ છે કે એ લોકોની તું ખરાબર ખરદાસ્ત સેજે. અને પહેલે

પેલા ચાકરને આપણો તમેલો દેખાવ કે ત્યાં એ પોતાના ઘોડાઓ બાંધે. ચાલ, વેક, સાંભલેચ કે ?”

“હા, આએ દોર્યો. ચાલ એક ઉઠ,” તદન ખીલકથી ધુજેલા શેહરીઆરનો હાથ પકડીને તે બોલ્યો.

પણ શેહરીઆર તેના હાથને ઝટકો મારીને તેની આગળથી ખસી ગયો. અને પોતાના શેઠ આગલ ગુટણ મંડીએ પડીને બોલવા લાગ્યો.

“ઓ નાલીશેઠ, ઓ ખીગમણ શેઠ મને માફ કરેચ, મને બચાવેચ, મને એને લપ જવા નહી દેચ, એતો સેતાન છે. અને માગ મરવાના વખત નહીં આવીચ.”

“ચકરમ, મુગો મર! તું જોતો નથી કે એતો પેલી જુવાન બાઇનો ચાકર છે.”

“જુવાન બાઇ, ચાકર, અરે એ તો પેલા સેતાન ને ડાકણ છે !”

“રસતઇ, એને અહીંજ રહેવા દે, અને તુંજ એકલો બેઠ ઘોડાઓને લપ જા, અને પેલા બોગીનેખી જરા કાંઇ ખાવાનું નાખજે અને તેના પગે પાટો બાંધજે.” તરતજ રતને હોકમ કીધો.

“આએ ચાલ્યો રતન, હંઅઅઅઅ.” બુઢા શેહરીઆર તરફ દોલા કકડાવતો અને તેને વધારે બીલવડાવતો રસતમ ગયો.

“મેહરબાની કરીને થોડોવાર બેસીને અહીં આસાએસ લેવો તેટલાં હું તરતજ પાછી આવું છું” રતને પેલા બેઠ જણને એક કાચ દેખાડીને તેપર બેસવા કહ્યું અને પછી ડાયા હાથપરતું એક બારણું ઉંધાડીને તેમાં દાખલ થઇ.

ખીજીજ પલે બેરામે અંદરથી એક ઘોધારી અવાજ સાંભળ્યો.

“કેમ રતન, આજે એટલોવાર વેર ક્યાં હતી ?”

“અમેથી જરા આંદરણામાં ફરતીતી, બાવાજી.”

“ચેરી છોકરી, અત્યાર સુધી તે કાંઈ ફરવાનું હોય કે ?”

“બાવાજી, મને તમો ઠપકો ના આપો.”

“હું કોઈખી રીતે તુંને ઠપકો આપવા માંગતોજ નથી, હું બાણું છું કે જેવી રીતે તુંને સુખ, મજા અને મોજા જોઈએ તેવી રીતનું તુંને અહીં કાંઈખી મલતું નથી.”

“અને હું કાંઈ માંગતીખી નથી, બાવાજી.”

“હાઆ ! માણુશો જ્યારેખી ખીજા ખટલામાં, અને રાજ-દુવારી અને સંસારી બાગદોમાં જીવવાને અને પોતાનું સરવસ્વ જોખમમાં નાખે તે અગાઉ કે લોકોતો તેઓ ઉપરજ નીભાવ હોય તે લોકોનું શું થશે, ને વીશે પુખ્ત વીચાર કરવો જોઈએ. મારે પોતાને તે માટે તો હવે મને મુદ્દલ દરકાર નથી. પણ જ્યારે તું કોણ છે અને તારું હવે પછી શું થશે તે માટેનો વીચાર કરું છું ત્યારે—

“મારે માટે ? હું !! શું તમો એમ ધારો છો કે હાલ હું જે છઉં તેથી કોઈ જુદીજ હવે પછી ચલશ ? હું સદાની છુતી, હસ્તી, રમતી, સુખી રતન, જેને તમો આટલા બધા આહો છો તે હવે પછી અદ્ધાવશ ? હાહાહાહા.” તેણી મોટેથી હસી અને બધું ધર ગળવી મુક્યું.

“તે તો ખરું પણુ—ચાલો કાંધ નહીં, તેમાં શું.”

“પીતાળ, મને ખસ એકજ વખત દેહો કે મેં એવું તે શું મોહકું ખોયું છે? દુન્યામાં તમારો ઓઘો એવો તે કેવોંક મોહકો છે? એવી તે કંઈ ચીજ છે કે તમો હંમેશની મુક્રા છુતા છો, અને જેને માટે તમો હમેશનો વીલાપ કરો છો! અને તે કેવી રીતે ખોહી છે?”

“હમણું નહી, હમણું નહીં, પણુ એક વખત એવો આવશે કે જ્યારે હું તુંને કહીશ કે શા માટે મારી પુઠે જમની. માફક સરકારી માણસો લાગેલાં છે અને શાને માટે હું એક ઘેરાએલા ઉંદરની માફક માણસની વસ્તીથી દુર આવાં દરામણું જંગલમાં આવી વસ્યો છું, અને જ્યાં હું પોતાને છુટો સમજું છું.”

“ખોદા કરે ને તે વખત જલદી આવે! પણુ પ્યારા ખાવાળ, જ્યારે તમારી સાથે હું આ વાત કરું છું ત્યારે એક ખીજ વાત હું તદનજ તમોને કહેતાં ભુલી ગયું છું. ખાવાળ, હું આજે મારી સાથે કોઈ બે અંજણા શખસોને ઘરમાં લાવીછું.”

“અંજણા શખસો? રતન, એ તું શું ખોલે છે? તું કાંઈ મારી મશકેરી કરે છે?”

“નહીં ખાવાળ, હું જે કહું છું તે ખરું જ છે.”

“ખોદાને વાસ્તે કેહ કે તેઓ કોણ છે.”

“અંગ્રેજ સરકારની મોકરીમાંનો એક લશકરી અમલદાર—”

“લશકરી અમલદાર, અહીં, અને વહી આપણાં ઘરમાંજ. છોકરી તું ખરીજ મગજથી ખીસેલી છે.

“નહીં, ખાવાજી, ઐ ઐક લશકરી ન્યાય ખાતાંનો અમલદાર, છેલ્લા કાન——”

“ન્યાય ખાતાંનો અમલદાર ! કમગખ્તીના પારાવાર ! રતઘ, આપણે લોકો ફસી પડ્યાં છીએ, અને તેં અંગણપણે શીકારીને તેના શીકારના ગોદામાં દાખલ કીધો છે.”

“પીતાજી, પીતાજી, નહીં, એમ નથી. જો કદીખી તમે એક ખરોજ ગ્રહસ્થ માણસ જેવા માંગતા હોવો તો તે આએજ છે. તેના કહેવા પ્રમાણે તે કાનપૂરના બલવાની વખતે કતલ થતાં બચી આવેલો એક અમલદારજ છે.

“તેને અંદર બોલાવ, હું વધારે વખત શકમંદ રહી નથી શકતો. જે હોય તે જલદી જાણેલું સાર.”

રતને ખારણું ડંધાડયું અને બેરામ જેણે આ બધી વાત સાંભલી હતી તેને અંદર આવવાને અસારત કીધી.

તે જવાને માટે ઉઠ્યો.

શેઠરીઆર તરતજ કુદીને ઉઠી ઉભો થયો અને પોતાના શેઠનો દગલો પકડીને બોલ્યો. “ઓ શીઠ, મને અહીં નહીં મુકેય. હું એકલા મરી જાએય, પેલા સેથાન મને ખાઈ જાએય, મનેખી સાથે લેઈ જાએય.”

“મુરખ મુગો રેહ.”

રતન જે કે આ વખતે પોતાનું હસવાનું નહીં દબાવી શકી તોપણ હસ્તે મુખડે તેને પણ અંદર આવવાની રજા આપી.

પ્રકરણ ૩ જી.

જાંગીર તીરંદાજ અને જમાદાર બેરામ
વચ્ચેની શુદ્ધતેગી.

તેઓ એક મોટાં ચોરસ કુસાદે દીવાનખાનામાં દાખલ થયાં. તેની સીલીંગ ઘણી નીચી હતી અને ભીંતો લાંબા વખતથી કે ધુમાડાથી કાત્રી જેવી થઇ ગઇ હતી. આ ચોરડો ઘેરની બાજુએ આવેલો હોવાથી તે પેલી તેકડીની ઘણીજ નજ-દીકમાં હતો.

આ ચોરડાની વચોવચમાં શીલીંગની નીચે એક ફાનસ જુભાતું હતું. તથા તેની હેઠે એક સાગનાં લાકડાંની તેબલની ઉપર ફેટલીક ચોપડીઓ પડેલી હતી. તેની પાસે પેલીજ જુની ઢપની સાગની એક ખુરસીપર એક ધરડો માથુસ ખેંટેલો હતો.

તે અધોર ઊભરનો દીસતો હતો. તથા દરેક લડાએક હીલ-ચાલોથી ભરપુર હતો. એક લાંબી દહાડી તેના પેહનવાની ચેહ-રાને જેબ દેતી હતી, તોપણ તેનો ચેહરો જેહમત અને વીચાર વીચારથી શીકડો મારી ગયો હતો.

એક પછસે પુર પારસીને છાંજતો પોશાક તેણે પહેર્યો હતો.

તે દરવાજા તરફ મોઢું કરીને ખેઠો હતો. અને જેવા પેલા મુસાફરો અંદર દાખલ થયા કે ઉભો થઇને તેઓને આવકાર દેવા તે બે પગલાં આગલ વધ્યા.

“પ્યારા પેદર, લુલા પડેલા જમાદાર બેરામજી તે એવણુ છે” રતને ખુલાસો કરીધો.

કંઈક અજળ જેવું ઉચું માન આપણા જમાદારના દીલમાં પોતાના મેજબાનને માટે તેને જોતાંજ પેદા થયું અને તે ઘણોજ વાંકો વધી સલામ કરીને ઉભો રહ્યો.

પેલા બુઢાએ પોતાનો હાથ લગાવ્યો અને ઘણીજ સમ્ય-તાથી કહ્યું—

“મુજ જેવા જંગલવાસી ગરીબના ધરમાં તમારાં મુખ-રક પગલાં જોઈને હું ખુશી છું.”

“મેં તમો સાહેબને નકામી આટલી બધી તરફી આપી છે તે માટે હું માફ માંગું છું” બેરામે મોંઢ ખોલ્યું.

“અરે એમાં તરફી શું છે મારા સાહેબા” એમ કહેતાં એક ખુરશી આમલ ખેંચી અને તેને બેસવાની ઇસારત કીધી. “અમોને ક્યાં ઘડી ઘડી તમો જેવાઓના મુખારક દીદાર જોવાની તક મલે છે.”

એક બીજી વખતે નમાને બેરામે પોતાની પાધડી ટેબલ ઉપર મુકી અને પોતે ખુરસી ઉપર બેઠો. પછી બુઢાજીએ બેસીને વાત આગલ ચલાવી—

“મારી દીકરી મને કહે છે કે તમો જનરલ હયુએટની ફોજ સાથે અહીંથી કાનપુર તરફ કુચ કરી ગયા હતા.”

“હાજી—અને મારાં કમનસીબે મેં તે બહાદુર સરદાર અને તેની આખી ફોજને રાતને વખતે કતલ થતી જોઈ છે” પેરાણાએ એક હાથે મારીને કહ્યું.

“અને—અને જો હું ભુલતો નહીં હોઉં તો તમો પણ ઘાગેલ થયા છો” પાછો દીલાસાના આકારમાં સવાલ પુછાયો.

“બુઢા શેઠ, એમ કેચ કે એ તો બધા મારીજ ગીઆંતા”
એક ખુણામાંથી સાદ આવીયો.

અને બેઉ મેજબાન અને જજમાને નજર ફેરવીને જોંયું
તો ઝોરડાના એક ખુણામાં એક પુતલાં માથક શેઠરીઆર
ઉભો હતો.

“ એ શું રમકડું છે ? ” કરી ખીઢાજી પુછતા હોય
તેમ બેરામ તરફ જોવા લાગા.

“ એ તો, સાહેબ, મારો બુઢો ચાકર છે. ” બેરામે
ખુલાસો કીધો અને પછી ફરીને શેઠરીઆરને પુછયું, “ જંગલી
તુંને કોણે પુછયું હતું જે તું બોલ્યો. ”

“ પુછેછ, પુછેછ કોણ, કોઇ પુછેચ નહી ને બોલેચ
નહીં તેથી હું જવાબ દેચ. તેમાં ગુસે નહી ચાએચ, જમી-
દાર ખીરામ, તું નહીં જાણેચ, તું નહીં જાણેચ તું કેવા
ઉત્તી, તે વખતે તું બોત ખરાબ ઉત્તી, હુંજ જાણેચ શું
ચાએચ, તેથી હુંજ કેચ. ”

બેરામે તેની ઉપર ડોલા કકલાવ્યા પણ તેટલાં બુઢાજી
વચે પડ્યા અને બોલ્યા,

“શેઠ મારી ઉપર એક મેહરબાની કરશો! આ તમારા ચાકર
ને આપણી આગલ બોલાવો અને એને તમારી તથા એની
બેઉની વાત કેહવા દેવો કે તેથી કરીને હું અધું ખરાબર જાણું
અને મને જરા રસ પણ લાગે. કારણ કે હું જાણું છું કે
જેટલું એ કહેશે તેમાંનું અરધું પણ તમો કહેશો નહીં. ”

બેરામ નમ્યો અને હસીને પોતાના ચાકરને કહયું;—

“ અહીંયાં તારી ઉપર બધાં ધણીજ મેહરજાની ખતાવે છે, જંગલી, માટે ચાલ, બહાર આવ અને તારી વાત માંડીને કેહ. ”

આવી રીતે બોલાવ્યાથી શેહરીઆરની ખાતરી થઇ કે હવે તેને કોઈ ઇજ્જત કરશે નહીં, એવું માનીને તે આગલ આવ્યો અને ખુબ તરેહથી નમીને પછી પોતાનો ઇરાદો માથા પરથી ઉતારીને તેજલ પર મુક્યો અને પછી પોતાની વાત પોતાની લાંબામાં ચલાવી, પણ તે લાંબી હોવાને લીધે આપણે તુંકામાંજ તે સાધારણ બોલોમાં પતાવશું. બેરામની વાતનો સાર નીચે પ્રમાણે હતો.

“ અમો કાનપોરમાં રાતના છાવણી કરીને સુતા કે રાતના નજદીક બે ને શુમારે ઘોંઘાત થતો સંભલાયો અને સુતેલાં માણસોને સાંખી બોરદુવાલાઓ આવીને કતલ કરવા લાગ્યા, આ વખતે ખુનરેજી ધણી થઇ અને જોકે ધણીજ ઝપાઝપી થઇ તોપણ અમારી તરફવાલા સર્વ લોકોનો ધાણ નીકલી ગયો. અને છેલ્લે અંતે મારો શેઠખી જ્યાં સુતો હતો ત્યાંથી ઉઠીને લડતો લડતો આવીને તંબુની બહાર થોડે દુર ધાએલ થઇને પડ્યો. પણ મેં એને તે વખતે પડતાં જોએલો નહીં તેથી ચાર વાગાને શુમારે બધું શાંત થયું ત્યારે હું તેની શોધમાં નીકળ્યો. મેં દરેક લાસ જે એના જેવી જણાઇ તે ઉઠાવી અને એમ શોધતાં છેક જ્યારે હું તંબુની બહાર આવ્યો ત્યારે દુરથી મને એની લાસ પડેલી જણાઇ. પણ હજુર તો હું તેની આગલ જાઉં તેટલાંમાં એક મુસલમાન આવ્યો અને મારા શેઠનું માથું ઉંચકીને પોતાના બોલા ઉપર

મુંકયું અને પછી પોતાની ઝોટી અને ગજવાં તપાસવા લાગો પાછું તેનું માથું હેઠે મુકીને પાછો પોતાના ગજવાં તપાસવા લાગો. હું ચેતી ગયો કે મારા શેઠનું ગળું દાખી નાખવાને માટે તે છરી શોધતો હતો. માટે મેં મનમાં વીચાર્યું કે મારા શેઠને મારવા અગાઉ તે પોતેજ મરવો જોઈએ. એમ વીચારીને હું આસ્તે આસ્તે તેની આગલ ગયો.

પણ તમે માનતા હોતો માનજો સાહેબ, કે જોકે હું ખીલાડીની માફક આસ્તે આસ્તે ગયો તોપણ મારા પગલાં સાંભળ્યાં અને તરતજ મારી સામણે તે કુદરે મારીને આવી લાગો. મેં તરતજ સાવચેતી વાપડી તેને ગરદનમાંથી પકડ્યો અને મારી કમરેથી ખંજર કહાડી તેને લાંબો કરી નાખ્યો. પછી મારા શેઠની આગલ જઈ મેં તેનું બદન તપાસ્યું તો આંગ ગરમ લાગ્યું. તેથી તરતજ તંબુ તરફ દોડ્યો અને મારા ઘોડાનાં જીનની નીચે જે ખરાંન્દી મેં છુપાવેલો હતો તે લાવી મેં જેમ તેમ મારા શેઠનાં ગલાંમાં ઉતાર્યો. તેથી તેને હુશીઆરી આવવા માંડી અને ખેસવાની જરાંપણ તાકાદ આવી કે અમે બન્ને જણુ ઘોડા પર સવાર થયા અને ત્યાંથી નહાસવા માંડ્યું.

પણ જો એક મુવેલાં મુરદાંને ઘોડાપર બેઠેલું જોવું હોય તો તે વખતે મારો શેઠ હતો. પણ ખોતના હોકમથી અમે લોકો એક લાકડાંનાં બાંધેલાં ઝુપડાં આગલ આવી પુગા અને ત્યાંજ તે ખેસુધ થઈને તુટી પડ્યો. આ ઝુપડાનાં અમે લોકો એક મહીને સુધી રહ્યા અને જેવી મારા શેઠમાં થોડી તાકાત આવી કે હમે મુઆફરી કરતા અહીં આવી પુગા છીએ. "

શેહરીઆરે પોતાની વારતા હયાં પુરી કાઢી.

પછી પેલા બુઢાએ પુછ્યું “ ભાઈ, તારું નામ શું ? ”

“ શેહરીઆર, મારી મીરબાન. ”

“ ત્યારે શેહરીઆર, તુંજી એક અપરેખરો શેર બન્યો છે હું ! ” પછી બેરામ તરફ ફરીને પાછું કહ્યું “ ત્યારે હજુર હું ધારું છું કે તમારા ધાહ તો રખયા નહીં હોય. ”

“ જો ખરું પુછો તો નહીજ, મેહરબાન પણ મને મારે ધર જવાની એટલી તો ઉતાવલ હતી કે જોવો હું ઘોડા ઉપર બેસવાને શક્તીવાન થયો નેવુંજ મેં ચલુ મુંકયું ” બેરામે જવાબ આપ્યો.

“ અને આવી નાજુક હાલતમાં તમેએ આવા તોફાની પવનમાં ભીંગાવું નહીં જોઈતું હતું. તમારા ભીંગાવાની ગુવાહી પુરે છે, માટે હું ધારું છું કે તમે તમારાં કપડાં બદલશે તો ધણુંજ સારું ”

એટલું બોલી તે બુઢાજીએ રસ્તમને હાંક મારી બોલાવ્યો જે સાંભળીને બટકો રસ્તમ દોડી આવ્યો.

“ રસ્તમ, આ શેરને મારા ઓરડામાં લઈ જા, અને મારાં કપડાંની એક જોડી કાઢી આપ. ”

પેણું બટક નમીને પાછું ગયું અને જરા વારમાં બતી લઈને પાછું નજરે પડ્યું.

બેહરામે તેને જોતાંજ ઉડીને તેની પછવાડે ચાલવા માંડ્યું,

શેહરીઆર પેલા બુઢા ગ્રહસ્થ આગલજ રહ્યો અને પોતાનું પીંજન પીંજવા લાગો.

ફસતમ આપણા પરાણાને લઈને માલ પરના એક ઓરડામાં દાખલ થયો. આ ઓરડો નીચેના ઓરડાની ખરાબર ઉપરજ આવેલો હતો.

ફસતમે એક પેટી ઉઘાડી અને તેમાંથી એક જુનો જેવો લેંગો સફરો વગેરે કાઢીને બેહેરામને આપ્યો જે કપડાં બદલી પાછો પેલાં નીચેનાં દીવાનખાનામાં દાખલ થયો અને ત્યાં પાછી પોતાની જગા લીધી.

પણ એક વાત તેને ધણીજ દલગીર કરતી હતી તે એ કે હજુર સુધી તેને પોતાનાં આવા મેહરબાન મેજબાનતું નામ ખબર નહી હતું; માટે હવે તેણે જાણવાની ખાહેશ કીધી. આસ્તે આસ્તે વાત પરથી વાત લાવીને તેણે ધણીજ નરમાસંથી હસીને કહ્યું.—

“બેઅદબી માફ છે, શેક પણ જે કે મેં આટલો વખત થયો તમારાં ઘરમાં આસરો લીધો છે તોપણ તમારું નામ સુદલ ખબર નથી.”

પેલા જુઠાએ કોણએ એક ફતકો માર્યો હોય તેમ તે ચમક્યો પણ પછી તરતજ તે નરમ પડી જઈને બોલ્યો—

“મને લોકો ‘જેહાંગીર તીરંદાજ’ ના નામથી ઓળખે છે.”

બેહરામ નમ્યો અને બોલ્યો “હું કદી પણ એ નામ વીસરીશ નહીં!”

પણ પછી તેનાં મનમાં વીચારો આવવા લાગા “ત્યારે મારી સુંદરીનું નામ તો રતનખાઇ જાહાંગીરજી તીરંદાજ છે, નહીં ! ‘તીરંદાજ,’ ધણીજ અજબ અટક, અને વલી એ

બોલ્યોખી કેમ ? ‘મને લોકો જાંગીર તીરંદાજના નામથી ઓળખે છે.’ પણ ત્યારે એ કાંઈ એતું ખરૂં નામ નહીં હશે એમાં કાંઈખી ભેદ હોવો જોઈએ. પણ હોશે, તેમાં મારે શું લેવું દેવું છે કે હું એટલી બધી ખણખોડ કરું” તે આવા વીચારો કરતો હતો તેટલામાં રસતમે બારણાં આગલ આવીને “ખાણું તઈયાર” હોવાની ખબર આપી.

“આલો, બેરામજી શેઠ તીરંદાજે ઉડીને પોતાના જજમાનને તેડું કીધું અને રાંધણી તે ઝોરડાની સાંખેજ હોવાથી તેમાં દાખલ થયા.

ત્યાં એક નાઘલી સૈતરંજપર તે, રતન, અને બેરામ, ત્રણડે જણ ખાવા બેઠાં, જમી રહ્યા પછી જેહાંગીરે બેરામને જલદી સુઈ જવાને કહ્યું, કારણ કે રસ્તાની થાકથી કદાચ તેના જખમો પાછા જોર કરી આવે માટે તેને આશાએશ લેવાની જરૂરજ હતી.

બેહરામ સુવા ગયો ખરો, પણ રતન તેનાં મનમાં રમીજ રહી હતી.

પ્રકરણ ૪ થું.

રતન ! રતન !! રતન !!!

આખી રાત, સારા અને મોટા, સુખ અને દુઃખના સ્વપનાઓ જોઈને ખીજે દીને સહવારના બેરામ રતનનુંજ નામ મોહપર લઈને ઉઠ્યો.

તે ઉઠ્યો તે વખતે તેના મોહ પરની નુરાંની ઉંડી ગંધ હતી; તેની આંખો લાલ લોહીની છારીથી બરેલી હતી. તેનું માથું દુઃખતું હતું, અને છાતી ધડક ધડક થતી હતી. તેની નેસોમાં લોહીનું જોર ધણજ હતું. ખરૂં જોતાં તો તેને રસ-

તાની થાક તાગ ધાહ અને છેલ્લાં છુપા પ્યારના જોસ્સાથી તેને તાપ લાગુ પડી હતી.

તેણે પોતાનું ઓઢવાનું દુર ઉડારી નાખ્યું અને ખીછાનાં માંથી ઉઠીને ખારીઓ તરફ ગયો ત્યાં તેને પેલી ટેકડી પેહલી નજરે પડી. અને તેને વીચાર આવ્યો કે જે પ્રમાણે પેલી ટેકડીએ તેનાં બલતાં કપાલ ઉપર ચંડા પવનની લેહકી આવતી અટકાવી હતી, તેજ પ્રમાણે એવાજ મજબુત પથરના એક ડુંગરે તેનાં બલતાં જીગરની આગ ખુન્નવવાને માટે પ્યારના ચંડાં પાણીનાં એક પણ ટીપાંને આવવું અટકાવ્યું હતું.

અને તે એવો તે કીઓ મોટો ડુંગર હતો ?

હુનીઆની હુંકી નજરમાં આવતો શું તે સંસારી તક્ષાવત હતો ? તે મુંઝાઇ જેવાં શુદ્ધજર શહેરના “જમશેદ બાગ” જેવી સરસ મીલકતનો એકપુરો વારેસ હતો. અને રતન, મુંઝાઇથી દુર અરાજન જેવાં ગાંમડાંનાં એક જંગલમા રહેતા કોઇ ખેગાનાની છોકરી, અરધી જંગલી, ખરાબર કેળવણી લીધેલી નહી પણ ખુબસુરત અને વળી એવી કે થોડા કલાકના અર સામાં તેનાં જીગરમાં પ્યારના ઝાડો ઉગાડીને સલગાવી મુકેલાં એવી તે જહુગરની, તે છોકરીને માટે તેનાં સગાંઓ અને સીખેલા પહેલા દોસ્ત આસનાવો શું કેહેશે ? તેઓ ગમે તે કહે તેની તે દરકાર કરતો ન હતો. તેને મનસે એવી તકરારો પ્યારના ડુંગર પર ચઢેલાં પશુઓને માટે ઓલંગવાના ધણાંજ નાંધળાં જેવાં નાળાં હતાં.

પણ ત્યારે એવો તે કયો ખીજો ડુંગર હતો કે જે તેના પ્યારની આડે આવતો હતો ? શું તે પોતાની આખરને વધારે

આહતો હતો ? દુનીઆમાં તેને સઉથી વધારે પ્યારી ચીજ આપણ હતી. દુનીઆમાં આપણ હતી, કે જેનેથી તે વધારે પીહને ચાલતો હતો. તે એક એવી ચીજ તેને મનથી હતી કે જે ચીજને તે શું ઓરત કે શું મરદ કાઢનેખી શકતી નજરે જોવા દેતો ન હતો. તે આપણને જીવ કરતાં વધારે સંભાલતો હતો અને વખત આવે આપણને માટે જીવ પણ આપવા તક્યાર હતો. એ તેની સુનેરી દોલતને આપે જલવાની વખતે કસોટીના પથરપર અજમાવી જોવામાં આવી હતી. અને તે તેણે ખાતરી ભરેલાં રીતે છેક તંબુની બહાર લડતો જઈને ખાત્રી કરી આપી હતી.

ત્યારે એ પ્રમાણે તો આપણને માટે એક વખતે તેનો જીવ પણ ધારતીમાં હતો અને તેની પણ તેણે દરકાર નહીં કીધી હતી. તો શું હવે પ્યાર જેવી ચીજને માટે પણ આપણનેજ વલગી રહેશે ? તે ભયની વખતે આપણનેજ વલગી રહેશે હતો, હવે લાલચ તેની સાંભે આવીને ઉભી રહેશે તે વખતેખી તે આપણનેજ વલગી રહેશે કે ?

શું કરવું તે તેને સુજ પડ્યું નહીં.

રતન જેવી આવી સરસ પુટલીને મુંઝાને હમેંશ સુધી જતું રહેવું, યા ત્યાંજ રહીને તેને માહત કરવી ? જો તે રહેવા માંગતે તો “મન હોય તો લંકા જવાએ” તે પ્રમાણે તેની પાસે ત્યાં રહેવાને માટે કારણો અને બહાણાં પુશકળ હતાં.

આ પ્રમાણે વીચાર કરતો હતો તેટલાં તેના ઓરડાનું પ્યારનું ઉંઘડ્યું અને શેહરીઆર પોતાના શેઠને માટે મહોડું ધોવાનું પાણી, તુવાલ, સાબુ વગેરે લઈ આવ્યો અને પછી જઈને

શેઠનો લશકરી લેખાસ જે આખી રાતમા સુકાઈ ગયો હતો તે પખોરી ઝાટકીને લઈ આવ્યો.

બેરામે નાહીને પોતાનો પોશાક જેમ તેમ ઉતાવળથી પહેરી લીધો, અને પોતાના મનની રાણીનો ચહેરો એક વખત ફરીથી જોવાના સખખથી જલહીથી નીચે ઉતર્યો. અને જે ઓરડામાં ગઈ કાલે બેઠો હતો તે ઓરડામાં દાખલ થયો.

ત્યાં જંગલવાસી જંગીર પોતાની ખુરસી ઉપર બેઠેલો જણાયો. તેણે ઉઠીને તેને આવકાર આપ્યો અને પુછ્યું.—

“હું ધારૂં કે તમે રાતના ખરાખર સુતા હશે અને હાલમાં સારી પેઠે હશે.”

“અલખત અહીંતો જે કે કાંઈ ડાકટર છે નહીં. તોપણ હું પોતે થોડું ધણું વધદું જાણું છું, અને તેના અભ્યાસ વગર પણ દુનીઆની ચઢતી પડતીએ મને દરેક વાતે હુશી-આર કીધો છે. નાસ્તો ખાઈ રહેવા પછી આપણે તમારા ઘાહને માટે વધારે ઇલાજો કરશું.”

હજુરતો એટલું બોલી નથી રહ્યો તેટલાં પેલા ખટકા ફસતમે આવીને નાસતાની ખખર આપી. જમવા બેસવાની અગાઉ પાછી જંગીરે બેરામને રાખવાની પોતાની બોંહસ ચાલું કીધી. બેહરામે પેહલાં જાણે રહેવાથી કેવો દલગીર હોય તેવો ચેહરો કરીને પણ અંદરખાતેથી જે જગાને તે હવે આટલી બધી વહાળી ગણવા લાગો તે જગા છોડી નહીં જવાનો વીચાર હોવાથી તેણે અણગમે ચેહરે તેનું તેડું કપ્પલ કીધું.

તેટલા વખતના અરસામાં ફસતમે સેતરું પાંચરી અને

નાસ્તો તથ્યાર કાઢો, અને જાંગીર તેની ઉપર બેઠો. પણ બેરામ કોઈની વાત જાતો હોય તેમ ઉભો રહ્યો.

“તમે શું રતનની વાત જાવો છો કે? બેરામ તેણી હમણા આવતી હશે. તેટલાં તમે તો બેસો.” ખુલ્લાં દીલના જાંગીરે કહ્યું.

બેરામ બેસવા જતો હતો તેટલાં એક ખીજું બારણું ઉઘડ્યું અને રતન હાથમાં તાજાં બનાવેલાં માખણની એક રકાખી લઈને દાખલ થઈ અને સેતરંજી પર બેઠી.

જ્યારે બેરામને આ છોકરી ગમ કાલે જંગલમાં ખુબસુરત લાગી હતી ત્યારે હવે તો તે પોતાનાં ઘરમાં પોતાનાં હમેશના સાદા પોશાકમાં કેવીક ખુબસુરત લાગવી જોઈએ? :

તેણીનો પોશાક તદ્દન સાદો અને અસલી હતો. છીતનું ઉભી બોંબેનું અસલી રીતનું બદ્યાન, લાલ ઉંચા અલેયાની ધજર, અને મલમલનો સદરો તેની ઉપરની પાલવની ખાખાની કારની પીલી ધાતની સાડી સાથે શોભી રહ્યો હતો. એ સીવાએ તેણીના આંગપર ખીજું કાંઈખી ધરેણું હતું નહીં. એરીંગ, કે વીટી, કે સાંકલી, કે બાંગરી જેવું કાંઈએ દીસતું નહીં હતું. પણ એવાં ધરેણાં વગરખી તેણી એવીતો સરસ દીપતી હતી કે નરી જાણે આકાશની હુરી!

આવા બેઠા પછી બેરામના બધા વીચારો રતનને વીશેજ હતા. અને ખાવાનું વતીક જીણી જઈને તે બેસી રહ્યો હતો. આ પ્રમાણે થોડોક વાર ચાલ્યા પછી જાંગીરે મોહ બોલ્યું:—

“એ એમ કાંએ? તમે જમતા કેમ નથી બેરામજી? શરમાવો છો કે? જો એમ શરમાશો તો તમેજ જીખા રહેશો.”

“અરે નહીરે સાહેબ, સરમાવાનું શાનું?”

“પણ ત્યારે તમે વીચાર શાનો કરો છો?”

“અરે-અરે-નહીરે સાહેબ, હું અમથોજ બેઠો છું? આએ શું જમું છું તે?”

“અંહ, હું સમજ્યો તમોને ઘેર યાદ આવતું હોશે. પણ બહા માણસ સારા થઈને જન્મેની. તમુને કોણ અટકાવે છે? દીકરી રતન, તુંને ખબર કે, બેરામજી થોડા દીવસ આપણે ત્યાં રહીને પોતાના જખમોની દવા કરવાના છે.”

“બાવાજી ખરી વાત કહો છોકરે? વાહ ત્યારે તો હું વધારે ખુશી થઈશ, અને એવણને બનતાં સુધી બધી વાતે ખુશી રાખવાને તજવીજ કરીશ.”

આ વાત પછી નાસ્તો પુરો થવાથી સવે જણ ઉઠ્યાં અને બેરામજી અને જાંગીર રતનને ત્યાંજ રાખીને પાછા ઓરડામાં ગયા. તે ત્યાં જાંગીરના હોકમથી બેરામ એક કોચપર બાંધે થઈને સૂતો અને ખુદાએ તેના ઘાહ તપાસવા માંડ્યા.

થોડોવાર તપાસ કરીને જાંગીર બોલ્યો, “જેવો ધાર્યો હતો તેવો કાંઈ ઘાહ ધણે જોખમ ભરેલો નથી. જે ગોલી તમુને પાંસરીની હાડકીપરજ લાગી હોય અને અંદરજ રહી ગઈ હોય તો તે તેજ જગાએ નથી. વખતસર તમારી સવારીના સખખથી તે નીચે ઉતરી પડી હોય. અને એનાં એ ઉપર ચઢવાથીજ તમુને તાપખી આવે છે. અરે! હા આએ શું જુવો! મેં પાછું કહ્યું કે એ નીચે ઉતરી પડી હશે! જેવો તમારો હાથ અહીંયાં પાંસલીની છેક હેઠે મુકી જેવો, તમુને જણાશે.

“આપણા વઘટે પોતાની તપાસ પુરી કરતાં કહ્યું, અને બેરામે હાથ મુક્યો તો તેને ચામડીની નીચે દડી જેવું કાંઈ લાગ્યું.

“દીકરી રતન” જાંગીરે ખારણું ઉઘાડીને હાંક માર્યો.

“જરા કાંઈ ફાતેલાં કપડાંની લાંબી ચીપ અને એક તપીલીમાં ગરમ પાણી લાવ.”

પછી પાછો બેરામ આગલ આવીને તે બોલ્યો.

“જે કે મારી પાસે કાંઈ નસતર નથી, કે નથી વાહક-કાપનાં હથીઆરો, તો પણ આપણે તમારા એ જીવલેન પરોણાનો જલદીથીજ નીવેડો લાવશું.

એમ કહીને એક નાધલી છરીનાં પાનવડે ચામડીપર એક કાપ મુક્યો અને તરતજ પેલી ગોલી તેના હાથમાં નીકળી પડી. તે તેણે બેરામને આપી.

“આટલી જીવ વગરની નાધલી ચીજોળી મોટાં માણસોનો વતીક જીવ લેન દુશ્મન છે. અંહી” બેરામે તેને તપાસતાં કહ્યું.

“હા” જાંગીરે જવાબ દીધો. “માણસ જાતનો એ સાથી કતો વેરી છે. એણે તમારો જીવ આજે કે ગઈ કાલનો લઈ લીધો હતો. ધારો કે તમે મારું કહ્યું નહીં માનીને તમારી મુસાફરીપર આગલ વધ્યા હોતે અને તમારા આંચકાથી એ કાંઈ એવા નાજુક ભાગ પર ઉતરી પડી હોતે તો?”

“તો શું? પંછી શું થતો?”

પંછી શું થતો? હજુર તો પુછોછ શું થતો? અરે તમો તરતજ તમારાં આંચે દુનીઆમાંના ધર તરફ જવાને બદલે પેલી દુનીઆં તરફ કુચ કરી જાતો. એ એવા ધણાક દાખલા જોયા છે. લેવો રતન તમારે માટે મહાંમની આગરી અને પાણી લાવી છે. લાવ દીકરી, ચાલ, તું જા હવે.”

રતને પ્યારણા આગલથીજ લાવેલી ચીજો તેના હાથમાં મુકી અને ચાલી ગઇ.

જાંગીર પેલો કાપ ધોઇને તેની ઉપર એક નાંધેલી આગરી મુકી, અને કહ્યું "જો તમે બે દીવસ સુધી તદ્દન નીરાંતે પડી રહશો તો ત્રીજે દીવસે આસ્તે આસ્તે ફરવા જવાને શકતીવાન થશો." એટલું બોલીને તેની આગલ પોતાની પાસે જો થોડીક ચોપડીઓ હતી તે વાંચવા મુકી.

એ પછીના બે કલાક ગયા તે આપણાં જીવાનને જમાના જેવા લાગ્યા.

પણ જોવી રતન પોતાનું સીવવાનું—પોતાના બાપને માટે એક જાડી છાંતનું બદ્યાન લખતે દાખલ થઇ અને જાંગીર આગલ જમને બેઠી કે બેરામના શરીરમાં મોટા ફેરફાર થયો.

તેને લાગું કે તે હવે રતનની તરફ જોતો અને તેના પ્યારથી ભરેલાં પાણીનાં પ્યાલાંઓ પીતો તે હમેશ સુધી એમ બેસી રહશે! હવે પછી તે તેના પ્યારથી કેવો ઘેલો અને જાનેખરાબ થશે તેની તેને મુદ્દત ખબર નહીં હતી.

પેહલો દીવસ તો એમ પસાર થયો, અને તેની પછવાડે બીજો ચાલી ગયો, અને ત્રીજે દીવસે આપણા ફરદી પેહલવાનને તેના રખેવાલ ડાક્ટરની તરફથી જો તેની મરણ હોય તો બહાર ફરવા જવાની રજા મળી.

અકતોબર મહીનાની ત્રીજી તારીખનો તે દીવસ હતો, અને રતનના દહેવા પ્રમાણે જાંગીર પોતાના ઓરડામાં સખવામાં ગુંતાએલો હતો.

જમાદાર બેહરામ આ જંગલથી તદ્દન બેખબરો હોવાનું દોલ દેખાડીને પોતાની સાથે રતનને આવવાનું પ્રજ્ઞન કરીધું. જંગલની આ જંગલી અબલાએ તે તેડું મોટી ખુશીથી તરતજ કપ્પુલ કરીધું, અને તેઓ ફરવા જવાને બહાર નીકળ્યાં.

જેમ જેમ તેઓ આગલ આદ્યાં તેમ તેમ તેઓની પછવાડે પેલી ટેકડીએ પોતાનું સર ઉંચું કરીધું. તેઓની આગલ હસ્તી રમતી તાપી માતાનાં પાણી જતાં હતાં. તેની પેલી પાર અને આંખુઆંખુએ જંગલના જંગલો હીલતાં હોય તેમ ઝાડો પવનથી ઝેંકા ખાતાં હતાં.

“ફરવાને લાયકની આ કરતાં વધારે સારી જગા મને ખબર નથી. અને આગલ વધતાં રસતો કેટલેક ઠેકાણે એટલો તો સાંકડો થાય છે, અને કેટલેક ઠેકાણે ઠેકાણે નદીનાં પાણીઓ એટલાં તો ટેકડીની નજદીકથી જાય છે કે આગલ વધવા માટે આપણને આપણા પગ ભીજવ્યા વગર ચાલે નહીં. પણ હું ધારું છું કે તમે કાંઈ તેની દરકાર કરશો નહીં.” આપની જંગલની શાહઝાદી રતન બોલી.

બેરામે કાંઈ બીજી વખતે પાણીમાં પગ ભીજવવાને માટે આંચકો ખાધો હતો, કારણ કે જોકે તે બહાદુર હતો તોપણ જરા સુધરેલા જમાનાનો હોવાથી વધારે આખર દરકારથી ચાલવા માંગતો હતો. પણ આ વખતે આ જંગલની હબસન નજદીક એક હીચકારામાં ખપવા તેને ગમયું નહીં.

જાણે પોતાના પગો ભીજવવાના વીચારને તે હસી કાઢતો હોય તેમ તે રતનની પછવાડે પછવાડે ચાલવા લાગો.

આ દુક વખતના અરસામા તેઓની દોસ્તીનો ગાંઠ વધારે મજબુત થયો.

કાંઈ પણ અણમતા સવાલો પુછ્યા વીના તેણે રંતન અને તેના બાપ વીરોની કેટલીક વીગતો જાણી લીધી.

રંતને નીરદોશપણે પોતાનાં ટાહેલાંમાં નીચે પ્રમાણે અગ-
ત્યનો પટપટારો કીધો. નેણી બોલી કે જાણે સ્વપનામાં જોયું
હોય તેમ યા તો ચોપડીમાં વાંચ્યું હોય તેમ અગાઉ કાંઈ
ખીજા ઘરમાં રહેતી હતી, અને તે વખતે તેણીનું નામખી
કાંઈ જુદું જ હતું.

ત્યાર પછી તેણીને એક વાતની ખાત્રી હતી કે તેણીએ
એક વહાણ જેવી કાંઈ ચીજમાં એક લાંબા પાણીના ટબકકા
ઉપર ઘણાંક દીવસો સુધી મુસાફરી કીધી હતી. અને ત્યાર
પછી કેટલાક દીવસો ભટકતી જાંદગીમાં કાઢ્યા પછી આ
જંગલમાં આ ઘર બાંધીને તેમાં વસ્યાં હતાં અને ત્યાં આજ
નંજદીક આઠ વરસ થયાં તેઓ રહે છે.

તેણીનો બાપ કદીખી તેઓની આગલી જાંદગી વીશે તેણી
સાથે વાત કરતો ન હતો. અને તેથી તેણી કાંઈખી ચીજ વધારે
સારી રીતે ચોકસપણે જાણતી ન હતી. તેણીનો બાપ કાંઈ
કાંઈ વખતે લાંબા વખતો સુધી પોતાના ઓરડામાં બેસી
રહેતો. તેની ઉપર ઘણાંક કાગળે આવતાં અને તે ઘણાંક
લખતો હતો. તેની પાસે તેઓને જોઈતા પૈસા પુરતા હતા.
તેનાં બધાં કાગળે રાંદેરને સરનામેનાં આવતાં અને તે રાંદેરમાં
જઈનેજ દુભાશીઆની ઓશીસમાં આપી પણ આવતો. દરેક
ખાધ ઓરાકીની જોઈતી કરતી જણશે પણ રાંદેરથીજ આ-
વતી અને રસતમ ત્યાં દર અઠવાડીએ જતો હતો.

તેણી પોતે તો કદીખી રાંદેર કે બીજે કંઠે ગઈ ન હતી. તેણીની કાંઈ સહીયણીઓ હતી નહીં જંગીરે તેણીને લખતાં વાંચતાં શીખવી હતી. અને તેણીએ આપણાં શાહનામાં તથા રસતમ અને ખરખેર નામાંઓ વાંચીને કુઓ કરી નાંખ્યા હતા, પણ તેણીને મોહડે તે વાત યાદ ન હતી.

કાંઈ કાંઈ વખત, તેનો બાપ, તેની સાથે આ અને બીજાં કૌટલીક જગાઓપર ફરવા આવતો હતો. પણ છેલ્લા ત્રણ ચાર વરસ થયાં તો તે ઘણું કરીને પોતાને ઘરમાં ગોઠાઈ રહેવાને નહીં ગમવાથી પોતે હવે એકલીજ ફરવા આવતી હતી.

“એબલી ? હાઆ, પ્યારી ખુબસુરત રતન, જો તારી આ જંગલી એકાંત બટકતી જાંદગીમાં કાંઈ મને તારા સાથી, તારા દોસ્ત, યા તારા ચાકર, કે ગોલામ તરીકે રહેવા દેવાની રજા આપે તો હું મને કેવો બાગમશાલી સમજું !”

“શુ તમે મારી સાથે રહેવાને ખુશી થશો ?” નીરદોશ રતને પુછ્યું, “હું ધારું છું કે એવી એકાંત જાંદગી તમેને ના પસંદ—”

“ના પસંદ, અરે સામું તે મને સુખી કરશે.”

“ઠીક, પણ તમે તદ્દન સારા યાત્રી ત્યાં સુધી તો થાઓ.”

“હા પ્યારી-રતન, તેં કેવી મારીપર મેહરબાનગી કીધી છે, તેં મારી પર કેવું મોહડું એહસાન કીધું છે.”

“એહસાન !” તેણીએ તદ્દન અંજણપણામાં પુછ્યું “એહસાન ! એમાં એહસાન શાનું ! ઉલટું તમેએ તો મારી ઉપર એહસાન કીધું છે, કારણ કે હું જાણું છું કે તમે પોતે મારા

સાથી થવાને અને મારી સાથે રહેવાને રાજી છે. અને વળી કેહવો છે કે તેથી તમો ખુશી થશો”

“હા, શું ખુશરતની રચના છે? આ સુંદરી ખોટી વખાન શું છે તે વટીક મુદ્દલ જાણતી નથી.” બેરામે મંનર્મા વમાસન કીધું અને પછી મોહડે બોલ્યો—“ખુખસુરત રતન, શું એમ બની શકે કે સુધરેલી દુનીયાની દરેક વાતચીતોથી અને દરેક રીતભાતોથી તું તદ્દન અજાણી અને ખાલેશ હોય.”

રતને તેની તરફ અભયખીથી જોયું.

“તમો શું કેહવો છે તે મને મુદ્દલ સમજ પડતું નથી. સુધરેલી દુનીયાની વાતચીત અને રીતભાત તે હું જાણતી પણ નથી અને મને કોઈએ કહ્યું પણ નથી. તમો પોતે મારી સંગતમાં ફરવાને ખુશી છે અને વળી તમોજ શાનો ઉક્તો પાડ માનો? હું જાણ છું કે હું પોતેખી તમારી સાથે ફરવાને રાજી છું.”

“ખરેખર તું રાજી છે રતન?”

“હા ખચીતજ. જ્યારે હું એકલી હોઉં છું ત્યારે મને સોહવાતું નથી તે તમો પણ સમજતા હશો”

“ત્યારે તુંને ધણી વખત સોહવાતું નથી, નહીં રતન?”

“હા મને તે વખતે લાગે છે કે દુનીયામાં માફ કોઈ નથી. જો કે હું જાણું છું કે મારો બાપ, અને રસતમ બે જણ છે અને વળી મારો કુતરો બોગી તો જુદો.”

“બોગી”

“હા, બોગી, મારો કુતરો જો કે ચાર પગતું મુગું જનવર છે તોપણ મારો ધણોજ માનીતો દોસ્ત છે.”

“ત્યારે જ્યારે તું દલગીર હોય છે ત્યારેજ તુંને સોહવાતું નથી, એમ કે?”

“નહીં, હું ખુશી હોઉં છું ત્યારેખી નથી સોહવાતું. એટલું તો ખરું કે મને દરેક વખતે સોવહાતું નથી. કારણ કે જ્યારે હું આગે ટેકડીનાં મથાભાં ઉપર જઈ છું ત્યારે ઉપર અને નીચે, આકાસમાં અને જમીનપર જોઉં છું કે કોઈ આવે તો તેને કહીને ભારી ભરાઈ રહેલી છાતી ખુલ્લી કરું કે “જીવો આગે કેવો સરસ દેખાવ છે!”

“જંગલમાં ભુલું પડેલું ભુલકું એની મતભય એજ. આ આવી વાતો મારા જેવા એક બેગાનાને કહે છે એજ એની નીરદોશતા જણાવી આપે છે.” બેરામે તેણી તરફ જોઈને વીચાર્યું.

તેઓ આટલા વખતના અરસામાં એક ઝરા આમલ આવી પુગાં જે એલંગી જવા તેઓને પથરા અને ખાડા ખખોચીઆપરથી કુદી જવું હતું માટે થોડાવાર મુંગા મુંગા પોતાના કામે વલગ્યાં અને પેલે પાર જવા પછી પાછી વાત ચાલુ કરી.

હું તમને એક મઝાનો નાધલો ગોફો છે તે બતાવું છું. તે વીશે મનેજ ખબર છે. બાવા તો અહીં કોઈ દહાડે પોતાના પગ લીજવીને આવતાજ નથી અને રસતમથી તો પોતાના ભારી આંગે કુદાએજ નહીં એટલે એ બેઠો જણ્યુ. એની હસ્તીથી બેખબર છે.

“અને એ તમારો સુંદર ગોફો-કેટલેક દુર છે વાર?”

નખરાંથી ઉભી રહીને રતન બોલી “પેલી ખાજુએ ફરો, ને ટેકડીની સાંબે તમારું મોંઢ કરો. જુવો, હવે તમુને કાંઈ દેખાએ છે?”

તેણે ઉપર નીચે અને ડાબી જમણી સર્વ તરફ જોયું પણ પેલી ટેકડીના પથરો, જંગલી ઘાસ, અને ઝાડી સીવાય કાંઈ ખીજુ તેને દેખાયું નહીં.

“અંહી તો કાંઈખી દેખાતું નથી, અને હું સોધવાને વધારે ફાંફાંખી નહીં મારતો. આ જંગલી વેલાઓ વચે તે મને કદીખી મલવાનો નથી.”

“તમે જ્યાં ઉભા છો ત્યાંથી ત્રણ પગલાં આગલ વધો અને પછી તમારી સાંમેના પથરને હાથ લગાડો.”

તેણે હરતાં હરતાં તેણીનો હોકમ માન્યો.

“કેમ હવે તમુને દેખાયો?”

“નહીં ખાતું”

“પેલો તે તમુને દોલા ગુરકે છે!” એટલું બોલીને રતન આગલ વધી અને એક પથરને પકડીને ગમડાવી પાડ્યો અને બેરામની સાંમે પેલા ગુફાનો દરવાજો ખુલ્લો મુક્યો.

“અંદર દાખલ થાવો” રતને બેરામને વીસમય પાંમેલો જ્ઞેધને પોતાનું હસવાનું દાખીને હુકમ કીધો અને તેને હોકમ માંણીને તે વાંકો વલીને અંદર દાખલ થયો,

તે ગોફા કાંઈ અંદરથી તદન અંધારો નહીં હતો. જે પથરો તેની દેવાલ અને છાપડાં તરીકે કામે આવ્યો હતો તેઓમાં કુદરતી ફાતો હોવાથી અંદર પુષકલ અજવાલું પડતું

હતું અને તેથી તે અંદરથી કેવો હતો તે ખુલું દેખાતું હતું. તેનો વીસતાર ધણો મોહટો હતો અને ઇંડાંના આકારનો હતો. તેની જમીન, દેવાલો અને છાપડું સરવ તે પથરમાંથીજ કાતરી કાઢેલું હતું. તે ગોફા પેલાં અજવાલાંનાં સખખથી એવો તે ચકચક થતો હતો કે જાણે સોના અને હીરાની ખાણ હોય.

બેરામને આ દેખાવથી ઘણીજ અચરતી લાગી, અને રતનને તે જોઈને હસવું આવ્યું, પણ જે ગંભીરતા તેણીએ અત્યાર સુધી દેખાડી હતી તે ગંભીરતાથી તેણી હાલખી ભોલી.

“જે ‘તલેસમાતી બાગ’નો ખજાનો જોવાને તમારી આંખો આતુર હતી તે બાગ અહીં છે.” પણ પછી તરતજ ઘણુંજ હસવું આવી જવાથી તેણી હસીને બોલી. “નહીં, નહીં, તમે કાંઈ અચરત ના થાવો તમારા ધારવા પ્રમાણે કાંઈ એ સોનાની ખાણખી નથી અને ‘તલેસમાતી બાગ’ખી નથી. પણ જ્યારે હું હીઆં પેહેલે આવી ત્યારે હુંખી એમજ છેતરાઈ હતી, અને તરતજ અંદરથી એક ઘણોજ ચકકતો પથર લઈને હું ઘર ગંધ અને મારા બાવાને તે ક્યાંથી મળ્યો હતો તે કહ્યા વગર પુછ્યું કે તે સોનું હતું કે નહીં? તેણે તે તપાસીને જોયા પછી મને હસી કાઢીને કહ્યું કે તેતો અમથો એક જાતનો પથર હતો.”

“ત્યારે શું તું સોનાની એટલી બધી શોધીન છે?”

“હા, તે હું મારા બાપને માટે મેલવવા માગું છું, કારણ કે ચોપડીઓમાં વાંચ્યા પ્રમાણે દુનીયામાં આજે સોના જેવી ખીજ કાંઈ ચીજ નથી. સોનું જે પુશકલ હોય તો સરવ હોય

છે, દુનીયામાં આપણને સોનાથી સર્વ લોકો ઝાલખે છે અને ગોળની ઉપર માંખ ભમે તેમ સોનું હોય તો આપણી આસપાસ પણ દોસ્તો પુશકલ જમાવ થાય છે. સોનું આજે રાજ કરાવે છે અને વગર સોનાના રાજવંશીઓ છડે ખુણે પડીને સખરે છે. સોનાથી આપણને માન અને મરતબો છે અને વગર સોનાએ ગમે એટલી આખર હોવા છતાં આપણે કુતી બદામને લાયકના નથી ગણાતા ! માટે સોનું સર્વથી સરસ ચીજ છે. મને તેની કાંઈ પણ ગરજ નથી કારણ કે મારી પાસે જે જરા પણ હોય તો તેનું શું કરવું તે મને મુદ્દલ ખબર નથી મને જેખી ચીજની ગરજ છે તે બધી મારી પાસે મોજુદ છે. એટલે મને તેની મુદ્દલ દરકાર નથી.”

“હા તમારી પાસે સર્વ ચીજો મોજુદ છે પણ કોઈ સાથી નથી.”

જવાન બેરામે યાદ આપી.

“હા, સાથી” રતને એક પથરપર બેસતાં હાએ મારી ને કહ્યું “સાથી ? સાથી તો મારી સાથે હમેશનો નથીજ અને મલશે પણ નહી. મને ખીજે કંઈ તો જરાખી સોહવાએ છે પણ જ્યારેખી હું આ ગુફામાં આવું છું ત્યારે તો મને મુદ્દલજ સોહવાતું નથી કારણ કે તે વખતે મારી સાથે બોગી પણ આવતો નથી. તે પાણીથી ધણોજ ખીહ છે. કોઈ કોઈ વખત તો હું કોઈની સાથે વાત કરવાને માટે એટલી તો ધનતેજર થાઉં છું કે મારું હૈયું ફાટી જાય છે અને મને રડ્યા વગર આલતું નથી. આપણે બેઉ જંગલમાં સાથે મલ્યાં તેથી હું ધણીજ ખુશી છું અને તમે અમારી સાથે વધારે દહાડા રે

તો હું વધારે ખુશી થઈશ.” આપણી જંગલી અભણ ગામડયન બોલી.

બેરામ આ વખતે તેણીનાં નચીંત અને ભયથી નહીં દરે એવા બેઠેલા આકારપર તીકતો હતો. તેણીનાં હાથો તેણીનાં ગુઢણ ઉપર ટેકવેલા હતા. માથું સીધું ઉંચે ડીધું હતું. તેણીના કસબ જેવા કેસ, થોરા અંબોરામાં અને થોડા છુટા, તેણીની શાહસુરગ જેવી પટલી લાંબી ગરદન પરથી થઈને તેણીના રતાશ વાલા ગાલો ઉપર પડ્યા હતા. તેણીનાં લાલ પરવાલાં જેવા હોઠો મોતી જેવા ઉજલા સરખા દાંતોને બંધ બેસતા આવતા હતા, અને તેણીની માંજરી જેવી આંખો તે ગોફાના મોંઢની બહાર દેખાતા આસમાનપર તીકેલી હતી.

તેણીની માહાત કરે એવી ખુબસુરતી. પરજગારને તેની પરજેજગારીમાંથી પાછી ફેરવે એવી તેણીની કાજલ સમ ચશ્મો, નીરદોશ વાંક વગરની વાતચીત, આવી સરસ એકાંત જગા, અને પ્યારનો હવસ, એ બધાં કારણો આપણા આપરદાર પણ અવીચારી જવાનને માટે ધણુંજ હતું. તેની દ્રસ્તીએ એકજ પલ બે મોટા પાણીના મોંઝાએ વચે આંચકા ખાધા. એક હાથપર વફાદારી અને બીજા હાથપર શરમ—એ બે ધોધ વચે આંચકો ખાધો, અને પછી તેણીની આગલ ધીમેથી ગયો. તેણીની આગલ ઉભો અને તેનો હાથ પોતાના હાથમાં લઈને ધીમે પણ ઉંચા દમે બોલ્યો:—

“રતન, રતન, રતન! જે ચીજને માટે તાર, હંધડું આટલું બધું દોડે છે તે ચીજ હું આપવા આવ્યો છું. હું તુંને ચાહું છું મારી સામે જો અને મને જનમનો સુખી કર!”

એક જોરથી ઝટકો મારીને રતને પોતાનો હાથ છોડાવ્યો અને પોતાના પગ પર ઉભી થઇ અને તેની તરફ બીકની નજરથી મહારાએલી જેવી જોવા લાગી. તેના બોલો, તેનો હાંફો, તેની નજર, તેનો અવાજ અને તેના હાથના લાગવાથી તેણીનાં દીલમાં કંઈ અજબ ફેરફાર થઇ ગયો.—તેણીના શરીરને ધ્રુવ-રી છુટી.—તેણીનું હૃદય અને ખુશીથી છલકાવા લાગ્યું.

બેરામે પોતાના હાથ ઉંચા ડીધા અને ઘણાજ ધીમા અવાજે “રતન, રતન” બોલતો રહ્યો.

તેણીને જાણે કોઈએ નાહરતી જતી અટકાવી હોય તેમ તેણી ઉભી અને તેની તરફ ખારી આંખે જોવા લાગી.

“રતન, રતન,” તે વધારે આમલ વધીને બોલવા લાગ્યો.

એક તીરની માફક તેણી તેનેથી દુર ઉડી ગઇ અને ગોદાના મોં આગલ તેને ધડકતી છાતીએ ખારી આંખે જોતી ઉભી.

આ વખતે તેણીનાં દીલમાં બે વીચારો લડાઇ કરતા હતા. એક તો તેણી તેને તણ જવાને ધણી ફલગીર હતી, બીજું. તો તેણી તેની જાલમાં ફસવાને ધણીજ બીહતી હતી.

બેહરામે તેણીના આ ફેરફારો જોઇ લીધા અને બેલો જેવા થઇને તેણીની પછવાડે દોડ્યો.

પણ એક ધનુષ્યમાંથી છુટેલાં ખાનની માફક તેણી તે ગોદામાંથી બહાર નીકલી ગઇ અને બીજીજ પલે બેહરામે તે-ણીને પથરો અને ખાડા ખખેચીઆમાંથી કુદી જતી જોઇ, અને આંખ મીચીને ઉંઘાડે તેટલાં તો તેણી તેની નજર આ-મલથી ગુમ થઇ ગઇ.

જ્યારે બેહરામ હારેલો, નરમ પડેલો, પણ ગુસ્સે થયેલો, આસ્તે આસ્તે પડતો ખડતો ધર ગયો ત્યારે રતન, દોડતી, કુદતી, અને અહીંથી તહીં અફડાતી તેની અગાઉ ત્યાં પોંહચી ગઇ અને કોઇને પણ મધ્યા વગર તરતજ પોતાના ઝોરડામાં દોડી અને ખારણું અંદરથી બંધ કરીને ગભરાએલી, ધુળતી, લાલ હીંગરા જેવી થએલી ઝોરડાની વચોવચમાં ઉભી અને બોલી—

હું કેવી બીધી ! પણ-પણ-પણ-પણ હું કેવી સુખી થઇ છું !”

રતન અને બેહરામ બેઉ એકમેકને તે દીવસે મધ્યાં નહીં અને જો તેઓ તે દીવસ પછી કદીબી પાછાં મધ્યાં ન હોતે તો તેઓના પોતાના અને બીજાંઓ જેઓ તેઓને વધારે ખ્યાર ! અને અતંલગનાં હતાં તેઓના હકમાં ફાયદો થતે.

પણ તેઓનાં નસીબના લેખ જુદાજ હતા તે આપણે આગલ ચાલતાં વાંચીશું.

પ્રકરણ ૫ મું.

કમળજીની શરૂઆત.

અહા ! નવી દુનીઆ અને નવું બેહસ્ત ! દુનીઆની ખુબસુરતી અને આકાશી તેજ ! ખોદાની ખુદરવ અને તેની રચણા ! શું સુદર દેખાવો અને ઠંડક પમાડનારાં બેહસ્તો ! આએ કાંઈ મારી નજરમાં આવેલું નથી કહેતો, વાંચનાર, પણ એતો બેરામ અને રતનની નજરે જ્યારે તેઓની નજદીક ખ્યાર જેવી વસ્તુ સાંભે થઇ ત્યારે દેખાયું અને તેઓની નજરમાં આખી સૃષ્ટી કેવી ફેરવાઈ ગઇ હતી તે હું કહું છું.

અરધાં રાશુ ખુશીથી અને અરધાં ખીકથી, જરા આમલ આવતાં અને જરા પાછલથી હડતાં, તેઓ છેલ્લે અંતે એક મેકની સાથે પાછાં મલ્યાં અને બેઉના વીચારે એકમેક સમજવા લાગ્યાં.

બેરામ પહેલાં વચનને નીમકહલાવ થવાના વીચારમાં અને રતન શરમની મારી, જેમ જેમ જુદાં રેડતાં ગયાં તેમ તેમ પ્યારનો શોહલો તેઓમાં વધારે વધવા લાગો.

પેલો છુટો બાપ જ્યારે રાજદુવારી ખટપટામાં પોતાનું સર પટકતો હતો ત્યારે કાણને ખબર હતી કે પેલી મા વગરની નાવારેશ બાલકીને બીજાએ લલચાવીને ફાંસામાં ઉતારી હતી.

પેહલાં બેરામ પોતાની આ સુંદરીને ફરીથી નહીં બીહવડાવવાની મતલબે દુરનો દુર રહ્યો. આ તેની ચાલથી રતનને વધારે ચટપટ થતી અને તે ચટપટ બેરામ જોતો અને મનમાં મગન થતો હતો.

આફને આસ્તે તેણે પાછી પોતાની લાલચો ચાલુ કીધી. શરમાઈને પેહલાં તો તેણી તેને હતકારી કાઢતી ગઈ-પણ સાથે તેને ઉસકેરતીબી ગઈ.

તે પાછું રતનને કહેતો કે તેની સાથે નદીને આંચે પાર કે પેલી પાર કે જંગલમાં, કે નદીમાં હોરકામાં બેશીને ફરવા આવવું.

આહા ! આવી રીતનું ફરવાનું ! જંગલમાં રખડવાનું ! અને બોટમાં સેહેલગાહ કરવાનું ! આહા ! પેલી નદીનો કીનારો ! પેલાં જંગલો ! પેલી ટેકડી ! અને નદીનાં પાણીઓ !

તેઓની વચ્ચે કેવી વાતો થતી હતી. જો તેઓ બોલતાં હો
તો લોકોના કાનપર કેવી વાતો આવી હતે.

આપણી જંગલની શાહજાદી કેવી રીતે બીજાની ગોલા-
મડી થઈ હતી, જાદુગરણી કેવી રીતે જાદુમાં ફસી પડી હતી,
શીકારી કેવી રીતે શીકાર થઈ પડી હતી, તે તેઓએ કહ્યું હતે.

જાંહગીર તીરંદાજે-જો પેલા બુઢાનું ખરુંજ નામ હોય
તો-આ કાંઈ જોયું નહીં. જ્યારેખી તે નીચે ઓરડામાં આવતો
ત્યારે રતન કે બેરામ બે માંથી એકજ જણ ઓરડામાં બેઠેલું
તેને માલમ પડતું. તેણે કાંઈ પણ વખતે તે બેઠે જણને સાથે
જોયાં ન હતાં અને બેઠે જણ એકી વખતે ગેરહાજરખી નહીં
રહેતાં હતાં. અને તેથીજ તેને ખબર નહીં હતી કે તેઓ
બેઠે જણ પોતાનો ધણો ખરો વખત સાથે ગુજરતાં હતાં.

પણ શેહરીઆરે તે બધું જોયું હતું, ધરાનીઓ જાતેજ
પ્યારની બાબદમાં ધણા મીલનસાર હોય છે. જો તેઓપર
વીશવાસ રાખ્યો હોય તો તે કદીખી તેઓં ભંગ કરતા નથી,
અને દરેક બાબદમાં ખરાં છગરથી ભાગ લે છે. જો તેઓને
આપણા વીશવાસમાં નહીં લીધાં હોય તો તેઓ પોતેજ દરેક
વાતની છુપી ખબર લે છે અને પછી પોતાની મરજી હોય તો
તે છુપાવી રાખેછે, કે નહીં તો ખુલ્લી કરે છે.

આ રીતે, શેહરીઆરે તેનો શેક શું-શું કરતો હતો તે
પોતેજ સોધી કાઢ્યું. ફટલોક વખતે વેર “શીરીન બાઈ એ
વાતને વાસ્તે શું કય” તે વીશે ખુબ તરેહથી વીચાર કરીને
જણે તેના શેકને તેનેથી કાંઈખી વાત છુપી રાખવાનો હક

નહીં હોય તેમ આ બાબદપરથી તેણે બેરામની સાથે વાત કરવાનો વીચાર કીધો.

એક દીવસે બપોરના રતન બબરચી ખાનામાં ખાતું પકાવતી હતી, અને જાંગીર પોતાના ઓરડામાં બેસીને વાંચતો હતો તથા બેહરામ ધરની બહાર ચોકમાં ઝાડના છાંયામાં ફરતો હતો. તે વખતે શેહરીઆરે એક ઝાડના થડને અઢેસીને ઉભો રહીને શેઠનું ધ્યાન પોતા તરફ ખેંચ્યું—

“હું હું હું ?”

“કેમ અહીં શું કરે છે” બેરામે ઉતાવળમાં ફરીને પુછ્યું.

“પેલા બાઇ શીરીનબાઇના કરતાં બોલ મજબૂત છે.”

“તુંને કાણે તારો વીચાર પુછ્યોતો ચોર, બે લગામ.”

“ને મનેથી મજબૂત ગમેય”

“એ બેવકુફ મુરખા, મુગો મર.”

“પણ તે એટલા બધા શીખેલા ને સારા નથી.”

“એ તું શું બકેય શું ? એ જખાં દરાજ !”

“મને કેહવાની ફરજ છે કે તે ફારસી શાહનામું નહીં જાણેય, કે નહીં જાણેય તે બીજા મુસલમાની કે ગાંતી બોલી. કે નહીં જાણેય પેલા તેબલપર બેસીને ગાઇને વગ્ગરતા”

“એ બેહરા, તું કેમ મારી આગલ એવી વાતો કરવાની હીંમત કરે છે ?”

“આસ્તી, આસ્તી, શીઠ, દાયા શીઠ ! હું ખરા કેય ને હું તારા કસમ ખાએય કે હું જુઠા નહીં કેય ને જે કેય

તે તારાનેજ વાસ્તે. હું તારા સારીજ ચાહેચ. હવે જોએચ શેઠ કે અદરાએચ તેતો અદરાએચ, પણ તે તારા ભગન નહીં ચાએચ, અને તેથી જો તારા મરજી હોએચ તો એ પેહલા અદરાએચ તે તુરી નાખેચ ને શીરીનભાઇને છુતા કરેચ. પણ આવા નહી શીખેલા ગ્રામ સાથે લગન કરેચ ને તારા મળના લોકને દુઃખ દેચ ને તારા માથા ઉપર આકૃત ખેંચેચ તે કંઈ સારા નથી”

“એ જીઠાંતું સાચું કરનાર ચોર, તું એમ ના સમજતો કે હું તુંને જવા દેવસ, હું તારો દમ લખશ. ચાલ નીકલ હયાંથી.” બેરામે તેને આચકો મારતાં કહ્યું.

“તું દમ લેચ તો લેચ. આએ છરી લેચ ને મારાં ગલા કાપેચ” ધુરતાજીઆ શેહરીઆરે એક નાઘલી કાંદા કાપવાની પણ જીઠી છરી કાઢી આપતાં કહ્યું “મેં તારી જીવ લરામમાં બચાવ્યા ને તું મને અહીં મારી નાખેચ, તો લલા, મારેચ, પણ હું મરેચ ત્યાંવેર ખોલવાના નહીં અટકેચ.”

“તું તો મુરખ છે તારી સાથે કાણતું બેજી લાવે.” બેરામે હસીને કહ્યું.

“ખરા વાત કેચ !”

“પણ અહીં જો તું ઘેસો છે તો તદન ઘેસો ના થતો આએ બાઇતું નામ ફરીથી તું કદીખી કોઇની આગલ લેતો ના.”

“કીઓ ભાઇ, જમાદાર ખીરામ-શીરીનભાઇ કે આએ તમારો રતન.”

“બેઉ, સાંભલે છે કે નહી. અસ હવે મને તારાં તાહેલાથી કંતાલો છુટે છે. ચાલ અહીંઆથી નીકલ હવે.”

“હા, હું બી એવાજ ધારેય કે હવે હુંબી જાએય.”

એટલું બોલીને શેઠરીઆર એક મોહટો દમ ખેંચીને ઘરમાં દાખલ થયો.

આપણો જવાન પોતાની જીંદગાનીથી કંટાલેલો અને દરેક વાને નાખુશ થયેલો એમથી તેમ ફરવા લાગો.

પ્યાર અને આખર વચ્ચે લડાઇ કોણે પોતાની જીંદગીમાં નથી જોઇ ? લોભ અને ધનસાફ, લાલચ અને આખર, પ્યાર અને વફાદારી વચ્ચેની ખેંચતાણ કોણે નથી જોઇ ?

“હાઆ ! મેં આ છોકરીને નહી જોઇ હતે તો કેવું સાફ થતે ? નહીં તો કે મને એક નહી તોડી શકાએ એવી દોરીથી નહી બાંધી લીધો હતે તો કેવું સાફ થતે ? અહીંથી જવું એ એક નહીં ખમી શકાય એવું દુઃખ છે. જો રેહું છું તો જનમ સુધીનો પાપનો બોળે છાતીપર ઉંચકવો પડેછે.” બેરામે મન સાથ આવા આવા તુરંગો કીધા.

અત્યાર સુધી બેઉજણુ એક મેકને ચાહતાં હતાં અને તો પણ બેઉ જણુ નીરદોશ હતાં. ધણીક વખત તેણે પોતાનો પ્યાર રતનને તદ્દન મીઠા બોલોમાં કહ્યો હતો, અને તેણીએ તે કાંઇ પણ કપકો આપ્યા વગર સુજે મોહડે પણ નહીં લખી શક્યા એવી ખુશીથી સાંભળ્યો હતો.

જે ધણી પોતાનો હાથ ખીજીને આપી ચુક્યો હતો તે ધણીએ તેણીને તો હજીર સુધી પરણવાને કાંઇ પણ કહ્યું ન હતું.

“બેઉ, સાંભલે છે કે નહીં. અસ હવે મને તારાં તાહેલાંથી કંતાલો છુટે છે. ચાલ અહીંઆથી નીકલ હવે.”

“હા, હું ખી એવાજ ધારેય કે હવે હુંખી જાએય.”

એટલું બોલીને શેઠરીઆર એક મોહટો દમ ખેંચીને ઘરમાં દાખલ થયો.

આપણો જવાન પોતાની જાંઘગાનીથી કંટાલેલો અને દરેક વાને નાખુશ થયેલો એમથી તેમ ફરવા લાગો.

પ્યાર અને આખર વચ્ચે લડાઇ કોણે પોતાની જાંઘગીમાં નથી જોઇ ? લોભ અને ધનસાફ, લાલચ અને આખર, પ્યાર અને વફાદારી વચ્ચેની ખેંચતાણ કોણે નથી જોઇ ?

“હાઆ ! મેં આ છોકરીને નહીં જોઇ હતે તો કેવું સાર થતે ? નહીં તો કે મને એક નહીં તોડી શકાએ એવી દારીથી નહીં બાંધી લીધો હતે તો કેવું સાર થતે ? અહીંથી જવું એ એક નહીં ખમી શકાય એવું દુઃખ છે. જો રેહુંછું તો જનમ સુધીનો પાપનો બોજો છાતીપર ઉંચકવો પડેછે.” એસમે મન સાથ આવા આવા તુરંગો ફીધા.

અત્યાર સુધી બેઉજણુ એક મેકને ચાહતાં હતાં અને તો પણ બેઉ જણુ નીરદોશ હતાં. ધણીક વખત તેણે પોતાનો પ્યાર રતનને તદ્દન મીઠા બોલોમાં કહ્યો હતો, અને તેણીએ તે કાંઇ પણ ઠપકો આપ્યા વગર મુંજે મોહડે પણ નહીં લખી શક્યા એવી ખુશીથી સાંભળ્યો હતો.

જે ધણી પોતાનો હાથ ખીજીને આપી ચુક્યો હતો તે ધણીએ તેણીને તો હજુર સુધી પરણવાને કાંઇ પણ કહ્યું ન હતું.

“બેઉ, સાંભલે છે કે નહીં. બસ હવે મને તારાં તાહિલાંથી કંતાલો છુટે છે. ચાલ અહીંઆથી નીકલ હવે.”

“હા, હું ખી એવાજ ધારેય કે હવે હું ખી જાએય.”

એટલું બોલીને શેહરીઆર એક મોહટો દમ જેઆને ઘરમાં દાખલ થયો.

આપણો જવાન પોતાની જાંઘાનીથી કંટાલેલો અને દરેક વાતે નાખુશ થયેલો એમથી તેમ ફરવા લાગો.

પ્યાર અને આપર વચ્ચે લડાઇ કોણે પોતાની જાંઘીમાં નથી જોઇ ? લોભ અને ઇનસાફ, લાલચ અને આપર, પ્યાર અને વફાદારી વચ્ચેની જેમતાણ કોણે નથી જોઇ ?

“હાઆ ! મેં આ છોકરીને નહીં જોઇ હતો તો કેવું સારૂ થતે ? નહીં તો કે મને એક નહીં તોડી શકાએ એવી દારીથી નહીં બાંધી લીધો હતો તો કેવું સારૂ થતે ? અહીંથી જવું એ એક નહીં ખમી શકાય એવું દુઃખ છે. જો રેહું છું તો જનમ સુધીનો પાપનો બોજો છાતીપર ઉંચકવો પડેછે.” બેરામે મન સાથ આવા આવા તુરંગો કીધા.

અત્યાર સુધી બેઉજણુ એક મેકને આહતાં હતાં અને તો પણ બેઉ જણુ નીરદોશ હતાં. ધણીક વખત તેણે પોતાનો પ્યાર રતનને તદ્દન મીઠા બોલોમાં કહ્યો હતો, અને તેણીએ તે કાંઇ પણ ઠપકો આપ્યા વગર મુજે મોહકે પણ નહીં લખી શક્યા એવી ખુશીથી સાંભળ્યો હતો.

જે ધણી પોતાનો હાથ ખીજીને આપી ચુક્યો હતો તે ધણીએ તેણીને તો હજુર સુધી પરણવાને કાંઇ પણ કહ્યું ન હતું.

તે તારાનેજ વાસ્તે. હું તારા સારીજ ચાહેય. હવે જોએય શેઠ કે અદરાએય તેતો અદરાએય, પણ તે તારા ભગન નહીં થાએય. અને તેથી જો તારા મરણ હોએય તો એ પેહલા અદરાએય તે તુરી નાખેય ને શીરીનભાઇને છુતા કરેય. પણ આવા નહી શીખેલા બાધ સાથે લગન કરેય ને તારા મળના લોકને દુઃખ દેય ને તારા માથા ઉપર આકૃત ખેંચેય તે કંઈ સારા નથી”

“એ જુઠાંતું સાચું કરનાર ચોર, તું એમ ના સમજતો કે હું તુંને જવા દેવસ, હું તારો દમ લઇશ. ચાલ નીકલ હયાંથી.” બેરામે તેને આચકો મારતાં કહ્યું.

“તું દમ લેય તો લેય. આએ છરી લેય ને મારા ગલા કાપેય” કુરતાજીઆ શેહરીઆરે એક નાધલી કાંદા કાપવાની પણ ખુઠી છરી કાઢી આપતાં કહ્યું “મેં તારી જીવ લરાઇમાં બચાવ્યા ને તું મને અહીં મારી નાખેય, તો લલા, મારેય, પણ હું મરેય ત્યાંવેર બોલવાના નહીં અટકેય.”

“તું તો મુરખ છે તારી સાથે કોણનું બેજી લાવે.” બેરામે હસીને કહ્યું.

“ખરા વાત કેય !”

“પણ અહીં જો તું ઘેસો છે તો તદન ઘેસો ના થતો આએ બાધનું નામ ફરીથી તું કદીબી કોઇની આગલ લેતો ના.”

“કીઓ લાઇ, જમાદાર બીરામ-શીરીનભાઇ કે આએ તમારો રતન.”

“બેઉ, સાંભલે છે કે નહી. અસ હવે મને તારાં તાહેલાંથી કંતાલો છુટે છે. ચાલ અહીંઆથી નીકલ હવે.”

“હા, હું બી એવાજ ધારેય કે હવે હુંબી જાએય.”

એટલું બોલીને શેઠરીઆર એક મોહટો દમ બેંચીને ઘરમાં દાખલ થયો.

આપણો જવાન પોતાની જાંઘાનીથી કંટાલેલો અને દરેક વાતે નાખુશ થયેલો એમથી તેમ ફરવા લાગો.

પ્યાર અને આખર વચ્ચે લડાઈ કાણે પોતાની જાંઘીમાં નથી જોઈ ? લોલ અને ઇનસાફ, લાલચ અને આખર, પ્યાર અને વફાદારી વચ્ચેની બેંચતાણુ કાણે નથી જોઈ ?

“હાઆ ! મેં આ છોકરીને નહી જોઈ હતે તો કેવું સાર થતે ? નહીં તો કે મને એક નહી તોડી શકાએ એવી દારીથી નહી ખાંધી લીધો હતે તો કેવું સાર થતે ? અહીંથી જવું એ એક નહીં ખમી શકાય એવું દુઃખ છે. જો રહેલું તો જનમ સુધીનો પાપનો બોળે છાતીપર ઉંચકવો પડેછે.” બેરામે મન સાથ આવા આવા તુરંજો કીધા.

અત્યાર સુધી બેઉજણુ એક મેકને ચાહતાં હતાં અને તો પણ બેઉ જણુ નીરદોશ હતાં. ધણીક વખત તેણે પોતાનો પ્યાર રતનને તદ્દન મીઠા બોલોમાં કહ્યો હતો, અને તેણીએ તે કાંઈ પણ ટપકો આપ્યા વગર મુજે મોહડે પણ નહીં લખી શક્યા એવી ખુશીથી સાંભલ્યો હતો.

જે ધણી પોતાનો હાથ ખીજીને આપી ચુક્યો હતો તે ધણીએ તેણીને તો હજુર સુધી પરણવાને કાંઈ પણ કહ્યું ન હતું.

પણ તેનું એ વાત વીશે મોંઘ મુશું રહેવાથી રતનને કાંઈખી વાતનો ખડખડાત લાગતો ન હતો. તેણીને મનસે તો પ્યાર તેજ લગન અને લગન એટલે પ્યાર હતો.

તેણીનાં મમજમાં દુનીઆની લુચાપઓનો એકખી વીચાર આવ્યો નહતો. તેણીનો પ્યાર ખોદાઈ સીવાએ ખીજ કાંઈ પણ આકારમાં દેખાયો નહીં.

તેણીના વીચાર પ્રમાણે આ ત્રણ અક્ષરનો શબ્દ તદન ખરોજ અને નીતીથી ભરેલો હતો. તેણીએ ખોદાના પ્યાર સીવાએ ખીજ કાંઈ પણ પ્યાર વીશે સાંભળ્યું ન હતું, માટે તેણી એમજ સમજી કે આ પણ ખોદાઈ પ્યારજ હશે.

અકતોપર મહીનો નજદીક પુરો થવા આવ્યો હતો. એરા મના જખમો તદન સારા થયા હતા. તેંદરેસ્તી અને કૌવત તેણે પાછાં મેલવ્યાં હતાં, માટે તેના મેહેરખાન મેજખાનની મેહરખાની ઉપર વધારે દાવો કરવાને કાંઈએ કારણ ન હતું.

જવુંતો જોઈએ, પણ જવાએ કેમ ? કેમ શકતી તેને તેવા જીવથી જુદો પાડે !

જવાની તેને ફરજ હતી, રહેવાને તેને લાલચ હતી.

પોતે આપેલું વચન તે પાછું ખેંચી શકતો નહતો, તોપણ રતન આગળથી ખસવાને તે શક્તીવાન નહતો. અને એ પ્રમાણે તે વધારે અને વધારે ફાંસામાં ફસતો ચાલ્યો.

આ પ્યાર અને આગર વચેની લડાઈ વધારે વાર ટકી શકે નહી, તેનાં ઘેળાંપણનો કાંઈ પણ છેડો આવવો જોઈએ. માણસ ધણીક વખત ખરો રસતો મુકી દઈને ખોટો રસતો પકડે છે તેજ પ્રમાણે આ વખતે એરામના બાબમાં પણ થયું.

નેકીનો ફરેસ્તો જે આટલો વખત વેર તેનાં હૈયામાં બેસીને તેને સારીજ સલાહ આપતો હતો તે હવે ઉડી ગયો અને તેનાં ખાલી હૈયામાં સેહતાને વાસો કાપો.

વીસમી અકતોબરનો દીવસ તદ્દન ખુલ્લો હતો. જંગલમાં ઝાડો અહીંથી તહીં દોળા ખાનાં હતાં તથા તાપી માતાનાં પાણીની ઉપર સુરજનો પડછાયો પડીને જાણે તે ઉપર રૂપેરી ચાદર પાંચરી હતી.

તે દીવસે સહવારના પોહરમાં રતન અને બેરામ સાથે ફરવા ગયાં. તેઓની આગળ શેહરીઆર થોડે દુરથી બોગીની સાથે ચાલતો હતો. તેની પછવાડે ચાલતાં આ બોડાંથી જાણે નીચેની જમીન પણ ખુશ ખુશ થઈ ગઈ હતી.

બેરામને આ વખતે સૌમાં સરસ રતનજ દીસવા લાગી. તેણીની ખુબસુરતી તથા દેહસ્ત વગરની જાદગીને લીધે તેણી પોતાની આસપાસનાં જંગલો અને નદી નાળાઓની રાણી દીસતી હતી.

આ રાણીને પોતાની ફરવી ! હા ! એતે કેવું સરસ સુખ !

હવે તો તેણીની આંખસે પોતાની આંખ મેલવવાને પણ બેરામની હીમત ચાલતી નહતી એટલો તે તેણીથી શરમી દો થઈ ગયો હતો.

તેણીના રોનકદાર ચહેરા ઉપર અલકતું કપાળ, વાંકાં કમા નની મીશાળનાં બવાં, તેની અંદરના માંજરા ડાલા, તેણીના ગુલાબી રૂખંચરા, લાલ હોઠો, અને ટુંકાંમાં તેણીનો આખો ચહેરો તેણીની પટલી કંમર, ખીબેલી છાતી, સરોવરની મીસા

જનું સીધું શરીર, તેણીની નખરાં બરેલી ચાળન, આંખનો લેહકો, બોળવાનો તનકો, એ સર્વ આ ધણી સુંધરેલા જવાનને માટે કાંઈ થોડું નહીં હતું.

પણ તોળી ને તેણી તરફ જોવાને પાપ વીચારતો હતો અને જોઈ શકતો નહતો. એજ પ્રમાણે જો તે વીચાર કરવાને પણ અશક્ત હતો તો કેવું સારું થતે ! હવે તે નીચે પ્રમાણે વમાસન કરવા લાગો:—

“અહીં એક એવી મુરતી છે જે મને લોહચુંબકની માફક પોતા તરફ ખેંચે છે, અને મેં કોઈપણ ઓરત એનાં કરતાં કે એના જેવીખી ખુબસુરત, સુંદર, ચંચલ અને હીંમતવાળી જોઈ નથી.

“એનો દેખાવ, એનાં તેણો, એનો સાદ મારાં આખાં શરીરમાં વીજળી પેદા કરે છે. એનો હસતો મુખડો ધ્યારનાં પાણીથી મારાં જીગરમાં ઉડેલી આગ ખુબવે છે, અને તેણી જો પોતેજ મારી હોય તો પછી મને ખીન્નું થું જોઈએ છે ?

“અને આ જાદુમંત્રણી પણ મારાં જાદુમાં મહાત છે, મને ચાહે છે, હા ! એ મને ચાહે છે, કારણ કે જ્યારે હું એને કાંઈખી કહું છું ત્યારે એ શરમથી કેવી નીચે જાય છે ! માટે હું જાણું છું કે એને મહાત કરવાની મારામાં શક્તી છે.

“અને આવું ખુબસુરત બુલ બુલ જો મેં પેલો વચન નહીં આપ્યો હતો તો ખચીતજ વગર અડચણે મારું થતે. વચન ! એવો વચન કે જે મેં મારી જાળવસ્થામાં મારી કમ સમજમાં હું આપી ચુકો છું.

પણ શું તે વચન પાળવોજ જોઈએ ? શું તે પાલાવોજ જોઈએ ? એક આદરણીનો ગાંઠ જે એક છોકરો અને છોકરી જેઓ તેજ વખતે પેઢલાં મલ્યા હતાં, અને ત્યાર પછી કદી મલ્યાં ન હતાં, અને જેઓને તેઓના વાલીઓની મરજીથીજ અદરાબ્યામાં આવ્યાં હતાં તે ગાંઠ શું તુતવો નહીંજ જોઈએ ?

“તે તુટી શકે. તેને તોડવોજ જોઈએ. તે ખરો પડવો નહીંજ જોઈએ. અને તે ખરો નહીંજ પડસે. ખાનખાહાદુર દીનશાજીના મરણ વખતે થએલી આ કીયાની હું સાંભે ચંદ્રશ અને મારી મરજીનીજ ઓરતને પરણીસ,”

જ્યારે બેરામ આ પ્રમાણે પોતાના મનમાં બોલતો હતો ત્યારે રતન, મુંગી, વીચારમાં, અને ઉદાસી તેની સાથે ચાલતી હતી. ઘણો વાર વેર મુખ રેહવા પછી તેણીને એન નહીંજ પડવાથી અંતે બેરામને તેણીએ પુછ્યું—

‘તમો આજે ઉદાસી અને મુંગા જેવા કેમ છો, બેરામજી ?’

“હું જરા સીક અને દુઃખી છું, પ્યારી રતન.”

“કાંએ શું છે તેનું કાંઈ કારણ કહેશો ?” તેણીએ સર-માધને પુછ્યું.

“રતન, રતન, હું તુંને ચાહું છું” તેણે ઘાડા ધીમા અવાજે કહ્યું.

તે કાંઈ પણ જવાબ આપવા વગર પોતાનું માથું નીચે નમાવીને જમીન તરફ જોવા લાગી. હાલ કેટલુંક થયું તેણી ‘પ્યાર’ શબ્દનો ઉચાર સાંભલતાં શરમાવા, ધુજવા, અને ખીહવા શીખી હતી; અને તેનું કારણ તેણીને પોતાને પણ ખજર નહીં હતું.

“રતન, જવાબ કેમ નથી દેતી?”

“હાં! તમે અને શું કહવા માંગો છો?” તેણી ધણાજ ધીમા સાદે બોલી.

“રતન, હું તુંને ચાહું છું. તું મારી દેવી, અને હું તારો ભક્તીમાન છું. હા! રતન, હા, મારી જીંદગીમાં જેટલું જેર અને જેટલો પ્યાર છે તે બધા પ્યારથી, મારી જીંદગીના આધાર, રતન, હું મારો જીવ, મારો હાથ, મારું નામ, અને મારી પાસે જે છે અને હવે પછી જે મારું યશ તે સર્વ તારા પગ આગલ નાખું છું, અને રતન, આ મારા પ્યારના બદલામાં હું માત્ર તારો પ્યારજ માંગું છું!”

તેણીએ પોતાની ચલકતી આંખોં તેની આંખો તરફ એક પલ ફેરવી અને બીજાજ પલે તરતજ તે પાછી ખેંચી લીધી. અને એવી રીતે જોવા લાગી કે તેણી જે કંઈ બોલી હતે તેનાં કરતાં તેણીની ચશમોએ વધારે કહ્યું.

પણ બેરામને તો એટલુંજ જોઇતું હતું. તેણે તરતજ તેણીને હાથ પોતાના હાથમાં લીધો અને પોતાની છાતી તથા હાઠસે દાબ્યો. પછી ધણાજ ધીમા સાદે બોલ્યો—

“રતન, આપણે નજદીક રાંદેર સુધી આવી પુગાં છીએ. એક કલાક જે આપણે વધારે ચાલશું.” તે અટક્યો અને રતને તેના મોંહ ગમી ગભગાટથી પ્રછતી હોય તેમ જોયું.

હા, પ્યારી, શું તું હજુર સમજતી નથી! ત્યાં રાંદેરમાં એક ધર્મશાલા છે, અને મોખેદો પણ ત્યાં પુરાકળ છે.”

પણ રતન તેવું બોલવું સમજી નહીં; અને તેની તરફજ જોયા કીધું.

“પ્યારી રતન, રંદેરમાં ત્રણ ફલાક પછી તું મને દુની-
યામાં સર્વથી મગરબ, અને સરવેથી ઉત્તમ માણસ બનાવી શકશે.”

હવે તેણી થોડું થોડું સમજતી હોય તેમ દેખાવા લાગી.

“વહાલી રતન, આજનો સુરજ અસ્ત પામશે તે અગાઉ
તું મને મારા સહથી ઉંચા સાતમા આસમાને તું મારી ધણી-
આણી કેહવાશે.”

“તમારી ધણીઆણી—” આ બોલો તેણીના હોઠ ઉપર
આવીનેજ મરી ગયા, અને તેણીનો ચહેરો આવતાં સુખ અને
ખુશાલીથી એટલો તો ચમકી રહ્યો કે બેરાંમથી પણ તે જો
વાંધ શકાયું નહીં. પણ તરતજ તેણી પાછી શરમથી લાલચોલ
થઈ ગઈ.

“હા, મારી પ્યારી સુંદરી, હા, મારી ધણીઆણી રતન
થોડા દિવસમાં મારે આ ગામડું છોડી જવું પડશે. અને મને
એવી અગમચેતી થાય છે કે જો હું જાઉં તેની અગાઉ તું
મારી સાથે પરણશે નહીં તો કાંઈ એવી ચીજ આડે-પડશે કે
જેથી આપણે ફરીથી એકમેકનું મોહડું જોવાની પામશું નહીં.
તેટલા માટે, મારી પ્યારી માથુક, હું આજે તારી પોતાની
રાંજી ખુંશીથી આપણી વચ્ચે એક એવો ગાંઠ બાંધીશ જે
જનમકાલ સુધી જમ અને પાપી દસ્ત સીવાએ માણસનાં
હાથો કદી છોડી શકશે નહીં. બોલ, પ્યારી, તું કંબુલ થાએય ?”

“પણ-પણ-મારા બાપ” તેણી-ધીમા અવાજે બબરી.

“તારો બાપ મને ઘણો ચાહેછે, દુનીયામાં મારી હાલત
અને પદવી તે સારી રીતે જાણે છે, અને મારી આશ્ચર્યજનક

તેણે તપાસી છે. માટે તારો બાપ મને પેતાનો જમાઇ કરવાને કાંઈ પણ હુજત લેશે નહીં.” આપણા જવાને જવામ આપ્યો અને આવા પ્યારએ વાતચીતની વખતેથી તે કેવો પૈસાવાલો હતો તથા આ જમણની ગામડયણ કોણ હતી તે વીસરી નહી ગયો હતો.

“નહીં, તે કાંઈથી રીતે હુજત તો નહીં કરશે પણ તેની મરજી તો પહેલાં પુછવીજ જોઈએ.” હુજના અને ધીમા અવાજે રતન બોલી.

“રતન, શું તુંને મારીપર વીસવાસ નહી આવતો?”

“ગમે તેથી કરીને મારા બાપની તો રજા લેવીજ જોઈએ,” રતને હુજવ કીધી.

“જો, સાંભલ, પ્યારી, ધરડાં માણસો થંડા અને ધીરા સ્વભાવના હોય છે અને જીવાની અને પ્યાર શું છે તે તેઓનાં મનમાં આવતું નથી. તારા બાપનો મારીપર આટલો વીસવાસ હોવા છતાં, અને તારા હાથને હું આટલો લાએક હોવા છતાં નકામો જેવો વખત ગાલવાને તે વીચાર કરવાનો વખત માંગશે. ત્યાર પછી તે તારાં સગાં વહાંલાં અને દોસ્તોનું મત પુછવા માંગશે, જેઓ ગમે તેવાં મારી મરજીની ઓરતને માટે ખુશી હશે તે છતાં દુન્યાંની રીતી પ્રમાણે વીચારે કરવાનો વખત માંગશે. ત્યાર પછી તપકા જનમોતરી જોવાનો વાંધો ઉઠશે. ત્યાર પછી માંગણીઓ થશે અને રીતબાતોથી ખટપટ વચમાં આવશે. અને છેલ્લે જો રાશ મલી તો અને જાજ કાંઈ વરવાંધા નહી નીકળ્યા તો લગનને માટેની આપણે આશાએ આપણે ધરડાં થઈ જઈશું ત્યારે તે જમન થશે.”

“પછી” તેણીએ જ્યારે જ્યેષ્ઠ કે તે મુઝો રહ્યો હતો ત્યારે પુછ્યું.

“પછી હું મારી ધીલ ખમવાને શક્તીવાન નથી. રતન, રતન, મારો પ્યાર, મારી આશા, મારું સાંજલ. મારી સાથે હાલ તુરંત તો તું પરણ, અને જ્યારે તુ. તદન મારીજ મંશે ત્યારે આપણે તારા આપનો આશીરવાદ માંગશું, અને જ્યારે તેને કાંઈપી કારણ ના પસંદગી દેખાડવાનું નહી હશે એટલે તે જરૂર તે તેના અશીરવાદ આપશે. જો, મારી રતન, હું કાંઈપી કામ તારા આપની વીરૂપ કરવા માંગતોજ નથી, કારણ કે તે આપણી તરફેણમાંજ છે. પણ હું તો માત્ર તે વખતની ધીલ કરશે તે ફક્ત અટકાવાનેજ ખંટી છું, માટે વહાલી રતન મારું સાંજલ, મારી અરજ કબુલ કર અને હું તારો હમણાં અને હવે પછી આ દુન્યામાં જીવીશ ત્યાંવેર અને મરણ પછી પેલી દુન્યામાં હજારો વર્ષ સુધી ઉપકાર માનીશ.” તેણે હાંક્યી, અને તદન શીકા પડી જઈને તેણીનો હાથ પોતાના હાથમાં લઈ દાખીને કહ્યું.

“છત. એમાં ઉપકાર જેવું કાંઈ નથી. બેઠ જણ એક-એકપર આભાર કરીએ છીએ. હું તારીજ છું. ખેરામ,” તેણી તદન ધીમા પણ ધુજતા અવાજે અને ઉંચકાતી છાતીએ બોલી.

ખેરામની આંખો ખુશીથી ચમકવા લાગી અને તરતજ છાતીના ઉભરાથી તે હરખાઈને બોલી ઉઠ્યો—

“જલદી ચાલ, પ્યારી ત્યારે જલદી ચાલ,” અને તેણીની પાંખડી પકડીને જલદીથી ચાલવા માંડ્યું.

તેણી પણ ધણીજ ઉતાવળથી ચાલવા લાગી અને શેહરી-આરને પકડી પાડીને તેને પછવાડે મુક્યો. આ જોઇને શેહરીઆર તદ્દન અચરતીમાં ગરકાવ થઇ ગયો અને બોલી ઉઠ્યો—

“હુ ! વરી શું શેયાન આવીય ! વરી એ લોકો દોરીય સાની ? હા, હવે હું સમજેય. એ લોક જનદી ચાલવાની સરત મારીય. પણ ખોદા રેહમ લાવીય ને મારા શેઠ આ જાદુવાળા સાથ પગ નહીં ભાંજેય તો સારા. પણ શું કરવા મારા પગ દુખવેય ?”

એમ કહીને તેણે બોગીની દોરી જતી પકડી. પણ આ નીમકહલાલ પ્રાણી એટલું તો પોતાની બાહ ઉપર વહાલ દેખાડતું હતું કે બચારા બુદ્ધ શેહરીઆરને ધણોજ ખેંચવાથી આખરે તેને એક ઝાડની મદદ લેવી પડી, અને તરતજ તેની દોરી એક ઝાડની સાથ મજબુત વીતાલી લીધી.

આ વખતના અરસામાં પેલાં નાદાન અવીચારી જવાનો પોતાનો રસ્તો રાંદેર તરફ લેતાં હતાં અને થોડા વખતમાં તેઓ ત્યાં જઇ પુગાં.

બેરામ તેણીને એક નાંધલી ધર્મશાલામાં લઇ ગયો અને ત્યાં એક ઝોરડામાં તેણીને બેસાડીને એક અધ્યાત્મને તેડવા તથા કોઇ માણસને સાહેદી તરીકે ઉભો રાખવાને લાવવા ગયો.

અર્ધોક કલાક ગયા પછી તે પાછો ફર્યો અને એક બુજ્જગ મોબેદનો તથા તેજ ધર્મશાલાના રખેવાલને તથા તેની ઝોરતને લઇને દાખલ થયો.

પેલા મોબેદે દરેક જોઇતી ચીજો મેલવી હતી. અને પેલા સાહેદીઓને પેલાં કમખખત જોડાંની આજુબાજુ ઉભાં રાખીને

તેઓ ઉપર ખરી બોલીમાં આશીરવાદનાં પણ બોધાતી નજ-
રમાં શ્રાપના સખુનોથી વધાવ્યાં અને આહીનભાગ્ય નરનારીને
એક હીન ભાગ્ય બોધડયામાં એક નારાકારક ગાંઠથી બાંધ્યાં.
આ ગાંઠ તેઓ જેજી જણ મરણ પામ્યાં ત્યાંવેર ગમે તે કરવા
છતાં તુટી નહી.

અકરણ ૬ થું

—:~:—

અપસુકનપર અપસુકન.

ઉપલાં લમન પુરાં થવા પછી બેરામે પેલા જરતોસ્તી
મહજબના ગુરને ખુબ નાણાંથી નવાજ્યો, અને તેજ પ્રમાણે
પેલા રખેવાલી કરનાર ધણી ધણીઆણીનાં બેડાંને પણ નવા-
જીને ત્રણડોને રખસદ કીધાં અને પેલા રખેવાલને કાંધ, સારાં
ખાણાની વાણીઓ પકાવીને હાજર કરવાની વરદી આપી.

રતન હવે પોતાને હમેશની સુખી સમજવા લાગી અને
તેણીનું હૃદય ખુશાલીનાં આંશુઓથી એટલું તો ભરાઇ
આવ્યું કે પેલાં લોકોના જવા પછી તરતજ તેણી હુસુક દર્શને
રડી પડી.

બેરામે તેણીને પોતાની છાતીસે દાખી અને પટાવીને તેણીને
હસાવીને મુંગી રાખી તથા પોતાને આગલેની એક વીટી
કાઢીને પોતાના પ્યારની નીશાની તરીકે પેહડાવી.

હજુર તો તેણીને તે પેહડાવી રહ્યો ન હતો તેટલાં પેલી
ધર્મશાલાની અંહાર કુતરાં ભસવાનો અવાજ આવ્યો અને

બારીએ બેતાં માલમ પડ્યું કે શેહરીઆરને ઘસડતો બોળી અંદર આવતો હતો.

જરા કારમાં તે ઝોરડાના ઉંઝરપર આવીને ઉભો અને પછી કુદકા મારતો અંદર આવીને પોતાની બાઈના હાથ પમ ચાટવા લાગો.

શેહરીઆર તો ઉંઝર પરજ ઉભો રહ્યો, અને બેરામને નમીને સલામ કરીને પુછ્યું “શીઠ, મારી કામ કાંઈ છે તુને?”

“નહી—અરે હા, જા જઈને કેઠેથી એક બેડાવીને ગાડી ભાવ અને જતાં જતાં એલા રખેવાલને ઉતાવલ કરતો જા,”

“વાર સાહીબ, ચાલીજી મુસ્મખી.”

“અને બે, વળી કાઠની સાથે તાહેલું કરવા ઉભો ના રહેતો.”

“નહી કરેય, વાર” શેહરીઆરને જાણે કેટલુંક અપમાન થયું હોય તેમ ઠોપરો ચઢાવી બોલીને ચાલી ગયો.

થોડા વારમાં ખાનાંતો એક ખુમરો ભાવવામાં આવ્યો અને બે કે તેમાં સેવ મલીદા સાથનું ખાવાનું હતું તો પૂણે તેઓ બેઉ જણ તે ચંચેગીને ઉઠી ગયાં અને ગાડીની વાત બેતાં હતાં.

જેવી ગાડી ખળખળ કરતી આવી પુગી કે તેઓ શેહરીઆરની સાથે તેમાં બેઠાં અને જીલ્લોએ ધર તરફ દોડવા માંડ્યું.

આજે તેઓએ જે રમત કીધી તે “ધ્યારની રમત” હતી.

તેઓ ધર પુગાં ત્યારે જાજદીક સાંજ પડવા આવી હતી.

સુરજ અસ્ત પામતો હતો અને તેનો છાંયો જંગલનાં ઝાડો વચ્ચેથી ખેંચાં ધંતનાં પાંધિલાં ધરપર પડીને તે ધરપર કાંઈ કાલી વાદલી પડી હોય તેવો દેખાવ કરતો હતો. આ વાદલી જોઈને રતનના હસવા મુખપરથી વાદલી પંઠરાઈ, કારણ કે તેણીને લાગ્યું કે આજે આવા વખતે ચંચલું કાલું વાદલું રખેને કાંઈ આફતનું વાદલ તેણી ઉપરથી વરસાવે.

“હું ધારું છું કે એ કાંઈથી અપસગન તો નહીં હોય” તેણી ખોલી.

જેરામ જે તેણીનો ચેહરો તપાસતો હતો અને તેણીના હરેક પડતા ખોલો સાંજલતો હતો તેણે આ સખુનોખી સાંભલ્યા.

“અપસગન ? પ્યારી આ વાદલી અપસગન કેમ હોય ? એ તો રોજ સુરજ અસ્ત પામે છે ત્યારે આપણાં ધરપર પડે છે.”

“હા, એ પડે છે ખરી પણ આપણે ધર આવીએ છીએ ત્યારે નહીં ની. આપણે રોજ આવીએ છીએ ત્યારે યાતો એ પડવાની હોય છે કે યાતો પડી ગઈ હોય છે, અને ધર સુરજની કે ચાંદની રોશનીમાં પ્રકાશે છે, ત્યારે આજે સાંજના જ્યારે આપણે એકમેકને હમેશગીનો વચન આપી ચુકા છીએ અને ધર આવીએ છીએ ત્યારે આપણા ધરપર કાલું વાદલું પંઠરાએલું છે.”

“વહાણી રતન, જોની સાથે તુંને શું લાગેવલગે છે.”

“હું નહીં જાણતી પણ મારું લોહી તદ્દન ઠંડું થઈ ગયું છે. મારો જીવ ફરે છે.”

બેરામે જ્યારે જોયું કે કેવીકે ચીજને જોઈને રતન ખીધી હોય તેમ પોતાનું ડોકું ધડપર નાખી દીધું, ત્યારે તે ગભરાઈને બેઠી ઉઠ્યો.

રતન, રતન, તેણે ગાડીમાંથી કુદકો મારીને તેને નીચે ઉતારી.

આ વખતે તેઓ પેલાં ધરના બાગની બહારની ભીત અને નદીના કીનારા વચ્ચે ઉભાં હતાં, તેણીના માઠાંપરની સોડ નીકલી મધ હતી અને તેણી જાણે કાંઈ સ્વપ્નનું જોતી હોય તેમ ઉભી હતી.

“રતન.” બેરામે પાછી જુમ પાડી અને તેણીનો હાથ ધરીને જરા હીલવી.

રતને પોતાનો હાથ ઉંચકીને પોતાના કપાલ પર ફેરવ્યો અને પછી કાઢીને તેણીને ઉંઘમાંથી ઉઠાડી હોય તેમ બેરામ તરફ જોવા લાગી.

“બસ, હવે ખલાસ થયું” તેણી એક હાથે મારીને બેઠી.

“શું ખલાસ થયું મારી પ્યારી રતન ?”

“ખાલી બેઆલ !”

“હા, તે જંગલ, તોફાન, ધરખાર વગરની જંગલી મોટી આંખવાલી ઝોરત, મરવા પડેલું બચું !”

“વહાલી રતન, તું મને અજાણીમાં ગરકાવ કરેછે ?”

“થપ, જો સાંલલ અમારાં ‘તીરંદાજ’ના ખાનદાનને માટે કહેછે કે તેઓને અગમચેતી કરવાનો અનુભવ છે.”

“કેવો સુરખ વીચાર, ખ્યારી હવે આવા વીચારો દુનીયા માંથી તદ્દન નીકલી ગયા છે હવે તો વીધ્યા હુનર એજ અગમચેતી અને ખીચુ પચ્છમ યુધી કહેવાય છે.” બેરામે હસીને કહ્યું.

“વીધ્યા હુનર એવી ચીજોને ગમે તે કહે તેની સાથ મને શું દરકાર છે? મને કાંઈ તેના નામ સાથ ગરજ નથી કામ સાથે ગરજ છે,

બેરામ, બેરામ, આપણા લગનને ખરાજ અપસગન નડ્યા છે. આપણે જ્યારે પેહલાં મલયાં ત્યારે વા વીન્નિહું અને તોફાન વીજલી યધ હતી.”

“સુગરાના તે પાક પરવરના કે તોફાન થયું. તો આપણે સાથે મલયાં.”

“પેહલીજ વખત જ્યારે તેં મને કાટી કીધી ત્યારે તારું ખંજર જે તારી કમરના પતામાં હતું અને તે વખતે તેના ઘેરમાંથી બહાર નીકલેલું હતું તે મારા હાથમાં ભોકાયું હતું.

“જલજો તે ખંજર કે જોને તુંજ જેવી નાજનીને ઘાસ કીધો હતો, ને તારા હાથમાં ભોકાવાને બદલે મારા જીગરમાં આપ્યું ને આપ્યું ચાલી નહી ગયું.

“અને આજે, આજેજ, તું જણેય કે તેં મને પરણતી વખતે એક રૂપાંની વીટી ભેટ કીધી હતી.” અને તેણીએ પોતાનો હાથ જેની ઉપર બેરામની પેહડાવેલી વીટી હતી તે ઉઘેર કીધો.

“જે વીટીએ આપણને હમેશાં સુધી એક કીધા છે તે વીટીના હજારો હજાર સુગરાના હોજો. મારા જીગરના હાર

પયારી રતન, એ વીટી નો મારાં. બાપની આપેલી, હું તેની યાદગારીમાં પેહેકું છું. અને વધી તે વખતે એજ મારી પાસે હતી. એટલે મેં તુને પેહડાવી અને મંરણની યાદગારીમાં પેહેડેલી જણુસ તે ખુશખબતીના વખતમાં કાઢી.”

“તે કાંઈ હું જાણતી નથી, પણ મને લાગે છે કે આપણે ભુલાવો ખાધો છે. હાં, હું ધારું છું કે આપણે મારા બાપની રજા અને તેના આશીરવાદ મેલવયા હતાં તો ઠીક પડે—તે આપણી ખાતરી કરતાં કે લંગન કરવામાં આપણે ડહાપણ કરીએ છીએ કે ભુલ કરીએ છીએ—અને પછી તે જે કહેતા તે પ્રમાણે આપણે ચાલતાં તો સારું.”

“અને તે જે કહેતા તે પ્રમાણે આપણે ચાલતાં ! પયારી રતન, તું શું કરવા એવા ખાલી ખેંચાલો તારાં મગજમાં લાવે છે ?”

“હું હરગીજ એવા ખેંચાલો લાવતાં નહીં, પણ મને લાગે છે કે મેં કાંઈ પણ પાપી કરમ કીધું છે, પણ હવે તો જે થયું તે નહીં થવાનું નથી. લખ્યા લેખ કાંઈ મટતા નથી. હું એવા વીચારો મારાં મનમાંથી કાઢી નાખીશ આપણા ભવિષ્ય સાથે જંગલ, તોફાન ભંડકતી ગેબી સ્ત્રી અને ખુન થયલાં બાલકને શું લાગે વલગે છે ? સાંભલો, આ મારીના બલદો પોતાના તખેલામાં જઈને ચારો ખાવાને તલપે છે અને બરાડે છે, માટે ચાલો આપણે અંદર જઈએ અને એ જાન વરોને પેલા માડી વાલો પાછાં લઈ જશે.” તેણીએ હસવાનું ડાહ્યું ધારીને કહ્યું.

હવે તેઓ ઘરમાં પેલા મોટા દરવાજામાંથી દાખલ થયાં.

રતન ખાવાનું તૈયાર થતા અગાઉ પોતાના કપડાં બદલવા પોતાના ઓરડામાં ગઇ.

બેરામ ત્રીચેનાંજ દીવાનખાનામાં દાખલ થયો અને ત્યાં જાંગીરને ચોપડી વાંચવામાં ગુતાએલો બેઠો.

“કેમ આજે કાંઠાં કાંઠાં ફરી આવયા ?” બેરામને ખુરસી બેઠીને બેસતાં બેઠને જાંગીરે પુછ્યું.

“અહીંજ નદીના કીનારાપર,” બેરામે ઉતર દીધો.

“આંબેખી કાંઈ શીકાર પકડ્યા કે ?” જાંગીરે પુછ્યું.

મારવાનો શોખ હોવાથી તે જાંગીરની એક બંદુક લઇને જ્યારે ત્યારે રતનની સાથે જંગલમાં જઇને કાંઈ નહીં ને કાંઈખી જાનવર મારી લાવતો હતો.

“હા—જંગલની અંદર એક જમલી ખીસકાલીનું બચ્ચું પકડ્યું. બેરામે જાંગીરના સવાલનો જવાબ આપ્યો અને તે કાંઈ બુદ્ધુ બોલ્યો ન હતો કારણ કે તેણે રતન નામના એક નીરદોશ બચ્ચાંને પકડ્યું હતું.

એટલા વારમાં રતને દાખલ થઇને તેઓને જમવા તેડ્યા અને ખાનું હમેશની માફક પેલાં બખરચીખાનામાં પેલી સેતરણપર ગોઠવ્યું હતું.

ખાનું હમેશની માફક પસાર થયું—રતન હમેશની માફક હસતી રમતી હતી.

બેરામખી મોજમાં પણ—અદેશા અને વીચારમાં ગરકાવ હતો.

જંમલવાસી જાંગીર રોજની માફક બેખબરો, વીચારમાં શુંતાપલો અને તેની આસપાસની દરેક ચીજ તે એટલાં સુધી કે તે શું ખાતો હતો તેથીથી તે અંધારામાં હતો.

જેવું ખાતું પુર થયું કે જાંગીર પોતાના ઓરડામાં કાગલો અને રાજદુવારી ખટપટોમાં પોતાનું સર ફટવાને બંધ થયો.

“કેમ જવાબ કેમ નથી દેતી ?” તેણે પુછ્યું.

“બેરામ, હું ક્યા બોલોમાં તમારા કહેવાનો જવાબ દઉં તે મને સ્પષ્ટ પ્રશ્ન નથી. હું જો તમોને કહું કે હું તમને ઘણીજ ચાહું છું, તો તેથીથી કાંઈ ખારી મનની ધચ્છા પુરી પડતી નથી, કારણ કે હું મારા બાપનેથી ચાહું છું, તેટલાં પ્યારથી તો નહીંજ. હું મારા અંતકરણથી કહું છું કે જો વખત આવે તો તમારે માટે હું મારો જાન પણ પટકી નાખું પણ તેથીથી કાંઈ સરખું નહી, કારણ કે જો બાપને મેં તમારે માટે તન્યો છે તેજ બાપને માટે પણ તમારીજ માફક જીવ કાંઠી આપવાને તક્યાર છું અને તે વખત આવવે જણાશે.”

તેણીની ખુબસુરત માંજરી આંખો, જેમાં તેણીના જીગરમાંથી આતશનાં સોજાં ઉઠતાં હતાં, તેણીના બાલ શુભાખી ગાલો, જેમાં ઉકળતું લોહી ચઢ ઉતર કરતું હતું, તેણીનો મોઠો પણ પરગરો સાદ જે પ્યારથી ભરેલો હતો તે સર્વ પ્યારથી ભરેલી જીંદગીને બાએકનાજ હતા.

“તું મને કહે છે કે તું મને ઘણીજ ચાહે છે, અને વળી એમથી કહે છે કે તારો બાપ આપણા છુપા કામમાં સામેલ નહીં હોવાથી તું પોતે દલગીર છે, અને તુને પરતાવે.

થાય છે; પણ મને જણાવવા દે, રતન કે છાતીની જગા બધી આશકનાજ પ્યારની છે. તેની ઉપર ખીજ કાઢતો હક નથી, અને તે પ્યાર ખીજ કાઢ પ્યારને તકવા દેતો નથી. અને જો પોને તે ખીજ પ્યારને હંકાલી નથી કાઢતો તો પોતેજ જતો રહે છે. શું ત્યારે તારાં જીગરમાં મારા પ્યારે વાસો કીધા છતાં તું ખીજ પ્યારને વાસો આપી શકે છે ?”

“બેરામ, પ્યારા બેરામ” તેણીએ ક્ષીમે અવાજે કહ્યું, તમે કહો છો તે બોલે બોલે ખરું છે, અને તેટલા માટેજ હું પણ ચાહું છું કે તમારો એકલાનોજ પ્યાર મારાં જીગર-જે હંમેશાં તમારુંજ છે—તેમાં હમેશાં રહે અને તેમાંથી ખીજ દરેક વીચારો કાઢી નાખું પણ સરવેની અગાઉ પસતાવા માટે જે કારણ છે તે કારણ હું કાઢી નાખવા માગું છું. હું મારા આપ સાથે વાત કરું અને મારા વાંકને માટે તેની મારી ચાહું તથા આપણાં લગનને માટે આશીર્વાદ ચાહું હા, બેરામ હું એવી દુવા માગું છું કે આપણે તદ્દન સુખી થઈએ, દુન્યામાં એક ઓરત મરદના સુખને માટે જોઈતો અરસપર સતો પ્યાર આપણી વચ્ચે હોવા પછી જો આપણે આ બધું સુખ એક નકામી જેવી જીલ્લી બોલી બેસીએ તો આપણે કેવાં મુખ કેહેવાઈએ ?”

“પણ તે માટે તું શું કરવા એટલી બધી કાલજ ખતાવે છે ?”

કારણ કે તેમ કરવા વગર મને ચાલતું નથી, જો એક શાહનવી પાસે ખુબસુરતી, તંદરોસ્તી, જીવાનીઅત, અકકલ, અખુત ખાતો વગેરે સર્વ સુખની ચીજ હોય પણ જો

તેણીનાં ગલામાંની સાંકડીના એક તાર ટુટી ગયો અને તે તેણીને બોકાઈને હેરાન કરતો હોય, કે તેણીના પગમાં કાંઈ કાંતો બોકાયો હોય તો તમે શું એમ સમજેછ કે તે કાઢ્યા વગર તેણીને કરાર થાય ? ”

“કવો ફાકટનો ખ્યાલ ! તેની સાથે આજે આપણને શું લાજે વલગે છે ? ”

જે રાણી સર્વ સુખથી ભરપૂર છે તે રાણી હું તમારા પ્યારના સુખથી સુખી થએલી છું. પણ જે વાત હું મારા આપથી છુપી રાખું છું તે પેલી રાણીના ગલામાંનો તુટેલો હાર કે પગમાં બોકાયેલો કાંટો છે. જે મને નીરાંતે બેસવા દેતો નથી, માટે પ્યારા બેરામ મને કેહવો કે તમે તેને એ વાત ક્યારે કેહશો.”

“ન્યારે વખત આવશે ત્યારે સઉ થઈ રહેશે તું તે વીશે તદ્દન બેધીકર રહે.”

“અને તે વખત ક્યારે આવશે ? ”

“મને ખબર નહીં એટલે હું તુને કહું કય રીતે ? ”

તેણીને આ વખતે રડવું આવ્યું પણ તે તો તેણી દયાવી શકી, પણ જે નીરાશીનું વાદલ તેણીના ચહેરાપર પ્રગટી નીકળ્યું તે તેણી દયાવી શકી નહીં.

બેરામે આ બધું જોયું, અને તેનો પણ દીવો ભરાઈ આવ્યો. પણ તે દાખી દઈને તેને તેણીને પોતા આગલ બેચી અને તેણીનું માથું પોતાની છાતીપર ટેકવીને તેનાં કપાલપર ચુંબીઓ લીધી.

‘પ્યારી રતન, તું મુગી રેહ. આ બાબદમાં તારે હવે કાંઈપણ ભાગ લેવાનો નથી, અને તુંને કોઈની રીતે હાંની પુગવાની નથી, ‘જે થયું’ તે નહીં થવાનું નથી.’ કોઈની ઓરત એકાં વખતે ઘણી અને બાંપના હોકમમાં રહી નહીં શકે. તેણી છેલ્લાના આસરા હેઠલથી નીકળીને પરણ્યા પછી પેહલાના આસરા તળે આવે છે. તેં મારે માટે તારા બાપને તજ્યો છે, અને અગરજો તે ગુનાહનુંબી દામ હોય તો હવે તે થઈ ચુક્યું છે, અને કોઈની રીતે તું તેથી મોકલી યશે નહીં. હવે તારી ઉપર જુદીજ ફરજો આવી પડી છે. હવે તારો માલેક કાંઈ તે નથી પણ હું—તારો હકદાર ખાવીંદ—છું, અને તારો બધો પ્યાર અને ફરજો મારી ઉપરજ ગુમારવાને હું તને મગફરીથી કહું છું. તારા દરેક કામને માટે હવે હું જવા બદલ છું. હું તારા બાપની સાથે વાત કરીશ અને તું મારી ઉપરજ ભરોશો નાખ.”

“મને તમારી ઉપરજ ભરોસે છે.” તેણી પ્યારથી ભરેલાં જીગરે એકદમ બોલી ઉઠી.

“હવે મારી મીડી રતન, જેમ તે, મને લગન વખતે વચન આપ્યું હતું તેમ તું મારી સાથે વરતશે કે? તું મારા દરેક હોકમને તાબે થશે કે?” તેણે તેણીના કાનમાં કહ્યું.

“હા” તેણીએ પોતાનું માથું તેની છાતીમાં વધારે દાખીને કહ્યું “હા. શું એમ કરવાને મેં સોગન નથી ખાધા? શું આપણા ધરમના ઉપાધ્યાએ મને ખરાવી ખરાવીને નથી કહ્યું? મારું પોતાનું હૃદયું શું એમ કરવાને મને ફરજ નથી પાડતું? અને મારા પોતાના ખાવીંદ, મારા માલેક, અને

મારાં હાથાના હારના એકે એક પડતા બોલ ઉંચકી લેવાથી શું મને સહીયી વધારે ખુશી પેદા નહી થશે ? ”

“હમેશ અને દરેક બાબદમાં ? ” તેણે પાશુ આસ-તેથી પુછ્યું.

“હમેશ અને દરેક બાબદમાં” તેણીએ પોતાનો સુંદર કાવસો હાથ ઉંચો કરીને કહ્યું. “મારો જીવ અને જીંદગી સર્વે તમારું જ છે. એક દાણામાર ચીજખી હું મારી નથી ગણતી. મારું સર્વ સર તમારું જ છે અને હુંખી તમારી જ છું.”

એકવાર ફરીથી તેણે તેણીને છાતીશે દાખી અને બેઉજાણુ છુતાં પડ્યાં. બેરામ દરવાજામાંથી બહાર નીકળીને નદીના કીનારા પર રખડવા ગયો, અને રતન ઘરનું કામકાજ કરવાને અંદર દાખલ થયું.

“યા સરોશ ઇન્દ, આએ શું કરેચ, એ વાસતે શીરીન બોઈ શું કેચ ?” શેહેરીઆર જેણે છેક દુરના એક ખુનમાંથી એક ખજુરીના ઝાડ પછવાડે ભરાયેને સર્વ બેચું હતું, પણ જેને ઉપલાં બેમાંણી કાઢએ બેચો ન હતો તે બોલ્યો. આપણાં જીવાન બેડાનાં નસીબ સારાં કે તેઓની વાતચીતનો એકખી બોલ તેના કાન પર પડ્યો ન હતો.

તેજ દીવસે સાંજના તેઓ બધાં નીચેના ઝોરડામાં તેજ લની નજદીક બાદશાહી દાવ રમવામાં ગુતાયાં હતાં. તે રમત પુરી કરવા પછી બેરામે એક વારતાની ચોપડીમાંથી એક નહાની વાત બુલંદ અવાજે વાંચી સંભલાવી. એક ધરાની સરદારે એક હીંદવાની ઝોરતપર આશક પડીને તેણીની સાથે તે પરણેલો નહતો એવું કહીને લગન કીધાં હતાં અને ત્યાં

પછી તે હીંદવાણીને કેવી રીતે ખબર પડી હતી કે તે તો બીજી સાથે પરણ્યો હતો અને તેપરથી તે હીંદવાનીએ કેવી રીતે ગુનની વખતે તેના તંબુમાંજ તેનું ખુન કીધું હતું અને તે લાસ ઉપર તે સરદારની માતાએ કેવી રીતે ધરા નમાં રૂદન કીધું હતું, તેને લગતી તે વાત હતી. આ ફરો પુરો થતાં તેઓએ પ્યાર, અદેખાઇ, લુચાઇ, અને કીનો એ આગદસર વાદ વીવાદ ચલાવ્યો.

આ વાતમાં એક મરદોએજ ભાગ લીધો હતો અને એકના મતો તેની તરફેણનાં કે સામેનાં પણ મજબુત હતાં.

આમાં રતને મુદ્દલ ભાગ લીધો નહીં, પણ તેણીએ ધ્યાન ધરીતે, જલનાં હાથાએ, ચમકતી આંખોએ, અને અધીરાં છગરે તે વાત સાંભળી.

“તમારો શું વીચાર છે, રતનખાઇ,” બેરામે તેણીની ઉપર તીકી તીકીને બેતાં પુછ્યું, “જે ઝોરત એક મરદને ચાહે અને જો પેણો મરદ તેણીએ જે વીશ્વાસ તેનામાં મુક્યો હોય તેનો ભંગ કરે અને તેથી તે ઝોરત તેને મોતને ખારને મુકી આવે તો તેમાં શું તેથી વાજખીપણે વરતે છે ?”

“ખચીત, એક નીરદોશ અગલાને એ સવાલ પુછવા લાંએક છેજ નહીં. તેણી કેવી રીતે પોતાનો વીચાર આપી શકે ?” જાંગીરે ધીરે રહીને કહ્યું.

“કાંઈ નહીં, તોખી જોઇએ કે એણી શું જવાજ આપે છે ?—જીવાન બાનું, એમ સમજે કે તમે તે હીંદવાનીની જમા પર હોવો, તમારો પ્યાર અને વીશ્વાસ જે માણસને તમે

ચાહો તેનાથી ભાંગ થયો હોય, તો શું તમે તેને મારી નાખશો ? જોઈએ, જવાબ દેવો, અમે તમારો જવાબ લેવા બોલી છઈએ.”

“અગરજો જે માણસને હું ચાહું તે માણસ જો મારો પ્યાર અને વીશ્વાસ ભાંગ કરે તો હું—” તેણી અચકી ગઈ.

બેઉ જણે તેણીની તરફ જોયું પણ તેણી ખીજાઓ વચ્ચે બેઠેલી છે અને ખીજાઓ સાંભળે છે એવું વીસરી ગઈ હોય અને પોતાનાં મનસેજ વાત કરતી હોય તેમ મોહડેથી બોલવા લાગી.—

“નહીં, હું તેને મારી નહીં નાખું” જેવું તેણી આધીમા, ઉંડા અને થંડા બોલોમાં બોલી કે તેણીનો દેખાવ દરામણો થઈ ગયો. તેણીની છાતી ઉંચકાવા લાગી. પેહલાં તેણીનો ચેહેરો હંમેશનાં કરતાં વધારે પ્રગતી નીકળ્યો પણ પછી એવો તો કાલો ઠંણક મારી ગયો કે જાણે તેણીના દીલમાં હુત બરાયો હોય. તેણી જેમ એક સતી પોતાના ખાતીફની લાસ બલતી જોઈને ખુનપર ચઢે તેમ ખુનપર ચઢીને બોલવા લાગી—

“નહીં, હું તે પાપીને મારી નહીં નાખું. શું! દુન્યામાં ઓરત જાતને માટે સર્વથી ખરાબમાં ખરાબ દુઃખ સરજેલું જે દુઃખ મને મારી આખી જીંદગી સુધી ડાખ્યા કરે અને આ સુંદર રંગીલી પૃથ્વીને મારી નજરમાં એક ઉંડામા ઉકું દોજખ ખાતું બનાવે—તે દુઃખને માટે આ બેવીશ્વાસુને એકદમ એકજ ક્ષતકે જમને હવાલે કરવો અને તેમ કરીને તેને તેની શીક્ષામાંથી અને મારાં વેરમાંથી એકદમ મોકલો કરે.”

“નહીં, હું તેને મારી નહીં નાખું” જેવું તેણી આ ધીમા, ઉંડા અને ઘંડા બોલોમાં બોલી કે તેણીનો દેખાવ દરામણો યદ્ય ગયો. તેણીની છાતી ઉંચકાવા લાગી. પેઢલાં તેણીનો ચેહેરો હંમેશનાં કરતાં વધારે પ્રગતી નીકળ્યો પણ પછી એવો તો કાલો ઠથક મારી ગયો કે જાણે તેણીના દીલમાં છુત ભરાયો હોય. તેણી જેમ એક સતી પોતાના ખાવીંદની લાસ બલતી જોઈને ખુનપર ચઢે તેમ ખુનપર ચઢીને બોલવા લાગી—

“નહીં, હું તે પાપીને મારી નહીં નાખું. શું! દુન્યામાં ઝોરત જાતને માટે સર્વથી ખરાબમાં ખરાબ દુઃખ સરજેલું તે દુઃખ મને મારી આખી જીંદગી સુધી ડાખ્યા કરે અને આ સુંદર રંગીલી પૃથ્વીને મારી નજરમાં એક ઉંડામાં ઉકું દોળખ ખાનું બનાવે—તે દુઃખને માટે આ બેવીશ્વાસુને એકદમ એકજ ક્ષતકે જમને હવાલે કરવો અને તેમ કરીને તેને નેની શીક્ષામાંથી અને મારા વેરમાંથી એકદમ મોકલો કહું! શું તેને તેની ઘેરમાં નીરાંતે સુવા દેઉં? અને મારા હાથપર ખુની લોહીના દાઢ અને મારી છાતી પર જનમ સુધીનો પસ તાવો લઈને ફરતી કહું? નહીં, નહીં, નહીં, કીનાના વેરમાં એકદમ મારી નાખવું તો મુરખાઈનું કામ છે પણ નહીં મારો કીનો તો અમો જોઈ જણુ જ્યાંવેર જીવીએ ત્યાં વેર ચાલુ રહે. માણસ જાતને બોદાતાલાએ જે બુધ્ધી આપી છે તે બુધ્ધીના જોરથી અને મારા જીવના જોખમે હું તેને દુન્યાના છઠાં ખુનામાંથીખી શોધી કાઢું. જો તે દરીઆની માહે કે આકાશનું પતંગણું કે પાતાલનો કીડો યદ્યનેખી ભરાઈ, એસે તો ખી હું તેને તેનોજ છુત યદ્યને પુઠે લાગું. તેની જીંદગીને

એક લાંબી, લાંબી દુઃખી હમ્મઆતીતું રૂપ આપવું એ મારી રાતની ઉંઘ અને દીવસની લુખ યાએ, મારાં દુઃખી દીલનો દીલાસો, અને મારી જીંદગીનો પ્યાર યાએ. હા, હું તેને એટલો તો દુખી અને હેરાન કરું કે છેલ્લે અને તે પોતેજ આવાં દુખમાંથી છુતવાને મોતને તેડું કરે અને મારું વેર એ રીતે વળી રહે!"

બેરામ અને જાંગીર આ સાંભલીને કમકમયા,

"કેવી જુવાન પશુ કેવી દાકષુ જેવી છે." બેરામે પોતાના મનમાં કહ્યું. જાંગીરે તો પોતાનો વીચાર થોડાજ બોલોમાં જણાવ્યો— "રતન, તું ઘેલી ચઇ છે."

તેણીનો ભયંકાર એહરો એક પળમાં પાછો સાંઢ ચઇ મયો.

સુરજના કીરણોએ બધાં કાળાં વાદળાં વીખેરી નાખ્યાં, તેણીએ તદન મીઠા પ્યારમાં નાખે એવા બોલોમાં કહ્યું.—

"તમેએ મને એક કળપીત અખલાની જગાએ મુકી અને તેની દશા મારી ઉપર આવી પડવાથી શું અસર થાય તે કહવા કહ્યું. હું તાબે મઇ અને તમે લોકો ધુળ્યા. પશુ મેં એવું તે શું કીધું અને કહ્યું કે જેથી તમે લોકો ધુળ્યા? એવો અખતરો ફરીથી કોઇવાર મારીપર અજમાવતા ના."

ત્યાર પછી તેઓ રાત વધી જવાથી છુટાં પડ્યાં.

જ્યારે બધું શાંત અને એકાંત થયું ત્યારે રતન અને બેરામ પેલા ગોફા તરફ ફરવા નીકળ્યાં.

તે રાતે તેઓ જ્યારે એક ખીજા સાથે પેલાં ગોફામાં વાતો કરતાં હતાં ત્યારે બેરામે વાત પરથી વાત કાઢીને રતનને પુછ્યું—

“રતન, હું નહીં ધારતો કે આજે-રાતના તેં જે પેલી હીંદવાનીની જગાપર રહીને કરવા કહ્યું તેમ તેવો કાનો લેનાર ઘણ દીવસ તું થાએ.”

“છત, અરે હવે તેને માટે પાછી વાત ના છેડો, એ મને આગલથી અગમચેતી થાએ છે. જે મને ખોદા ના કરેને કદી તેવી ફરજ પડે તો હું ખચીતજ તેવી ખુનખાર થાઉં. કારણ કે એના જેવી હુખી નીરદયતા ખચીતજ મને એક બંધતી ઘાકણ બનાવે.”

બેરામના આખાં શરીરે કંપારી છુટી.

બ્યારે તેઓ ધર ગયાં ત્યારે નજદીક પહોર ફાટવા આવયા હતા.

પણ આ ખ્યારાંઓનો છુતો પડવાનો વખત નહીં ધારેલી રીતે આવયો. બીજે દિવસે બપોરના બ્યારે રસતમ રાંદેરથી આવ્યો તેમાં તેની માએની લય બરેલી માંદગીના તથા તેને ધર તરફ ફરવાના શમાચાર હતા.

બેરામે આ માઠી ખબર બધાંને જણાવી.

જાંગીરે તેને દેલાસો દીધો, અને બેરામના ઘોડાઓ તક ધાર કરવાનો હુકમ કીધો.

બેરામે છુપી રીતે રતનને જોડામાં આવવાની ધસારત કીધી, અને ત્યાં પોતે પોતાની માથુકની જુદા પડતી વેલાની મુઝાકાત લેવા ગયો.

“તમો આખરે જવો છો.” તેણીએ તેને કાઠી કરી રહીને કહ્યું.

“મારે જવું તો જોઈએ.”

“હું તે સમજું છું, પણ પાછા ક્યારે આવશે ?”

“મારેથી ત્યાંથી છુતાશે તેવોજ તરતજ હું હયાં પાછો આવીશ.”

“તમેને ત્યાં કેટલો વખત લાગશે ?”

“ઝોઝામાં ઝોઝા બે મહીના અને વધતામાં વધતા છે.”

“મને વચન આપો કે જોવું તમારેથી અને તેના જલદી તમે આવો.”

“હું વચન આપુછું.”

“કસમ ખાવો તેણીએ હાફતાં હાફતાં કહ્યું.”

“હું કસમખી ખાઉં છું.”

“તમારા અને મારા જીવના અને પ્યારના કસમ.”

“રતન, દુનયાની સર્વ ચીજના કસમ લઈને હું કહું છું કે જોવું મારેથી આવવાને બનશે તેવોજ જલદીથી હું તુને પાછો આવી મલીશ.”

મુખ્ય ખેરામ, તેં કેવા ધાતકી કસમ લીધા છે ? તેણે કહ્યું તું કેવું ખામવાનો છે તેની તુને થોડીજ ખબર છે ?

ઉપલી વાતચીત પછી અરસ પરસ પ્યાર ભરીઆ બોલો બોલીને આ આશુક માશુકનું જોઈ જોઈ પડ્યું, અને બેઉ જણ પાછાં ઘર ગયાં.

ખેરામ ઘર પુગયા પછી ઘોડાઓ તઈયાર થયા.

“જંગીરની તથા તેના ઘરની રજા લઈને અને અરસપરસ ઉપકારે બાનીને ખેરામે અને શેહરીઆરે પોત પોતાના ઘોડાની જીનપર બેઠક લીધી અને મુખ્ય તરફનો રસતો લીધો.

હજીર તો ખેરામે ઘરના આંગણાંની બહાર પગ મુક્યો નથી તેટલાં એક જંગલી કાગડો જંગલમાંથી નીકળી આવીને

આ જુના ધરના છાપડાંપર બેઠો અને એવો તો ખરાજ સાદે 'કાઉ કાઉ' કરવા લાગ્યો કે બેરામને પોતાની મરજી ઉપરાંત પછવાડે ફરીને જોવું પડ્યું, અને તે પોતે પણ પોતાના હીલમાં ધુજ્યો. જેથી તેણે તે કાગડને જોવાને પીઠ ફેરવી કે તેણે રતનને પોતાની બારીએથી પેલા કાગડને હાથ ડેંચ્યો ફરીને ઉડારતાં. તેમ કરતાં અકસમાત પોતાના જમનાજ હાથનાં સવે' ચીતલો ભાંજતાં, ને તે ચીતલોનો એક કાચ તેણીના કપાલપર પડીને બોકાઇને લોહી નીકલતાં જોયું. તેણીએ પણ ઉપલા કાગડને અવાજ સાંભળ્યો હતો અને તેને ઉડારતાં ઉપલો બનાવ બનવાયા તે ઉજલી પુણી જેવી થઇ ગઇ હતી.

જાંગીર 'તીરંદાજ' દ્રાણ હતો ? તે સરકારી માણસોથી બીહવા છતાં તેણે લાંબો લાંબો વખત મુઠ્ઠી બેરામને આસરે શું કરવા આપ્યો હતો ? અને તે સરકારથી બીહનો કેમ હતો ?

બેરામને આ તેના જંગલનાં એકાંત રેદહાણમાં કેણે ઓલખ્યો અને તેની ઉપર કાગડ કેમ આવ્યું ? આ પ્રકરણમાં આવેલા અપસમનો ખરા પડયા કે નહીં ? રતન ખુનખાર બનશે કે નહીં !

પ્રકરણ ૭ મું.

‘જમશેદ બાગ’ અને સાસુ વહુ.

‘જમશેદ બાગ.’ મોટા શેઠના ખાનદાનીઓનો વડવાઓથી ઉતરતો આવેલો બંગલો તે વખતે એવો તો સરસ હતો કે તેનો નમુનો હાલમાં સુધરેલા જમાનામાં મુંબઇ જેવાં યુલખર શેહરમાં મલતો નથી.

તે મુંબઈમાં, પરેલના રસ્તાપર મોઢતી ટેકડી આગલ ગીચ
ઝાડ પાણીથી લગાએલી જગામાં આવેલો હતો.

રેલવાનો બંગલો બધો ઇંતનો બાંધેલો હતો, અને તેનું
છાપડું ધણું જ દેલાવદાર જુની ફાશનનાં નક્ષીઆથી છઞેલું
હતું. તે છેક અંદરથી આવેલો હતો, તથા તેની આસપાસ
ધણી જ મોટી જગા એક પથરની ભીતથી ઘેરી લેવામાં
આવી હતી.

જમશેદ બાગના હેલ્લા ધણીનું નામ દાદાભાઈ જમશેદજી
મોટા શેકના હતું. તેવણે પુણામાં અંગ્રેજ કેલવણી લીધી હતી
અને જ્યારે તેવણે ત્યાં હતા ત્યારે ત્યાંના એક માતાંજર પારસી
સદ ગ્રહસ્થ નામે અરદેશર કાવશજી ઉમરીગરની ખુશ્નુરત
બેટી ભીખાઈજી સાથે પોતાના માઆપની પરવાનગીથી
પરણ્યા હતા.

જ્યારે ઉમરે પુગા ત્યારે દાદાભાઈ પોતાની આ ખુશ્નુરત
ધણીઆણીને મુંબઈ પરેલ ખાતે પોતાના બંગલામાં લાવ્યા
હતા. તેઓએ પોતાનાં મરણવેર પોતાના બાપની સકમાઈની
દોલત સારી રીતે કરકસરથી વાપરી, અને જ્યારે તેવણે પોતાના
લગન પછી અઢાર વરસ સુખમાં જીંદગી કાઢીને મરણ પામ્યા
ત્યારે તે દોલતનો વારસ તેવણેનો એક પુરો બેટો જે આપણી
વારતાનો નાએક—બેરામ છે તેને સુકી ગયા હતા. બેરામ તે
વખતે પંદર વરસની ઉંમરનો હતો.

જેવી તેવણની ઉંમાં વરસની ધર્મ ક્રીયા પુરી થઈ કે
બાપું ભીખાઈજી પોતાના એકના એક વહાલા દીકરાને ભઠને
પોતાના મરનાર ધણીની મરતી વખતની છત્તણ પ્રમાણે પુણે
કેલવણી અપાવવાં ગયાં. પણ તેને ત્યાંની સરકારી નીશાબમાં

મુકવા અગાઉ તેવણુ તેને લાઇ પોતાના ભાઇ ખાનખહાદુર દીનશા અરદેશર ઉમરીગર જેવણુ તે વખતે લેનોલી ખાને કાંઇ કામસર ગયા હતા ત્યાં તેમને મલવા ગયાં.

ત્યાં તેણીનો ભાઇ તદ્દન મરણુનોલ હાલે ખીમાર પડ્યો હતો અને આ તેના કેઆમતના રોજના નજદીક આવી લાગ વાધી તેને એ વાતનો ધણોજ વીચાર અને હાય અફસોસ થતો હતો.

પેહલી વાત તે એ હતી કે તેનો એક નાધલો ભાઇ હોર મજી, પુણાની પાસે ખડકીમાં એક ખુન થયું હતું તેમાં તે સામેલ હતો એવો અગ્રેજ સરકારને શક જવાથી તેની સામે તેને પકડવાનું વારંટ નીકલ્યું હતું અને તેથી તે પોતાની છંદગી પોતે નીરદોશ હોવા છતાં નાસલાગમાં ગુજારતો હતો તે એટલાં સુધી કે તેનાં પોતાના ભાઇ એહતને વટીક તેનો ખતો મલતો નહી હતો.

ખીજી વાત એ હતી કે તેની એક પુરી વહાલી બેટી શીરીનખાઇ જે તે વખતે બાર વરસની હતી. તેણીને ના વારંસ પણુ પૈસે પુર આ દુન્યામાં એખલી મુકી જવાનું તેને મોટું દુઃખ લાગતું હતું.

પેહલી વાતને માટે બીખાઇજી બાઇએ ખાનખહાદુર શેહને ધણોજ દીક્કાસો દધને તે વાત જે હવે થયલી નહી થવા જોગ હતીજ નહી તેનો વીચાર પોતાના મનમાંથી કઢી નાખવા કહયું.

ખીજી વાત જે પેલી મા વગરની અને થોડા વખતમાં આપ વગરની થવાની બેટીના બાબમાં હતી તે માટે પેલાં

એ પરણેતરોનો ખ્યાર.

ખેઉ ભાઇ બેહનોએ એક મેકના કાનપર પડીને મસલત કરવા માંડી.

આ સુજગુજનું પરીણામ નીચે મુજબનું આવ્યું:—

બેરામણ દાદાભાઇ મોટાશેઠના પંદર વરસની ઉમરનો હતો, તે જુવાન, ખુશ્મરત, મલતાવડો, સ્થાનો અને મુંબઈ શેઠ-રત્નાં એક મોહટા શેઠયાનો છોકરો હતો.

ખાનુ શીરીનઆઇ ખાર વરસની, ખુશ્મરત ડાહી, થંડા સ્વભાવની હતી અને તેણીના ખાપની દોલત ઉપરાંત, તેણીને તેણીની માતા તરફથી ૭૫ હજાર રૂપયાની રોકડી દોલત મળી હતી.

માટે આ ખેઉ જુવાનચાઓનાં જો પેહેલે નામ પાડ્યાં હોય તો કાંઈ પણ ગુનાહતું કામ નહી, એ પ્રમાણે આ ખેઉ ભાઇ બેહને વીચાર કીધો.

પણ પછી વીચાર કરતાં જણાવું કે જો એ લોકો એક મેકની સાથે મજબુત બંધાઈ નહી રહે તો.

તેથી આપણા આ ખેઉ ડાહ્યાં અને પાકાં માણસોએ નકી કીધું કે એક વખત લખત ઘડી કાઢીને તે પર સહીઓ કરવી અને ફરાવવી અને પછી બેઉનાં લગન કરી આપવાં જેથી એ લોકો મોહટાં થયા પછી કાંઈ પણ વાંધો લીંએ નહી.

જ્યારે આ વાત નકી થઈ ત્યારે પેલાં બેઉ બાલકો જેઓ તે વખતે બહાર ઓટલાપર રમતાં હતાં તેઓને તેડ્યાં.

પેલી માતાએ પોતાના છોકરાને આગલ તેડીને એક પંદર વરસનું બાલક જેટલું લગનને માટે સમજે તેટલું સમજાવીને

પોતાની મરણ શીરીનખાઇ સાથ તેના નેકા કરવાની હતી એવું જણાવ્યું.

બેરામને કાંઇ પણ વાંધો લેવો હતો નહીં. તે તો ઉલટો પરણવાના વીચારથી ઘેલો ગાડો થઇ ગયો અને એમજ સમ જવા લાગો કે એક પછસાવાલાની છોકરી સાથે પરણુ વામાંજ બધું સુખ સમાજેલું છે, માટે તેણે તો નકીજ કીધું કે કાંઇખી ગડબડ કરવા વગર શીરીન સાથેજ લગન કરવાં.

શીરીનને પણ તેના બાપના બીજાના આગલ લઇ જવામાં આવી. જ્યાં તેણીને પેલા મરણ કાંઠે આવેલાં બુઢાંજીએ કહ્યું કે તેણીનાં લગન બેરામજી સાથે કરવામાં આવશે. આ નાધલી ભુલકી જેનાથી તે વખતે કાંઇ પણ જવાબ મહ્યો નહીં અને પોતાના બાપને વાફી કરીને ચાલતી મુકી. તે તરતજ પછવાડેના ઓરડામાં પોતાની આંખા અમીનાને લગન તે શું પુછવા મર્,

દુકમાં એક અથવાડયાં પછી દરેક ત્રીજો તથ્યાર ચવાથી એક ગંભીર ફારસ કરવામાં આવ્યો—એક અંજલુ પાપ ખાનખહાદુર દીનશાજી અરદેશરના મુરણ વખતે કરવામાં આવ્યું ધીંગલી ગુરીઆની રમત રમવામાં આવી. ખોદતાલાએ પેદા કીધેલાં આદમ જાતમાના જેના સુખના ઝાડના મુલીઆં ઉખેડી નાખવામાં આવ્યાં અને દુખના ઝાડના ખી રોપવામાં આંખાં. એક પંદર વર્ષની ઉંમરના નાદાન છોકરાને એક બાર વર્ષની બાલકી સાથે નેકાના પવીત્ર ગાંઠથી બાંધવામાં આવ્યાં.

અને તેજ રાત્રે ખાનખહાદુર દીનશાજી તે બારે હકતાલાની દરબારમાં ગયા.

પેહલો એક મહીનોતો ખાનખલાદુર સાહેબની ધમ કીયા કરવાની ગડબડમાં ગયાથી પેલા બે જુવાનોને એકમેક સાથે રમવાને વટીક ધણો વખત મથ્યો નહી અને તેથી તેઓ એક બીજાં સાથે વધારે બેલાયલાંબી માંગતા નહી હતાં. તેઓની આ નવી સમાધથી તેઓ ધણાજ સરમાયલાં મધ મયાં હતાં તેમાં મુખ્ય કરીને પેલો છોકરો તો પેલી છોકરીથી ધણાજ બીહતો હતો.

મોતની સવ કીયાઓ પુરી થવા પછી અને ધરમાં બધું વગે સંજે કર્યા પછી બીખામજી બામજે પણ જવાની તક્યા-રીઓ કરવા માંડી.

ત્યારેજ આપણા ખુયાને નાસીપાસ વચ્ચે ખખર પડી કે તેને નીશાબે તો જવુંજ હતું. અને તેના લમન થવાથી તેના શીખવાનામાં કાંઈ પણ રીતનો ફેરફાર મથો ન હતો.

આથી તેને વધારે નીચુ જોવું પડ્યું.

તેણે તો એવો વીચાર કીધો હતો કે હવે તેના લમન થવાથી તે પાછો મુખામજ જશે અને જમશેદ બાગમાં મોજમજહથી રહીને એસઆરામમાં ગાડી ઘોડે ફરશે. ખાની પીનીઓ આપશે અને દુકામાં તેના બાપનો અને સાથે લાગો તેની બધરીનો પણ પપસો એક જુવાન હાહની માફક તે ખરચ કરીને ત્યાં મજા મારશે. તેને શીરીનતો તો કાંઈબી વીચાર કીધો ન હતો. તે તેના ખાવીદ થતો હતો તે વાતનો તો તેને ખ્યાલબી ન હતો, અને એવુંજ ધારતો હતો કે તે જ કાંઈબી કરશે તેને માટે તેણી જરાબી વચમાં આડે આવશે નહી.

બેરામને રકુલમાં જવાને પટાવવાને બીખાઇજી બાઇને ઘણીજ મહેનત પડી, અને જ્યારે તેણીએ તેને બેઠકે તે કરતાં બેઠકી નાણાંની રકમ મોકલી આપવાનું વચન આપ્યું ત્યારેજ આપણા બેરામજી નીશાલે જવાને કપ્પુલ થયા.

અને અંતે તે મોટી નાખુશીયી તે પુનાની સરકારી શાળામાં દાખલ થયા.

શીરીન હંમેશાની ગરીબ છોકરી, પોતાથી વધુ હંમરે પુગલાંએને તાપે થતી હતી. તેણીને પોતાનું બહાલું અને હંમેશનું હસતું, લેનોલીની શીતલ લેહકીવાલું ઘર છોડતાં ઘણું લાગ્યું અને તેણી ઘણુંજ રડી. પણ તેણીને વધારે તો પોતાના પ્યારા બાપની છેલ્લી આસાએસની જગાથી અને પોતાની પ્યારી દાસી અમીનાથી છુટું પડતાં ઘણું લાગ્યું. અને શતોપથી પણ દીલગીરીથી પોતાના સાંસુ સાથે તેણી જવા નીકળી.

બાનુ બીખાઇજી એક સાસુ તરીકે દરેક વાતે સારી અને દાહી હતી. પણ કેમ વખત તેણી ઘણુંજ કાચું કાપતી હતી. જેવું કે હાલમાં પોતાના બેટાના પોતાના બાઇની છોકરી સાથે બાલ લગન કર્યાં તેમાં તેવણે કાચું કાપ્યું.

તેણીની છાતીમાં જે એકજ ઉભરો હતો તે પોતાના એક પુરા બેટાને માટેનો અત્યંત આહ હતો. તેણીને બેટા જે કેહતો તે પ્રમાણે તેણી દરેક કામ બજાવતી. તેણી તેને એટલા તો બેહદ પ્યારથી આહતી હતી કે તેટલા પ્યારથી એક ખરો મુતી પુજક પણ પોતાના દેવની મુતીને આહ નહી.

તેનામાં તેણી કાંઈખી કચર કે કાંઈખી ખામી ભેટી ન હતી.

જો અરજ પડે તો તેને માટે તેણી દરેક ચીજો, દરેક લાભો

અને દરેક માણસને તજી મેલે. તેનો પડતો બોલ તે તેણીને હોકમ-હતો.

તેણી સહથી વધારે જે ચીજથી ખીંહતી હતી તે ચીજ, તેની ભવીશની ઝોરત અને પોતાની વહુ હતી.

પણ હવે તે ભવીષ્યની ખીંકથી તલી હતી.

તેણીની જીંદગીની આશા તેણીને મલી હતી. તેણીના પોતાના ઉચા ખાનદાનની, ખુબસુરત, ચાલાક, માયાણુ, અને એવી તો નરમ સવલાવની તથા ટુંકી વચોની વહુ મલી હતી કે તેણી સાસુ તેણીને પોતાનીજ મરજી માફક એ કુમલા વાંસને વાલીને સરસ બનાવે અને શીખવી કેલવીને પોતાના છોકરાની પરણેતર તથા પોતાની વહુ થવાને લાએકની બનાવી.

હવે આપણો જુવાન પુણા. ખાતે સરકારી સ્કુલમાં તેની માએ આપેલા પૈસાથી મોજમજામાં પડ્યો. આજે મણેસ ખીંદ, તો કાલે બંદપર, કોઈ દહાડે ખડક વાંસલા, તો કોઈ દહાડે પુરખધરના કીલ્લા જેવા, તો કોઈ વખતે પારખતીનું દેહડુંજ જેવા, તો કોઈ દહાડે યરોદા જેલ જેવાને પોતાના દોસ્ત આશનાવાને લખને ઉતરી પડતો હતો, અને આવી મોજ મજામાં તે પોતાની જુવાન ઝોરતને તો તદ્દનજ વીસરી ગયો.

પણ કન્યાના બાળમાં તો એથી ઉલટુંજ થયું. તેણીને પોતાની સાસુ સાથે મુબબ પુગા પછી પોતાના વરને વીસરી જવાની એક ઘડીનીખી તક મલી નહીં.

એક દાહી ઝોરતની માફક બીખામજી બામએ વીચારયું કે આ છોકરીને એક વખાણુવા, લાએક જૈરી અને તામેદાર

વહુ બનાવાને માટે પેહલાં તેણીનો પ્યાર જીતવો જોઈએ, અને તેણીની સાથે હલી જવું જોઈએ. પોતેજ નરમ સ્વભાવની હોવાથી આ કામ તેણીને કાઠખી રીતે ભારી લાગું નહીં.

પેલી જીવાન અબલાએ કદી પણ માતાના પ્યારનાં ખી ચાખ્યાં ન હતાં. તો પણ તેણી માતાના પ્યારને માટે ધણીજ તળવળતી હતી અને તે પ્યાર આખરે તેણીને બીખાઈજીખાઈ તરફથી મલ્યો.

તેજ પ્રમાણે તે જાનુએ પોતે પણ એક છોકરીનો પ્યાર શું છે તે જાણ્યો ન હતો પણ અંતે તે તેણીને આ ઉપકારી છોકરીએ વાળી આપ્યો હતો.

આ બંને અસીલ સાસું વહુની પુણ્યાથી મુંબઈ સુધીની લાંખી મુસાફરીનો છેડો આવ્યો.

તેજા મુંબઈ પરેલ ખાને છેક રાતના આવી પુગાં અને તે રાતે ઠાકના મારેલાં “જમશેદ બાગમાં” નરમ રૂના તકી આપર માથું મુકીને ઉંઘ કાઢવા પડ્યાં.

એ પ્રમાણે શીરીનખાઈએતો છેક ખીજે દીવસે સવારના અજવાલામાં પોતાના આ સાસગં ધરના દરશન કીધાં.

તેણીનો ઝોરડો આગલી બાજુએ જમણા હાથપર આવ્યો હતો. બીખાઈજીનો ઝોરડો પણ તેજ બાજુએ દાખા હાથ પર આવ્યો હતો. આ બેઉ ઝોરડાની વચ્ચે એક પોહલી અને લાંખી ચાલ હતી.

સવારના પોહરમાં બીખાઈજી પોતાના વહુના ઝોરડામાં દાખલ થયાં. તેણીએ જોયું કે શીરીન તેણીની અગાઉ ઉઠી નાહી મોર્ષ કપરાં પહેલીને તથ્યાર બની આરી આગલના આગતો દેખાવ જોતી ઉભી હતી.

આ બારીએ ઉપરથી તે નીચે સુધી લાંબી હતી અને બારણાંની માફક એક અગાસીપર ઉંઘડતી હતી.

ભીખામળએ પોતાની આ જવાન વહુને કાઠી કીધા પછી પેલી બારી ઉંઘાડી અને બહાર અગાસીપર તેણીને બંધને નીકળ્યાં.

આ બંગલાથી જ્યાં વેર નજર પોંડ્યતી ત્યાંવેર લીલોત તોજ નજર આવતી હતી પેહલાં બાગનાં સુંદર ચંપેલી મોમ રાંના કુંડાંઓ તથા ગુલાંબી રૂખશારની માફકના ગુલલાલાના ક્યારાઓ નજરે પડતા હતા. તેની પછવાડે કેલાંની લુમો લાગેલી હતી તેની પછવાડે આંબાના ઝાડો અને તેથી ઉંચા અને એક દુરવેર નાત્રીએરી અને ખજુરીના ઝાડો દીસતાં હતાં.

શીરીન જેને ખુદરતી રચના જોવાનો ધણોજ શોખ હતો તે આ દેખાવ જોઈને મધન મધન થતી હતી.

“દીકરી, કેમ તુંને હવે અહીંઆ રેહવા ગમશેની?” આપણાં મોતાં માએ અમથું નાહેલું કરવાના ધરાદાથી પુછ્યું.

“હા, પણ એ કાંઈ પુણું નથી.” અરધી ઉંલતથી અને પરધાં તુટેલા દીસે શીરીને જવાબ આપ્યો.

“ખરી વાત, એ કાંઈ તારી જનમ ભુમી નથી પણ તારા પુખ્તની અને તારાં બચાંઓની જનમ ભુમી થશે એવી મને ખાશા છે.”

“પુણું જેવું અહીં કાંઈબી નથી” આપણી નાજુક નારીએ કાએ મારી.

“હા, અહીં કાંઈ માહબલેશ્વરની ટેકડી કે પુણાના બંદ ગણેસખાંદ જેવું કાંઈ નથી. પણ તેમ અહીંઆ મોટી મોટી

વાડીઓ, ફરીઆના કીનાત અને ખીજી જગાઓ ઘણીજ છે.”

“અરુ, પણ તે કાંઈ પુણાને મળતું નથી આવતું” અને આ દોકરીની છાતી પોતાનાં ધરની યાદથી ભરાઈ આવી.

આપણી દયાલુ માતાએ પોતાની આ દોકરીનાં ગલાંમાં હાથ નાખ્યા અને તેને ચુમી લઈને તેવું દુઃખ વીસરાવ્યું.

“જો, દોકરી, જો, છેક પેલાં ઝાડોની સાંમાં જાજીએ પેલી ટેકડી છે તે ટેકડી વાલકેશ્વરની છે, એની પેલી જાજીએ ફરી આનો કીનારો છે તે જગા ઘણીજ ખુશનુમા છે, અને ઘણા લોકો ત્યાં ફરવા આવે છે, આપણેગી કોઈ દીવસ જઈશું. ચાલ નીચેના ઝોરડામાં હવે આપણે ચાએ પાણી કેરીએ.”

તેઓ નીચે ઉતર્યાં અને બીખાઇજી ચાએનો હોકમ આપવા આગલ આગલ ચાલ્યાં. તેવજી જમવા એસવાના ઝોરડામાં દાખલ થાય છે તેટલાં પાછું અચાનક પછવાડે ફરીને જોયું તો શીરીન તેવજીથી થોડેક દુર એક પુતલાંની માફક સ્થાર અને શીકી પડેલી ઉભેલી હતી,—તેણીના એકરા પર ખીક અને દુઃખનો છાપો હતો. તરતજ પાછું આરીને તેણીએ તે દોકરીનો હાથ પકડ્યો અને આવા અજાણેય ફર ફારતું ઠારણ ઘણાંજ આતુરતાથી પુછ્યું. શીરીનને સુધીમાં આવતાં થોડીક ઘડી ગઇ અને પછી દુઃખની એકે હાએ મારીને અને પોતાના એક હાથે પોતાની છાતી દાખીને તેણી બોલી—

“અરે મારા જોદામ, આએ તે કેવું નસીબ ?”

“પણ શું છે શું દોકરી ?” બીખાઇજીખાઇએ ઘણીજ અધીરી પડી જઈને પુછ્યું.

“મને એક સ્વપના જેવો દેખાવ દેખાયો. ધણોજ ભયભીત દેખાવ! શું તમેને ખબર નથી કે આપણા કુંતુખીઓને ભવિષ્યમાં બનવાના બનાવોની આગલથી આગાહી થાએ છે. મેં એક ધણુજ મોહકું તોફાન જોયું અને તેમાં એક જીવાન પણ જંગલી જેવી છોકરી મરવા પડી હતી,—એક પારણામાંથી એક નાધણું કુંમલું બાલક ચોરાએલું જોયું—તેની માએ તે બચ્ચાને ઘેલી થઇને શોધતી હતી. અને હું—અરે હું ખી—ત્યાં હતી, મારા સ્વપનામાં મારો પણ આકાર હતો. અરે! મને ધણીજ ખીક લાગે છે.”

“છટ, છટ! એ શું ઘેલાં! ચાલ, નાસ્તો ખાવા ચાલ, એ તો તુંને નમલાઇ થઇ છે, તારા જીવનેજ ઠીક નથી, ચાએ પીને પાછી સુઇ જા. સમજી માએ.”

તેઓ નાસ્તો ખાવા ગયાં અને આ દેખાવને માટે કાંઈ ખી જીવાત નીકલી નહીં.

શું રતન અને શીરીન વચ્ચે એક સોખના સીવાએ ખીજખી કાંધ સગાઇ કે મોહજતનું લોહી દોડતું હતું કે જેથી કરીને તેઓના મોહજતનું લોહી દોડતું હતું, કે જેથી કરીને તેઓના આ દેખાવો—તેઓની અમમચેતી—આટલી મંલતી આવતી હતી ?

પ્રકરણ ૮ મું.

શીરીનની કેલવણી અને બીખાઈજીની માંદગી.

બીખાઈજીએ પોતાનાં ઘરનાં માણસો સાથે શીરીનને તેઓના શેઠ ખેરામજી દાદાભાઈની ઘણીઆણી તરીકે ઓળખાણ કરાવી.

“ખોદાયજી ખેર કરેય, મજના છોકરી છે.” બુઢો શેઠરી-આર—ખેહસ્તી દાદાભાઈ મોટા શેઠનો મુખ્ય કારભારી અને તેટલા માટે સર્વનો માનીતો—ખોલી ઉઠ્યો.

“ને વળી કોઈના સોંગમાં હોએય તેમ દ્વારા સારી પેરીય,” દોલત નામની આપણી વીધવા ખાતું બીખાઈજીની સુજ ગુજની ધરાની બાયા ખોલી.

“મને એટલા તો ખબર છે કે એ નવા કારસી લોકમાં નહીં સમજેય એવા મુજગ રીત છે, પણ મેં એવા નહીં સમજાય કે કાલા સારીમાં પારનીય.” શેઠરીઆરે તાહુકા પુર્યો.

“બધા તો રેય પણ કોઈ નામખી નહીં કેય” બુઢો દોલતે કહ્યું.

“એનું નામ શીરીનખાઈ છે, અને એના લગનને દીવસેજ એના આપ મરણ પામ્યા છે તેના શોગમાં હોવાથી કારી સારી પેહડીય” તેઓની ખાઈ બીખાઈજીએ મેહરખાનીની રાહ સમજ પાડી.

“ગરીબ ખીયારા,” શેઠરીઆરે દયા ખાધી.

“પણ એનો વર કોં ગઈય ?” દોલતે પુછ્યું.

“અલખત, હું તેને પુણે શીખવા મુકી આવી છું. એ લોકો જ્યાંવેર પુખ્ત ઉમરે પોંહયે નહીં ત્યાંવેર ઘેર ચલાવવાને

“મને એક સ્વપના જેવો દેખાવ દેખાયો. ઘણોજ સયલીત દેખાવ! શું તમેને ખબર નથી કે આપણા કુતુંબીઓને ભવીશમાં બનવાના બનાવોની આગલથી આગાહી થાએ છે. મેં એક ધણુજ મોહકું તોફાન જોયું અને તેમાં એક જીવાન પણ જંગલી જેવી છોકરી મરવા પડી હતી,—એક પારણામાંથી એક નાધળું કુંમલું બાલક ચોરાએલું જોયું—તેની માએ તે બચ્ચાને ઘેલી યદને શોધતી હતી. અને હું—અરે હુંખી—ત્યાં હતી, મારા સ્વપનામાં મારો પણ આકાર હતો. અરે! મને ધણીજ ખીક લાગે છે.”

“છટ, છટ! એ શું ઘેલાં! ચાલ, નાસ્તો ખાવા ચાલ, એ તો તુંને નમલાઈ થઈ છે, તારા જીવનેજ ઠીક નથી, ચાએ પીને પાછી સુષ જ સમજી માએ.”

તેઓ નાસ્તો ખાવા ગયાં અને આ દેખાવને માટે કાંઈખી ખીજી વાત નીકલી નહીં.

શું રતન અને શીરીન વચ્ચે એક સોખના સીવાએ ખીજીખી કાંઈ સગાઈ કે મોહબતનું લોહી દોડતું હતું કે જેથી કરીને તેઓના મોહબતનું લોહી દોડતું હતું, કે જેથી કરીને તેઓના આ દેખાવો—તેઓની અગમચેતી—આટલી મલતી આવતી હતી?

પ્રકરણ ૮ મું.

શીરીનની કેલવણી અને બીખાઈજીની માંદગી.

બીખાઈજીએ પોતાનાં ધરનાં માણસો સાથે શીરીનને તેઓના શેઠ ખેરામજી દાદાભાઈની ઘણીઆણી તરીકે ઝોળખાણુ કરાવી.

“ખોદાયજી ખેર કરેય, મજના છોકરી છે.” ખુદો શહેરી-આર—ખેહસ્તી દાદાભાઈ મોટા શેઠનો મુખ્ય કારભારી અને તેટલા માટે સ્વર્ના માનીતો—એલી ઉઠ્યો.

“ને વળી કોઇના સોંગમાં હોએય તેમ કારા સારી પેરીય,” દોલત નામની આપણી વીધવા બાતું બીખાઈજીની સુજ ગુજની ધરાની આયા એલી.

“મને એટલા તો ખબર છે કે એ નવા કારસી લોઝમાં નહીં સમજેય એવા મુજબ રીત છે, પણ મેં એવા નહીં સમજાય કે કાલા સારીમાં પારનીય.” શેહરીઆરે તાહુકો પુર્યો.

“ખધા તો રેય પણ કોઇ નામખી નહીં કેય” ખુદો દોલતે કહ્યું.

“એનું નામ શીરીનખાઈ છે, અને એના લગનને દીવસેજ એના બાપ મરણ પામ્યા છે તેના શોગમાં હોવાથી કારી સારી પેહડીય” તેઓની બાઈ બીખાઈજીએ મેહરખાનીની રાહે સમજ પાડી.

“ગરીબ ખીયારા,” શેહરીઆરે દયા ખાધી.

“પણ એનો વર કોં ગઈય ?” દોલતે પુછ્યું.

“અલખત, હું તેને પુણે શીખવા મુકી આવી છું. એ લોકો જ્યાંવેર પુખ્ત ઉમરે પોંદ્યે નહીં ત્યાંવેર ઘેર ચલાવવાને

“મને એક સ્વપના જેવો દેખાવ દેખાયો. ઘણોજ ભયભીત દેખાવ! શું તમેને ખબર નથી કે આપણા કુંતુંબીઓને ભવિષ્યમાં બનવાના બનાવોની આગલથી આગાહી થાએ છે. મેં એક ઘણુંજ મોઢકું તોફાન જોયું અને તેમાં એક જીવાન પણ જંગલી જેવી છોકરી મરવા પડી હતી,—એક પારણામાંથી એક નાધણું કુંમલું બાલક ચોરાએલું જોયું—તેની માએ તે બચ્ચાને ઘેલી થકને શોધતી હતી. અને હું—અરે હુંખી—ત્યાં હતી, મારા સ્વપનામાં મારો પણ આકાર હતો. અરે! મને ઘણીજ ખીક લાગે છે.”

“છટ, છટ! એ શું ઘેલાં! ચાલ, નાસ્તો ખાવા ચાલ, એ તો તુંને નમલાઈ થઈ છે, તારા જીવનેજ હીક નથી, ચાએ પીને પાછી સુષ જ સમજી માએ.”

તેઓ નાસ્તો ખાવા ગયાં અને આ દેખાવને મારે કાંઈખી ખીજી વાત નીકલી નહીં.

શું રતન અને શીરીન વચ્ચે એક સોખના સીવાએ ખીજીખી કાંઈ સગાઈ કે મોહબતનું લોહી દોડતું હતું કે જેથી કરીને તેઓના મોહબતનું લોહી દોડતું હતું, કે જેથી કરીને તેઓના આ દેખાવો—તેઓની અમમચેતી—આટલી મલતી આવતી હતી?

અકરણુ ૮ મું.

શીરીનની કેલવણી અને બીખાઈજીની માંદગી.

બીખાઈજીએ પોતાનાં ઘરનાં માણસો સાથે શીરીનને તેઓના શેઠ બેરામજી દાદાભાઈની ઘણીઆણી તરીકે ઝાળખાણુ કરાવી.

“ખોદાયજી ખેર કરેય, મજીના છોકરી છે.” બુદો શહેરી-આર—બેહસ્તી દાદાભાઈ મોટા શેઠનો મુખ્ય કારભારી અને તેટલા માટે સ્વર્ગનો માનીતો—બોલી ઉઠ્યો.

“ને વળી કોઇના સોંગમાં હોએય તેમ કારાસારી પેરીય,” દોલત નામની આપણી વીધવા બાતું બીખાઈજીની સુજ ગુજની ધરાની આયા બોલી.

“મને એટલા તો ખબર છે કે એ નવા કારસી લોકમાં નહીં સમજેય એવા મુજબ રીત છે, પણ મેં એવા નહીં સમજાય કે કાલા સારીમાં પારનીય.” શેઠરીઆરે તાહુકો પુર્યો.

“બધા તો રેય પણ કોઇ નામખી નહીં કય” બુદો દોલતે કહ્યું.

“એતું નામ શીરીનખાઈ છે, અને એના લગનને દીવસેજ એના બાપ મરણુ પામ્યા છે તેના શોગમાં હોવાથી કારી સારી પેહડીય” તેઓની બાઈ બીખાઈજીએ મેહરબાનીની રાહે સમજ પાડી.

“ગરીબ ખીઆરા.” શેઠરીઆરે દયા ખાધી.

“પણુ એનો વર કોં ગઇય ?” દોલતે પુછ્યું.

“અલખત, હું તેને પુણે શીખવાં મુકી આવી છું. એ લોકો જ્યાંવેર પુખ્ત ઉમરે પોંદ્યે નહીં ત્યાંવેર ઘેર ચલાવવા

પ્રકરણ ૮ મું.

શીરીનની કેલવણી અને બીખાઈજીની માંદગી.

બીખાઈજીએ પોતાનાં ધરનાં માણસો સાથે શીરીનને તેઓના શેઠ ખેરામજી દાદાભાઈની ઘણીઆણી તરીકે ઓળખાણ કરાવી.

“ખોદાયજી ખેર કરેય, મજના છોકરી છે.” બુઢો શહેરી-આર—ખેડસ્તી દાદાભાઈ મોટા શેઠનો મુખ્ય કારભારી અને તેટલા માટે સવનો માનીતો—ખેલી ઉઠ્યો.

“ને વળી કાંઈના ઝોંગમાં હોએય તેમ કારા સારી પેરીય,” દોલત નામની આપણી વીધવા બાતુ બીખાઈજીની સુજ ગુજની ધરાની આયા ખેલી.

“મને એટલા તો ખબર છે કે એ નવા કારસ્તી લોકમાં નહીં સમજેય એવા મુજબ રીત છે, પણ મેં એવા નહીં સમજાય કે કાલા સારીમાં પારનીય.” શેઠરીઆરે તાહુકો પુર્યો.

“ખધા તો રેય પણ કાંઈ નામખી નહીં કય” બુઢો દોલતે કહ્યું.

“એનું નામ શીરીનખાઈ છે, અને એના લગનને દીવસેજ એના આપ મરણ પામ્યા છે તેના શોગમાં હોવાથી કારી સારી પેહડીય” તેઓની ખાઈ બીખાઈજીએ મેહરખાનીની રાહ સમજ પાડી.

“ગરીબ ખીયારા.” શેઠરીઆરે દયા ખાધી.

“પણ એનો વર કોં ગધય ?” દોલતે પુછ્યું.

“અલખત, હું તેને પુણે શીખવા મુકી આવી છું. એ લોકો જ્યાંવેર પુખ્ત ઉમરે પોંહયે નહીં ત્યાંવેર ઘેર ચલાવવાને

શકતીવાન નથી.” આપણા સમજી ખાતું બીખાઈજીએ હસીને કહ્યું.

બીખાઈજીએ પોતાની આ માનીતી વંહુને લખવા વાંચવાં બરવા ગુફો, રાંધવા સીંધવા અને ઘર સંસાર ચલાવવાને લંગતું સઘળું શીખવ્યું અને બધી બાબદમાં પોતે જાતે તેણીને પુખ્ત કેલવણી આપી.

અંગબલની કસરત પણ તેણીને તદન બુલાવવામાં આવતી ન હતી. બીખાઈજી જાણતાં હતા કે એક ઝોરતને ખુબસુરતીની કેટલી જરૂર છે, અને તંદરોસ્તી વગર ખુબસુરતી મેકવી શકાતી નથી એવા વીચારથી રોજ સવાર સાંજ શીરીનને ખુદા શેહરીઆર સાથે તેવણુ ફરવા મોકલતાં હતાં.

આવી રીતે કોઇ કોઇ વખતે જ્યારે શીરીન ફરવા નીકલતી ત્યારે તેણીને એક ખુબસુરત અને તંદરોસ્ત, બધી વાતે હુશીઆર દેખાતી એક બીજી ગામડીઅન ઝોરત મલતી હતી.

આ ગામડીઅનનું નામ કુંવરખાઇ હતું. તેણી છ લાઇઓ વચ્ચે એક બેહન હતી અને તેણીના લાઇઓ આસપાસનાં ગામડાંઓમાં છુટક વેપાર કરીને પોતાનું અને પોતાની બહાલી બહેનનું ચુબરાન કરતા હતા. આ જંગલની અબજોબ જેવી છોકરીએ—આ જંગલી સેતારાંએ—શીરીનનું મન અરધું હરી લીધું હતું, અને તેથી જ્યારેબી શીરીન તેણીને મલતી ત્યારે વધારે ખુશી અને મધન જણાતી હતી.

આ રીતે આપણી જીવાન નાજનીન પોતાની તંદરોસ્તી અને ખુબસુરતીમાં વધારો કરવા લાગી.

“તારા આવા સરસ દેખાવથી બેરામજી કેવા ખુશી થશે, દીકરી!” બીખાઈજી તેની તારીફ કરતાં.

ખુદરતી ભાવથીજ આ છોકરી જે જવાનની પોતે ખાયડી હતી, જેના મુખને માટે આટલી બધી કાલજીઓ લેવાતી હતી. અને જેને માટે તેણી આટલી બધી મેહનત લેતી તેને વીષે ધણુંજ ઉંચું મત બાંધવા લાગી, અને કેટલીક વખત તેણી એવુંજ સમજતી હતી કે તેણીને લાયકની ધણીઆણી કદી પણ થઈ શકશે નહીં.

એક વખત તેણીએ પોતાનો આ વીચાર પોતાની સાસુને કહી સંભલાવ્યો અને તેણીને નીચલો જવાબ મળ્યો.

“તું કાંઈખી ધારતી ના કર, દીકરી, જ્યાં વેર તારેથી મેહનત થાય ત્યાંવેર કર, અને પછી જોજે કે બેરામ જોટલો ખીહવા લાએક એટલોજ વખાણુવા લાએક છે તે કદીખી વારે માટે ફરયાદ કરવાનો નથી. અગર જો તારેથી કાંઈખી વાંક મળે, તો તે તુંને તે વીષે જણાવશે વતીક નહીં.”

“હા, પણ મને તો એ વાતનો વીચાર કરવાથીજ ખીક ઉપજે છે, મેહરબાની કરીને મને શીખવો કે હું કેમ રીતે તમારી, તમારી વહુ-ચવાને લાએક આઉં.” આ પ્રમાણે શીરીન પાછો જવાબ આપતી.

આ રીતે છ મહીના પસાર થઈ ગયા પણ હજુર તેઓની આ વાતચીતના મુળ તરફથી કાંઈખી કાગજ પતરો આવ્યાં નહીં.

બીખાઇજ બાઇએ આ નવા પરણેલા માલીદાજીને પોતાની ઉપર અને મુખ્ય કરીને તેની પરણેતર પર કાગળો લખવાને લખ્યું હતું.

છેલ્લે અંતે નજદીક એક વરસ પુરૂં થવા આવ્યું ત્યારે બે જુદાં જુદાં કાગળો બે આનુઓને નામનાં આવ્યાં. આ

કાગળે ઘણીજ છતાંથી લખેલાં હતાં અને તેઓમાનાં ઘણાક વાક્યો તો નીશાલીઆઓના રેવાજ પ્રમાણે ચોપડીઓમાંથી ઉતારી લીધાં હતાં. પણ તે કાંઈ આ માંએ અને બાએડીની નજરે ખુલ્લુ દીસ્યું નહીં. તેઓ તો તે તેનાજ લખેલાં સમજ્યાં અને અજબ થઈને બહુ વખાન કરીધી, અને તરતજ તેના જવાબો લખવા બેઠાં.

“મારેથી તો કદીખી આવાં સરસ કાગળનો જવાબ લખાશે નહીં.” શીરીને નાસીપાસ થઈને કહ્યું.

“હીંમત ધર, દીકરી, બેરામજી બાણે છે કે એક ૧૩ વર સની છોકરી કેવી રીતે કાગળ લખી શકે, અને વહી તુને તારાં કાગળના જવાબમાં કાંઈ લખવું તો ભ્રમએજ.”

“હા, તે હું બાણું છું અને આશા રાખું છું કે બેરામજી મારાં એ કાગળને હસી નહીં કાઢશે.” શીરીને જતાં જતાં કહ્યું.

બપોરનો બધો વખત ગુમાવ્યા પછી અને નજદીક એક કુરી કાગળ બગાડ્યા પછી અને તેણી પેલાં કીમતી કાગળના જવાબનો નમુનો આપણાં મોઢાંમાએ આગળ લાવી.

તે કાગળ હુંકું, સાફું, આખરથી અને નીરદોશ પ્યાર તથા નીતીના શબ્દોથી ભરેલું હતું.

“તે લખ્યું છે તો ઠીક—પણ એમ કાંએ? તું તારાં કાગળમાં નીચે સહી કરે છે કે લીં તમારી વહાલી ખતરીજી શીરીનબાઈ દીનશાજી.”

“ત્યારે માએજ કેમ કરે?”

“તેણે કેમ સહી કીધી હતી?”

“માએજી, તમે તો જાણો છો. તમોએ તે કાગળ વાંચ્યું હતું.”

“તેમાં શું લખેલું હતું?”

“હા, તે બોલતાં મને શરમ લાગે છે. તેવજી મારી ઉપર એટલા તો મેહરબાન છે કે તેવણે નીચે લખ્યું હતું કે તારો હંમેશનો પ્યારો બેરામજી દાદાબાઈ, ધણીજી શરમાઈને શીરીને કહ્યું.”

“અંહ જો એણે કેમ લખ્યું હતું? એમ લખવાની રીતી છે, એ દેખાડી આપે છે કે એ વર જેટલો શીખેલો છે એટલો તુંને ચાહેછે પણ તું કાંઈ હવે એની લનરીજી નથી. તું તો એની બેરી છે. તારું નામ કાંઈ હવે શીરીનબાઈ દીન શાજી નથી પણ શીરીનબાઈ બેરામજી છે માટે જ અને પાછું લખીને નીચે પ્રમાણે શહી કર—”

“શું સહી કરે માએજી?”

“તમારી હમેશની પ્યારી શીરીન બેરામજી.”

“મારી તો એમ લખવાની છાતી નહીં ચાલતી.”

“ત્યારે તારી છાતી બેરામને ગુસો કરવાનું કારણ આપવા માટે ચાલશે?” બીબાઈજીબાઈ તનકો કરીને ઉઠતાં ઉઠતાં બોલ્યાં.

“ઓ, નહીં, નહીં, તેવણને રાજી રાખવાને તમો જેમ કહેશો તેમ હું કરીશ.” શીરીન બચ્ચારી બીકની મારી પેલું કાગળ લઈને જતાં જતાં બોલી.

કાગળે આખરે તક્યાર થયાં અને એક એપ્યા પાસે તરતજ પુણે મોકલવામાં આવ્યાં.

ખીજે દહાડે સવારના જ્યારે શીરીન પોતાના ખુઠા ચાકર શેહરીઆર સાથે ફરવા ગઈ ત્યારે તેણી થોડેક દુર ચાલ્યા પછી તેણીને પાસેની ગલીમાંથી કોઈ માણસોના પગલાં સંભ લાયાં. ખીજજ પળે છ મરદ અને એક ઝોરતનું એક તોળું ત્યાં આવી પુગું—અલખત આ ઝોરત મરદો કુંવર અને તેણીના છ ભાઈઓ હતા. તે લોકો તેણીની આગળથી એટલાતો ઝડપમાં ચાલી ગયાં કે તેઓનાં મોઢાં જોવાનો પણ શીરીનને અવકાશ મળ્યો નહીં. પણ કુંવરબાઈ જે તેઓની પછવાડે આસ્તે આસ્તે ચાલતી હતી તેણીએ શીરીનને ઢાંક માર્યો અને પુછ્યું—

“કેમ છેવો શીરીનબાઈ ?”

“સારી પેઠે છેઉં, બેહન પણ પેલા તમારી સાથવાલા ચાલી જશે ને તમે પછવાડે પડી જશોની” શીરીને ખુબ પાડી અને પેલા છએ જુવાનો તરફ આગલી દેખાડી.

“જવા દેવો કાંઈ નહીં તેઓની સાથે જવાના કરતાં તમારી સાથે વાત કરવા મને ધણું ગમે છે. સામુ સહ કેમ છે? સારી પેઠે છેની? મારી દુવા કહેજો ને કહેજો કે કાંએ ગરીબને ત્યાં આવતાંથી નહીં કે? હુંજ એવી છેઉં જે ધડી ધડી આવ્યા કરું છું. વાઈં તેવણુ નહીં આવતાં તેથી તમેખીં નહીં આવતાં કે? કોઈ દહાડો કરતાં કરતાં આવજોની, માએ બેન વગરનું જીવતરજ બધું પણ તમો લોકો તો મારાં માએ બેન થાવો બોલો આવશે કે નહીં?”

“હું મોહરી ખુશીથી આવતે કુંવરખાઇ, પણ મને તમારું ઘેર ખખર નથી.

“પેલી ગલી છે તેને છેડે મોટો તલાવ છે તે તલાવની પાસેજ મારું ઘેર છે.”

“હું જરૂર આવશ, પણ તેટલાં જો તમે અમારી તરફ આવો તો જરૂર મને મલજો જે ઘડી દહાડો વહી જશે.”

એટલી વાતચીત પછી શીરીન અને શેહરીઆર પાછાં ફર્યાં.

“કેમ ક્યાં ફરી આવી, દીકરી, ?” ભીખાઇજી ખાઇએ શીરીનને બાગમાં મલતાંજ પુછ્યું.

“હમઆં બાગની બહારજ ફરતી હતી. ત્યાં આજે કુંવર ખાઇ મહ્યાં તે તમુને દુવા કેહેવડાવી છે.”

“કીયાં કુંવરખાઇ ?” ભીખાઇજીખાઇએ કપાલ પર કરચલી ચઢાવીને પુછ્યું.

“આએ પેલી મલીમાં પેલા તલાવની પાસે જેવણું રહે છે અને જેવણુતા છ ભાઇઓ છે તેવણુ !” શીરીને ઉત્તર વાલ્યો.

“હું હું ! તે કુમલી, હવે તેને ઓલખી—તેં તેની સાથે દોસ્તી માંડીજ કે ?”

“ફરવા જતાં રસ્તામાં તેવણુ સાથ ઓલખાણુ પડી.”

ભીખાઇજીએ જરા તોરમાંજ કહ્યું. “વારું દીક” અને દોલત તરફ ફરીને કહ્યું “ચાલ દોલત, નાસતો તખયાર કર.”

નાસતો ખાઇને ઉઠવા પછી જ્યારે આ સાસુ વહુ આગલા ઓરડામાં પોતાના સીવવા ભરવામાં ગુંધાયલીઓ હતી ત્યારે

વાત કાઢીને શીરીને. પોતાને થયલું કુંવરનું ઇજન, કહી સંભલાચું અને પોતાની જવાની મરણ દેખાડીને સાસુની મરણ પુછી.

“હું તને હમણા તો જવાબ નથી આપી શકતી, દીકરી, પછી વીચાર કરીને કહીશ.”

“પણ તેની દાઢ પણ ચાલચલન એવી તો નથી કે જ્યાં તમેને તીરસકાર ઉપજે અને તમે તેને ધીકકારો.”

“કાણની, કુંવરની? નહી-નહી એટલુંજ કે તેણી સારા મોભાવાલા લોકોમાં ફરેલી, અને ઉંચી કેલવણી વાલી નથી.”

“નસીબ અચારીનું—પણ તે તેનો વાંક કે ખામી નહી કેહેવાય.”

“તે તો ખરી વાત. પણ એવી અભણ હાલતમાં આપણાં લોકો કાંઈખી ભુલાવો ખાએ એ અવશ્ય છે. કુંવરખાઈનું કુટુંબ પણ સારું ખાનદાની હતું પણ જ્યારે તેણી ચાર વર સની હતી ત્યારે તેની માએ તેને અને તેના છ ભાઈઓને તેઓના આપની સંભાળ હેઠળ મુકીને મરી ગઈ.”

“તેઓનો બાપ ઉડાઉ, મોજીલો, અને દુલ્લા સ્વભાવનો હતો. તેણે લગભગ પોતાની બધી દોલત ઉડારી દીધી અને છેક ગરીબીમાં મરણ પામ્યો. તેનાં છોકરાંઓનાં હાથમાં એક જીનું ભાગાં ભસતા જેવું ધર, એક નાંધલું ખેતર, થોડાંક તારનાં અને આખાંના ઝાંડો અને બાકી રહેલી થોડીક માયા પુંજ જેમાંથી તેનો ખરચજ થઈ રહ્યો તે આવી, અને એ રીતે કુંવર પોતાના ભાઈઓના હાથ તલે વગર કેલવણીએ ઉછરી છે.”

“ગરીબ બચારી કુંવર, તેણીને તેણીના જેવીજ એક સખીની ગરજ છે અને તેથીજ તેણી મને પોતાને ધર બોલાવે છે.”

“હા, તે ખરું, પણ મને તેની દોસ્તી પસંદ નથી. મને કુંવર સાથે કાંઈપણ વાંધો નથી, તેણીખી ચક્રિ વરસનીજ છે. પણ મને અડચણ તેણીના ભાઈઓની છે—તે ગામડ્યા જેવા અભણ જંગલી સ્વભાવના જુવાનો, જેઓની ઉંમર ૧૮ થી તે ૨૬ વરસ સુધીની છે તેઓની દોસ્તી હું તારા જેવી એક છોકરીને માટે પસંદ નથી કરતી.”

“પણ ખ્યારાં માતાજી મેં કુંવરને જઈને મઝી આવવાનું વચન આપ્યું છે અને તમારાજ કેહવા મુજબ આપેલું વચન તો બોલે બોલ ખરું પાડવુંજ જોઈએ. તેટલા માટે બસ એકજ વખત જઈને તેણીને મઝી આવવાની મને રજા આપો.” શીરીને જરા હઠ લીધી.

બીખાઈજીખાઈ શીરીનના નરમ પણ ઠેડાવથી ભરેલા ચેહરા તરફ જોઈને મનમાં બોલ્યાં “મેં જેવી ધારીતી તેવી પોતાં હૃદયોની નથી તો.” પછી મોટેથી બોલ્યાં, “ઠીક છે. દીકરી, તારે ગમેતો જજે. પણ જો એકજ વખત જઈ આવજો અને હવે ફરીથી વચન આપે તેની અગાઉ જુખ પીચાર કરી મને પુછીને પછી આપજો.”

બીજેજ દહાડે સવારના શીરીન પોતાના જુદા ચાક્ર રોક-રીચાર સાથે પોતાની સહીને ત્યાં મલવા ગઈ.

તેઓ નજદીક અરધો કસાક માલવા પછી પેલી મઝી માંથી પસાર થયાં અને એક મોટા તમાવ બાગલ આવી પુગાં.

આ તલાવમાં પાણીની એટલી તો પુર હતી કે આજુ બાજુએ પાણી નીકળી આવવાથી બારે માસ ત્યાં કાદવ થતો હતો. આ કાદવ ઓલંગી જવાને એક લાકડાનો નાંધલો પુલ નાખેલો હતો. આ પુલની પેલીમેર એક જુનું ઇંતનું આંધેલું ઘર હતું અને તેની આસપાસ ઝાડપાનોથી ભરાયેલી થોડીક જમીન હતી શીરીન અને તેણીનો ચાકર આ પુલ ઓલંગીને એક ભાગાં જુના દરવાજામાંથી અંદરના ચોકમાં દાખલ થયાં.

ત્યાં તેઓને એક ખુદી ધરાંનીની બેરી મલી, જણે મેલાં અને ઠીંગરાંથી ભરેલાં કપડાં પહેડેલાં હતાં અને તે એવી તો સોહરાઈ ગયેલી હતી કે તદ્દન એક મુવેલાં મુરડાંને મલતી આવતી હતી. તે સુકા લાકડાના કટકા અને ઝાવલીઓ એકઠી કરતી હતી તેંણીને શીરીને પુછ્યું.

“ડોસાં, કુંવરબાઈ ઘરમાં છે કે ?”

“શું કેવું બાઈ ?”

“તમારાં બાઈ ઘરમાં છે કે ?”

“નહીજી બાઈ, બાઈતો પેલા લુચ્છા લોક સાથે ફરવા ગેઈય.”

“ત્યારે તેણી આવે ત્યારે મારી દુવા કેહજો અને કેહજો કે ઘણી દલગીર છું કે હું આવી પણ તમે મહ્યાં નહી.” એમ કહીને શીરીને પાછું ઘર તરફ ચાલવા માંડ્યું.

જ્યારે તેઓ ઘર પોહ્યાં ત્યારે બાનું લીબાઇજી સાંભળીને ખુશી થયાં કે તેઓની મેહનત બરબાદ ગઈ હતી.

એ દીવસ પછી શીરીન અને કુંવર ફરીથી ફરતી વખતે રસ્તા ઉપર મલવા શીવાય બીજા કોઈ વખતે મલતાં નહી હતાં,

તો પણ આ બેઉ બાતુંનાં નસીબમાં આગલ ચાલતાં સાથેજ મલવાતું અને રેહવાતું સરખું હતું માટે નસીબની આડે કોણ આવી શકે છે ?

આપણી જુવાન શીરીન પોતાની માતા સમાન સાસુ ભીખારીયાનાં હેત, લાડ, અને સુખથી દહાડે દહાડે ખુબસુરતીમાં, રૂપમાં, અને અકલ હુશયારીમાં વધારોજ કરતી ગઈ. બેરામની તરફથી હવે દર મહીને કામળે આવવા લાગ્યાં અને આપણા આ સેઠ હવે કાગળોમાં લખાણ તફરમચીમ ચળમેદે કરવાને બદલે પોતાનાંજ હાથે લખ્યાં હતાં. તેનાં કાગળે શીરીનને ઘણીજ સરસ એવાદતમાં લખેલાં લાગતાં હતાં અને હવે તેણી પોતે પણ તેની ઉપર કામલો લખવાને હીંમતી થઈ હતી.

અગર જો બેરામ તેણીની સાથે બેજ મહીના રહ્યો હતો તો તેની ચાલ ચલન એવી હતી કે તેટલા ટુકડા વખતના અર સામાંજ શીરીન તેને ધીકારતો.

પણ આ જોડાં વચ્ચે ફક્ત એકજ મહીનાની ઓલખ અને તેણી વલી દુરનીજ હોવાથી તેણી તેનો ખવાસ જાણતી નહી હતી, અને તેમાં વલી અધુરામાં પુરૂં ભીખારીયા તેની ચાલ ચલણની એકજ ચલકતી બાજુ હમેશાં ચીતારતાં હોવાથી શીરીન તેની ખામીઓથી તદ્દનજ અધારામાં રહી હતી.

આ પ્રમાણે તેણી બસ બેરામનોજ વીચાર હમેશાં કરતી હતી, અને તેથી તેણીને એક રીતે ફાયદો તેમજ ખીજ રીતે ગેરફાયદો થયો હતો. ફાયદો એ કે જેમ જેમ તેનો ખ્યાલ તેણીને આવતો તેમ તેમ પોતે સુધરવાની તબવીબ કરતી અને ગેર ફાયદો એ કે બેરામના વીચારમાં ને વીચારમાં તેણી

ખોદાનો વીચાર કરવાને તદ્દનજ ભુલ્લી ગઇ. આ તેણીની ભુલથી તે હમેશ સુધીની દુઃખી થઇ.

જ્યારે શીરીન સોલ વરસની થઇ ત્યારે બીખાઈજીથી તેણીને વધારે નહીં શીખવી શકાયારે લીધે તેણીને મુંબઈમાંજ પોતાની એક સગીને ત્યાં શીખવા મોકલી, જ્યાંથી શીરીન દર સતીવારે પોતાની સાસુને મલવા આવતી અને દર સોમ વારે પાછી જતી હતી.

શીરીન આ પ્રમાણે કાતમાં શીખતી હતી તે વખતે બેરામ પોતાનું શીખવાનું પુરું કરીને પરીક્ષામાં જવાની અગાઉ પુણેથી મુંબઈ પોતાની વહાલી માને મલવાને અત્યાનંદ આવી ઉભો.

બેરામજી ક્વખતે આવી પુગા.

આ વખતે કાનપુરમાં ખલવો થયો. તે ખલવો દબાવી દેવાને જેમ ખીજાં શેહરોમાંથી તેમજ મુંબઈની ગાયરીનસ માંથી પણ ખસો માણસની એક ટુકડી જનરલ હયુલેટના હાથ નીચે જવાને તક્યાર કરવામાં આવી. આ લશકરમાં જવાને જાત પરજાતે અને ધરડા જીવાન સરવેએ ભાગ લીધો હતો.

દરેક સારાં સારાં માણસો એમાં જોડાયાં હતા.

કુંવારા છએ ભાઈઓએ પણ પોતાના નામો કુંવરની રાજી ખુશીથી નોંધાવ્યાં અને પોતાની બેહનને પેલી જુદી ધરાની દોસીના હવાલામાં આપીને છુટા પડ્યા.

જીવાન બેરામ યાતો લશકરી હીલચાલથી કે યાતો માન મેલવવાના લોભથી કરીને જનરલ હયુલેટના લશકરમાં જોડાવા તક્યાર થયો.

બીખાઇજી જેવી લાડકી અને મગરળ માએ પોતાના આ બેરાને કીરતીના પાણીમાં ડુબકી મારતો અટકાવ્યો નહીં અને સામું તેને જોડાવાને ઉતેજન આપ્યું.

તેને લશકરમાં જમાદારની પદવી મળી અને તેના જોડાવાની ખીજેજ દીવસે અને પુણેથી આવવાની ચોથેજ દીવસે તેના લશકરની દુકડીને ઉપડી જવાનો હોકમ થયો.

આ વાંતથી તેની માતા દલગીર થઇ ગઇ. તેણીને એવો વીચાર હતો કે બેનમે શીરીનને કાતમાં જઇને મળી આવવું.

હવે બીખાઇજીએ શીરીનને કાતમાંથી તેડાવી નહીં તેતું કારણ એ કે તે જ્યારે આવ્યો ત્યારે તેણીને એવી ખબર નહીં હતી કે બેરામ બે પાંચ દીવસમાં પાછો જવાનો છે. અંતની ધડીએ તેણીએ બેરામને કહ્યું કે શીરીનને કાટમાં જઇને મળી આવવું. પણ બેરામને શરમ લાગવાથી તેણે તદ્દ નજ તે વાતના અખાડા કરવા માંડ્યા અને તેથી શીરીનને પોતાના પ્યાર સાથ મલવાની તથા તેના ચેહરો જોવાની ટક વતીક મળી નહીં અને બેરામ પોતાની માનેજ બેટીને પાછો છુટો પડ્યો.

આ કમગજત અને એનાજ જેવી ખીજ કમગજત લશકરી દુકડીઓ ઉપર શું મુસીબત ગુજરી તે સર્વ કાઢને સારી રીતે રોશન છે અને તેની માહેતમના બોલો લોહીથી લખા એલા હજુર સર્વના દીલમાં તાજ છે.

સપનેમજર મહીનાની શરઆતમાં જનરલ હયુલેટનાં મરણથી તેના લશકરનાં કટલ થવાની વાતો ચોમેર ફેલાવા લાગી, અને દરેક ઠેકાણે માહેતમ, ગમરાન, અને નાસલાગનો પવન ફૂંકી રહ્યો. ૩૧, ૧૯૨

“કાણુ કાણુ મુવા” “કાણુ કાણુ બચ્યા” એવા તરેહવાર સવાલો દરેક માતાઓ, બેહનો અને બૈરીઓ, પોતાના બેટા, ભાઈ, અને ભરથારો, જેઓ તે ટુકડીમાં જોડાયા હતા, તેઓને માટે પુછતી અને તેના જવાબને લાએકની માહેતમ પોશી કે ખુશાલી જાહેર કરતી.

બહાદુર કુંવર કાઠનીબી દરકાર કર્યા વગર અને કાઠ નેબી ઉપસા અણુપટતા સવાળો પુછવા વગર, કાઠનેબી ચેતા વયાવગર શીરીનને મક્કી તેને તેના ખાવીંદ વીશે પુરતો સધ્યારો આપી અને જે તેને વાંધે કાંઈ ખબર પડશે તો તરતજ તેણીને લખીને જણાવવાનું વચન આપીને પોતાની એકજ બલદ્યાની ગાડીમાં બેસી અને જે રસ્તો લશકરે લીધો હતો તેજ રસ્તો પોતાના ભાઈઓની તબવીજ અને શોખમાં નીકળી પડી.

આનું બીખાઈજી તો દુખથી તદ્દન ઘેલી જેવી થઈ ગઈ હતી.

બેરામનું શું થયું હતું? શું તેને પેલા કાફરોએ મારી નાખ્યો હતો? તેનો કાચગરો જન આ દુનીઆની મોજ મજાહો ભોગવ્યા વગર અઢાર વરસની કાચી વયમાંજ આ જહાંનથી કુચ કરી ગયો હતો? કે શું તેબી ખીજઓ સાથે બચ્યો હતો?

ઘણાક બચેલાઓ પોતાનાં વહાલાંઓને આવીને મળ્યા હતા, પણ બેરામ પાછો ફર્યો નહી.

ઘણાકોની ખબર મક્કી કે તેઓ જીવતા છે પણ બેરામની તો નશલજ નામુદ થઈ ગઈ હતી.

અંતે બીખાઈજીને ઘણીજ ઇતેજારીને લીધે ભેજાંની તાપ આવી અને તેવણની જીંદગીનો મામલો ઘણોજ ખારીક થઈ

પડવાથી ડાક્ટરની મક્કામણ ઉપરથી તેવણની વહુને કોતમાથી તેડાવાની ફરજ પડી અને તેણીને પોતાની સાસુ આગલજ રહેવું પડ્યું.

ગરીબ બીચારી શીરીન ! તેણીને કાંઈ થોડું દુખ નહીં ઉપજ્યું હતું. પણ તે દુખ કોણ આગલ તેણી રહે ? તેણીની સુજ ગુજની સાથી કુંવર તો ગઈ હતી, અને સાસુ તો બચારી તેજ દુખના બોજથી બેઠનની તાપે પડી હતી, માટે તેણી પોતાની છાતી પોતાના ઓરડામાં ભરાઈને કે ખુંભે ખંટોલે ઉભી રહી દુશકે દુશકે રડીને ખાલી કરતી હતી, અને પોતાની મા સમાન સાસુને એક પેટની દીકરીના વદાલથી હસાવતી અને તેણીના દુખમાં દીલાસો દેતી હતી.

એવી બેટીઓ ને જનમ આપતી માતાઓ પર આફરીન છે ! પણ બધીજ માતાઓ એવી બેટીઓ, અને સાસુઓ એવી વહુઓ ભોગવવાને નસીબવાન નથી હોતી. જે દુન્યામાં અરધીબી બેટીઓ અને વહુઓ શીરીનના જેવી હોય તો માતાઓ બેટીઓને બલાને નામે અને સાસુઓ વહુઓને વંત્રીઓ નામે શું કરવાને બોલાવે ? જે દરેક દસ કુટુંબે એવી એકજ વહુ હોય તો કેટલા સાસુ વહુના કહાણા નાણુદ થાય ? અને દુન્યા કેટલી સુખી થાય ?

તેણીએ ઠેકાવ કીધો કે કદી જે ખુદા કરે ને બેરામતા હક થવાના સમાચારથી આવે તો તેણીએ તેના પ્યારના બદલામાં હંમેશ સુધી એક કુમારી વીધવાજોજ અવતાર લઈને પોતાનો ભવ બાજવો અને તેને બદલે તેની માતા

ભીખાઇજીની તાપ રફતે રફતે ઉતરતી ચાલી, પણ આગ લની માફક તે પછી તનદરેસતી મેલવી શકી નહી. તેની દેહ લયડતીજ ચાલી.

આ રીતે અકટોખર મહીનો નજદીક અરધો પુરો થયો હતો તે વખતે તેઓને કુંવર વરફથી એક કાગજ મધ્યું કે જમાદાર ખેરામ છેલ્લી કાપા કાપીમાં માત્ર જખમીજ થયો હતો પણ હાલમાં એક ગરીબ ખેડુતનાં ઘરમાં રાંદેરની નજદીકમાં તેણે ઉતારો લીધો હતો.

આ ખુસ ખખર સાંભળીને આ બેઉ સાસુ વહુનાં જીમ રમાં ઠંડક પડી અને તેઓનાં આસું સુકાયાં.

મુંબઈથી સનજન અને સુરતની આસપાસનાં ગામડાંઓમાં કાસદો દોડાવવામાં આવ્યા પણ હજીરતો તે કાસદો પોતાની કરાવેલી જગાએ પુગા નહી હશે તેટલાં તો આ બન્ને અધીરી અમલાઓને તદ્દન નચીંત થવાતું કારણ મધ્યું, કારણ કે સનજનથી લખાયલું ખેરામને હાથતું એક કાગજ ભીખાઈ જીને નામતું આવ્યું, અને તેમાં તેની માતાને તેને વીધે શીકર નહી કરવાને અરજ કરવામાં આવી હતી. તેણે લખ્યું હતું કે તે હાલમાં કોઈ જાંગીરજી તીરંદાજના ઘરમાં રાંદેરમાં રહેતો હતો.

તેણે રતન વીશે એક બોલ પણ લખ્યો ન હતો અને પોતાતું ખર્ચ ઠેકાણું પણ છુપાવ્યું હતું.

તેજ કાગજમાં શીરીન વીધે કાંઈ પણ શંદેસો હતો નહી.

પેહલાં તો શીરીનને આ વાતનો વીચાર વટીક આવ્યો નહી. પણ પછી તે વાત ધ્યાન પર લેત્રા તેણી થોડીક દલગીર

જેવી જણાઈ, પશુ વધી પાછો પોતાનેજ તે ઠપકો આપવા લાગી.

“મારે શું કામ એટલી બધી ખટપટ કરવી જોઈએ! વખતસર એવણુ એમ સમજ્યા હોય કે હું ઘરમાં નહીં હોઈશ તેથી લખ્યું નહીં હશે!”

બીજાઇછએ પોતાના ડાકટરને ખેરામ પર એક કાગલ લખીને જણાવવા કહ્યું કે તે પોતે ઘણીજ મરવા કઠિ આવેલી હોવાના સખબધી તેણે જલદીથી ધર તરફ નીકળી પડવું અને પોતાની વહાલી માવતરને આવી મલવું.

આ કાગલ પર માત્ર રાંદેરનુંજ સરનામું કરવામાં આવ્યું હતું.

પ્રકરણ ૯ મું.

રતન વીનાર્તુ જીવતર બળીયું.

ખેરામજી દાદાબાઈ મોટા શેઠનાએ પોતાની પીઠ જંગલ તરફ ફેરવીને ધર તરફની મુસાફરી પાછી ચાલુ કરી.

તે રતનની તબ્બર સાંમેથી દુર ફર્યો કે વધી તેના મનમાં વીચારો ભમવા લાગ્યા. તેની યાદદસ્ત શક્તી પાછી તાજી થઈ. તે યાદદસ્ત શક્તી દુખી વીચારોથી ભરેલી હતી. છુટા પડ્યા પછીની દરેક પલો દુખ અને નીરાશીથી ભરેલી હતી.

પેહલાં તો પોતાની આ માથુકથી છુટા પડતી વેલાવું દુખ તેને પાછું યાદ આવ્યું.

બીજું પોતાની માતા જે તેને ઘણાજ ભોસો, અને નીતીમાન સમજતી હતી તેને જલદીથી મલવાની ઉતાવલથી તેને દુખ ઉપજતું હતું.

ત્રિજીવું અને છેલ્લું દુખ આ બેઉ દુખથી તદ્દનજ જુદું અને તદ્દન ખાના ખરાબીથી ભરેલું હતું. “તેણે શું કીધું હતું?”

પ્યારે અને ખાલી બેઆંશોએ તેને કેવાં ઉંડાં દોજખના ગારમાં ઉતર્યો હતો તે વીરો વીચારો કરીને તે કપાલ કુટીને બોલતો, કે “પ્યારથી આંધલો ચઢને મેં આ શું કીધું!”

તે પોતેજ પોતાના આ સવાલનો જવાબ આપી શક્યો નહીં. દુન્યાના લોકો તેણે જે પાપ કર્યું હતું તેને માટે શું કેહશે તે વાતનો વીચાર વટીક કરવાને તે અશક્ત હતો.

જ્યારે શેઠ આ પ્રમાણે પોતાના વીચારમાં ચાલતો હતો ત્યારે પેલો જુદો શેઠરીઆર પોતાનું મોઢું બંધ રેહવાથી વાસ મારી આવશે એવી એવી ફરયાદો વારે ધડીએ કરતો હતો, અને આ તેની ફરયાદોનો જવાબ બેરામ તેને મુજો મરવા કહીને આપતો, અને જ્યારે તેને ધણીજ બકબક કરવા માંડી અને વાતમાં રતનનું નામ લેવા લાગે ત્યારે બેરામે પોતાના ઘોડાને ફેરવીને તેના આંગ પર એટલો તો જોસમાં ધસી ગયો કે જે શેઠરીઆર ઘોડાપરજ સુધ્ધ નહીં ગયો હતો તો બેરામ જરૂર જતુનમાં તેને મારી નાખતે.

“જો હવે ફરીથી તું મારી આગલ કે કાઢનીખી આગલ એ છોકરીનું નામ તારી જાળાન પર લેશે અથવા જો એને વીશેનો એક તુંકારોખી બહાર આવ્યો તો હું એમજ સમજુસ કે તે વાત તેજ બહાર પાડી છે અને પછી જોઈ લેજો તારો હાલ એમજ સમજજો કે તું તેજ ધડીએ મરી જશે.”

શેઠરીઆર આ દમથી ધણીજ બીધો અને મનમાં બબડ્યો “હું જે એના બાપ જેવા જુદા લાગેય તેને એ નાલા છોકરી જેવા દમ દેય?”

આ પ્રમાણે તેઓએ થોડા દીવસ ખટકે ખટકે વીસામે લેતાં મુસાફરી કરી. આ વખતના અરસામાં તેઓ વચ્ચે રોજ બેરોજ આગ લાગતી હતી.

અંતે જ્યારે તેઓની મુસાફરી ખટમ થઈ અને એક દીવસે છેક રાતના દસ વાગા પછી જ્યારે તેઓ પરેશ ખાતે આવી પુગા ત્યારે શેઠરીઆરે પુછ્યું:—

“શીઠ, તું બોલવાની રજા આપેચ?”

“વહી શું માયું ખાએ છે?”

“હું પારેચ કે છેક આરધા રાત થયાય તેથી બધી લોક સુઈ ગીઆ હોશે. હવે આપરે શું કરેચ?”

“હું શું જાણું. હું કાંઈ જાણતો નથી અને મને જાણવાની ગરજ પણ નથી. મને તો એવું યાવજ કે જો પેલા મુસલમાન કાફરોએ મારો જીવ લીધો હોતો તો ઠીક.”

“નહીં, નહીં, મારા નાલી શીઠ, નહી, તું હજી નાંદાન છે, એવા નહી બોલેચ. જો આપરે એમ કરેચ, મને દુલતના ઝોરડા ખબર છે. હું તે ઝોરડા ઠોકેચ, તેને ઉઠારેચ, તે આપણે કાઢને ઉઠાડવા વગર અંદર જાયચ.”

“ઠીક, ઠીક, તારે ગમે તે કર.

હજુરતો તેઓ વાડીમાં દાખલ થયા ન હતા તેટલાં તો એટલા બધા કુતરાઓએ તેઓનાં આંગપર લોંસીને વધારે કરીધો કે દરવાજા પરનો રામોશી જગી ઉઠ્યો અને દરવાજા આગલ ગયો, ત્યાં તેણે શેઠરીઆરને ઝાલખ્યો, અને આપણા બેઉ મુસાફરોને અંદર લીધા.

ત્રિજીવું અને હોલું દુખ આ બેઉ દુખથી તદ્દનજ જુદું અને તદ્દન ખાતા ખરાબીથી ભરેલું હતું. “તેણે શું કીધું હતું?”

પ્યારે અને ખાલી બેઆલોચે તેને કેવાં ઉંડાં દોજખના ગારમાં ઉતર્યો હતો તે વીશે વીચારો કરીને તે કપાલ કુટીને ખોલતો, કે “પ્યારથી આંધલો થઈને મેં આ શું કીધું!”

તે પોતેજ પોતાના આ સવાલનો જવાબ આપી શક્યો નહીં. દુન્યાના લોકો તેણે જે પાપ કર્યું હતું તેને માટે શું કેહશે તે વાતનો વીચાર વટીક કરવાને તે અશક્ત હતો.

જ્યારે શેઠ આ પ્રમાણે પોતાના વીચારમાં ચાલતો હતો ત્યારે પેલો બુઢો શેઠરીઆર પોતાનું મોઢું બંધ રેહવાથી વાસ મારી આવશે એવી એવી ફરયાદો વારે ધડીએ કરતો હતો, અને આ તેની ફરયાદોનો જવાબ બેરામ તેને મુજો મરવા કહીને આપતો, અને જ્યારે તેને ધણીજ બકબક કરવા માંડી અને વાતમાં રતનનું નામ લેવા લાગો ત્યારે બેરામે પોતાના ઘોડાને ફેરવીને તેના આંગ પર એટલો તો બેસમાં ધસી ગયો કે બે શેઠરીઆર ઘોડાપરજ સુષ્ટ નહીં ગયો હતો તો બેરામ જરૂર જતુનમાં તેને મારી નાખતે.

“બે હવે ફરીથી તું મારી આગલ કે કોઈનીબી આગલ એ છોકરીનું નામ તારી જખાન પર લેશે અથવા બે એને વીશેનો એક તુંકારોબી બહાર આવ્યો તો હું એમજ સમજુસ કે તે વાત તેંજ બહાર પાડી છે અને પછી બેઠ લેજ તારો હાલ એમજ સમજજે કે તું તેજ ધડીએ મરી જશે.”

શેઠરીઆર આ દમથી ધણોજ બીધો અને મનમાં બબડ્યો “હું જે એના બાપ જેવા બુઢા લાગેય તેને એ નાલા છોકરી જેવા દમ દેય?”

આ પ્રમાણે તેઓએ થોડા દીવસ ખટકે ખટકે વીસામો લેતાં મુસાફરી કરીધી. આ વખતના અરસામાં તેઓ વચ્ચે રોજ બરોજ આગ લાગતી હતી.

અંતે જ્યારે તેઓની મુસાફરી ખટમ થઇ અને એક દીવસે છેક રાતના દસ વાગા પછી જ્યારે તેઓ પરેલ ખાતે આવી પુગા ત્યારે શેઠરીઆરે પુછ્યું:—

“શીઠ, તું બોલવાની રજા આપેય?”

“વલી શું માયું ખાએ છે?”

“હું ધારેય કે છેક આરધા રાત થયાય તેથી બધી લોક સુઇ ગીઆ હોશે. હવે આપરે શું કરેય?”

“હું શું જાણું. હું કાંઈ જાણતો નથી અને મને જાણવાની ગરજ પણ નથી. મને તો એવું યાવજ કે જો પેલા મુસલમાનીન કાફરોએ મારો જીવ લીધો હતો તો ઠીક.”

“નહીં, નહીં, મારા નાલી શીઠ, નહી, તું હજી નાદાન છે, એવા નહી બોલેય. જો આપરે એમ કરેય. મને દુલતના ઝોરડા ખખર છે. હું તે ઝોરડા ઠોકેય, તેને ઉઠારેય, ને આપણે કાઠને ઉઠાડવા વગર અંદર જાયય.”

“ઠીક, ઠીક, તારે ગમે તે કર.

હજુરતો તેઓ વાડીમાં દાખલ થયા ન હતા તેટલાં તો એટલા બધા કુતરાઓએ તેઓનાં આંગપર ચોંસીને વધારે કરીધો કે દરવાજા પરનો રામોશી જાગી ઉઠ્યો અને દરવાજા આગલ થયો, ત્યાં તેણે શેઠરીઆરને જોઈખ્યો, અને આપણા બેઉ મુસાફરોને અંદર લીધા.

જેમ જેમ તેઓ અંદર દાખલ થતા ગયા તેમ તેમ પેલાં કુતરાંઓ એટલાં જરથી ભોંસવા લાગ્યાં કે બેહરામ ચીરડાઈ ગયો અને બોલ્યો.

“વાહ ! કેવો આવકાર મલે છે ? જાણે એક ચોરી કરતાં ચાલતાં ચોરને અટકાવતાં હોય તેમ દીસે છે.

“અપ મુગા રહેય, ચપેલી, તીપુ, આરી, એ એ શું બોસેય ? મને ઝોરખેયખી નહી ?” શેહરીઆરે ઘોડા પરથી ઉતરી પડી પેલાં છેરાંએલાં જાણુવરોને પસવાડી નરમ પાડીને બોલ્યો. આ પછી તેઓ તખેલા તરફ ગયા અને ઘોડાવાલાને ઉઠાડી ઘોડાઓ તેને સોંપીને દોલતના ઝોરડાની ખારી તરફનો રસ્તો લીધો.

ત્યાં જઈને એક નાંધલો પથર લઈને શેહરીઆરે એક કાચની ખારીપર માર્યો અને ધીમે અવાજે પુછ્યું:—

“દોલત, તું અંદર હોયય કે ?”

“એ કોણુ છેરે મુવા ?” અંદરથી સાદ આવ્યો.

“અરે, એ હું છેહું.”

“ચોર, ચોર, આગ, ખુન,” અંદરથી ધ્રુમ આવી.

“ચુરખી નહીં, આગખી નહીં, ને ખુનખી નહીં. એ તો હું, શેહરીઆર, તારા નાંત્રી શેઠ, મારા મોટી શેઠ, અરે નહીં મારા નાલી શેઠ, તારા નાત્રી, અરે નહીં, તારા મોટી શેઠ ખીરામ જમાદાર, ખીરામ છે, વાસ્તે ખારણાં ઉંઘાડેય, ને અમુને અંદર આવવા દેય.”

“એ કોણુ ? મુવા શેહર કે ? આ તું મરેરે ? મને કેવા ખીવરાવીય, હું ખારી આગલ સુવેય. હું જાણેય કોણુ આવેય.

પણ તારી ખાત્રો છેની કે એ તું, શીરું અને તારા શીઠ ખીરામજ છે. તું કાંઈ ખીજ તો નહી હોએય ?”

“અરી એનો હુંજ, ખારણા ઉધારેય, નહી તો માયાં ભાંજ નાખીય.”

જરા વારમાં પછવાડેનું એક ખારણું ઉધડ્યું અને ખેરામ તથા શેઠરીયાર અંદર દાખલ થયા.

“કેમછે, દોલત, હું ધારૂં કે મોટા બાપ સારી પેઠે હશે.” ખેરામે પુછ્યું.

“બધા સારી ડાણી છે. મોટી શેઠ તું ઉપર જાએય હું બધાને ઉધારેય.”

“નહી, કાંઈ હમણાં ગરજ નથી, હમણા તો મારે માટે કાંઈ ખાવાનું લાવ, ને મારા ઓરડામાં જતી સલગાવ, હું ત્યાં જઈને સૂઈ જઈશ.” ખેરામે હોકમ કીધો.

તેના હોકમ પ્રમાણે તેના ઓરડામાં તેને પુગાડ્યા પછી દોલત તેને માટે એક સારું જેવું ભોજન કરી લાવી.

ખાતાં ખેરામે વીચાર કીધો. “રતનને હાથના પક્ષવેલાં અને સેતરંજ પર બેસીને ખાવાના કરતાં આ સો-દરજજે સરસ છે.”

અરધો કલાક પછી તે બાપ હઠીને પોતાના સુવાના ઓરડામાં ગયો ત્યાં તેને ભોંયપર ગાલીઓ અને ખીજાનાપર રેશમી ગણેપના તકીઆ તથા ખારીઓ પર લાલ કુરતની નાખેલી જણાઈ જે જોઈને તે બોલ્યો, “હા આ! જંગ લમાંનાં ઝુપડાં કરતાં આ કેવું સરસ લાગે છે?”

“તમને ખીજા કાંઈ જોઈએય શીક ?” દોલતે ત્યાં આવીને પુછ્યું.

“નહી, દોલત, તું સુધ જા. પણ સવારના બીખાઈજી ખાઈ ઉઠીને આવે નાસતો કરે ત્યાર પછીજ તેવણુને મારા આવવાની ખબર કરજે. તે અગાઉ ના કરતી.

“વાઈજી” કરતી કે દોલતે પાછાં પગલાં તીરવા માંડ્યાં.

“બસ, એકજ ચીજ સીવાએ હયાં દરેક ચીજ સરવથી ઉતમ છે. રતન વગર જાણે મને માઈ પ્યાઈ ધર કડવા આવે છે. રતન વગરનું આજનું ન્યામતનું ખાનું ખાક મીસાલ લાગું અને રતન વગરજ આ ઝોરડો જાણે ચાંદ વગરની કાલી રાતના જેવો કદર ખીહામણો લાગે છે. હા ! રતન, રતન, તુંજ વગર આ સુખ એનનો ઝોરડો મારે મનથી ઉંડું દોજ ખખાનું છે. તારા વગરની આ મારી જીંદગી મને અકારી છે. હાઆ ! ખુબસુરત પણ ઝતુની રતન, આપણે કદીપણ સાથે મહ્યાં ન હતે તો કેવું સાઈં થતે ? અને જો આપણાં નસીબમાં મલવાનુંજ હતું તો જીવદા પડવાનું નહીં હતે તો કેવું સાઈં ? મને કયા દોજખી દેવે તારી સાથે લગન કરવાને ઉસકેરીઓ ? હું કોણુને કપકો દેઉં ? આ કામમાં મને ખુદની મદદ મલી હતી કે સેહતાનતી ? એ લગન સુખદાએક નીવડશે કે દુઃખદાએક ? જે વખતે હું તારી સાથે હંમેશનો જોડાયો તે વખતને હું દુવા દેઉં કે કદુવા ? હું તારી સાથે કેવે વખતે પરણ્યો ? હા, રતન, રતન, કોણ જાણે છે કે એનો છોડો કેવો આવશે.” તેણે ખીજાનાપર પડ્યા પછી વીચાર કીધો.

હવે તેની ઉપર ઉઘે ગલખો કીધો અને તે એક વગર સ્વપ્નાની ઉંઘે છેક સવાર સુધી ઉંઘાઈ રહ્યો.

પ્રકરણ ૧૦ મું.

બેરામની પોતાના બાપીકા ઘરમાં પેહલી મુલાકાત.

બ્યારે બેરામે બીજે દીને આંખ ઉઘાડી ત્યારે તેના ઓરડામાં સુરજના કીરણો પુર તેજમાં પ્રકાશતાં હતાં.

તે પોતાની છાતી પર નેહીં સમજ પડી શકે એવો દુખનો ભાર લખતે ઉઠ્યો, અને પાસે તેબલ પર એક ચંચ પડ્યો હતો તે લખતે વળાડ્યો.

દોલતે આવીને તેનો જવાબ આપ્યો.

“શેહરીઆર ક્યાં છે.?” બેરામે પુછ્યું.

“શેઠ, શીરીઆર ધણાજ ઠાકી ગેઇય તેથી ઉંધાએય. કંઇ ભેઇએય મને કેહય.”

“બરાબર છે. આજે બાપ કેમ છે.?”

“આજે તો ધણાજ સારાં છે, ને કેમ કે બેરામજી શેઠ આજે રાતના અંધેય તેથી તામારેય, પણ ખબર નહીં હોયય કે બેરામજી શીઠ તો આયાય.”

“હંઅ, હવે તું જા, મને કાંઇ કામ પડશે તો તેડીશ.”

દોલતે ખારણું બંધ કરીધું પણ જતાં જતાં મનમાં વીચાર્યું “શેઠ શીરીનઆઇને વારે કાંઇ પુછેય નહી. અમના બી નાહી તે રાતનાબી નહીં પુછ્યા. પણ હું ધારેય તે મને પુછતા સરમાએય.”

ઘોડોવાર રહીને બેરામ નીચે ઉતર્યો અને પેહલે માલના જમની બાજુના આગલા ઓરડામાં દાખલ થયો.

જોકે સવારના સાત વાગાનો વખત હતો તોપણ આ ઓરડો સાફ દીસતો હતો. તેની બારીના પરદાઓ ખસેડી

નાખવામાં આગ્યા હતા અને તેની અંદરના કાચમાંથી સુરજના કીરણો જાણાં અંદર આવતાં હતા. તેની એક ખોલારુએ એક સ્ટેનકપર ચોપડીઓ ગોઠવેલી હતી. એક ખુનામાં એક સુંદર પિયાનો મુકેલો હતો અને તેની ઉપર થોડાંક ગીતની ચોપડીનાં પાશું પડેલાં હતાં. તેની સામેની ખોલારુએ એક મોટી આરસીનો તખનો ઓલવેલો હતો. તથા આગ્રુબાગ્રુએ ઉંચી બનાવટની ખુરસીઓ તથા કાચો ગોઠવેલાં હતાં. વચ્ચે એક ટેબલની ઉપર એક કાચના ફક્કાવર પાટમાં સુંદર ગુલાબી ફુલોની તાજી ક્લીઓ ધણીજ સીકારસથી ગોઠવીને મુકી હતી તેની નીચે ઉંચી ભરત ભરેલો એક ગાલીઓ તે ફુલોને વધારે શોભા આપતો હતો.

બેરામ આ સમ્રલું એક જંગલી માણસ જંગલમાંથી આવ્યા પછી અજાણીથી જોય તેમ જોતો હતો. તે આસ્તે આસ્તે આ સર્વ ચીજો જોતો આગલ ચાલ્યો. બાગ્રુએ એક ટીપાઈ ઉપર એક ચીનાઈ ઇસકોટરી ઉંઘાડી પડેલી જણાઈ આ ઇસકોટરીમાં ગાટપોટનાં કપડાં પર રંગબેરંગી ઉત્તનાં ભર તથા ભરેલી એક કોર પડેલી હતી. તેની અંદર સુંદર કોતર કામની નાધલાં કદની એક રૂપાંની અંગોટી હતી. આ સર્વ ચીજો બેરામ હરખાઈને જોતો. તેટલા તેની નજર તેમજ પર પડેલા એક નાધલા રેશમી રોમાંલ પર પડી. આ રોમાંલ પર ભરત કામ હોવાથી તેણે બેરામજીનું ધ્યાન ખેંચ્યું, બેરામ આગલ ગયો અને તે વધારે ખુલી રીતે જોવાંને માટે હાથમાં લીધો. તે પેલો રોમાંલ જોતો હતો તેટલાં જાણે તેમાંથી એક વીંછુએ નીકળી આવીને દંખ દીધો હોય તેમ ચમકીને તેણે રોમાંલ નાખી દીધો.

આ તે કેવો વીણું હશે વારું ?

જે રામાણ તેણે બરત કામ જોવા ઉચ્ચકથો તેની ઉપર
“શીરીનખાઈ બેરામજી” — કરીને લાલ રશમે બરેલું આંખું
નામ તેણે વાંચ્યું.

તેણે એક મોટી હાથ મારી અને પોતાનો હાથ પોતાના
મોઢાંપર ધાક્યા. હેઠઢાં એક જીવતો બધેરી તેને નામનાં
કપડાં વાપડતી હતી, તેને નામની વીટી તેણીનાં હાથપર હતી.
અને તેના હાથનો દાવો તેણી કરતી. પણ તે તેણે શું
કીધું હતું ?

તે આવા વીચારમાં પડ્યો હતો, તેટલા ઓરડામાં એકદમ
ઉંઝરેલું થયું અને બાગનાં કંડા પવનની મોટી લેહકાએ તેનાં
બક્ષતાં જીગરની આગને નરમ પાડી. તેણે પોતાની આંખો
ખોલી અને પોતાની સાંધે એક ફરેસતાઈ આકાર બામની
બાજુની મોટી બારી ઉઠાડીને અંદર દાખલ થતો જોયો.

આ ફરેસતાઈ આકાર જે થંડા પવન અને રૂપાંચ સાંધ
દાખલ થયો હતો તે કાણુ હતો તે પુછવાનું બેરામને મન
થયું. પણ તરતજ તે ઉડ્યો, નમયો, અને આ સુંદર બાનું જે
વાંચનાર બેશક સમજ્યો હશે કે જીવન શીરીનખાઈ હતાં તેવનને
બેસવાને એક ખુરસી આપી.

પણ બેસવાને બદલે આ સુંદરીએ ઉભાં ઉભાંજ
જવાબ આપ્યો.

“હું શીરીનખાઈ છું, બેરામજી, અને આજી રાખું છું
કે તમે તમારી લાખી મુસાફરી પછી તંદન સારી પેઠે હશે.”

“બેરામને હવે જણાયું જે આ ઓરડે તો તેના

સાથ પોતાનું નામ જોડી રાખનારી, તેની સખી હમેશાં પોતાના ગલાંમાં ઓલવી ફરનારી, હમેશાં તેને નામની વીતી પોતાનાં આમલામાં પેઢનારી, અને પોતાને તેની હકદાર ઓરત સમજનારી શીરીન આવી હતી.

બેરામે પોતાને પુછાયલા સવાલનો કાંઈ પણ જવાબ તેણીને આપ્યો નહીં પણ તેના ખુબસુરત નાજુક ચેહરા તરફ ટીકતો ઉભો રહ્યો.

તેની નજરમાં તેણી તદ્દન ખુબસુરત પરી જેવી દીસતી હતી. તેના લાલ ગુલાબ જેવા માલો, સુંદર મોતી જેવા દાંતો, લાલ પરવાલાં જેવા હોઠ, નાનું અણીઆલું નાક, કમાનદાર ભવા, સુંદર આંખો, ખુબસુરત નાનાં રમકડાં જેવા હાથ, એ સર્વ તેણે કદી નહીં જોયલું એવું લાગ્યું.

“આ નાજુક બદનની નહીં વરણવી શકાએ એવી ખુબ સુરતી છે.” બેરામે પોતાની આંખો સમ્યક્તાની રીતે પાછી ખેંચી લેતાં વીચાર્યું.

શીરીન તેના વીચારો પાછી ગઈ હોય તેમ સ્વરમાધને પોતાનાં નેણ નીચે ફેંકીને બોલી—

“બેરામજી, તમોને તમારાં માતાજીએ તેડવાને માટે મને મોકલી છે, માટે મહેરબાની કરી મારી સાથે આવશો?”

ફરીથી એક વખત નમીને બેરામે તેણીની સાથે જવાની પોતાની મરજ દેખાડી.

તેણી તેને પાસેનાજ ઓરડામાં લઈ ગઈ અને બારણાનાં ઉપર ઉપર ઉભી રહી બોલી માયજી, “બેરામજી આવ્યા છે.”

એટલું કહી બેરામને અંદર જવાનો તેણીએ રસ્તો આપ્યો. અને પોતે પાછી પોતાના ઝોરડામાં જઇને પેલા બાગ આગલની બારીએ ઉભી.

“પોતાનાં રાંદેરના કાગલમાં એણે મારૂં નામ વતીક લખ્યું નથી, કે નથી એ આવ્યા પછી મારી સાથે એક બોલ બોલ્યો કે નથી મારે માટે કોઇને પૂછ્યું. એ બધાંનો અર્થ શું? હું એટલું તો જાણું છું કે હું એની નજરમાં હંલકી છું પણ તેથી શું થયું? હા. હવે હું સમજી એના મનમાં એક મારા જેવી નાદાન છોકરી વીશે વીચાર કરવાના કરતાં ખીજી વધારે અગતની બાબતોનો વીચાર હશે, અને તેથી એ મારી એટલી દરકાર નથી કરતો.” આવા આવા વીચારો નીરદોશ ખીચારી શીરીન પોતાના મનમાં લાવતી હતી.

બેરામ પોતાની માતાના ઝોરડામાં દાખલ થયો. તેણી એક મોટી અઢેલવાની ખુરસીપર બેઠી, અને તેણીના જમના હાથમાં એક કાશીનું પ્યાલું જે તેણીએ અરધું પુર કીધું હતું તે હતું, તથા પાસેજ એક નાની તેબલ પર એક રક્ષાબીમાં પાઉં માખણ હતું.

જેવો બેરામ પોતાની માતાની નજદીક ગયો કે તેણીએ પોતાનું પ્યાલું મુકી દઇ, ઉઠીને પોતાના ઘણે વખતે આવેલા બેટાને વલગી પડી.

“મારા વહાલા માયજી!”

“મારા પ્યારા, પ્યારા દીકરા! શુગરાના તે બારે હકતાણાના કે તુને જીવતો પાછો અમુને લાવી બખસ્યો છે.”

આ રીતે બેઉ માય દીકરાં એક મેકને બેઠાં,

બીખાઇજી આ પછી પોતાની ખુરસી પર બેઠાં અને થોડો વાર બેરામ તરફ ટીકી ટીકીને જોઈને બોલ્યાં—

“વાહ ! નથી તું કાંઈ પણ રીતે શીકા પડેલો કે નથી તારામાં કાંઈ પણ ફેરફાર થયો, પ્યારા દીકરા, પણ શું તું ધણેજ જખમી થયો હતો કે ? મને તારીપર વીટેલી વીપટી બધી માંડીને કેહ, હાઆ ! મને તારે માટે એટલી તો શીકરને ધાસ્તી હતી કે હવે હું ફરીથી કાંઈખી દીવસે તુને મારી નજર સામેથી ખસાડીશ નહીં. પણ હજુર તેં નાસ્તો નહીં ખાધો હશે માટે ચાલ, આવ, મારી સાથે બેસ, અને નાસ્તો ખા. અને પછી તારી વાત મારી આગલ કેહ. ”

એમ કહીને તરતજ દોલતને હાંક માર્યો અને બેરામજી રોકને માટે નાસ્તો બાવવાને હોકમ કીધો.

જ્યારે આ બેઠું મા દીકરા નાસ્તો ખાતાં હતાં ત્યારે બેરામે પોતાની વીટેલી વાત માએની આગલ કહી સંભલાવી.

પણ તેણે રતન વીધે જરાપણ એસારો કીધો નહીં.

તેની વારતા ખલાસ થવાં પછી અને નાસ્તાના વાસણો લઈ જવામાં આવ્યા પછી બીખાઇજીએ બેરામને પોતાની આમલ આવવાં કહ્યું અને ધીમે રંહીને બોલ્યાં—

“ તેં શીરીનને જોઈ કે ? ”

“ હાજી. ”

“ તેને માટે તારો શું વીચાર છે ? ”

આપણો જીવાત થોડો વાર અચકીતે બોલ્યો—

“ મેં એના જેવી ખુબસુરત, સોહામણી, અને મનહરણ કરનારી મોહેની કદી જોઈ નથી. તેણી એક ફેરેસ્તા જેવા

દેખાવની છે અને નોપણુ તેણીની ખુબસુરતીનું વણું ન મારેથી થઇ શકતું નથી.”

બ્યારે તે આ પ્રમાણે બોલતો હતો ત્યારે બીબાઇજીની છાતી ખુશીના ઉભારાથી ઉભાઇ જતી હતી.

“ ખરું પુછો તો તેણી દેખાવમાં ઠીક છે. ” જાણે તેણી વીધે તેને ઝાઝી દરકાર નહી હોય તેમ તે બોલ્યો.

“ હા, અને હજુરતો તું તેણીનો સ્વભાવ પીછાણતો નથી, તેણી એવીનો માચાણું, સંતોશી, હીમતવાલી, અને જીવ પ્રાણ કાઢી આપનારી છે કે તું તેણીની સાથે વધારે સારી રીતે બેલાયા વગર જાણી શકેજ નહી. ”

બેરામે પોતાની આંખો ફેરવી નાખી. આ વખતે તેના મનમાં બીજાજ વીચારો ભ્રમતા પણુ સારાં નસીબે તેની આં દીલચાલ બીબાઇજીના જોવામાં આવી નહીં.

“ હવે ચીચાર કર, બેરામ, કે એવી ચોરત અને એવી વહુ કાઝતે નહી ગમે, તેણી તારી બધરી થવાને માટે હવે તંદન લાગેક થઇ છે. ”

બેરામે પાછી નજર ફેરવી અને પોતાનાં બદનનાં બતન સાથે ચેડાં કઢવા લાગ્યો.

“ અને હવે, બેરામ, મને એટલુંજ કહેવાતું બાકી રહ્યું છે કે તું તેણીને તારી છાતીમા વાસો આપશે. તું તેણીને હવે સુખી કરશે અને તારાં સુખ દુખમાં તેણીને ભાગ્યન બતાવશે. ”

બેરામ પોતાની ખુરસી પરથી ઉઠ્યો અને ઓરડામાં અહીંથી તહીં ચાલવા લાગ્યો, પછી પોતાની મા તરફ ફરીને બોલ્યો—

“ માએજી, હું જો લુલ્લતો નહીં હોઉં તો તમારો વીચારતો મારો અભ્યાસ આગલ વધારવાનો હતોની ? ”

“ હા. મને એક વખત એવો વીચાર સુજ પડ્યો હતો, પણ પછી તે મેં ફેરવી નાખ્યો છે, અને વલી તુને કાંઈ થોડું ચાહી કરવા જેવું છે કે તું વધારે શીખે, અને વલી હું તદ્દન ધરડી થવા આવી છું માટે મારી મરજી છે કે તું મારી આગલજ રહે. ”

“ ચાલીસ વરસની ટુંક ઉમરમાં ધરડાં ? માએજી, એવું ઘેલું ઘેલું શું બોલો છો ? ”

“ હું ધરડી નથી થઈ તોપણ હવે મારી જીંદગી ભઠ્ઠી છે. મને એખલીને એન પડતું નથી અને વલી હમણાં તું જઈ આવ્યા પછી હવે તુંને મારી નજર આગલથી પાછો દુર કરવાનું મન થતું નથી. માટે હવે તો તું મારી આગલજ રહે અને વલી તુંને શીખવાનું મન નથી માટે નકામો વખત શા માટે ગુમાવવો જોઈએ ? ”

કેવો સમાગમ ! જ્યારે બેરામને શીખવાનું મન નહતું ત્યારે તેને તેની આએજ માતા શીખવાને બોલસ કરતી હતી. હવે જ્યારે તેને ફરજનું મારણું શીખવાનું બહાનું કાઢીને પોતાની પરણેતરથી તથા ધરઆટલી દુર જવા ગમતું હતું ત્યારે તેની એજ માતા તેને ધરમાં રાખવા માંગતી હતી.

“ હાજી, પણ તમે એક વાત વીસરી, બાએ છો ”
બેરામે જરા વીચારીને કહ્યું.

“ તે શું વાઈ? ”

“ શીરીનખાઇ દીનશાજી અને હું બ્યારે અદરાયાં ત્યારે
ધણાજ નાંધણી વચના—”

“ તમારાં લોકોના હક વાજખી લગન ચયાં હતાં, કાંઈ
અદરાઈનેજ નહીં બેઠાં હતાં. ”

“ વાઈ પરણ્યાં હતાં. તોપણ શીરીનખાઇ દીનશાજી
અને—

“ તું બુલેચ. શીરીનખાઇ બેરામજી બોલ. ” બેરામને
કાંઈ પણ વાંધો છે એવી સમજ પડવાથી હવે બીખાઇજી
બોલ્યાં.

“ વાઈ, તમારાં કેહવા પ્રમાણે શીરીનખાઇ અને હું
બ્યારે પરણ્યાં હતાં ત્યારે એવી વચમાં હતાં
કે તે વખતે અમે શું કરતા હતાં તે હમને
મુદલ ખર ન હતી, લગન શું તે હમો બીલકુલ સમજતાં
નહીં હતાં. માટે એ હુંક ઉમરે આપેલા કોલથી કાંઈ અમે
એકમેક સાથ બંધાયા નથી. ”

“ બંધાયા નથી. ! એ તું શું બોલેચ ? ” બેરામ.

“ હું કહું છું તે બરાબર છે. પંદર વરસના એક
છોકરીનાં ચયલાં લગન કોઈ પણ રીતે તેઓને પોતાની જાંઘી
સુધી બાંધી નહીં શકે. કદાચ શીરીનખાઈને પોતાને પણ
આ લગન ગમતાં નહીં હશે. ”

“ એમ ધારે કે તું કહેય તેમ નાંધણી ઉમરે થએલાં એક લગન કપ્પલ નહીં થઈ શકે પણ તે ક્યારે, કે જ્યારે તે કાંઈ પણ ઉમરે પુજેલાં વાલીઓની પરવાનગી વમર થયાં હોય. તો, તમારાં બેઢિનાં લગનતો તમારા લોકોના વાલીઓની મરજી અને પરવાનગીથી થયલાં છે. એ લગન પરીત્ર કાએદાના ગાંઠથી એવાં તો મજબુત સંધાએલાં છે કે કાંઈ પણ તે તોડી શકશે નહીં. એ લગન ખોદાઈ તેમજ માણસાઈ ધારા અને અકકલ પ્રમાણે તદ્દન ખરાં અને હકવાજખી ગણ્યાં. એ લગન સરકારને વટીક તોડવાનો હક નથી. અને તે ખરેખરોજ મુજી કમળખત નાદાન હોવો જોઈએ જે આ હક વાજખી લગનને ખોટાં પાડી શકે, પણ તું શાને માટે એટલો ખંધો બીહુ છે. શીરીન મારા પોતાના હાથે હુકલ કેલવાયલી છે અને મારી ખાતરી છે કે તે તુંને કાંઈખી રીતે દુઃખી કે દલગીર કરનાર નથી. ”

બેરામને આ વખતે શીરીનનો ખ્યાલ વટીક ન હતો. તે તો તેના આંગણા પ્યારે તેને કેવા લુલાવામાં, કેવાં મોટાં, સંકટ અને તોફાનનાં સાગરમાં હોમાવ્યો હતો તે વીધે વીચારમાં હતો.

જે તેના શીરીન સાથનાં લગન ખરાં હક વાજખી હતાં તો રતન સાથના તેનાં લગન કેવાં હતાં વાઈ ?

“ દીકરા, તું જવાબ નથી દેતો. ” બીખાંઈજીએ જરા થોખીને કહ્યું.

“ માતાજી, મને એ વાતપર વીચાર કરવાને થોડા વખતની મહેતલ આપો. ” એટલું કંઠી નમીને તે ચોરડામાંથી

ખહાર નીકલી ગયો, નીચે ઉતરી પડ્યો. અને મનમાંજ ગુચવાતો નીચેના ઝોરડામાં આંત ખાવા લાગ્યો.

ત્યાં તેની નજરે એક એવો દેખાવ પડ્યો કે જેથી તે વધારે અને વધારે દુખી થયો.

તેજ ઝોરડામાં સુંદર નકસીની એક ગોલ ટેબલપર, ભેડે હાલ છેક ૧૦ વાગાનો વખત થયો હતો તોપણ નાસ્તાની જણસો એમની એમ હાથ લગાડ્યા વીના પડી રહી હતી. અને શીરીન નખરામાં સુંદર હરણી, પણ નસીબે કમ શીરીન, હાથમાં ભરવાનું લઈને પોતાનો વખત ગાલવા ત્યાંજ બેઠી હતી.

તેણીએ બેરામને જેવો અંદર આવતાં દીઠો કે તરતજ દોલતને હાંક મારીને નાસ્તો લાવવા કહ્યું.

“ ખીરામ શેઠે તો મોટાં બાધ સાથ નાસતા ખાધી ” દોલતે જવાબ આપ્યો.

શીરીન બેરામ તરફ ફરીને પુછતી હોય તેમ જોવા લાગી.

“ હાજી, મેં મારાં માએજ સાથે નાસ્તો ખાધો છે અને હું ધારતો હતો કે તે વીધે તમને ખજર પણ પડી ચુકી હશે. હું ધણોજ દલગીર છું, કે તમોને મારે માટે ખોટી ચવું પડ્યું.”

“ અરે એમાં દલગીર શું થવાનું ? આજ ત્યારે, દોલત આ પાછું લઈ જા. ”

“ નહીં, નહીં, જરા-સખર કરો. મેં નાસ્તો ખાધાને નજદીક બે કલાક થયા છે અને વળી તે પણ ધણોજ થોડો ખાધો છે, માટે જો હું તમો સાથ ખાવા બેસીશ તો તમો મને એટી તો નહીં કહેશોની ? ”

થઈશ તેવોજ તરત તારી ગોઠમાં આવી ભરાઈશ. તેટલાં પ્યારી રતન, તું કાંઈ પણ મારે માટે શીકર કરતી ના. મારીપર પુરતો ભરોસો રાખજે, અને કદાચ આજે ખરાબ વખતમાં જો તુંને મારાં કાગળો કાસદોની જુલે કે રસ્તાના દુબે નહીં મલે તો તું મુદ્દલ શીકર કરતી ના. મારી ઉપર પુરતો ભરોશો રાખીને તારા મનમાં કાંઈપણ ઝોણું લાવતી ના. અને હમેશ સુધી જ્યાંવેર જાંદગી છે ત્યાંવેર મને તારોજ ખેરામ ગણજે. "

આ કાગળ ખીડીને તેની ઉપર સીલ કરી સનજનને સરનામે તે એક ખેંપીઆની મારફતે તેણે રવાના કીધું.

" મને સમજણ નહીં પડતી કે એનો છેડો કેમ આવશે. " ખેરામ પાછો વીચાર કરવા લાગ્યો. જપોર સુધી શીરીન તેની નજરે પડી નહીં પણ જ્યારે દોઢતે આવીને તેને ખાવાતું તઈયાર હોવાની ખબર આપી ત્યારે તે ઉઠીને ખાવાના ઝોરડામાં ગયો, જ્યાં તે જોઈને ખુશી થયો કે તેની માતા ટેબલ આગળ એક મોટી ખુરશીપર ખીરાજ હતી.

" હા દીકરા, તારા ઘર આબ્યાથી મને એટલો તો સંતોશ અને હરખ ઉપજ્યો છે કે મને હવે દાકતરની દવાની પણ ગરજ નથી. આવ, અહીં જોસ. શીરીન આજે આવતી હશે. "

ખેરામે પોતાની ખુરસી આગલ ખેંચી અને જરાવારમાં શીરીન સફેદ ધાતની પોતાની સુંદર સારીમાં દીપી નીકલી. તેણી આ વખતે વધારે સુંદર દીસવા લાગી અને તેણીના આવવાથી જોઉં માએ દીકરાં ખુશી થયાં. તેણીએ પોતાની

સાસુ સાથે એવી તો સાલેસાધથી વાતચીત કીધી કે તેથી બેરામ થોડો વખત પોતાનું દુખ વીસરી ગયો.

ખાવાનું પુરું થયું અને તેઓ ઉઠીને પાછાં મોટા હાલમાં ગયાં. જ્યાં એક નાનો પ્યાનો મુકેલો હતો.

ભીખાઇજીખાઇએ તે ગાઇને વળગવાને માટે શીરીને કહ્યું.

“તમુને ક્યું ગીત બહુ ગમે છે બેરામજી” શીરીને પ્રુછ્યું.

“તમુને જે વધારે પ્યાર હોય તે ગાવો, બેરામે જવાબ દીધો.”

શીરીને પોતાની જગા પ્યાના આગલ લીધી અને બેદામ મજનનનું એક સુંદર ગીત મધુર હલકે ગાઇ સંભળાવ્યું.

“આહો સખી સુધરેલો સ્વામી.”

જેનામાં હોય ના કાંઈ ખામી

આ ગીત એવી તો સરસ રીતે ગાવા તથા વળગવામાં આવ્યું હતું કે તેની ખુબીથી થોડોક વખત તેનાં સાંભળનારાં એા એક બોલખી બોલ્યા વગર મુગાં બેસી રહ્યાં. આ ગીતથી બેરામની ઉપર ધણીજ અસર થઇ અને તેની છાતીમાં પાનો વાગતા હોય તેવું લાગ્યું. આ પછી કેટલાંક રમુજી ગાયનો શીરીને ગાઇ સંભળાવ્યાં. એમ કરતાં નજદીક ત્રણ વાગવા આવ્યા હતા, તેથી ભીખાઇજી બોલ્યાં.

“બસ કર, દીકરી, હવે તું ચાકીખી ગઇ છે અને તારો ફરવા જવાનો વખતખી થયો છે માટે તું ઉઠીને ગાડી બેઠવાની વરદી કર. હું માગું એ રાસાં ન્યસપેપર વાંચવા

જાઉં છું. બેરામજીને ગમે તેમ એવણુ એટલો વખત ગાલશે” એટલું બોલી તેવણે પોતાની આયાને તેડી અને તેની સાથે પોતાના ઓરડામાં ગયાં.

“ તમો ફરવા જાઓ છો કે, શીરીનખાઈ ? બેરામે તરતજ શીરીન સાથે એખલો પડતાં પુછ્યું.

“ હાજી હું રોજ સાંજના ફરવા જાઉં છું. ”

“ મને તમો સાથે આવવાની રજા આપશો ? ”

“ મોટી ખુશી સાથે, સામો હું તમારો ઉપકાર માનીશ. ”

બેરામ પોતાના ઓરડામાં ગયો અને કપડાં પેહરીને નીચે ઉતર્યો. શીરીન નીચેના ઓરડામાં તથ્યાર થઈને ઉભેલી તેને મળી.

આ વખતે શીરીન પોતાના સાદા પણ સરસ પોશાકમાં વધારે ખીલી નીકલી હતી. તેણીએ મુંદર ગુલાખી રંગની સાડી અને જ્ઞાઉસ આજ કાલની જુવાન અખલાઓ પેહડતી ઠીંગરા ઠાંગરી પોલકાઓથી તદ્દન જુદુંજ સાદું પણ વધારે કીમતી ઉંચી ચીનાઈ ગાજતું સાદું પહેડ્યું હતું, તેણીનાં પગમાં આ વખતની નાજુક બેહનીઓમાં પેહડાતાં શુત નહીં પણ ઉંચી ચીનાઈ મખમલની સપાટ હતી. જો કે તેણી પાસે સોના તથા હીરા માણેકનાં ધરણાની કાંઈ પણ ખોટ નહતી તોપણ તે તેણી કાંઈ દીવસ પેહડતી નહતી.

“ આજે તમો કચ્છે રસ્તે ફરવા જાઓ છો, ધ્યારાં શીરીનખાઈ ? ” બેરામે પુછ્યું.

“ તે કાંઈ નકી નથી. હું તો ગમે ત્યાં ફરું છું. પણ આજે જઈને પેહલાં કુંવરખાઈને ત્યાં ખબર કાઢવી છે કે

તેવનની પોતાની કાંપળી ખખર મલી કે નહીં. "

" સાડાં ત્યારે ચાલો ત્યાં જમીએ. "

તેઓની ગાડી આગલ ચાલી અને નજદીક અરધો કલાક હાંકવા પછી તેઓ પેલી મલીમાં પેલા કુવા આગલ આવી પુગ અને ત્યાં ઉતરીયાં.

" ઘણીજ એકાંત જગા છે. " શીરીને કહ્યું.

" હા, અને વળી રસ્તો પણ તેવોજ એકાંત છે. સાથે ખારા ખમોચ્યાથી ભરપુર છે. " જેરામે જવાબ આપ્યો.

" તેનું કારણ એ છે કે આ વરસે હજુર સુધી પેલા લોકોએ રસ્તો સરખો કીધો નથી. હું કુવા માગું છું કે કુંવર અને તેણીના ગામડયા ગમારોને કાંઈ પણ ધન પોંદચી નહીં હશે. "

" કુંવર અને તેણીના ગામડયા ગમારો " જેરામ જે ? પોતે પાપી હતો તે પોતે આ મોલોનો અર્થ. ખરાખર નહીં સમજયાથી મનમાં વેહમ લાગીને બોલ્યો.

" હા. કાંએ ? તેમાં શું છે ? હું ફરીથી કહું છું કે કુંવર અને તેણીના ગામડયાએ એટલે કે કુંવરના છ ભાઈઓ. તેણી આ છ ભાઈઓ વચ્ચે એકજ બેઠન છે. પણ તમે તે લોકોને ઓળખના નથી. તેઓ પોતાની આ એક પુરી બેઠનને ઘણીજ ચાહે છે, અને જે લશકરી નોકરીમાં તેણીને દાખલ કરવામાં આવતે તો તેણી જરૂર તેઓ સાથે જતે. "

તેઓ કુંવરના ઘર આગલ આવી પુગાં અને પેલા દરવાજામાંથી અંદર દાખલ થયાં. કોઈ તેઓની નજરે પડ્યું

નહીં. પેલું ઘર જાણે કેટલીક સદીતું ખાલી પડ્યું હોય તેમ સુમસાન દીસતું હતું. જરાવારમાં તેઓએ પેલી કમરમાંથી વાંકી વળેલી બુઢી ધરાંનીને પોતાનું ખાવાનું રાંધવાને માટે લાકડાં એકઠાં કરતી જોઈ.

“કુમ છેવો, દીની દોસાં, સારી કાંછી છેવોની ?” શીરીને પુછ્યું.

“પગે નગરા આવીય, દીકરા, પગે નગરા આવીય.” દોસાંએ જોમ તેમ પોતાના પગભર થતાં કહ્યું.

“એ શું બકે છે ?” બેરામે શીરીને પુછ્યું.

“નજળો કહે છે. દોસાં ધણોજ દલગીર છું. પણ કાંઈ નહીં, ઘેર જઈને જરા દવા મોકલું તે દોસાં પાસેજ લગરાવજો એટલે સારું થશે. પણ તમોએ કાંઈક કુંવર વીસે સાંભળ્યું છે ?”

“નામજી. આજુર સુધી એ લોક આવીય નહીં.” સવારનાં સાંજ થવા આવીય પણ આજુર ખાવા નહીં આવીય. હું ધારેય છેક રાતના સાથે આવીય.”

શીરીને તદ્દન દલગીરી સાથે પહેલાં બેહરામ તરફ જોયું અને પછી પાછી ફરીને પોતાની ખાતરી કરવા ફરીથી પુછ્યું.

“એ લોકો અહીંથી ક્યારે ગયાં વારં, દીની દોસાં.”

“આજે સવારના કે કોઈ વખત ગીઆંચ મને તે બખર નથી. પણ હું તેઓને માટે રાંધેય ને ખાવાના તક્યાર કરેય.

“ગરીબ ખીચારી. તે તેઓપર શું શું વીત્યું છે. તે થોડુજ જાણે છે. અને વળી પોતેખી તેઓની ગેરહાજરીથી તદ્દન

સાવળ થઇ ગઇ છે. માટે મારી ફરજ છે કે એની સંભાલ લેવી." એટલું મનમાં બોલી શીરીન પાછી બવા નીકળી અને દોશાંની રજા લીધી.

બેરામે અને તેણીએ રસતે ચાલતાં કાંઇ વાતચીત છાંધી નહીં, તેથી ગાડીમાં બેઠાં પછી બેરામ બોલ્યો:—

"વદાલી શીરીન, તમે મુગાં કેમ બેઠાં છો?"

"મને કુંવર વીધે ધણું જ લાગે છે, ખીચારી મરીજ, સંતોષી, હીંમતી કુંવર," તેણી બોલી,

"પણ તેણીને એટલું બધું તે શું થયું છે ને."

બેવો કેહેવો તોફાની પવન પુકે છે. એવા તોફાની પવનમાં વાગેલન એબલી કાંઇનાથી આસરા વગર જમ્બોની વચ્ચે કુંવર શું કરતી હશે?

"પણ તેણી જંગલોમાં ગઈ જ આ માટે!"

"પોતાના ભાઈઓની જુદાઈ ન ખમવાથી અને તેઓની કાંઈ પણ ખચકાત ન મલકવાથી તેણી મંદ, અને હવે કાંઈ જાણે જંગલોમાં જંગલો જંગલો અને ઘાતકી માણસો વચ્ચે તેણી એકલી શું કરતી હશે."

"હવે હું મનમથે, પણ ખીચારી શીરીન, બે તેણી ગઈ છે અને હવે તમે જાણતાં નથી કે તેણી ક્યાં છે ત્યારે તેણીનો ખ્યાલ પણ ઊડી દેવો."

"હા બોલ્યું તો સરેશ છે પણ બળવડું બહુ કાણ છે." શીરીન જોતે આ બેલો બે કે ખરા લાગા પણ તે પ્રમાણે તેણી અમલ નરી કરી શકી.

તેઓ છે અંધાર થવા આવ્યું ત્યારે ધર પોહ્યામાં અને

બીખાઇજનાજ ઝોરડામાં ખાવાનું લાવવામાં આવ્યું, જ્યાં તેઓ જમવા બેઠાં. ખાઇ ઉઠ્યા પછી બેરામ પોતાના ઝોરડામાં નજદીક નવ વાગે સુવા ગયો અને શીરીન બીખાઇજ સાથે થોડો વખત વાતચીત કરી પોતાના ઝોરડામાં ગઇ.

બેરામ પોતાના એકાંત ઝોરડામાં ખ્યાલી ખ્યાલોમાં મોજ મારતો બેઠો. એક ઇચ્છાએરપર લાંબા તાંડીયા કરીને પડ્યો પડ્યો તે વીચારતો હતો.

તેની જમણી બાજુએ એક નાહતું બારણું હતું. આ બારણું પાસેના ઝોરડામાં ઉઘડતું હતું. આ ઝોરડો એક બેઠસતખાતું હતું. તેમાં એક ગુલામી કુલ પમરતું હતું. એ ઝોરડામાં નીરદોશ ખુબસુરતીએ વાસો કીધો હતો. એ બાગે બેઠસતતું મકાન તેની ના કબુલેલી પરણેતર શીરીનખાઇનું હતું.

સેહતાન જેમ બેઠસતના દરવાજા જોઇને અદેખાઇ કરે તેમ તે આ દરવાજા તરફ જોવા લાગ્યો અને મનમાં વીચાર કરવા લાગ્યો કે—

‘કેવી ઉંઘી વાત! આ મારી પોતાની પરણેતરનો ઝોરડો છે, હું જાણું છું, મારી માએ પોતે એમ કહે છે, અને તેણી તે ઝોરડામાં દાખલ થવાની મને રજા આપે છે. તેણી સમજે છે કે હું તેમાં દાખલ થઈશ. મારો અંદર દાખલ થવાનો હક છે. અને મારી મરજીથી છે કે હું દાખલ થાજી. પણ જે વાત હું જાણું છું અને જે મને ડાંખે છે તે વાતને લીધે હું કેમ જઈ શકું? હાથા—’ અને અહીં તે પેલા દરવાજા તરફ નજર રાખીને બેસી રહ્યો. થોડો વાર ગયો કે તેને ડોહ બે માણસોના પગલાં વાગતાં સંભલાયાં,

અને બીજા પક્ષે પેલા પાસેના ઓરડાનું આગલું બારણું ઉઘડ્યું અને આસને રહીને જવા કહ્યું.

“દોહત, તું આસનેથી બારણું ધાંકજે નહીં તો નકામા બેરામજી ઉઘમાંથી ભગશે.” દોહત આસને રહીને મધ અને વલી ગધું શાંત થઈ ગયું. આવા શાંત વખતે તેણે પાસેના ઓરડામાં શીરીનનો દરેક અવાજ અને હીલચાલ સાંભળી. પેહલાં તેણીએ પોતાના પેડી સુવાના કપડાં બદલી બીજા સાદા પોશાક પહેર્યો અને ત્યાર પછી તે પાક પરવરદેગારની મોનાગત પઢીને આસને રહીને સુવા ગઈ.

આવા ગંભીર વખતમાં કાંઈ ખખડાત નહીં કરવાના ધરા દાથી બેરાંમ તે ખુસ્સીપરજ સુષ રહ્યો અને ત્યાં તેની ઉપર ઉંઘે ગલંબો કીધો. તેણે સુતાં એક સ્વપનું જોયું કે ભણે તે વધારેવાર શીરીનથી દુર નહીં રહેવાના સખઅંથી પેલાં બારણાં આગલ ધીમે કદમે ભણે છે અને તેની સાંકેત પર હાથ નાંખીને તે બારણું આસને રહીને ઉઘાડે છે પણ જોવો તે પોતાનો પગ ઉંચકીને ઉંબર ઓલંગવા ભણે છે કે તરતજ તેની ખાંધ ઉપર પછવાડેથી કોઈ હાથ નાંખે છે. અને તેને એક ધડેલા મારીને પાછો તેના ઓરડામાં, સઘ ભણે છે, અને જોવો તે પાછો ફરીને જોય છે કે તેને પેલાં જંગલ માનો પ્યારો આકાર, તેની વહાલી રતનનો આકાર જણાય છે.

આ સ્વપનાથી ને તરતજ એક ચીચારી પાડીને ભડકી ઉઠ્યો અને પોતાની આસપાસ જોવા લાગો પણ તેને કાંઈ જણાયું નહીં. તેના ઓરડામાંની બતી જોવીને તેવી તેબલ પર બલતી હતી. આં સ્વપનું તેને જોયું તો ખરું લાગ્યું અને

અસર તેની ઉપર એવી તો થઇ કે તેની પાપથી ભરેલી છાતી માંથી હાથે અફસોસ નીકળવા લાગી અને જો તેને શીરીનના નાગી ઉઠવાની ધાસ્તી નહીં હોતે તો તે મોટે સાદે રડી પડતે. તે ઉઠીને પોતાના ખીજના પર સૂવા ગયો અને કેટલોક વાર અહીંથી તહીં આલોટયાં માર્યા પછી છેક રાત્રે જે વાગે સૂઇ ગયો.

આ પ્રમાણે તેણે પોતાનો પેહલો દીવસ પોતાના ધરમાં પુરો કીધો.

પ્રકરણ ૧૧ મું

“ માય એતો મારી વહુ શીરીનખાઈ,
બેરામજની ધણીઆણી.

ખીજે દીવસ પણ બેરામે એજ પ્રમાણે પસાર કીધો.

‘તેને ધણુ ખઈ’ ન્યારે શીરીન નજદીક હોય ત્યારે વધારે સોહવાતું હતું. જોયો તે તેણીની ખુબસુરતીથી, બેભાવા ચાલવાની ધબકાવથી કે તેણીના ફરેસતાઈ ખસલતના સ્વભાવથી ખુશી થતો હતો તેનાં કરતાં વધારે તે એક ખીજ વાતથી ખુશી થતો હતો.

અને તે વાત શું હતી ?

આ મોહનવતવંતી નાર તેની પોતાની બધરી અને ધરની ધણીઆણી થતી હતી.

આ સરમાણુ, ગરીબ મમરરી વગરની ઝોરત, વીસારી મુકેલી બધરી, એવીતો પદવી ધરાવતી હતી કે જે પદવી

કોઈ પણ આદમ જાત તેણીની પાસથી છીનવી લેવાને શક્તી માન નહતું, પોતાની પાછળ શું ચલાતું છે તે જાણ્યા વગર આ નીરદોશ છોકરીએ એ પદવી ઝીંધી હતી. તેણી પેઢલાં તો પોતાની સાસુની માંદગીમાં તેણીની કારભારણુનો ઓઘો ચલાવતી, ત્યાર પછી તેણીની સાસુ સાગી થવા છતાં પણ ટેવ પડી ગયાને લીધે તેજ પ્રમાણે ધરના માણસોપર હોકમ કરતી હતી. અને આ કામ તેણી એવાંતો ધીરજ, સમજ, અને સફાઈથી બજાવતી કે તેણીની જગાએ બીજા કોઈ માણસને રાખવાનો કોઈને વીચાર વતીક થયો નહીં.

શીરીનના કામથી બીબાઈજી પણ એટલાંતો ખુશી હતાં કે જો કોઈ વખતે કોઈ ચાકર છુલથી તેણીની આગલ કાંઈ પણ વરદીને માટે આવતો તો તરતજ તેણી કેહતી—

“હવે હું કાંઈ આ ધરની શેઠાણી નથી. તમારી બાઈ તો શીરીન બાઈ છે. માટે ત્યાં જઈને તેવણુ પાસથી હોકમ મેલવો.”

આ પ્રમાણે દરેક ચાકર નફરોને ખમર પડી કે બીબાઈજીએ પોતાનો ઓઘો છોડ્યો છે, અને જ્યારેથી તેઓ કાંઈ વાત કરતાં ત્યારે શીરીનને માટે “નવાં બાઈ” અને બીબાઈજીને માટે “મોટાં બાઈ” કરીને બોલતાં.

પણ આ વાત બેહરામને ગમી નહીં. એક દિવસે તે એકાંતે પોતાની મા પાસે ગયો અને બોલ્યો.

“માએજી, તમારો આ ઘેરના વડાં બાઈ તરીકેનો ઓઘો છોડીને મને નકામો કાંજો હેરાંન કરો છો ?”

તેનું કારણ એ કે હકવાજખી જોતાં હવે એ ઝોધો મારો પોતાનો નથી, બેરામ.”

“પણ નથી તેનું કારણ શું ? ”

“કારણ કે ધર કાંઈ હવે મારું નહીં પણ તારું છે.”

“અગરને એ ધર મારું છે તો મારી મરણ છે કે તમે પોતે ધરનાં વડાં તરીકે ગણાવો.

“પણ તે કાંઈ હક વાજખી નહીં ગણાય. એ ઝોધો ખરું જોતાં એજ છોકરીને મેં કેલવીને દરેક રીતે પાહવરડી કીધી છે અને જોને વું એ તારી બધરી કીધી છે તે ઝાર તનેજ છાજે છે. તે દરેક રીતે હુશીઆર છે અને હું જોષને ખુશી છું કે તે ધરનો કારબાર ધણીજ સારી રીતે ચલાવે છે.”

“અને તમે, માએજ ? ”

હું ફરીથી કહું છું કે એ કામ તારી બધરીને સોંપવામાં હું ધણીજ સુખી છું.”

“મારી બધરી ! યા બોદા ! ! ” બેરામ તદન નીરાસ થઈને મનમાં બોલ્યો અને પછી ઝોરકામાથી બહાર નીકળી પડ્યો.

બીબાબજીને જ્યારે પણ કોઈ મલવા આવતું ત્યારે બીબા બજી શીરીનને ઝોબખાવતાં કે—

“એતો મારી વહુ શીરીનબાબ, બેરામજીની ધણી આણી થાય ! ”

એક દીવસે તેઓને મલવા આવનારાંઓમાં તેઓને ધરના મોટા પંઠકી સાહેબ એદલજી નવરોજી બાદશાહ મલવા આવ્યા અને બેરામને મળીને પોતાના આશીરવાદ દઈને બોલ્યા.

“તમારી પસંદ કાઢેલી ઝોરત માટે હું તમોને મુખારક બાદી આપું છું. ઘણું જીવજો, અને બહુ બહુ સુખ જોજો. અને આ તમારાં લગન જેવાં સુખ તાંકણાને હું કાંઈ લોકની માફક સાધારણ મુખારકબાદી નથી આપતો, પણ ખરાં અંતઃક જીવથી કહું છું કે આ ખુશસુરત આવું જોતો સ્વભાવ ફરે સતાઈ છે તે, ઝોરતના તમો ખાવીંદ છો એ ખરંજ સુખ છે. માટે બેરામ છ તેને તમો ખુદની બક્ષેલી એક ખરીજ અમુલ્ય બક્ષેલ સંજોજો અને તેનું સદા રક્ષણ કરજો.”

પણ બેરામ બચારો શું કરે ? તે તો સુડી વચે સોપારી થઈ પડ્યો હતો. તેણે પેલા પંથકાનો માત્ર નમીને ઉપકાર વાળ્યો.

આ પ્રમાણે આ સુંદર શીરીન લોકોમાં બેરામની બમરી તરીકે વધારે અને વધારે ઝોલખાતી ગઈ. દરરોજ બેરામને પણ તેને વીશે, વધારે સારા વચાને આવવા લાગ્યા, અને તે દરરોજ તેણીની સાથે વધારે અને વધારે પડેતાવા લાગ્યો.

બેરામને લાગ્યું કે હવે તો તે પોતાના નસીબનેજ તાબે થાય અને તેનું નસીબ જેમ તેને દોરશે તેમ તે દોરે તો સાહે.

આ જુવાન સુંદર તરફની તેની ત્યાગ્યલક્ષ આખર દરકારથી ભરેલી, માયાલુ અને સારી હતી, પણ કોઈની રીતે તે તેણીની કુવચ પ્યાર કરવાથી તો અલગોજ રહેતો હતો.

શીરીનખાત્ર પોતે પણ જ્યાં સુધી તે તેણીની તરફ માયાલુ રહેતો હતો એટલે જીવન કસાંતી પણ ગરજ કરતી નહતી. તેણી પોતે પોતાને ઘરનું કામ કરવામાં, એક વહુ, દીકરી

ઔરત અને સોજતન તરીકેની પોતાની દરેક ફરજો અદા કરવામાં, અને ધરતો કારોબાર ચલાવવામાંજ સુખ સમજતી હતી, સુખ તેણીને મનસે, પોતાના જુવાન ધણીની ચાકરી કરવામાં, તેનાં કપડાં લતા હમેશ તઇયાર કરવામાં, તેને લાગેકતું અને ગમતું ખાતુ પકાવવાનાં, અને તેની ઉપર જીવ પ્રાણ કાઢી આપવામાંજ સમાયતું હતું. સડેથી સરસ સુખ તેણીને મનસે તેની સાથે દરીએ કીનારે, કે બાલકેશ્વર, કે એવેજ ઠેકાણે ફરવા જવામાં અને દર હમકારે મોટાં આતશ બેહરામમાં જમને તેની સથે બોદાની ખંઠગી કરવામાં સમજતી હતી.

વાયનાર! એ શું અજબ જેવું નથી કે પેલા પ્રાપીને આ ફરસતાની બોરડુએ બેસતી વેળા બોદાની બાકડી આવીને તેની પીઠ પર પડી નહીં.

પણ એમાં અજબ થવા જેવું કંઈ નથી. કારણ કે તે પાક પરવરતો ખુદરતીજ ધારો છે કે આંખાના ઝાડ પર કેની છેક તદન પાક પર આવે છે ત્યારેજ તેને તોડી પાડે છે.

આ વખતના અરસામાં બેરામની હાલત ધણીજ દયા ઉપજાવવા જોગ થઇ પડી હતી. પોતાની ધણીઆણીને પોતાની પાસેજ તદન ખીલતી જુવાનીમાં જોવી, તેણીને પોતાની ગણવી, અને તોપણ તેણીને પોતાની જાતીએ નહીં દાખવી એ તેને મનસે સરવથી મેડું દુખ હતું.

પુણ ખાતે કેળવાયલા આ જુવાને, ઓત્ત જાતની ખીલતી ખુનસુરતી જોઇ નહતી. હવે જ્યારે તેણે તે જોઇ

ત્યારે તેણે એજ ખુશસુરતી ખરી હતી એમ પીછાની, તેણે રતનની ખુશસુરતી જોઈ હતી, પણ તે થોડાજ વખતની હતી. શીરીનની ખુશસુરતી તેને હંમેશની એવીજ ફરેસતાઈ માણમ પડી. “તેણી ખુશસુરત, માહતાખી રૂપની અને દરેક વાતે કેળવાયલી છે. તેણી દરેક રીતે સંપુર્ણ છે. મારો તેણીની ઉપર પ્યાર ઘોડે છે, અને તેણી મને આહે છે. તેણી મારી પોતાનીજ છે અને કાંઈ પણ મારો એ હક નાવાજખી નહી કેલશે. પણ તોખી જે પાપની ભારી તોક મેં મારાં ગલામાં બોરવી છે તે તોકને કીધે મારેથી તેણીની આગળ જવાતું નથી. હા! શું મને મારાં પાપની સજા નથી થઈ?” એક દીવસે બેરામ તેણીની સાથે ગાડીમાં બેસીને ફરતાં મનમાં બોલ્યો.

તે દીવસે તે એટલો તો મુઝો બેસી રહ્યો કે શીરીને અંતે કંટાલીને તેની તરફ તીકી તીકીને બેયું અને તેઓના સાથે થયા પછી આ પેહલીજવાર તેણીએ જાણ્યું કે બેરામજી સુખી ન હતો.

આ શોધથી તેણીની જાંતીમાં એક તરવારના જેવો કારો જામ થયો. અત્યાર સુધી તેણીના ધ્યાનમાં ન હતું કે તેણી અંધારામાં જોટાં ખાતી હતી. તેણી પોતાનું કામ કરવામાંજ તદ્દન સુખ સમજતી હતી. અને કદી પણ પોતાનાં નીરમલ હૃદયમાં એવો વીચાર વટીક ન કીધો હતો કે તેણીને આ સુખના ખલ્લામાં પાછું સુખ મલતું હતું કે દુખ.

પણ હવે તેણીને ખબર પડી કે તેણીની પુજવાની સુરતી દુખી હતી—અને તેણી પોતે પણ દુખી થઈ. તેણી એમજ જાણતી હતી કે બેરામનું સુખ તે તેણીનું સુખ હતું અને

તેને માટે તેણી હવે પોતાના મન સાથે વીચાર કરવા લાગી કે તેણીનો એવો તે શું વાંક હશે કે જેથી બેરામજી દલગીર હશે. તેણીને પોતાને તો જોતાં કાંઈ પણ વાંક નજર આવ્યો નહીં. પણ તે દીનથી એવો ડેરાવ કીધો કે હવે પછી પોતાના કામમાં તેણીએ વધારે ધ્યાન આપવું.

હવે પછી તેણીની હાલત વધારે દયા ઉપજાવનારી થઈ. જ્યારે તેણી તેને પુછતી હોય કે—'અમારો એવો તે શું વાંક છે કે જેથી તમે દલગીર છો.'—એમ જોતી હતી.

બીખામજી પોતાના આ છોકરાને ધણેજ અપટ અને કદંજો માણસ સમજવા લામાં, અને આ જોડા વચ્ચે સમ જુતી કરાવવાને તેવણે ધણેજ ફાંફાં માર્યાં પણ કાંઈ એ વળ્યું નહીં.

દીવસો અને મહીનાઓ નીકલી જવા લાગ્યા પણ બીખામજી આ જોડું સાથે મેલવવામાં કતેહ પામ્યાં નહીં,

વખત વેહવા લાગ્યો. બેરામ અને શીરીન પોતાના હમેશના રાખેતા મુજબ દરરોજ સાથે ખાતા, પીતાં, હસતાં, ખેલતાં, અને ફરતાં હતાં. બેઉ જણ એકમેકને એક ભાઈ બેહનના કરતાં જ્યાંદા પ્યારથી ચાહતાં હતાં. એટલાં સુધી કેદીખી કાંઈ પણ લાઘવે પોતાની બેહનને અને બેહને લાઘવ વધારે ચાહ્યો ન હતો. તો પણ બેરામ અને શીરીન વચ્ચેને પ્યાર એથી જુદો હોવા છતાં તેઓ તેને જુદા આકારમાં ખતાવી શકતાં ન હતાં.

બીખામજી આ જોવાથી વધારે અને વધારે દલગીર થત અને અને આ જોડાને વધારે અતલગના સંબંધમાં લાવ

માટે તેઓએ એક નવી રમત રમવાનો વીચાર કીધો.

એ "લોકો ગમે એટલાં એકમેકથી જુદાં રહે તો શું થયું? હું એવું કરીશ કે એ લોકોને એકમેકના સંબંધમાં વધારે આવવાની ફરજ પડે." બીજાછએ વીચાર કીધો. અને શીરીનની વરખગાંઠ નજદીક આવ્યાથી તથા બેગમના ખચવામાંથી સહીસલામત પાછું ફરવાનું કારણ જણાવીને તેવણે એક મોટું ખાણું આપવાનો વીચાર જણાવ્યો.

કાણુ કાણુને તેડાં કરવાં તેમનાં નામોની એક ટીપ તકપાર કીધા પછી ઓરતોને માટેની સધલી ચીઠીઓ બીજા છએ શીરીનની સહીથી બખાવી અને મરદો માટેની સધળી ચીઠીઓ લખવાને તેવણે બહેરામને ફરજ પાડી.

અલબત્તે આ લખેલી ચીઠીઓમાં શીરીને બહેરામને પોતાના ખાવીંદ તરીકે ખુલ્લે ખુલ્લો બહેર કીધો હતો અને બહેરામે શીરીનને પોતાની ધણીઆણી તરીકે પીછાની હતી.

વરખગાંઠ-આવી અને તેની સાથે સહવારથી લોકોની આવ જવની ધમાલ ચાલવા લાગી. તે દીવસે જે લોકો ત્યાં આવ્યાં હતાં તેઓમાના ધણાં ખરાં બધાં યોદ્ધાંઓ એલખાણુ પીછા નના હતાં તે છતાં તેઓને બીજાછએ શીરીનની પોતાની વહુ અને બેરામની ધણીઆણી તરીકે એલખાણુ કરાવી.

શીરીને તે દીવસે તેની સાસુની કાંધેલી એક નવી આસ માની રંગની સાડી, સુંદર જ્વાહિર, અને રેશમી ચીનાઇ મોજાં પેહડયાં હતાં. આ કપડાંમાં તે બેરામને વધારે સુંદર દીસવા લાગી, અને જ્યારે તેણીને માટે કોઈ વાત કરતાં "બેરામછની ધણીઆણી" કરીને કેહતું ત્યારે તેના હાથમાં હરખાઇ આવતાં.

અને વીચારતો હતો કે તે પોતે પણ તેણીને પોતાની કરીને બોલાવે શકતીવાન હતો તો કેવું સારું? પણ તે જે વખતે આવા ખુશાલીના સરખતથી ભરેલી જામો ઉઠીને તોડ કરવા જતો હતો ત્યારે તેનાં હૃદયમાં દેવ બહાર નીકળી આવીને જે મામડાંના રતન સાથે લગન કીધાં હતાં, તથા જે ગોદમાં તે તેની સાથે બેસતો હતો તે ચીજોની યાદ આપીને તેની આ સરખતી જામોમાં ઝેર ભેળવતો હતો. એવી વખતે તે પોતાને હવે કષ્ટ આપવાને બદલે અને પોતાના પાપનો પસનાવો કરવાને બદલે પોતાનાં નસીબનો વાંક કાઢવા લાગો.

આ ખાની પીની પુરી થવા પછી જે જે લોકોને એ લોકોએ તેડાં કર્યાં હતાં તે લોકોએ પોતે પણ એજ પ્રમાણે ખાની પીનીઓ કરવા માંડી અને દરેક ઠેકાણે બીચાગ બેરામને પોતાની મરજી ઉપરાંત શીરીન સાથે જવું પડતું હતું. અને એ પ્રમાણે તેઓ વધારે અને વધારે લોકમાં ધણી ધણી આણી તરીકે જાણીતાં થયાં.

બીખાઈજી આ બનાવ જોઈને વધારે ને વધારે ખુશી થતાં. તેવણુ તો એમજ સમજવા લાગ્યાં કે હવે બેરામ શીરીનની સાથે પોતાના લગન જે આવી ખુશી રીતે લોકોમાં જાણીતાં થયાં હતાં તેને માટે કાંઈ પણ વાંધો લેશે નહીં.

પણ આ બધી વાતમાં બેનમને એક આબદ પર જો કે વધારે ધારતી હતી તો પણ વધારે ખુશી ઉપજતી હતી. તે એ કે હજુર સુધી આટલા મહીના ગયા છતાં તેની ઉપર રતનની તરફથી કાંઈ પણ કાગજ કે સંધેસો આવ્યો ન હતો. ધારતી તેને એમ ઉપજતી હતી કે રતનનાં મુગાં રહવાથી રહેને

“અરે એ આએ શું કહેવાય? મારા ખોદાએજ રે.”

આ ધભરાતથી બેરામે અને શીરીને ઉચું જોયું.

બીખાઈજી “રોજીંદું” પત્રમાંની એક કલમની લીટીએ
પાંચવામાં ખુબ ગુનાયાં હતાં અને દર બે ચાર લાખનો
પાંચીને બેલતાં—

“મારા ખોદાએ? કાઠના સ્વપનામાંથી નહીં હતું? કંઈ
સમજ નહીં પડતી કે વલી એ શું ગડબડ છે?”

“અને અમેનેથી સમજ નહીં પડતી કે તમો શું ગડબડમાં
પડ્યાં છો.” બેરામે અને હસીને કહ્યું.

“અરે, માફ કરજો હું? મારેથી કાંઈ તમને અડચણ
થઈ હોય તો! આએ વાત કાંઈ જોવી તેવી નથી. મને સમજ
નહીં પડતી કે વલી સરકારના માથામાં શું પવન ભરાયો છે.”

“અને તમોને શું થયું છે તેની અમને સમજ નથી પડતી.”

“અરે, હાજો મરે, જોવોતી ખાત સાહેબ હોરમજી અર
દેસર ઉમરીગરને તેની સભા માફ થઈ છે અને તેને સરકારે
પાછો ખોલાવ્યો છે.”

બેરામ અને શીરીને હજુર સમજ નહીં પડવાથી એકમેકનું
મોહું જોવા લાગ્યાં.

“હા, હું સમજી. તમો લોકો એ વાત વીસરી ગયાં છો,
મારો ભાઈ હોરમજી અરદેસર ઉમરીગર જેને અગાઉ ખાત
સાહેબનો ખેતાબ મળ્યો હતો તે એક ખજાનામાં આગેવાન
થવાથી તેની સામે સરકારનું વારંટ નીકળ્યું હતું પણ તેને
અખર પડવાથી તે નાહડી ગયો હતો અને તેથી તેની માફ

મીલકત અને ખતાબ સર્વ સરકારે જપત કીધું હતું. તેને માંથી મંત્રી છે અને હવે પાછો સરકાર બોલાવે છે.”

બેરામે ટીકા કીધા. ‘કાણુ જાણે છે કે તેને ખરેખરીજ માંથી બક્ષવામાં આવી છે કે ફાંદાખી બોલાવામાં આગ્યો છે?’

“વખાસર તેને ખરીજ માંથી બક્ષવામાં આવીખી હોય.” તેની શીરીને જવાબ આપ્યો.

“પણ મયજી, આપણને ખબર મલવા મુજબ તો મારા કાકાજી કામ ઠેકાણે મરણ પામ્યા છે.” શીરીને હવે પાતમાં માથું મારવું.

“એવી છુમ ઉડી હતી ખરી અને મારા મરનાર ભાઇનો મેં પણ લાંબો વખત સુધી શોક પાળ્યો હતો. પણ જ્યારે સરકારેજ તેને તેડવાનું માથું ઉચક્યું છે ત્યારે તો તે જીવ તોજ હોવો જોઈએ.”

“તેવણુ પરણેલા હતા કે?” બેરામે પુછ્યું.

“હા અને જ્યારે તેવણે મારી ઉપર પુતેથી છેલ્લું કાગળ ૧૩ વરસની વાતપર લખ્યું ત્યારે તેમાં લખ્યું હતું કે તેવણની ધણી આણી મરણ પામી હતી અને એક છોકરી પછવાડે મુકી ગઈ હતી, ત્યાર પછી મેં તેવણપર ધણાંખી કાગળો લખ્યાં પણ તેમાંનાં એકનોંખી જવાબ આજવેર આગ્યો નથી.”

અગર જો હોરમજી કાકા પાછા પોતાને થયલું એજન કયુલ કરશે તો હું મારું છું કે તેવણ પુણેજ રેહવા જશે.” શીરીને કહ્યું!

“હા-તેવણુને પુણુ ધણુજ પસંદ પડતું હતું.”

ધારું છું કે ત્યાંથી આટલાં વરસ વેર દૂર રહેવા પછી ત્યાં રહેવાનું તેવણને વધારે પસંદ પડશે. અરે હા અને જો આપણે લોકો પણ નહીં, કાંઈ નહીં, ચાલો.”

“આપણે લોકો શું, માએજ.”

“નહીં, કાંઈ નહીં. મને એક વીચાર સુજ્યો હતો, પણ નહીં, તે હમણાં નહીં, તે વીશે બરાબર વીચાર કરીને જો કેહવા જોગ હશે તો હું કાલે કેહવસ. ચાલો અંધારું થઈ ગયું છે માટે અંદર જઈએ.” એમ બોલી તેઓ ઘરમાં ગયાં.

તે દીવસે રાતના તેવણે જે વાત તેવણનાં મનમાં હતી તે ઉપર એટલો તો વીચાર કીધો કે અને તે વાતનું નક્કી પરીણામ આવ્યા પછીજ તેવણ ઉંઘાઈ મયાં અને બીજે દીવસે સહવારના નાસતાની તેબસ પર લમલમ નજદીક અરધું ખાઈ રહેવા પછી એકદમ બોલી ઉઠ્યાં—

“બેરામ, તુંને પુણે જવા ગમે છે કે?”

“અરે મને તો ઘણુંજ ગમે છે” બેરામે આ તક નહીં છોડવાનો વીચાર કીધો.

“અને તું, શીરીન, તુંને તારી જનમ ભુમી જોવા ગમે છે કે?”

આહાહા, પ્યારું પુણું! જો મારેથી જવાને બને તો હું પણ ખચીતજ જાઉં” શીરીને ઘણી ખુશી થઈને કહ્યું.

તુંને અટકાવનાર કાણ છે? હવે તું તો તારા ઘણી સાથે જવુંજ જોઈએ.”

“હવે તો વરસાદની મોસમ શરૂ થશે માટે સપતેમખર મહીનામાં જવાનું નક્કી કરો, કે તે વખતે જરા વરસાદથી

નરમ રહેશે અને તમે લોકો ત્યાં સારી રૂતમાં પોહોંચશે અને વળી તમને તેટલો વખત અહીં આ તકવારી કરવાનોખી પુણકલ છે. એલો શું કહો છો તમે લોકો જશે કે નહીં.”

શીરીન જવાની મબલથી હરખાઇ ગઇ અને બેરામ તરફ જોઇને જાણે તેનેજ જવાખ આપવાને અરજ કરવા લાગી.

તેણે તેણીની ચમકતી આંખો જોઇ અને બેઉનો જવાખ હામાં આપ્યો. ત્યાર પછી મુંસાફરી કેમ અને કોણ સાથે કરવી તે વીશે નજદીક એક કલાક બેર, ખુબ તરેહથી વાત ચાલવા પછી અંતે તેઓ છુટાં પડ્યાં.

સાંજનો વખત થયો ત્યારે બેરામ ફરવા જવા માટે ગાડી બેડવાની વરદી આપવા ગયો.

શીરીન, પોતાના બાપીકે શહેર જવાની ઉઘટમાં હરખાતી, જેવી પોતાનું પારણ ઉઘાડીને અંદર કુદતી દાખલ થાય છે. તેવીજ પુતલાંતી માફક ચંબ ચઢને ઉત્તરપરજ ઉભી રહી ગઇ.

તે બોરડાની વચમાં એક એવો અદ્ભુત આકાર ઉભેલો જણાયો કે જોને જોવાથી તેના શરીરની નસે નસમાં ઝુજરી છુટી.

બે દુખી ચમલી ધણીઆણીઓ—કુરર અને કદર ખીદા મણી રતન, અને માયાળુ ખુબસુરત શીરીન, એકમેકની સામે જરો નજર એક થયાં.

અકરણ ૧૨. સું.

રતન ગામહીઅન.

આ અદ્ભુત આકાર જોણે શીરીનઆઇને દેખાવ દઇને વિડાવી હતી તેનો ખોલાસો મેળવવાને માટે આપણને

રતનનાં જંગલવાસી ઘર તરફ પાછું ફરવું જોઈએ.

પેહલાં તો રતનને પોતાના આ દીવજનરથી જુદું પડનાં બહુ માણ્યું, અને તેણી જનરખેજનર રહી.

પણ તેના આ દુખના સોહલા તેણીનાજ ઓરડામાં, કે પેલા ગુફામાં, કે નહીં તો જંગલના એકાંત ભાગમાંજ જઈ, રહીને તેણી નરમ પાડતી.

આ પ્રમાણે પેહલાં થોડાક દીવસો નીકળી ગયા. પછી જ્યારે તેણીના આ જોરસા નરમ પડ્યા કે પોતાના આ આશનાર સાથની થોડા વખતની જુદાઈને માટે આટલું બધું રહી તેથી પોતાના જીવને તે કપકો આપવા લાગી.

ત્યાર પછી તેણી આ હાલતના વખતના દુખના ફરીઆવમાંથી નીકળીને ત્રણ વખતના સુખની નદીમાં અને આવતા વખતના સુખના સામરમાં જોતાં ખાત્રા લાગી અને ખેરામે આવીને તેણીને કેવી સુખી કીધી હતી અને પાછો આવીને કેવીકે સુખી કરશે તેના શેખચક્ષી સહી વીચારો કરવા લાગી.

હજુરતો તેના કાગજોને આવવાને બરાબર વખત મહે તેટલાંતો તેણી તેનાં કાગજ આવવાની કાગને ડોળે વાત જોતી હતી. અને તેઓ માટે વીચાર કરવો એના કરતાં બીજા વધારે સરસ રમત તેણીને મનસે કાઢ ન હતી.

ત્યા પોતાના નામના કાંઈ કાગળ્યાં આવવાની ખબર કાઢતી.

આ જંગલનું જુલકું એટલું તો જંગલી જોવું અને ખુબશ્વરત હોવા છતાં એવું તો કાંઈ ઓર તરેહનું દીકરું હતું કે જે ગામમાં તેણી આ પ્રમાણેરોજ આવ જતવ કરતી કે ત્યાંના લોકોને તેણીને માટે કાંઈ પણ શક અભાવથી અને વીચારો-ઉત્પત્તિ ચલાવગર રહે નહી. તેણીના દેખાવમાં એવું તો કાંઈ હતું કે જેથી લોકો તેણીથી ખીલને દુરના દુર રહેતા અને કાંઈ પણ સવાલો તેણીને પુછતા નહી પણ ઉલટું તેને માન આપતાં.

છેલ્લે અંતે એક દીવસે ખપોરના તેણીના હાથમાં ત્યાંના સરકારી કાસદે એક કાગલ મેલ્યું.

પેહલાં તો તેણી તે મલવાયા અને તે પોતાને નામનું જ છે તથા બેરામને હાથે લખેલું છે એવું જોઈને કાણીજ ખુશી થઈ અંધ અને કોઈનીથી નગર પડ્યા વગર પોતાની છાતીમાં છુપાવ્યું અને પાછો ઘર તરફનો રસતો લીધો.

છેક રાતના નવ વાગા પછી જ્યારે બધાં સુઈ ગયાં ત્યારે રતને પોતાના ઓરડાનું બારણું અંદરથી ખંદ કરી દીવા આગલ બેસી પોતાના પ્યારાનું કાગળ વાંચવા લાગી.

તે પ્યારથી જરેલું, જે પ્યારને તે આઢતી હતી તેને હાથનું લખેલું કાગળ હતું. અને એટલુંજ કેહવું ખસ થશે કે તેમનાં એકે એક બોલ તેણીએ ગોખીને વાંચ્યાં. દરેક શબ્દ તેણી પાંચ વખત હિંકલાવતી અને દરેક બોલને એવો તો સરસ ગણતી કે તેણીને મનસે તે દરેક બોલ છુટો એક એક સુંદર સખી, કે સુંદર ગુલાબ, કે સુંદર હીમતી મોતી

હવું. એ પ્રમાણે તેણીએ ફરીથી વાંચ્યું અને છેલ્લે તે પોતાના ગુલામી ગાલો નીચે મુકી સુંઘ ગઇ.

બીજે દીવસે તેણી પોતાના સુંદર ગોશ્વમાં લખવાનો ખડીઓ કલમ લઇને ગઇ. તેણીને પોતાની સુખવાસની આ જગા સીવાએ બીજી કોઈ પણ જગા પર કાગલ લખવા ગમ્યું નહીં. બીજી કોઇ પણ જગા તેણીને એ કામને લાએકની જણાઇ નહીં. તેણીનું કાગલ તેણીના જેવું જ સાદું, મીઠું, મધુર, ધાસતી શીકર વગરનું, પ્યારથી ભરેલું, ખુશાલી અને આશાથી ભરપૂર શબ્દોમાં લખેલું હતું.

તે પુરું થયું તેવું જ બીડી તેની ઉપર તેનું શરનાસું કરીને તે પોતેજ રાંદેર લઇ મઠ, કારણ કે તે બીજા કોઇને આપવા લાયક જણાયું નહીં.—તેણી પોતાના વાસનાસું રસતમ પર પણ ભરોસો રાખી શકી નહીં.

બેહરામ તરફથી આવેલું પેલું કાગળ તેણીએ ધણે વખત સુધી પોતાની છાતીમાં રાખ્યું અને ધણી વખત તે વાંચ્યું કે જેથી તેના બોલે બોલ તેણીને મોઢે થયો. તે છતાં તે તેના હસકત જેવાને એટલી તો ગાંડી થઇ ગઇ હતી કે રોજ શહવારેને સાંજે તે વાંચ્યા કરતી, અને વલી પાછી થોડા વખતમાં બીજા કાગલની રાહ જેતી અધીરી થઇ બેસતી.

તેણી પોતાનાં મનમાં પુછતી કે તેને તેણીનું કાગળ ગમશે કે નહીં. તે કાગલથી તે ખુશી થશે કે નહીં અને કેવી રીતે તેનો જવાબ વાલશે?

જ્યારે તે લખશે ત્યારે તેણીની જાણમાં સર્વ આવશે. આહા! તે કાગલ ક્યારે આવી પુગશે?

પેહલે મહીને તો તેણીને લાગું કે તેનું કાગળ આવ્યું
શ્રદ્ધાકેલ છે મારે તેટલો વખત તેણીએ ધીરજ રાખી.

ખીજે મહીને પેહલું અઠવાડ્યું વગર કાગળે ગયું તેથી
તેણી નાશીપાસ થઈ ગઈ.

ખીજે અઠવાડીએ તેણી વધારે નાકમેદ થઈ.

ત્રીજે અઠવાડીએ આ નાકમેદીએ મોટું ડપ પડ્યું.

ચોઠે અઠવાડીએ તેણીનું હૃદયું, સંઘ, બેવાશ્વાસ અને
અદેખાઈથી ભરાયું. પણ તેણીએ પોતાના આ ઉભ
ગએ તેનાં પેહલાં પ્રગલ્ભના બોલો વાદ કરીને નરમ પાડ્યા કે—

“એ તુને રસતાની અડચણે કે કાસદની છુલ્લથી કે ખીજી
કાંઈ હરકતથી કાગલ નહી મળે તો પણ મારી પર વીશ્વાસ
રાખીને બેસજો.”

“અને હું પણ તેનીજ ઉપર વીશ્વાસ રાખીને બેસીશ. ને કદી
પણ મારી તરફ બેવચની થવાનો નથી.” તેણી વીચારતી.

“પણ સખર, કદાચ મારુંજ કાગલ તેને મળ્યું ન હશે તો ?
અને તે મારાંજ કાગલની આ વખતે વાટ જોતો હશે તો ?”
તેણીએ એક ખીજી કાગલ લખવાનો વીચાર કર્યો.

પ્રકરણ ૧૩ મું.

પાપ કદી છુપું રહેતું નથી.

ફેબરવારી મહીનાનો વખત હોવાથી સખત થઈ પહવાને
લીધે રતન પોતાના ગોશ્તામાં જઈ શકી નહી અને તેથી પોતાના
ગોશ્તામાંજ તેણી કાગળ, પેન લખને ગઈ, અને આ એકાંત

હતું. એ પ્રમાણે તેણીએ ફરીથી વાંચ્યું અને છેલ્લે તે પોતાના ગુલામી ગાલો નીચે મુકી સુઈ ગઈ.

ખીજે દીવસે તેણી પોતાના સુંદર ગોઠામાં લખવાનો ખડીઓ કલમ લઈને ગઈ. તેણીને પોતાની સુખવાસની આ જગા સીવાએ ખીજ કાઢી પછી જગા પર કાગલ લખવા ગમ્યું નહીં. ખીજ કાઢી પછી જગા તેણીને એ કામને લાગેકની જણાઈ નહીં. તેણીનું કાગલ તેણીના જેવું જ સાદું, મીઠું, મંદુર, ધાસતી શીકર વગરનું, પ્યારથી ભરેલું, ખુશાલી અને આશાથી ભરપૂર શબ્દોમાં લખેલું હતું.

તે પુરું થયું તેવું જ ખીડી તેની ઉપર તેનું શરનામું કરીને તે પોતેજ રાંદેર લઈ મઠ, કારણ કે તે ખીજ કાઢીને આપવા લાયક જણાયું નહીં. —તેણી પોતાના વીસવાસું રસતમ પર પછી ભરોસો રાખી શકી નહીં.

બેહરામ તરફથી આવેલું પેલું કાગળ તેણીએ ઘણે વખત સુધી પોતાની છાતીમાં રાખ્યું અને ઘણી વખત તે વાંચ્યું કે જેથી તેના બોલે બોલ તેણીને મોઢે થયો. તે છતાં તે તેના હસકત જેવાને એટલી તો માંડી થઈ ગઈ હતી કે રોજ શહવારેને સાંજે તે વાંચ્યા કરતી, અને વલી પાછી થોડા વખતમાં ખીજ કાગલની રાહ જોતી અધીરી થઈ બેસતી.

તેણી પોતાનાં મનમાં પુછતી કે તેને તેણીનું કાગળ ગમશે કે નહીં. તે કાગલથી તે ખુશી થશે કે નહીં અને કેવી રીતે તેનો જવાબ વાજશે ?

જ્યારે તે બખ્શે ત્યારે તેણીની જાણમાં સર્વ આવશે. આહા ! તે કાગલ ક્યારે આવી પુગશે ?

પેહેલે મહીને તો તેણીને લાયક કે તેવું કાગજ આવડું મુશ્કેલ છે માટે તેટલો વખત તેણીએ ધીરજ રાખી.

ખીજે મહીને પેદલું અઠવાડયું વગર કાગજે ગયું તેથી તેણી નાશીપાસ થઈ ગઈ.

ખીજે અઠવાડીએ તેણી વધારે નાઉમેદ થઈ.

ત્રીજે અઠવાડીએ આ નાઉમેદીએ મોટું કંપ પકડયું.

ચોથે અઠવાડીએ તેણીનું હૃદય, સંકા, બેવીશ્વાસ અને અદેખાઈથી ભરાયું. પણ તેણીએ પોતાના આ ઉમંગનો તેનાં પેદલાં પ્રગલ્ભના બોલો યાદ કરીને નરમ પાડ્યા કે—

“એ તુને રસતાની અડચણે કે કાસદની હુલથી કે ખીજ કાઈ હરખતથી કાગલ નહી મલે તો પણ મારી પર વીશ્વાસ રાખીને બેસજે.”

“અને હું પણ તેનીજ ઉપર વીશ્વાસ રાખીને બેસીશ. તે કદી પણ મારી તરફ બેચયની થવાનો નથી.” તેણી વીચારતી.

“પણ સખર, કદાચ મારુંજ કાગજ તેને મળ્યું ન હશે તો ? અને તે મારાંજ કાગલની આ વખતે વાટ જિતો હશે તો ?” તેણીએ એક ખીજું કાગલ લખવાનો વીચાર કાઢ્યો.

પ્રકરણ ૧૩ મું.

પાપ કદી છુપું રહેતું નથી.

ફેબરવારી મહીનાનો વખત હોવાથી સખત ચંડી પહોવાને લીધે રતન પોતાના ગોદામાં જઈ થકી નહી અને તેથી પોતાના આંચામાંજ તેણી કાગળ, પેન લખતે મૂક, અને આ એકાંત

ધરના ગરીબ ઝોરડામાં તેબલ નહીં હોતી તેણી એક પેટી ઉપર પોતાનું કાગલ મુકીને એક પાટલા પર બેસીને સખવા લાગી.

તેણીએ હજુરતો તે કાગળની ઉપર તારીખ લરી નહીં હતી તેટલાં તેણીના કાન પર એક અજાણ્ય જોડો અવાજ પડ્યો—રસતાપર કોઇને ચાલતાં ને પછી દરવાજામાંથી અંદર આવીને ઝોટલા પર ચઢી ધરમાં કોઇ છે કે નહીં કરીને પુછતાં તેણીએ સાંભળ્યું.

“હાઆ! એ આવ્યો પાછો આવ્યો અરેરે એ આવવાનો છે તે મેં આગલથી જાણ્યું હતું તો કેવું સાફ હતું.” એટલું બોલી ભરથી ઉચકાતી જાતીએ, લાલ લોહીથી ભરેલા ગાંધોએ, અને ખુશીથી ચમકતી આંખોએ તેણીએ દાદરપરથી નખાતી દીધું અને ખડકીમાંથી કોઇ પણ આવીને જવાબ આપે તેટલાં તો તેણીજ પેલાં પુછનારની સાંભે ચમ.

પણ તેણીની અજાણ્યી અને નાસીપાસીનો શું પાર? તેણી એક પુટલાં જેવી ચઢતે જે મુસાફરો તેણીનો આસરો ધ્રુગે મોંઢે માગતાં હતાં તેઓની તરફ ટીકવા લાગી. તેણી એટલી તો દુખી જેવી થઇ ગઇ કે પેલાં મુસાફરોએ તેણીને કાંઇ કહ્યું તે પણ સાંભળ્યું નહીં અને જો તેઓ જગ મોટેથી ફરીથી નહીં બોલતે તો કદાચ તેણી તેઓ આવ્યાં છે કે નહીં એવું જાણ્યા વગર પાછી પોતાના ઝોરડામાં ચાલી જતે.

“હું અને મારો ભાઇ આ જમલમાં લુગાં પડ્યાં છીએ અને રાત પડવા આવવાના સખખથી અમને કાંઇ ઉતારાની જગાં નોંધ્યે છે. જો તમે તેરી કાંઇ જગાંની નીશાની આપશો તો તમારો મોટો ઉપકાર થશે.”

રતને પોતાનો દાથ કપાલ પર ફેરવ્યો, અને હુશ્યાર થઈને તેઓ તરફ જોયું.

ઉપજી બોલનાર આદમી એક ટુંકા કદની, પટલા ચેહરાની, ઘઉંલા રંગની, મોટી આંખોવાળી, કાળા ભમરજેવા ચાલની ઓરત હતી. તેણીના દીઠમાં પીલા રંગની જુની જોડી સારી હતી.

તેણીનો સાથી, ચક્ર વરસની ઉમરનો એક છોકરો પોતાની બેઠનના ચેહરાને મલતો આવડો હતો. તેના દીઠમાં એક જુનો લશકરી સીપાઈને મલતો ફગલો રસનાની ધુળ અને કચગથી ખરાબ થઈ ગયેલો હતો.

“માઈ, હું કહું છું કે” કુંવરે પાછું કહ્યું, કારણ આ આવનાર, કુંવર અને તેના સવથી નાના ભાઈ સીતાય ખીજી કોઈ નહતું. “હું કહું છું કે અમે કાંઈ ચોર પીંછરાઓ નથી કે તમે અમારી તરફ તીકી તીકીને જોવા કરો છો.”

“હું—હું—હું માફ માંગું છું” રતને મલરાયલી જોડીએ અચકીને જવાબ આપ્યો. “તમેએ શું કહ્યું? તમે કોણ છો? તમેને શું જોઈએ છે?”

“અમેને બધું જોઈએ છે. રેહવાને ઘર, ખાવાને ખોરાક, અને ખીજી સવથી જાતો. અને જે હમેને તે ચીજો પછસા ખરચતા ક્યાં મલશે ને કેહશે તો હીક, નહીં તો અમે આ જંગલમાં સારી રાત દાથ પકડીને સાથેજ રખડશું અને સાથેજ મરશું અને અમેને જંગલના જાણુવરો ખોરાક કરશે.” કુંવરે હસીને કહ્યું.

“લો ચાલ, ચાલ કુંવર, એ કોઈખી રીતે આપણને મદદ કરવાને ખુશી નથી.” પેલા છોકરાએ પાછું ફરી પોતાની બેઠને ખેંચતાં કહ્યું.

“હિલો રહે મેન્વાન, એવણુ આપણાં જેવાં બે જંગલી
ઓને જોધને જરા ગભરાઇ ગયાં છે.—તો જો કે પોતે તો
કાંઈ જીવી તેવી જંગલી નથી—કુંવરે આસને રહીને પોતાના
લાઇને કહ્યું.”

“અરે ! હું જાણું કે તમો લોપા અને માફ કરશો,” રતને
ખોલવાં માડ્યું “પણ હું તો જાણું કે—હું તો— મારા—
હું તો—”

“તમો કાંઈ અજ્ઞાનશ્રીઓની આવવાની વધી નહીં રાખતાં
હતાં?” કુંવરે તેણીનું ખોલવાનું પોતેજ પુરું કીધું.

“નહી, નહી, તમો, લોપા ભલે આવ્યાં.” રતને કહ્યું
“મેહરબાની કરીને અંદર આવો. ભાઈ તમોને જો જોધએ તે
માગ આફર પાસે માંગને તે તમને બધું આપશે. ખેલન, તમો
મારી સાથ ઉપર આવો. રસતમ ! રસતમ !”

“પેલાએ ઠીંગણા જેવો દેખાવ કીધો અને કુંવરને એટલી
તો અજ્ઞાએખીમાં ગરકાવ કીધી કે તેણીથી તેને જોધને હસાયા
વગર રેહવાયું નહીં.

જ્યારે તે તેની તરફ જોધ હસતી હતી ત્યારે રતને તેને હુકમ
કીધો—“રસતાઇ, આ શેઠને ઝોરડામાં લઇ જા, અને ત્યાં
એવણને નાહવાનું પાણી આપ અને જો એવણ કપરાં બદલવા
માંગે તો બદલાવ. એવણના હાથમાંથી સામન લે અને પછી
મને રાંધણીમાં આવીને મલ.”

“વારું, રતન,” કરીને એક એવો ધોધારી અવાજ આવ્યો
કે કુંવરને ખોલ્યા વગર ચાલ્યું નહીં.

“તમોને સીક માણસની સારવાર કરવા મુકવા જોધએ,
કે જલદી તમારા અવાજથી સારો થઇ જાય.”

“આવો બાપ, બહેન તમારું નામ શું?” રતને દાદર પર ચઢતાં કહ્યું.

“મારું નામ કુંવરબાપ છે.” કુંવરે જોઈ બાપુ આપી.

“આલો, આવો ત્યારે, કુંવરબાપ, કુંવરબાપ, જે આસતે રહીને ચઢજો. પગ નહીં સરી જાય. દાદર કઢંગા છે.”

“હો. પગ સરી જાયછ. પેલા મુસલમાનને મારી નાખતાં જરા હીલી નહીં તો દાદર પર ચઢતાં પડી જાય?”

“મારા બાદાએરે! શું તમારા હાથ લોહીમાં ખરડાએલા છે?” રતને તેણીથી ખીકને દુર જતાં કહ્યું.

“નહીં જી કહોના. તે તો ધણે વખત થયો. ઘોઘાળી નાખ્યું છે. અને વળી તેખી કાંઈ જોઈને વખત નહીં. પશ્ચીક વખત મેં જંગલી જનવરોના, પક્ષીઓના, વગેરે જન લીધા છે તો એક બે પગી રાક્ષસનું માથું કાંપવામા શું જાણ્યું?”

આ સાંભળી રતન તેનાથી દુર જતી ગઈ.

“એટલા વારમાં મારેથી ખીકને નાસતા શું કરે છે—
એરે ત્યાં તો ભીત છે ત્યાં ક્યાં આલ્યા—મેં જે ખુન કીધું તે કાંઈ બદ નીપટાથી નહીં, રસતામાં એક મુસલમાન મારા નાખલા લાકડેને લગે મારીને જીવ લેવાની તબવીજમાં હતો તેટલાં હું ત્યાં આસતે રહીને પકવાડેથી ગઈ અને આજે જ છરીએ તેનાં પેટમાંનું પાણી બહાર લાવી.”—પોતાની સોર નીચે સાંતેલી એક છરી કાઢી ખતાવીને તેણી બોલી.—“તે તરત જ નીચે પડ્યો. અને એ રીતે મારા લાકડેના જરામાં જીવ જતો અંચાળો.”

“ખચીત, ઘણુંજ બચાનક” રતન બોલી.

“હા, પણ તે વાજખી રીતે થયું છે. તમે પોતે પણ જો મારી જગાએ હોતો તો અને એક નીરદોશ કુમતી આવકને હથપાર વગર એક છરાની નીચે જોતો તો તમે પોતેથી એમજ કરતો. જો મારી છરીનો ફટકો એક અરધી પલખી પછવાડે પડતો તો તે નકામો ગણાતો અને તેટલા વખતમાં મારો ભાઈ તદ્દન સાફ થઈ ગયો હોતો.”

“વાર, હોશે. હવે એવી દેહસ્તનાક વાત કરવી બંધ કરો.”

“ક્યાંએ, એમ કેમ, હું પોતે હવે એટલી તો હીમતવાન થઈ છું કે એકસો આરતના જેટલું જોર ધરાઈ છું, અને તમે પોતે મારાથીજી હજારને પુરાં પાડો એવાં જોરાવર, હીમતવાલાં અને મજબુત દીસો છો.”

“ગમે તે હોય, તો પણ હું કાંઈ તદ્દન કઠણ હાથમાં નથી અને બોદા માલમ હાલ થોડાક મઝીના થયા અને શું થયું છે કે એવી વાતને જે નજર સાંભળે અને તે છતાં હું ખીહું નહીં-તે સાંભલતાંજ હવે મને ધુજરાં છુટે છે.”

આ વાત કરતાં તેઓ રતનના આરડામાં આવ્યાં અને કુંવરે ત્યાં પોતાનું આંગ ધોઈ કપડાં બદલ્યાં.

હવે કુંવર પોતાનાં સોજાં કપડાંમાં વધારે દીપી નીકલી.

તેઓ પાછાં થોડો વખત રહી નીચે ગયાં અને કુંવરને તેના ભાઈ સાથે પેલા દીવાનખાનામાં સુકી રતન રાંધણીમાં ગઈ.

“કુંવર,” મેરવાન પોતાની એક ન સાથે એખસો પડતાંજ એક નાધલો પીતલનો કુતરો હતો જે તે જોતો હતો તે સુકી દેતાં બોલ્યો. “મેં મારી જીંદગીમાં આના જેવી ખુશ્ખુશ્ત દ્રાખી છોકરી જોઈ નથી.”

“હા, ચાલ જ, હવે થયું, જમને એની સાથે ધ્યારમાં પડ અને લગન કરાને બેઠતે તુંને આવડેા મોટા કાધો છે તેને રખડતી નાખ, થયું.”

આ જવાબથી બચારો મેહરવાન મુંગો થઇ ગયો અને પાછો ઝોરડાની આસપાસ ફરીને પોતાની તપાસ ચાલુ રાખી. ટેમલ પર પડેલી દરેક ચોપડી દરેક રમકડાં, અને આસપાસની દરેક ચીજો તે ધ્યાનથી જોવા લાગો. આ વખતે જો તેનાથી કાંઇ પડી જતું તો કુંવર તેને હમ ભરાવતી નથી કંટાળી આંખરે તે બોલી ઉઠ્યો. “જો તું એમ દખરાવી દખરાવીને મને મારી નાખવાની હતી તો તેં મારો છવ શું કરવા ઉગાર્યો?”

એટલા વખતમાં રતન અંદર દાખલ થઇ અને વણીજ નરમાસથી કુંવર ઉઠી અને તેનીજ પછવાડે મેરવાન પણ લાગસો ઉઠ્યો અને સર્વ જણા પેલી રાખણીમાં પેલીજ સેતરંછપર ખાનું ખાવા બેઠાં.

તેઓએ ખાનાપર કાંઇ પણ વાત કાઢી નહી, અને રતન જોઇને ખુશ થઇ કે કુંવર અને મેરવાને તેને હાથની પકાવેલી વાણીઓને પુરતો ધનસાંફ આપ્યો હતો.

ખાઇ ઉઠ્યા પછી મેરવાનને આગમાં ફરવા જવાનું મન થયું અને પોતાની બેઠનની રજ માંગી ખાનું હજમ કરવા ફરવા ગયો.

રતન અને કુંવર બેઠ જણા પાછાં પેલા દાક્ષમાં ગયાં જ્યાં તેઓ વચે નીચે પ્રમાણેની અગત્યની વાતચીત થઇ.

“તમે અહીં એખલાંજ રહેવોછો કે?” કુંવરે પુછ્યું.

“નહી, મારા બાવા સાથે હું અંહી-ખાં રહું છું. તેવણ આજે રાંદેર ગયા છે તે છેક રાતના મોડેથી આવશે. તમે અંહી ક્યાંથી આવી પુગાં. અને તમે કોણના ફરજદ થાવો? જોકે મને અને મારા પીતાને તો એવી વાતની કણવાર કરવાની કાંઈ ટેવ નથી, પણ હું ફક્ત સભ્યતાની રીતે અને આપણો વખત ગાલવા પુછું છું.”

“મારા માઆપ મને નાંધણા મુકીને મરણ પામ્યા અને હું મારા છ ભાઇઓ જેમાનો મેરવાન સર્વથી નાનો છે તેઓ સાથે ઉધરી. મારા માઆપ અમને ધણીજ ગરીબ અવસ્થામાં મુકી મરણ પામ્યા હતાં. મારા ભાઇઓ આ વખતના બલવામાં જતાં લશ્કરમાં સામેલ થયા. અને જ્યારે બલવો નરમ પડ્યો ત્યારે તેઓની કાંઈપણ ખચર નહીં મલવાથી હું તેઓની સોંધમાં નીકળી પડી અને કાંઈપણ સાથી વગર હું જંગલો અને પહાડો વચ્ચે રખડતી ચાલી. રસ્તામાં મારી ઉપર બહુ દુઃખ પડ્યું. એક દીવસે મારી ગાડીપર એક મોટા વાઘે તરાપ મારી અને જો હું ઢુશીઆરી નહીં રાખતે તો હું જરૂર તેનો ભોગ થઈ પડતે. એ વખતે વાઘનાં જોરથી મારું ગાડું ભાગી ગયાથી હું મારા બલદની પીડપરજ સત્રારી કરતી હતી. રસતામાં કાંઈ દીવસ એકજ વખત ખાતી. એ રીતે હું એક દીવસે મારો ભાઈ મેરવાન જે એ બલોજ પા? ફરતો હતો તેને મળી અને મેં આગલ કહ્યું તેમ તેનો છવ બંધાવ્યો. રસ્તામાં તેણે મને કહ્યું કે તેના બીજા ભાઇઓ બહારગામ ચાકરી ધંધો શોધવા નીકળી પડ્યા હતા અને તે પાછો ઘર તરફ ફરતો હતો. અમને રસતામાં ધણીજ અખમરો પડવાથી અમોએ અમારો ઘોડો જે મેરવાન લાવ્યો

હતો તે તથા મારો બલદ વેચી નાખ્યા અને ત્યાર પછી પગ રસ્તે મુંસાફરી કરતાં અહીંવેર આવી પુગાં છીએ અને હવે તમારી મેહરબાન સાહેતા તમે રહીને આવતી કાલે સવારના પોહરમાં અમારો રસ્તો મુંબાઇ નગરી તરફ લઇશું.” આ પ્રમાણે પોતાની વીપતી કુંવરે કહી સંભારી.

“મુંબાઇ !”

“હા, ત્યાં અમો લોકો રહીએ છીએ.”

“મુંબાઇમાં કઇ જગાએ રહેવો છે ?”

“મુંબાઇમાં પરેલ ખાતે.”

“પરેલમાં ત્યાં એક જમશેદ ખાગ કરીને જગા છે તે તમો ભણો છો !”

“બેરામજી દાદાબાઇ મોટા શેકનાની વારીની ! અલખત; હા-હું તે ભણું છું.”

“બેરામજીને તમો આલખો છો ?”

“હા. પણ જો કે મેં તેવણુને તો નજર નહીં નેયા પણ ભીખાઇજીઆઇ અને શીરીનખાઇને તો ખરાખર આલખું છું.”

“ભીખાઇજી તો તેના માયનું નામ, પણ શીરીનખાઇ કાણ !” રતને યા તો નહીં સમજ પડી શકે એવી પણ ખુદસ્તી અદેખાઇથી કે નહીં તો બેરામના ધરને લોગતા વસગતા સવની ખરાખર ખજર રાખવાના ધરાદાયી પ્રજીયું.

“વચી કાણ-શીરીનખાઇ બેરામજી !” કુંવરે કહ્યું.

અને તેણી કાણ થાય? તેની કાંઈ સગી થતી હશે?”

“હા, પહેલે તેણી તેની ભતરીજી થતી હતી, પણ હાલમાં તો વધારે અતલગની સગાઈ થરાવે છે—તે તેની ધણીઆણી થાય છે.”

“શું કહો છો? તેણી કાણ?”

“તેની ધણીઆણી, તેના સંસારનો સાથ.”

“છોકરી, તું જુઠું બોલે છે.”

“કાંએ, એ વધી તમને શું યમ આવ્યું? ધુનતી અને શીકી પડેલી રતન તરફ બેઠને કુંવર બોલી.

“હા, હું જુલ લુલ કરતી હોઈશ. કુંવર, હું જમાદાર બેરામજી દાદાભાઈ મોટાશેકના જેવણ મુળમમાંના “જમશેદ બાગ” ના બીખાઈજીઆઈતા એકપુરા વારસ છે, તેવણ વીધે બોલું છું.” રતને દુખી દીલે કહ્યું.

“અને હું પણ તેવણ વીધેજ બોલું છું. મેં તો આખી જીંદગીમાં બીજા કાંઈ બેરામજી દાદાભાઈ વીધે સાંભળ્યું નથી. પણ કાંએ છે શું તમને, રતનઆઈ, તમે આગરી છો. તમારા જીવને ગમતું નથી.” કુંવરે આ જગલી છોકરીની વધતી જતી ખરાબ હાલત જોઈ અજાણ્ય થઈને પુછ્યું.

“પણ—પણ—એ વાતમાં કાંઈ લુલ હોવીજ નોંછએ. જે બેરામજી વીધે હું વાત કર છું તે તો અંગ્રેજ સરકારના લશ્કરમાં ચાકરી હતો.

“હા” કુંવરે ટેકા આપ્યો.

“અને પેલા કમળખંત બલવાની વખતે ત્યાં ગયો હતો.

“ખરી વાત—પણ ત્યારે તમને અને એને ઝોલખાણ કેમ પડી અને તમને અને એને એટલું શું સનાત મુટક કે તમે તેની એટલી બધી દરકાર કરો છો?”

“તે બલવામાં તે જખમી થયો હતો અને થોડોક વખત તેનો પતો નહીં લાગતો હતો તે વખતે તે અહીં આ આજ ધરમાં સારો થયો હતો—જે માણસને માટે તું કહે છે” તે એજ શખશ કે?—“રતને નીરાણીના દુઃખથી ખેડ હાથ ભેડી પુછ્યું.”

“હા અલખત, તેજ, તેજ, એ માણસ, બીજો કાંઈ નહીં અને આજે ધરમાં તેણે ઉતારો લીધો! હા એમજ હોવું જોઈએ. કારણકે મેં અહીંથી જતાં જતાં સાંભળ્યું હતું કે તેણે કાંઈ ખેડુતના એકાંત ઝુપડાંમાં ઉતારો લીધો હતો. અરે વધી તમને એટલા વખતમાં શું થઈ આવ્યું? ઘણુંજ અજાણ છે. તમને તો તાપ આવે છે.” કુંવરે રતનના કુમલાએલા શીકા એહરા અને ધુજતા હાથો પર નજર ફેંકી અજાણ થઈ પુછ્યું.

“પણ—હા—પણ હું ધારે ધારે છું કે આપણી વચે કાંઈ પણ ગેર સમજુતી થઈ છે. કાંઈ પણ મુઝ હોવી જોઈએ જે માણસ અમારી સાથે રહ્યો હતો તે નો જુવાન—”

“હા—નજદીક વીસેક વરસની ઉમરનો હતો.”

“તેથી જોયું તારીજ મુઝ હતી.” રતને નરમાસથી કહ્યું.

“ભુલ શાંતી જો. હું કહું છું કે આપણે બેઉજણ એકજ પુરખની વાત કરીએ છીએ.” કુંવરે ખોંસ કીધી.

“તેમની કબુલ કરે કે એકજ પુરખ. તો પણ તે સુખમાં

“લે હવે તો તાપથીજી વધારે થયું. જાણે મેં ખા મળ તુંને જીહું કહેવાને માટેજ મુંજાપથી અહીં વેર મુસાફરી કરાધી, એમજ કે?”

રતન, સુદેહ પુણી જેવાં મોંથી અને ધુનતા હાથોથી, શીકા પડેલા અને દાંતો વચે પીસેલે હાથોથી, અને ચમકતી આંખોથી એક પુતલાં માફક બેસીને કુંવરને ધ્યાનથી તપાસતી હતી.

“જાણે કે તુંને કે મને એ જીહાંથી કાંઈખી નફો થવાનો હોય અને તેથીજ હું જીહું બોલું. કેમ એમજ કે? કુંવરે પાછું ચલાવ્યું. પણ હવે મને સમજ પડે છે કે એ શું વાત છે. એવણુ શેઠે, હું ધાર છું કે, અહીંઆ આગરી પડવા તે વખતે પોતે કુંવારા છે એમ જણાવ્યું હશે અને જ્યારે સોહોવાયું ન હશે ત્યારે પોતાની મતાત્તળ સાથે પ્યારની રમતો રમીને મઝા મેળવી હશે. એખી ઠીક, જવાન માણસો દુન્યામાં શું શું ધોંગ કરતાં કરે છે?—મને મારી ના-બે-છે-કે? ર-ર-ર-ર-રતન.”

રતને એક વાધ માફક છેરાખને કુદકો માર્યો અને કુંવરને પકડીને, તેનું ગણ દાંથી એક વાઘણ બકરાંને શુભાવે તેમ તેને શુભાવી અને તદન હાંશીને બોલતી ગઈ—

“રાંડ, દાકણ, મુઝ, તું જીહું બોલે છે. તું તેની ઉપર જીહું બોલેછે. બોલ, ખરેખર બોલ કે તું તેની ઉપર જીહું બોલેછે કે નહીં. નહીં તો હું તુંને શુંગલાવીને મારી નાખીશ.”

કુંવર બચારી શું કરે અને શું બોલે, તે તો એક છેનાએલા મસતાંન ગોઢના હાથમાં એક બકલ્યું હતી. તેથી તેણીએ જ્યાં સુધી રતનજ દાકી ગઈ નહીં ત્યાં સુધી તેને

પોતાને ધુળવવા, ગુમાવવા અને અહીંથી તહીં અકાડવા દીધી. જ્યારે રતને કાંઈ જમને તેને એક બાણું ફેંકી દીધી અને પોને એક ખુરસીપર અરધી મુલેલી જેવી પડી ત્યારે કુંવર બોલી—

“નાચાર, જરીજ છોકરી, આ તારી નાલાયક ચાલ હું માફ કરું છું. કારણ કે હું જાણું છું કે તું અરધી ઘેલી થઈ છે અને તેમ થવાને હવે મને લાગે છે કે તુને કારણે જ. હું જાણું છું કે દાક્ષમાં તારું જીમર કેવું ફાટી ગય છે.”

“અરે મુંગી રેહ, મુંગી-રેહ.”, ખોદાને ખાતર મારીપર દયા કરીને મુંગી રેહ.” રતન પોનાનું માથું ખેતાના હાથમાં નાખી દબને રડી પડી.

કુંવરે વીચાર્યું કે “ભેજમાંથી છુટેલા એક તીરની માફક પ્રેક્ષા જીવાનીઆના પ્યારે આ સીહનને જખમી ફાધીછે, અને જોકે પ્યાર શું ચીજ છે તે હુંતો હજુ સુધી જાણતી નથી પણ કેહવત પ્રમાણે પ્યાર આદમીને ઘેળું કરી મુકે છે અને આં તેનો જીવનો દાખલો હું નગરે જોઉં છું.”

પણ રતનનાં મનમાં જીદાંજ વીચારો ભમતા હતા. તેણીના ચેહરા પર તદનજ જીદો ફેરફાર થઈ ગયો હતો. ઉપત્તી વાનર્થી નીરાશ થવાને બદલે તેણી કાંઈ ગંભીર વીચારોનાં શુંતાએલી હતી.

તેણે પોતાનું મોઢું ઉંચું કર્યું. ખેઉ હાથ સાથે મેલવીને બેઠી. તેણીના ચેહરા પર જોર, પકડી વીચાર અને ઠેરાવ પ્રમતી નીકળ્યા હતા, અને તેણીનું શાહ મુગ જેવું ઉંચું માથું અને લાંબી ડોમ, ચ કતી આંખો અને કરચલી વળેલું કપાલ, પાસેલો હોવ અને મુઠ્ઠી વાળેલા આંગણાં એ સર્વે દેડી

આપણું હવું કે તેણે ડાઘ ચીજ પર એક હેરાચલો ચીતો તરાપ મારવા તથ્યાર થાય તેમ તરાપ મારનાને વીચાર કરીને તથ્યાર હતી.

આવે દેખાવ જોઇને કુંવર વીચાર કરવા લાગી કે, "છટ, છટ, અગરજો હું પેત્રા મરદની જગા પર હને તો આખી દુનયાના પણ ખળનાને માટે આ છોકરી સાથે તેનાં પગલાં પર ચાલીને કદી પણ જુડાસ નહીં કરતે. ઝોરતના વેશમાં હવે એ એક સેતાન થઇને તેની પછવાડે લાગશે. એ તેને પતાલમાંથીજી ધુંડી કાઢશે, અને જ્યારે તે એના હાથમાં આવશે ત્યારે એક રીછ જેમ એક માણસને ચાડી ચાડીને રીખાવી મારી નાખે છે તેમ એ તેને રીખાવી રીખાવીને મારશે - અને તેનાં કીધાં કરનુકના ફલ તેને અહીંજ ચખાડશે.

જ્યારે કુંવર આ પ્રમાણે પોતાના વીચારમાં પડેલી હતી ત્યારે રતન હડીને પહેલાં થોડાક આંગા ઝોરડામાં ફરી અને પછી તરતજ કુંવર આગલ આવી તેની ખાંધ ઉપર હાથ મુકી ખોલી, "કુંવર, મને માફ કર, ખરેખર હું તે વખતે દીવાની બની ગઇ હતી."

"હું સરવે સમજું છું. માટે હવે મધ ગુજરી પાદ કરવામાં વધારે સાર નથી."

"કુંવર, જો તું બધુંજ જાણતો તો તુંને એ વાત અજ્ઞાન જેવી નહીં લાગતે. મને તારી વાત પર ભરોશો આવે છે, પણ હું તુંને મારી છુપી વાત કહી શકતી નથી. કારણ કે જ્યાં વેર હું ખાતરી પુવકે જાણું નહીં કે મને અપાયલું વચન ખોટું છે ત્યાં વેર હું મારા વચનથી બચાવતી છું."

“અફસોસ! પણ હું તુંને વધારે પુછીને તારા દીકરા વધારે દુઝવવા માંગતી નથી.”

“હા, પણ બેરામજીના એ લગન વીધેતું જે કાંઈથી જાણતી હોય તે સરવે મને ખુલાસાથી કહે.”

“દીકરો છે ત્યારે ધ્યાન દેખને સાંભલ.”

રતન ઠંડી પડી અને પોતાની સખી નજદીક સુંધી બેઠી. કુવરે બેરામ અને શીરીન વચ્ચે થયેલાં લગનની સર્વે હકીકત કહી સંભલાવી.

અજબ જેવા ઠંડા સ્વભાવથી રતને કુવરની આખી વાત સાંભલી અને પછી ઉઠી તેની છાતીપર માથાથી રાધ નાખી બેઠી, ‘કુવર, હું જાણું છું કે તું જે વાત ખરી માનીને કહે છે તે તદ્દન ભોલા દીલથી કહે છે, તોપણ કુવર હું તારી વાત ખીલકુલ માનતી નથી. હું તો તારી વાતને વજન આપવાને બદલે એવુંજ માનું છું કે તુંને કોઈએ લખાવી છે, નહીં તો તું કાંઈથી ભુલાવો ખાય છે. યાતો તું પોતેજ થેત્રી થઈ છે. જ્યાં વેર હું પોતે મારી ખાતરી કરું નહીં ત્યાં વેર કોઈના સાંભલવા પર કદી પણ ભરોસો લાઉં નહીં.”

“જો તું મેહનત લેશે તો તારીખી ખાતરી થશે.”

“હું તે જાણું છું માટેજ ડેરાવ કીધો છે કે કોઈનું સાંભલીનેજ પાખી અનવું નહીં. શું તું તારી મુસાફરી આતી કાલેજ શરૂ કરવા માંગે છે?”

“અનમત.”

ત્યારે જો તારી મરજી હોય તો હું તારી સાથેજ આવીશ. પણ જો તું મને નહીં લઈ જશે તો હું દર દરથી તારી મરજી માંગીશ.”

“પણ મને લઈ જવામાં કાંઈપણ અડચણ નથી અને જો તું મારી સાથ આવશે તો હું તુને મારેથી અનતી મદદ કરીશ.”

“તારો મોટો ઉપકાર થશે. હવેથી હું હમેશા તારીજ છું. તું મને એવી જગાએ લઈજા કે જ્યાં તારી વાતની સચાઈ હું મારી નજરે જોઈ અને ખાતરી કરું અને ત્યાર પછીજ હું તને મારી એક એવી છુપી વાત કહીશ જે સાંભળીને તું ત્યાર પછીના મારા કામને માટે કાંઈમી રીતે અજબ થશે નહીં.”

“પણ” કુંવરે પુછ્યું. “પણ તારો ખાપ એ તારી મુસા ફરીને માટે કંચુલ કેમ થશે?”

“તે હું નહીં જાણતી. પણ કાંઈપણ રીતે મારે એ મુસા ફરી તો કરવીજ છે. તેણી એટલું જોલે છે ‘તેટલાં બહાર મડબડ થઈ એટલે જોતી હતી ‘ત્રેવો, બાવાજીજ આવે છે.’”

ખીજીજ પક્ષે ગઈમાંથી જાંગીરજીઆ ઉતરી પડ્યા અને ઘરમાં દાખલ થયા.

રતને વીજલીની માફક પોતાનો એકરો ખીજતો કાઢી અને આપને ગલના ઉંચર પર જઈ ઉભી.

“શું, દીકરી, આપણાં ઘરમાં કાંઈ પરોણા આવ્યાં છે ? હું એવું નહીં ધારતો હતો.” જાંગીરજીએ ધીમે અવાજે કુંવરને જોતાં રતનને પુછ્યું.

“માગજી, એક અધારી મતે ગોતાં ખાતી ગરીબ ભાંડરીએ પોતાનાં ભાઈ સાથે આપણે ત્યાં રાતવાસો કાઢીએ.” રતને નેવે ધીમા સાદે જવાબ આપ્યો. પછી આગલ વધી મોટેથી

બોલી. “એવણુનું નામ કુંવરબાઈ છે. અને મુંબઈમાં પરેલ ખાતે રહેછે.”

“હું તમેને જોઈને ઘણેજ ખુશીછું, બહેન” બુદ્ધાણએ આવકાર દીધો. પછી રતનને પોતાને માટે કાંઈ ખાનું લાવવા કહ્યું.

કુંવર જોઈને એજમ થઈ કે જે ચેહરા થોડીક પણ અંગાઉ દુઃખથી કરમાઈ ગયેલો લાગતો હતો, તેજ ચેહરા પર હમણાં ખુશખબતી પ્રકાશી નીકલી હતી.

રતન પોતાના બાપ માટે ખાવાનું લઈ આવી અને તેની સાથ મેરવાન પણ આવ્યો અને જાંગીરજીને સલામ કીધી.

બાઈ ઉઠ્યા પછી જાંગીરજીએ રતનને કહ્યું. “દીકરી હું આવતી કાલે સહવારના એક લાંબી મુસાફરીએ નીકળનાર છું, માટે હાલતો સુખજ અને સહવારના વેહલી ઉઠી મારે માટે કાંઈ નાસતો તથા થેકુંક બાતપોત તથ્યાર રાખજે, જેથી મારી મુસાફરી કરતાં મને ધીલ નહી થાય.”

રતનને માટે આ કેવી ખુશ ખબર ! તેણીની ખાતી આ વાત સાંભળવાથી ખુશીથી ઉભરાઈ આવી પણ પોતાનો જુસો દાખી તેણીએ પુછ્યું. “બાવાજી, તમે ક્યાં જાઓ છો અને કેટલાક દીવસ રહેશો ?”

“આવતી કાલે હું ચોક્કસ કામના સખળથી મુંબઈ કુચ કરી જઈશ. ત્યાં મને તજદીક અઢીથી ત્રણ મહીના લાગશે તેટલો વખત તું, રસતમની સાથેજ રહેજે. રહેશેની દીકરી ?”

“હા, તેમાં શું છે, પણ તમે આવતી કાલેજ જરૂર જવાના કે ?”

“અલખત; મારે વાસ્તે અધુ તથ્યાર રાખજે. જો હું એકથી દીવસ ત્યાં મોડો પુરુષ તો બધાં જનમનો પસતાવો કરવો પડશે માટે મારે તો જરૂર જવું જોઈએ. અરે પણ હા, આએ કુંવરખાંધ પણ મુંબાઈ જ જવાના છે માટે જો એવણી મારી સાથે આવશે તો કંઈ અડચણ નહીં.”

કેવું સાંકડાં જો કુવર જાંગીરજી સાથે જાય તો રતનનું કેમ! રતન આ જોઈ જરા ગભરાઈ પણ કુંવરે પોતાની ગમેતાની સમય સુચકતા વાપરીને હાજર જવાખ દીધો.

“નહીં જ, મનેતો અહીં આ અરાજન ગામમાં કામ છે. ત્યાં મારા ભાઈનો સભરો રહે છે તેને મહી ત્યાંથી મારી ભોળાઈને લઈને પછી મારે તો મુંબાઈ જવું પડશે, માટે તમે એકલા જ સીધારો, મરે!”

“હા, પણ જો મરજી હોયતો અરાજન સુધીથી આપણે સાથે જઈએ અને વધી મારી ગાડી ખાલી રહેશે એટલે તમારા આવવાથી મને કાંઈથી અડચણ નથી પડવાની.”

વળી પાંડો ગભરાત, પણ કુંવરે હાજર જવાથી વાપડી. “હા જ મરે” તમે કહેવો છો તે ખરું, પણ આંચે રતનખાંધ તમારેથી એખલાં પડીને પેલેજ દીવસે ઝુરસે માટે તેવણી સાથે એક જ દીવસ ગાલીને તથા જરાખર, હાક લઈને જ જવાનો મારો તો વીચાર છે.”

“હીક છે ત્યારે. તમે કહો છો તેથી ખરું કુંવરખાંધ,” જાંગીરજી સમજ્યા. “જો દીકરી; રતન સહવારે સકારી ઉઠી જલદી સર્વ તથ્યારી કરજે.” જાંગીરજીએ પોતાની બેટીના કપાન પર ચુબન કરતાં કહ્યું અને પછી ઓરડો છોડી સુવા

રસતમ આ વાત સાંભળીને અજબ થયો પણ જો કે તે પોતાની આ નાની બાઈને જીવ કરતાં વધારે પ્યારી ગણતો હતો તે છતાં તેના દરેક હુકમને તાબે થવાની તેને ટેવ હોવાથી તે આ વખતેથી કાંઈ બોલી શક્યો નહીં.

તેણી બીજી વખત પોતાના ઝોરડામાં આવી ત્યારે તેણીને કુંવર બેઠેલી અને તહેપાર થયેલી મલી. કુંવર તેણીને જોઈને અજબ થઈ અને બોલી ઉઠી, “રતન તું કેવી કદર બીહામણી દીસે છે ? તુંને કાંઈ થયું છે કે કેમ ?”

“કાંઈથી નહીં, એટલું જ કે જાંગીરજી ગયા છે એટલે હવે આપણને કાંઈથી અડચણ પડશે નહીં અને સુખેથી જીવશું.”

તેઓએ હવે જવાની તહેયારી કરવા માંડી. આસરે દસ વાગાને સુમારે તેઓ રાંદેર તરફ જવા નીકળ્યાં અને ત્યાંથી એક ગાડી ભાડે લઈ પોતાની મુસાફરી મુંબાઈ તરફ ચાલુ કરાધી.

પેલી ખુબસુરત છોકરી તેની સાથે હતી તેથી મેરવાન ધણોજ ખુશી થયો અને જ્યારે ત્યારે પોતાની બેઠનને તેણીનું તેઓ સાથ આવવાનું કારણ પૂછતો, પણ કુંવર તરફનો એક ડોળો કે એક નાંધણો જોવા ચમતો કે તેની પીઠપર પડતી સપાટ તેને તુરંતજ મુગો રાખતી.

*

*

*

એમ કરતાં તેઓ ઠેકાણે ઠેકાણે વીસામો લેતાં એક મહીને દહાડે છોક સાંજના ત્રણ વાગે પરેલ ખાતે કુંવરનાં ઘર આગળ તેઓ આવી પુમાં.

કુંવર ઘરમાં દાખલ થઈ અને દીની દોસાં જોવણ ધણીજ

પડ્યાં. આ ઠોસાં એટલાં તો બેસમજ થઈ ગયાં હતાં કે પોતાની આ દીકરી સમાન બાઈ અને તેના ભાઈને જાણે તેઓએ હંમેશાની માફક સહવારના જઈ સાંજના પાછા આવ્યાં હોય તેમ બેસીને આવકાર દીધો.

રતન પણ અંદર દાખલ થઈ અને બેરામતા ઘરની નીશાની પુછવા લાગી.

પ્યારી બેન રતન, જો મારું સમજ અને તું હાકેલીથી છે માટે આજની રાત વીસામો લે ને હમણાં તો જવાતું માંડી વાલ." કુંવરે કાકલુદી કીધી.

"નહીં, તું મને જવા દે, કુંવર, જો હું નહીં જઈ તો વીચાર વીચારે ઘેરી થઈ જવશ."

બ્યાં વેર હું "જમશેદ બાગની મુલાકાત લઈશ નહીં ત્યાં સુધી મને ખાવા, પીવા, કે સુવા જમશેદ નહીં અને એનથી નહીં પડશે."

"વારું પણ ત્યાં જઈને પાછી અહીંજ આવજો, મને અહીં આવવાની કબુલાત આપી જા."

"કુંવર, વધારે બોંસ ના કર, ફક્ત મને "જમશેદ બાગ" ની નીશાની આપ એટલે પટયું."

કુંવરે તેને "જમશેદ બાગ" ની નીશાની આપી.

"વારું ત્યારે હવે હું તારેથી રૂબરૂ જઈ છું. ક્યારે, ક્યાં, અને કેવી રીતે આપણે હવે ફરીથી એકમેકને જોઈશું તે તો પેલા કરનારનેજ રોજન છે. પણ હું તને મારા ખર્ચા અંતઃકરણથી કહું છું કે મારી ઉપર તારો ધણોજ ઉપકાર થયો છે. હું જીવસ ત્યાં વેર જો હવે પછી હું ખંદગી કરશ

તો તારે નામની દુવા માંગીશ અને હું કમખખત, હીન ભગ, દુખી દુખયણુની હવે પછી ગમે તેવી વસ્તે થાયે, પણ મારી ખરા જીગરની તુંને દુવા છે કે તું, કુંવર, પ્યારી, ખરી, અને મીઠી, પણ કવચેનીની પેઠે મારાં સુખની આડે આવી મારા સુખનું પ્યાલું ઉધું મારનાર બેહન, તું ઘણીજ સુખી થજે અને તારી મેહરબાની તારી જાતની મુજ જેવી કમ ભાગ્ય બેહનપણી પર હમેશ ગખજે."

રતન આટલું બોલી કુંવરને એક છેલ્લી કોટીથી ક્યાં વગર બહાર નીકળી પડી અને દેવાની જેવી પેશો પુલ એક અપાટમાં બોલંગી નજરથી દુર થઈ ગઈ.

અકરણ ૧૪ મું.

બે પરણેતર—સોબો.

હવે આપણે કુંવરને પડતી મેલીને પાછા રતનની સાથેજ "જમશેદ બાગ"નો રસ્તો લઈએ.

જેવી હસ્તી રમતી શીરીન પોતાના પ્રાણ કરતાં પ્યારા ભરથારની સાથ પુણે જવાના હરખથી ઘેલી ગાંડી પોતાના ઓરડામાં જતી હતી તેવીજ ઉંખર પર ઠસ થઈ ઉભી રહી ગઈ.

તેણીની સાંમે, ઓરડાની વચોવચમાં, કાલી અને ધુણથી ભરા એલી સાડીમાં એક ઉંચી કદાવર કદની છોકરી ઉભી હતી. તેણીના ગાલ એકં ડાકણની માફક સાફ કીધા વગરના જેમ તેમ માથાનામાં અધિશ અને અરધા બારાંજીકણી આવેલા હતા, તેણીનો ખુબસુરત ચહેરો દલગીર, દુખી, ઠાક અને

નીરાસાથી લેવાયદે, શીકા અને કદર બીહામણો દીસ્તો હતો. અને તેણીનો આખોમાં પ્યારના જોરસાનો કે મેલાપણીની આગનો આતસ બળતો હતો.

શીરીને આ બધું એક આંખના પલકારામાં જોઇ લીધું અને પોતાનું મોહ ખોલીને તેને આ પ્રમાણે પોતાના ઝોરડામાં તેનીજ જાણ અને રજા વગર દાખલ થવાનું કારણ પુછવા જતી હતી તેટલાં તો સામેથીજ અવાજ આવ્યો.—

“સખર, જ્યાં ઉમાં છો ત્યાં ઉલાં રહેવો. અને એક ખોલ પણ ખોલતાં ના. પેદલાં મને તમારી તરફ બરાબર જોવા દેવો.”

“અરર, બચારી તો કઠી ઘેરી છે, અને પોતાના રખેવા લોના હાથમાંથી છટકી આવીને મારા ઝોરડામાં દાખલ થઇ છે.” શીરીને આ નહીં ધારેલા પરોના તરફ દયાની નજરથી જોઇને કહ્યું,

અંતે રતને—(કારણકે વાંચનાર, એ રતન સીવાય બીજું કાઇ ન હતું) એક ઠી નજર પાછી એક થઇ ત્યારે પુછ્યું. “તમે પરણેલાં છો કે કુંભારાં,”

“હું ધારું છું કે હું બેક કાલતમાં છું.” આપણી શુંદરીએ જરા અચકીને અને ચારમાઇને કહ્યું.

“બેક ! તે કેમ બને ? તમે મુરખ છો, એમ કાંઇ બનતું હશે કે ?”

ગુસ્સાથી રતને પોતાનું મોં ફેરવીને હંડા અવાજથી પાછું પુછ્યું. “તમારું નામ શું ?”

“શીરીનઆઇ બેરામછ”

કાંઈ પણ ભુલ કરતી નહીં હોય અને શીરીનના વીચાર બરાબર જાણ્યા હોય તેમ રતન બોલી—

“ધેત્રી, હું ધેત્રી છું?—નહીં, નાદાન છોકરી, નહીં. હજુર ધેલી થવાનો મારો વખત આવ્યો નથી. હજુર હજુર મને ઘણાંક કામ કરવાના આપી છે. હજુ પરીણામ નીપજવાનું છે. એ માણસના કામ કાજની અને તેની પોતાની મને ખબર કાઢવાની છે. અને તેની હિંમત્યાલો તપાસવાની છે અને એ કામને માટેજ માન હાથપાંતો દરેક જુસો અને મારાં લેખ પર ચતી અસરો મારે દેખાવવી પડે છે. અને મારું બેજુ હજુર પણ પોતાનું કામ દાવડી રીતે કરવાને તક્યાર છે. જે સાંભલ હા, મારાં ઘેલા થવાનું કારણ સમજીને તું અબજ થશે. પણ સાંભલ, તું સાંભલે છે કે?”

“હીનભાગ્ય! કમનશીય નાર, તું જે કહે છે તેનો એક એક ખોલ હું સમજી છું. પણ તું બેસતો ખરી? તું ઘણીજ ઠાકી ગઈ છે.” શીરીને એક ખુરસી આગલ બેસી રતનને બેસવાની ઇસારત કીધી. અને રતન બોલી.

“સગર, શીરીનજાઈ, સજુર મને એક વાત તુંને કહવી છે માટે ધ્યાન ધરીને સાંભલ.”

શીરીને બેઠી અને રતને પોતાના હાથોથી અદ્ય વાલીને પોતાની વારતા ચાલુ કીધી,

એ સાંભલ, શીરીનજાઈ દીનશાજી ખાનગાહાદુર-કારજ કે બેરામજી દાદાભાઈ મોટા શેઠના નામ સાથે જોડાવાને તું કાંઈજી હક નથી—તું હવે દુક વખતમાંજ જાણશે કે જે કમખખત નાર તારી સામે ઉભી છે તેનું નામ તું તારા નામ

સાથે જોડે છે તેના નામનો દાવો કરેછે તે ઝોરત દેવાની કે જુઠી છે. દેવાની ઝોરતો યાતો એક બાબદ પરથી ખીજ પર અને ખીજ પરથી ત્રીજ પર એમ ભગતી કરેછે કે યાતો તેજ વાતને કઢંગી રીતે વજગી રહે છે. અને જુઠી ઝોરતો પોતાની વાતના મજબુત પુરાવાઓ લાવવાને મારી સોગંદો ખાય છે. તું સાંભલે છે કે ?

“જોલેજોલ” શીરીન બોલી ઉઠી. તેણીની ઉપર આ ઉપલા બોલવાથી ઘણીજ દુઃખદાએક અશર થઇ હતી.

“શીરીનબાઇ દીનશાજી, જો સાંભલ, સપટેમખર મહીનામાં તોફાન થવાના સખખચ બેરામજી મને પોતાના છેલ્લા ધાહાથી હેરાન થતો જંગલમાં જુલો પડેલો કાંઈ આશરો સોધતો મળ્યો. હું તેને મારા બાપના ઘરમાં લઇ ગઈ અને ત્યાં તેને ઉતારો આપ્યો, અને તેની સારવાર કરીને તેને તંદરોસ્ત કીધો.—”

“ચાલ ચલાવ પછી ઉઠી શું કરવા રહેછે ?” શીરીન ઉજડી કુણી જેવી થઇને તેજલપર અડીંગીને બેસતાં બોલી.

“જીવાન ઝોરત, ત્યાર પછી અમો લોકો એકમેકના પ્યાર માં પડ્યાં—નહીં કે તારી મારી ફરજનાં મારમાં—પણ ફરજથી અલગ, ખરા, ખાલેસ પ્યારમાં પડ્યાં. અમારા લોકોની નજર પેહેલાંજ એક થતાં અમારામાં પ્યારની ચીંમરી સલગી. તે ચીંમરીમાંથી બહતું સલગ્યું અને તેમાંથી એક મોટી આગ સલગી ઉઠી, જે આગે અમારા વચેની દરેક વાંધા લેવા જેવી ચીજોનો ખાલીને નાશ કીધો. છ અથવાડ્યાં આ પ્રમાણે જલતા અંગારની તાવમાં ગયા અને તેટલા વખતના અરસામાં

તું, તારી સાસુ, તારું ધર, અને તારા તરફની સર્વ ફરજો, આ દુનીઆનાં વીચાર અને આવતી દુનીઆનું સુખ તે સર્વ તે મારે માટે છુટી થયો. અને હું!—હું તો મને આ દુનીઆમાં સવંધી સુખી અને પેલી જેહાનના ફરેસ્તાઓથી સરસ સમજવા લાગી.”

“મારા બાપ ! ઓ ખોદા ! પણ છોકરી તું કાંઈ તેની સાથે પરણી તો નથીની ? બાકની મારી શીરીન ખોલી ઉઠી.

રતને ધીકકારથી હસીને જવાબ આપ્યો.—

“હું પરણી ચુકી છું. અમો લોકો સંદેર જઈને છુંખ્યાં લગત ત્યાંના રખેવાલની શાખશી શાય કરી આવ્યા હતાં. તું આ વીતી ઓલખે છે ?” રતને પેલી રૂપેરી વીટી પોતાને આંગણેથી ઢાલીને શીરીનની નજર સામે મુકી અને શીરીને તે તે પોતાના મામાં ખેરામના બાપની તરીકે ઓલખી. “અને જો તુંને વધારે સાબેતી જોઈતી હોય તો આ કાગળ જો એજે અહીં આવ્યા પછી મારી ઉપર લખ્યું હતું તે વાંચ.” એમ કહીને પેલાં તુટેલા જાગરની સાંભલતાર નારીના હાથમાં એક કાગળ મુક્યું.

શીરીને તે કાગળ જોયું અને ખેરામના હાથ દસકત ઓલખ્યા અને હવે જોઈને આ વાતનો બાર ઉચકી નહી શકતી હોય તેમ પોતાની તેજસ આંગણથી ખસી જઈને એક કાગળ પર બેસી ગઈ.

“હા. આગલ ચલાવ, આગલ ચલાવ.” એટલું બોલવાનેજ તેણીની જગ્યા ઉપડી ચકી.

“થોડા દિવસ નીકલી ગયા. અમેને અમારા પ્યારના

ખાનાંપરથી એકદમ ઉઠાડવામાં આવ્યા. તેની ઉપર તેની માએના આભરી પડવાના સમાચાર આવ્યા. તેણે મોંટી દલ-ગીરી જાહેર કરીને, ઘણાજ પ્યાર ભર્યા સખુનોથી, હમેશ સુધીની સત્યતાના વચનો આપીને, અને ઘણાજ હડહડતો કસમો ખાધને મારી રજા લીધી અને મારેથી છુટા પડ્યો. થોડો વખત પછી તેણે પેહલું કાગળ મારી ઉપર આવ્યું તે કાગળ મેં તમોને આપ્યું. એ તું આખું વાંચ અને સર્વ વાતોથી માહિતમાર થા."

"નહીં, નહીં. મારેથી એ વાંચી શકાશે નહીં. એ કાંઈ મારે માટે લખેલું નથી" શીરીને તદ્દન દુખથી નીરાશ થઈ જઈને જવાળાં આપ્યો અને રતને તેની તરફ હવે દયાથી જોયું.

"હજુર તુને કાંઈ કેહેવું છે?"

"હા, મેં એ કાગલનો જવાળાં વાલ્યો. પણ મને ખીણું કાગળ મળ્યું નહીં. મેં તેની આશાથી વાટ જોઈ પણ કાંઈ કાગળ મલે નહીં. શકમંદ થઈનેથી વાર જોઈ પણ નહીં. અંતે જ્યારે ધીલતું કારણ જાણવાનો વીચાર કરી કામજા લખવાનો ફેરાવ કીધો તેટલાં તેના નહીં પારેલાં સમાચાર મળ્યા. એક જુવાન છોકરી કુંવરબાઈ નામની તેને તું આલખે છે?"

"હા હું આલખું છું."

"તેણી અમારે ત્યાં એક રાતે પોતાના નાના બાઈ મેરવાન સાથે બાવી પુગી અને એક રાતનો વીસામો માંગ્યો. મેં તેને ઉતારો આપ્યો. અમારી વાતચીતમાં તેણીએ અને

કહ્યું કે તેણી મુ'ખમાં પરેલ ખાતે “જમશેદયાગ” નજદીકમાં ખેરામજી દાદાભાઈના ઘરની પાસેજ રહેતી હતી. અને આ જવાન મુ'ખમાં સવ'થી ખુબસુરત એક નાર સાથે પરણેલો હતો.”

શીરીને હાથમાં એવી તો આસ્તેથી લાગે મારી કે તે રતન વટીક સાંભળી શકી નહીં અને પોતાની વારતા આગલ ચલાવી—

“ખાનુ, હું તે વખતની મારી પરોણામનતી ફરંગે લુકી ગઈ. હું પોતે મારો નાનુંક પંથ વીસરી ગઈ. મારા ગભરાતા જોશાઓમાં ખીંછી સવે' ચાંને વીસરી ગઈ. મેં એક વાંધણતી માફક તે છોકરીપર કુદકો માર્યો. તેણી જુહું ખોલતી હતી એવું હું સમજી. મારા મનમાં આગ્યું કે અમે બે પ્યારાંઓ વચ્ચે અનખનાવ ખનાવવાને માટે તેણીને કોઈએ લાંચ આપીને મોકલી હતી. મેં તેણીને ખરેખર ખોલવાને નહીં તો મારે હાથે મરવાતું કહ્યું. અને મેં તેણીને એટલી તો થોડી અને ધંધણાવી કે અંતે હું ઠાકી ગઈ અને તેણીને છોડી દીધી. તે વખતે તેણી મારી ઉપર જરૂર કીનો ક્ષેને પણ તેણી જાણતી હતી કે તેણી જે ખોલો ખોલી હતી તેથીજ મને પુરતી શીક્ષા થઈ હતી એટલે મને તેણીએ માફ કીધું. મેં તેણીની વાત તોપણ માની નહીં, અને અહીંયા આવવાનો કસદ કીધો. હું આવી અને હાથમાં તારી સામે ઉભી છું.”

શીરીન જાણે ઓએ રડી પડશે અને તેણીની છાતી ફાટી જશે એવા ખોલોમાં ખોલી ઉઠી. “હા. હજુર પણ કંઈ કેવું છે? ખોલ ખોલે જલદી ખોલ.”

“હા શીરીનઆઈ હા. મેં તુને તું કે જે તેનું નામ તારા સાથે જોડે છે—નેને કહ્યું કે હું તેની પરણેતર છું. મારાં નેની સાયનાં લગન એક દસ્તુરને ફાયતા એ માયાપની મર—હુથી પણ એસમજ પાલ અવસ્થામાંથી થયલાં લગનના કરતાં વધારે મજબુત ગાંઠથી બંધાયેલા છે. અમારા લગન એક—મેકના પ્યારના ગાંઠથી બંધાયેલાં અને એકમેકની સમજથી લેવાયેલા ખોવાના પેદા કીધેલા આતસની અને તેના આડત્યા એક મોખેદ સનમુના કસમેના ગાંઠથી બંધાયેલા છે. હું તેની પરણેલી ઓરત છું.” અને તેનાંથી મને રહેલા હમેશની માવતર છું.”

“મારી તું દાદ મે, ઓ દયાલુ કીરતાર, તું મારી દાદલે, હું આ શું સાબલું છું!” શીરીને પોતાના કાચપરથી તદન દુઃખથી અમમુઘ થઇને પડી જતાં અફશોશ કરવા માંડ્યો.

રતન તેણીની તરફ જોમ એક શતરૂ પોતાના ખીજા શતરૂને પોતાની સાંનલે મરીમા પડેલા જોય અને ખુશી થાએ તેમ જોવા લાગી.

“હા મને આવાં દુઃખને માટે શું કામ જનમ આપ્યો હશે?” પછું શીરીને રડતાં કહ્યું.

અને જ્યારે તેણી આ પ્રમાણે દુઃખની મારેલી ભોંયપર ફસડાઇ પડી હતી ત્યારે ચાલમાં કાઢના આવવાનો અવાજ સંભલાયો ત્યારે રતને શીરીન આગળ જઇ વાંકી વલીને બીમેથી કહ્યું—

“કાણ આવે છે?”

શીરીન પોતાના પગભર થઇ અને પોતાના ખોરાયેલા

બાળો સરખા કરીને ધુજતા પગે અને રડતી આંખોએ પ્યાન હાથને સાંભર્યું.

કોઇએ આવીને પ્યારણું ઠોક્યું.

“એ કાણુ છે?” શીરીને ધીમે રહીને પ્યારણું આગલ જમીને પુછ્યું.”

“એતો દોલત છે બાપ, ખીરામજી શીઠ કેચકે મારી તમ્યાર ઉભાય વાસતે તું ફરવા આવીય, વખત થઇ ગીઆ.” દોલતતો બહાર હતી તેને જવાબ દેવા વમર અને ધજાબ દુઃખી હાથાંએ શીરીન પ્યારણું આગળથી પાછી આવી એક ઘેલી ઓરતની માફક હાંધી તહી—ઓરડામાં ફરવા લાગી અને બોલવા લાગી.—

“હવે હું શું કરું? ઓ બોદા, હું શું કરું” પ્યારણું પર જરા વધારે જોસમાં તકોરા પડ્યા અને દોલતે છુમ પાડી—

“હું શીઠને શું કેહેય બાપ.”

આ બુમથી શીરીનની શુધ ઠેકાણે આવી. શીડો, ધુજતી અને ધબરાએલી તેણી પાછી દરવાજા તરફ દોડી.

“તેને કેહે—નેને કેહકે મને માફ કરે. હું આજે સીકે છું અને મારેથી તેવણની સાથે આવવાને બનશે નહીં. જા.” શીરીને પાછું ફરતાં કહ્યું. અને બબડી. “હવે ફરીથી કદી પણ મારેથી તેની સાથે ફરવા જવાને બનશે નહીં. અને હું જમણ પણુ નહીં.”

દોલતના પગલાં દાદરપરથી નીચે ઉતરતાં સંબલાયાં.

“પરે બોદા, મને શું કરવા આ દુઃખમાં જીવડાવે છે?”

આ કમઅકલ પાપ, શું કરવા તેં મને આ દુઃખમાં નાખી
છે ? યા રેહેમતવંત કીરતાર, મને આદુખમાંથી છોડવ નહીતો
હું મરી જઈશ." શીરીન રડતી રડતી હાંધી તહીં ફરતી બોલી.

રતને તેણીના આ દુખપર વમર દયાએ બોલા કીધું :

થોડો વાર રેહીને કાંઈ મરદનાં બારી પગળાં ચરમર
કરતાં ખુટના અવાજ સાથે તેના ચોરડા તરફ આવતાં જણાવાં
તે સાંભલવા ધનનેજારીથી ઉભી રેહી.

પગળાં પારણાં આમળ આવીને અતકયાં, અને એક
તીક્ષ્ણ જીભ તકારી પારણાં ઉપર પડી.

શીરીને ધારતીથી અધમુઘ થઇને રતન તરફ જોયું.

આ વખતે રતનના ચેહેરાપર અજબ ફરફાર થયા હતા.
તેણી શીઘ્ર શરવની માફક, ડોક લાંબી કરીને ઉભી હતી.
તેણીને ચેહેરા તરફ શીઘ્ર પડી મથે હતો. અને હોઠ એટલાંતો
જોસમાં પાસેલા હતા કે એક લોહીતું તીવ્ર પણ તેના ઉપર
દેખાતું ન હતું. તેણીની આંખો આંતસ માફક ચમકતી હતી.
તેણીના ચેહેરાપર અજબબી, અદેખાઈ, શક, ધીકાર, અને કપટ
દેખાઈ આવતાં હતાં.

શીરીન આ જોઈને ધ્રુજી.

પેલી તકારી પાછી પડી અને બેરોમજીએ મીઠા પ્યારના
સખુનોમાં શીરીનને તેડી,—

“શીરીન ! શીરીન !”

રતન, જોને ચેહેરા આ એક વખતનો પ્યારો સા
પાછો સાંભલવાથી અધીરો પડી ગયો હતો. તેની તરફ કરીને

“એટલા વોરમાં નહીં, મારે તુને કાંઈ અગત્યું કેલુંછે.”

“ત્યારે જલદી બોલ, મને વખત થાય છે.”

સાંબલ ત્યારે, જે પ્રમાણે તારી વાત ધ્યાન દેતે, મેં સાંબલી તેજ પ્રમાણે હું ઘાડું છું કે મારી વાત પણ મુઠે મોંઢે સાંબલશે.

હું હાથમાં પીળાં કાંઠળી કામને માટે ઉભી નથી, રતને તનકાથી જવાબ પાલ્યો.

“ત્યારે પેહેલાં તો તું બેરામજીનો કાંઠળી ધણો વાંક નાં કાઢતી.” અરે, શીરીને ધાસ્તીથી ઘુછીને કહ્યું, “જ્યારે તે પેલાં બારણાં પછવાડે ઉભો મહીને મારી સાથે વાત કરતો હતો અને તું તેની તરફ જોતી હતી ત્યારે તારી આંખોમાં ખુની લોહી દોડતું હતું?”

ખુન, નહીં કહી નહીં, કાંઠળી દુઃખ અને ધણું કરીને મારા જેવા દુઃખને માટે ખુન તો એક હલકો, નીરાધાર, હસવા બાંએક કીનો છે.”

“હમણાંથી તોહારી આંખોમાં ખુન છે, અને નહીં તો ખુન ફરતાંથી કાંઈ બદતર મતલબ તારી નજરોમાં છે.” શીરીન ગલરાએલી જેવી બોલી.

રતન કમકમાત ઉપજાવે એવી રીતે હસી.

શીરીન મકમપણે બોલી, “એમ ના કરતી એમ ના

કીધું છે. પણ જે પ્રમાણે તું ધારે છે એટલું મોટું તે નથી. તું પોતેખી જ્યારે બધું જાણશે ત્યારે તારી ખાતરી થશે."

"છોકરી, તેણે જે પાપ કીધાં છે તે અને મેં જે દુષ્કર્મ અમ્યું છે તે જાણવાની અને ખબર રાખવાની તું કેમ હીમત કરે છે?" રતને ગમગાતની માફક જુમ પાડી.

"અરરર, મુગી રહ. આસ્તે-ખેલ, થંડી પડ, મારું સાંજે જ્યારે તું બધું જાણશે ત્યારે તું પણ તેને વીશે ઘણી કુર નહીં થશે."

રતને પોતાનું માથું ઘણું જ ધીકકારથી ધુનોવ્યું.

શારીને આગલ ચલાવ્યું.

જેટલી હું તેટલોજ ખેરામજા દાદાબાઈ તેના બાલવરમામાં થયેલાં લગનને માટે જવાબદાર છીએ નહીં. તે લગન હમારાં માઆપોએ જ્યારે હમો એ વાત સમજવાને અને તેની સામે વાંધો લેવાને સમજ વગરના હતાં ત્યારે કીધાં હતાં. એ પછી તરતજ હમોને છુટાં પાડવામાં આવ્યાં. અને હમો એજ પ્રમાણે જુદાંજ દિશરયાં તે અરસામાં બેસક તે તો પોતાની નાહની એરત જેની સાથે તેનાં આવાં કદંગા લગન કર્યાં હતાં તેનો ચેહેરો પણ વીસરી ગયો.

"અને તેજ પ્રમાણે તું પણ તેને વીસરી ગઈ કે" રતને મશકરીમાં પુછ્યું.

"નહી. હું તેની માતા સાથે રહી અને તેથી હું તેને કેના રીતે વીસરી શકું?"

અને જોયા વગર રતન, પછી તે તુને ઘણાજ બારીક વખતે મળ્યો.

તું ખુબસુરત હોવાથી તે તારીપર આશક પડ્યો, અને પાંચ વરસની વાત પર થયલાં એ નાદાન છોકરાઓના લગન હકવાજખી નહીં ગણીને તે તારી સાથે પરણ્યો. એમાં તેણે એવું તે શું મોટું પાપ કર્યું; ખરું કેની રતન !”

પેલી જંગલી નાર કાંઈ પણ બોલી નહીં. પણ પોતાની આ ખુબસુરત સોખને તીકી તીકીને જોવાં લાંગી.

“અને એ પ્રમાણે, રતન, તું તેની ખરી પરણેતર ગણાએ મારી માફક માત્ર નામનીજ તું તેની ઝોરત નથી.”

“તું એ કબુલ કરે છે? રતને અજાયબીથી ખુબ પાડી.

“જે વાત મને ખરી લાગે તે કબુલ કરવામાં મને કાંઈ અડચણ નથી.”

“તું-તું એક હજારમાં એકજ રતન છે.” રતને અભાગે-બીથી ચીકાર છંદને કહ્યું.

પણ તેણીનું આ બોલવાનું સાંભળ્યા વગર શીરીન બોલ્યા નહીં. “અફસોસ કે હું તેના ઘર આવ્યા પછીની તેમની અજાયબાલ ચક્ષુ પુરતી રીતે સમજ પાડી શકતી નથી.”

ફરીથી રતનનો એહરો કાલો માર્યો.

“તોપણ” શીરીને ચલાવ્યું. “ત્રણે તને જે આટલું બધું દુખ દીધું છે તેનો થોડોખી ખંચાવ થઇ શકશે. તે હયાં પોતાની માએના શીક પડવાના સમાચાર સાંભળીને આવ્યો. જે છોકરી તેને ગણે પાંચ વરસની વાતપર ઓરવવામાં આવી હતી તેને તે પોતાની ઝોરત તરીકે ગણસે એવું બધા જણ તેને માટે માનતાં હતાં. તેનામાં પોતાના છેલ્લાં લગન જાહેર કરીને

પોતાનાં દોસ્તોનાં હોલ દુખાવવાને અને પોતાની આગરની માતા અત્યાર સુધી મનેજ પોતાની વહુ ગણતી હતી તેમને દુખી કરવાની તેનામાં હીંમત ન હતી.”

“પછી ?”

“અને તેથી જે ધણાક દાદાયા ને બુદ્ધા શખશો કરને તેમ તેણે કીધું—તે વખતપર આધાર રાખીને બેઠો અને પોતાની ખરી હાલત જણાવવાને સરસ તક જોવા લાગ્યો.”—અહીયાં શીરીને પોતાનું માથું છાતીપર જુકાવી દબને એટલો વાર નો મુગી બેઠી કે રતને અંતે કંટાલી જમ્મને કંઠ્યું.

“પછી, પછી, પછી શું થયું.”

“તે મને આહતો નથી, અને તે મને આહાશે એવું વીચારવાને તક પણ નથી આપી. તેણે મને એક બહેન તરીકે આજ સુધી ગણ્યા કીધી છે.”

“હાઆ!” રતને મક્કાધને મશકરી કીધી.

પણ હું તુંને કસમ ખાધને કહું છું કે તેણે મને નથીજ આહી.” શીરીને હઠ લીધી, “અને હવે રતન, મારે તમો બેઠ જણુને અંચાવવા જોઇએ.”

“તમો, શીરીનખાઇ, તમો અંચાવશે?”

“હા, રતન હા. હીમત ધર, અને તારે અને તેને મારે સઉ સાફજ થશે.”

“તમારેથી, ખાનુ શીરીનખાઇ તમારેથી?”

“હા, મારેથીજ, મારીપર વીસવાસ રાખ.”

“તમો મને વચન આપો છો ? મને કહો કે તમો તેને આહાવો છો ?”

“એ એક એવો સવાલ છે જે તને પુછવાનો... અને મને જવાબ દેવાનો કાંઈપણ હક નથી” શીરીને મજબુત ઠેડાવથી જવાબ દીધો.

‘પણ જુવાન બાતું, તું મને અજાણ્યથી ચક્રચુર કરી નામે છે. કારણ કે હું બરાબર જાણું છું કે જેકે મારાં તો લગન ખરાંજ છે, તોપણ નારી લગન પેહેલાં ચંવાથી તારાંજ હકવાંજી’ ગણાય તે શું તું જાણતી નથી ?’

“હા તે બધું હું જાણું છું. હું જાણું છું કે હમોરા તો માત્ર નામનાજ લગન કેહવાયે, તોપણ મોત ચા પાપ શીવાયે બીજું કાંઈ તોડી નહી શકે એવાં છે તે હું જાણું છું.” શીરીને ગંભીર અવાજે કહ્યું.

“અને તો પણ મોને એ માંથી જેકનેથી છોડવ્યાં નહીં અને એ લગન તો તુતાં છે. એટલે એક પાપ થયું. તે પાપ અહેરામે કાઢ્યું અને તારી સાંભે કાઢ્યું. હવે હું તાહારો વીચારે સમજી શીરીનગાઇ, તું... એની સાથે છુટા છેડા કરશે અને તેથી તું એને એના ગાંઠથી છોડાવશે અને તેને પમંદની બધરીને તેને પાછો શોંપશે.”

“શું ! છુટા છેડા કરે ! અને જે મારા જીવ કરતાં પ્યારો તેને હંમેશનો શરમીંદગીના સાગરમાં દુઆઈ ! છટ. છટ, તું હજુર મને એલખતી નથી” શીરીને અબડી.

“શું એ તારો વીચાર નથી ? રનને પુછ્યું.

“નહી. એ વાન મને પસંદ નથી”

“ત્યારે તે શું છે તે મને કહેશો !”

“નહી, હજુર તે પર મને વીચાર કરતો પડશે. હજુર તો તે પર મને પકો લગેસો નથી. માટે મારેયો તે હાંમ તંરતજ તો કહેવાસે નહી. તે અહીંઆજ નજદીકમાં કેડે ઉતારો લીધો છે કે?”

“હું કુંવરબાઈની પરાણી છું.”

“ત્યારે હાલ તો ત્યાંજ પાછી જા. અને તુને આવતી કાલે સહવારના મારી તરફથી કાંઈ સમાચાર મળશે.”

“કીક છે ત્યારે તું જેમ કહે છે તેમ કરીશ. પણ હું હંધ આજે જેમ છુપી આવીછું તેમજ છુપી જવા માગું છું.”

“તું કેમ હમઆં આવી?”

“જ્યારે તમે લોકો નીચે હતાં ત્યારે હું આવી.”

“કીક છે ત્યારે હયાંજ ઉભી રહે અને જ્યારે હમો લોકો ખાવાને માટે વગે સગે ચમ જમએ એટલે તું નીકલી જજે.”

એટલું બોલે છે તેટલાં ખાનું તકયાર થવાની ખબર આવી અને રતન સાથે બીજે દીવસે તેની પર કાગજ લખવાનો વાયદો કરીને શીરીન નીચે ખાવાના ઓરડામાં ગયું.

અકરણુ ૧૫ મું.

આપ લોગ—નાસા નાસ.

માયાના દુઃખવાળી ચતાં દુખ શીવાયે બીજાં કાંઈપણ દુખની ઇલાની કે શીકાસ વગર શીરીન નીચે ઉતરી અને પોતાની ટેમલ પર ખાત્રા બેઠી.

ભીખાપણ બાપ અને બેરામ પણ ચોતાની જગા પર બેઠેલાં હતાં.

“બેરામે કહ્યું કે તારું આજે માથું દુખતું હતું. દીકરી, હમણાં તો સારી કાણી છેની ?” ભીખાપણએ પુછ્યું.

“હમણા કાંઈ ઘણું દુઃખતું નથી.”

શીરીને ચોતાની આંખો ઉચક્યા વગર કહ્યું.

“બેરામ ખુશાલીથી હસીયો અને તેણીની આગલ મવંથી સરસ વાંણીની રકાબી મુકી. પછી મુશાફરીની વાત નીકળી અને તેની ઉંપર જુદા જુદા વીચારો અપાયા. શીરીનને જ્યાં સુધી બોલાવવામાં આવતી નહીં ત્યાં સુધી તે બોલતી નહીં અને જ્યારે બોલતી ત્યારે ઘણું જ જુજ.

“જમી રહ્યા પછી અને ભીખાપણ બાપએ પુછ્યું—

“શીરીન દીકરી તું ખરેખર ઘણી જ શીક માત્રમ પડે છે. હજુર શું તારું માથું દુખે છે !”

“ઘણું નહીં પણ હું ધારું છું કે તમે મને સકાળે સુષ જવાની રજા આપશો.”

“અત્ર્યતાં. મારી દીકરી, નીરાંતની કિંધજ માયાના દુઃખ નું નીવારણ છે હમણાં જ, અને જલદી સુષ જ. બેરામ દીકરા, ખતીલે અને શીરીનને તેના ઝોરડા સુધી મુકી આવ.” ભીખાપણએ બેરામને હુકમ કર્યો.

તે તરતજ ઘણી અગત્યની વાત હોય તેમ ઉઠ્યો અને એક બની લીધી પણ શીરીને નરમાશથી હસીને તે બતી તેના હાથમાંથી પાછી લીધી અને બેઠીની રજા લેઈને મુવા ગય.

પણ જેવી તેણી બહાર નીકલી કે તેણીનું હસવાનું મરી ગયું. અને નીરાશીએ તેણીના ચેહરા પર વાજો કાઢ્યો. તેણીની છાતી ગળ ગળ ઉચ્ચકાતી હતી.—

“અને શું આજે છેલ્લોજ હું એને જોઈશ ? મેં શું તેના ચેહરા પર છેલ્લીજ નજરે આજે ફેંકી ? તેનો સાદ શું આજે છેલ્લોજ શાંભળ્યો ! અને શું એને ફરીથી કદીખી મળીશ નહીં ? કદી નહીં ! કદી નહીં ! હા ! અત્યંત દુઃખ દાયક શબ્દો ! અરે પણ હું શું બોલું છું ! હા. ચપ છગર ચપ, હવે તેને આહાવો, તેને માટે વિલાપ કરવો, તેનો વીચાર વતીક કરવો એ પાપ છે. તે બીજીનો વર છે. અને મારે માથે ખડેલી ભારી ફરજ અદા કરવા હવે મારે જવુંજ જોઈએ. હા, હવે મારે જો કરવું રહ્યું છે તે બધું એકજ બોલમાં સમઘળાય છે. તેને મારે તમવો જોઈએ, જવુંજ જોઈએ.”

તેણી પોતાના ઓરડામાં ગમ્મ, અને વીચાર કરવા લાગી, જે આશીરવાદો તેણીની અને બેરામની ઉપર તેઓના માએ બાપની રાજી ખુશીથી જતાવ્યા હતા તેને કદી કોઈ જુશારી શકે નહીં.

બીજો વીચાર તેણીને છુટા છેડા કરવાનો આવ્યો. તેણી ને ઘણી સેહલાઈથી તેની ઉપર પોતાનેજ તજવાનો, પાપ કરવાનો, બીજા બહારી પરનીયાનો વાંક મુકીને પોતાનો માંક જલદી ઊંચી શકશે.

આ વીચારથી તેણીને માટે હવે ચાર રસ્તા ખુલા મુકાયા. પેહેલે તો તેણીને લાગ્યુંજે તેણી ત્યાંજ રહે અને વખત જો કરે તે ખડ.

ખીન્ને રસતો તો છુટા છેડા કરવાનો હતો.

ત્રીજી તેને સરકારમાં ધસડાવવો કે જ્યો તેને ત્યાં પુરતી સજા મળે અને ચોથું પોતેજ પોતાનો ભોગ આપવો ને તેને ત્યાં થી નાસી જવું, જ્યો તે પોતેજ તેની ઉપર નાહસી જવાનો વાંક મેલીને છુટા છેડા કરે.

આ ચાર રસતા તેને માટે ખુલ્લા હતા. પણ તે એકજ રસતો લેવાને તેણીનું હૃદય તેણીને કહેતું હતું. તેણી એક પક્ષ પણ ઠોપ્પી નહી ને હજી થોડાવાર તેણી ઉંડા વીચારમાં ગરકાવ થઇ, તે તેને માટે પુરતા કારણો શોધી કાઢવા બેઠી.

“તે પાપી નહી પણ હીનભાગ્યનો છે તેણી વીચાર કરવા લાગી.”

મને નાનપણમાં તેની બર્ધરી તરીકે તેને ગલે ઓલવવાનો કાઢને પણ હક ન હતો. આવું અવીચારી કામ તેને કાઢખી રીતે બાંધી શકતે નહી અને તે વાત જ્યારે તે ખીજ સાથે પરણ્યો અને મને પોતાની એક બેન તરીકે ગણી તેથીજ માન્ય પડી આવે છે.

“પણ કમબખ્ત નસીજથી, આ ગાંડ, જે નેકાથી બરેલો નહીં ગણાય તે ખરો હકવાજખી તો ગણાય અને તેને જમ શીવાય કાઢ તોડી શકશે નહી.

“અગરજો આપઘાત કરવો એ પાપ નહીં હોતે તો હું તેને છુટો કરવાને ખુસીયા મારું ખુન કરતે, પણ મારો વખત આવવા સીવાએ મારાથી મરાતું નથી એટલે તેનેથી છુટા છેડા કરીનેજ તેને આ ધીધારવા સાચક અને ના વાજખી માંડથી મોકલો કરવો હીક છે.

“અગરજો હું તેનેથી આ તેના બીજી વારના લગનને માટે છુટા છેડા કરું તો તેને માથે શરમની કાલી તીલી હંમેશની ચોંટેલી રહે, અને તેની માયનુ હમ્મઉં તેથી હંમેશનું દુઃખી થશે.

“માટે એકજ રસનો હવે રહ્યો છે, અને તેથીજ હું તેને છોડવી શકીશ. મારા જવાથીજ તે ખચી શકશે તેથી હું કંઈ જતી રહીશ, અને તેને મુકીને નાસી જવાના વાંક માટે તે મારાથી છુટા છેડા કરશે.

તેથી તેને કાંઈથી શરમ લાગશે નહીં અને જો તેથી હું લોકોની નજરમાં હલકી પડીશ તો તેમાં શું? હવે શું અને ગયું શું. તેમાં મને કાંઈથી ખોટ જવાની નથી. મારું કોઈ સગુવાલું નથી કે તેથી કોઈ મને આંગલી ખતાવશે. હવે હું કંઈથી મારી બાકીની જીંદગી દુખે પાપે પુરી કરીશ અને જો તેટલાં મોતજ આવશે મારી આ જીંદગીનો અંત લાવશે તો કોઈ ખરી વાત—તે પાક પરવર જે સંબંધનો સાહેદ છે તે સીવાય બીજું જાણુશે નહીં.

આ પ્રમાણે શીરીન પોતાના વિચારો ખલાસ કરીને એક કાગળ લેઈ તે પર ખેરામને બધો વીગતવાર ખુલાસો અને છેલ્લી સલામ લખવા બેઠી,

આ લખતાં તેણીને અત્યાર સુધી કોઈપણ કામમાં નહીં ઉપજેલો ધબરાત અને મેહનત ઉત્પન્ન થઈ,

તે કાગળની ઉપર પડતા મોંઠા આંસુએ તેની ઉપર ધણુંક ડાઘ પાડ્યા તેને ત્રણ ત્રણ વખત ફરીથી લખ્યું અને તે લખતાં તેણીએ એટલી તો કાલજી ખતાવી કે—જ્યાંવેર તેણીનામાં

હીમંત હતી ત્યાંવેર—તેણી તેને કોઈ પણ આડો સખ્ત લખી ને કે ઠપકો આપીને તેનું દીલ દુખવવાને રાજી નહીં હતી.

અંતે તે કાગળ પુરું થયું.

આ પછી તેણી પાછી પોતાની ટેબલ પર હાથ ટેકવીને બેઠી અને આ થોડા કલાકના અરસામાં તેણીની જીંદગીના કીરમતનું સુકાન લાંગવાથી કેવા કેવા ફેરફારો થયા. તેણીએ શું કીધું અને કરતી હતી તથા શું કરશે અને હવે પછી જોદા જાણે કેવાંકે દુખો પડશે તે વિષે વિચાર કીધો.

શંકળું શાંત થાએ ત્યાંસુધી તેણી થોબી.

પહેલાં તેણીએ ભીખામજામજાને ઉપર આવીને પોતાના ઝોરડામાં જતાં સાંભળ્યાં.

ખીજે કલાક વહી ગયો અને બેરાંમ ઉપર આવ્યો અને ઘણોજ ધીમેથી તેણીને ઉઠવાની ખીકથી પોતાના ઝોરડાનું ખારણું ઉઘાડીને દાખલ થયો.

હવે ખુદ શાંત થઈ ગયું હતું. તો પણ સાવચેતીને સાફ શીરીન ખીજે એક કલાક થોબી; પછી ઉઠીને એક હલકી જુની સારી પેહડી લીધી, અને ખીજું કાંઈ “પોલકા” કે ગવ નના “બદીયાન” પેરવા સીવાએ નીચે ઉતરી અને ખડકીનાં ખારણા આગલ આવી પોંદોચી.

આ વપરાતાં ધરમાં ખારણાના અડગરાઓએ કાટ ન ખાધો હતો કે મીંજગરાં ચીંચી કરતાં ન હતાં. ધીમે રેહીને તે ખારણું તેણીએ ઉઘાડ્યું, અને જે સુખી ધર તેણી આવા અંધારા વખતમાં એકલી કોઈપણ શાથી વગર અને હંમેશનું છોડી જવાની હતી તેના ઝોટલાની સીડીપર શીરીન ઉભી.

હવે જે બોહોલી દુનીયાની સપાતીયર તેણી એકલી નીરાધાર નીકલવાની હતી તેની ઉપર નજર ફેકી.

તદન કાલુ કીલ્યાન હતુ આકાશપર એક પણ તારો નજરે આવતો ન હતો એટલુ તો અંધાર કે પોતાંતો હાથ લાંબો કરવાથીજ અને થંડી લાગવાથીજ તેણીને ખખર પડી કે બહાર દાર ખુખ પડતો હશે. પવન જુના સુસવાતથી ઝુકતો હતો અને જાણે તેણીને તેણીની હવે પછીની રખડની જીંદગીમાં આવકાર દેવા આવ્યો હોય તેમ આળાદ તેણીના ચહેરાપર ઝુકતો હતો. કેવો થંડો આવકાર !

આ વખતે ઘર માહેલુ મોટુ પણ જુનુ ધડીઆલ વાણું અને અગીઆરની તકોરી પડી.

શીરીન કુદરતી રીતે કમકમી તેણીની જીંદગીમાં તેણી કંઠી પણ આવા પવનમાં આવી વખતે નીકલી નહી હતી આવા નાજુક બદનની અબલાંતે માટે નીકલવાનો આવે કેવો વખત અને કેવી ભયંકર રાત !

પણ તેણીને વિચાર કરવાને એક પણ પુરતી હતી—તેમાં શું ! જુવાનીની આશા અને જીંદગીનું સુખ તેણીના મનસે હવે સદાનું ગયું હતુ એટલે તુટેલા જીગરે જીવીને ઝુરી મરવું અને ભડકી રખડીને કાલ કાલીને મરવું એ બન્ને તેણીને મન સરખા હતા.

તેણી હવે વધારેવાર ખોટી નહી રહી ખારણુ બહારથી અણગુ ઢાંકીને અંધારામાં અને તોફાની પવનમાં અથડાવા તે બહાર નીકલી.

આપણી જીંદગીમાં કોઈ કોઈ વખતે એવા બનાવો બને છે કે જેથી આપણને કોઈ કામ એકાએક જોર જુલમથી અને જીંદગીની દરકાર કર્યા વગર કરવું પડે છે અને તેથી એટલા તો દુઃખ વખતમાં કે જ્યારે તે કામ આપણે પુર કરી રહીએ છીએ ત્યારે અને જ્યારે આપણી જીંદગીનું તખ્ત હંમેશનું બદલાઈ જાય છે ત્યારે તેજ જીંદગી જાણે મોતથી થઈ હોય તેમ એક હાલતમાંથી બીજી હાલતમાં આપણને દેખાય છે.

આ પ્રમાણે શીરીનના બાળમાં પણ યુનું તેણીએ બારણું બંધ કરી દીધું અને પ્યાર ઉઝાસ અને સલામતીથી ભરેલું ઘર છોડીને દુનીયામાં દુખ તોફાન અને અંધારામાં મરવા બહાર પડી અને ત્યાં તેણે શું શું દુખ જોયું !

હવે આપણે કુંવરના ઘર તરફનો રસતો લઈએ અને ત્યાં શું શું બનાવ બન્યા તે જોઈએ,

જે દીવસે માંજના રતન “જમશેદ” બાગ તરફ ગઈ તે દીવસે કુંવરબાઈ પોતાના આગલા ઓરડામાં બેસીને, તેને પાછી આવાની રાફ જોતી હતી.

આખરે રતન આવી પુગી. આવતાનેવાર તે ધણી થાકી ગયેલી હોય તેમ એક ખુરશીપર બેસી ગઈ, કુંવરે તેણીને માટે ભોજન તથા પાણી રાખ્યું હતું અને પોતે પણ સાથે જમી લેવાને રતનનીજ વાટ જોતી હતી. માટે તેણીએ રતનને બાણનાં સુકરાંપર બેસવાને અરજ કરી પણ રતને તે અરજ ના પાડી. કુંવરબાઈએ ધણી આજીજી કરી છતાં જ્યારે રતને જમવાને નાજ પાડી ત્યારે કુંવર એકલીજ જમવા બેઠી.

કુંવર જમી ઉઠી કે રતને થોડોવાર પછી પોતાનો હાથ લાંબો કરી અને કુંવરનો હાથ લઈ તેપર ચુમી કરી બોલી,

કુંવર, મને માફ કરજો કુદરતી રીતેજ મને તારાપર આહા થાએ છે અને તેથીજ તુને મારી એક છુપી વાત કહુ છું,”

“કેહ રતન કેહ, કારણ કે જો હું ભોલા હધ્યાની, દીસુ છુ તોપણ મારીપર જે વિશ્વાસ મેલવામાં આવ્યો હશે તે કદી પણ ભંગ નહી કરીશ.

તે તો મારી ખાતરી છે અને હવે સાંભલ પણ સખર પહેલે। પહેલે આએ વાંચ એમ કહીને રતને પોતાની છાતીમાંથી એક કાગલ કાઢીને તેને વાંચવા આપ્યો.

અરે એ શું કહેવાએ કુંવર તે વાંચવા પછી ખુબ ખાડી ઉઠી.

એ જે છે તે છે. રતને જવાબ આપ્યો.

“એતો—” પોતાની પરોણીના મોઢા તરફ જતાં કુંવર બોલી.

“બેરામજી દાદાભાઈ મોટા શેઠનાનું પોતાની ઓરત રત નમાઈ જાંગીરજી તીરંદાજ પર લખેલું કાગળ છે.” રતને થડે પેટે જવાબ દીધો.

“હા, પણ તેની એક બહરીતો હતી.” કુંવર ગભરાતમાં બોલી ઉઠી.

“તેનો કાંઈખી રીતે બેરામજીએ વીચાર કીધો નહી. તેણે મને વતીક નહી જણાવયું કે એવી નજીવી જેવી ચીજ હન યામાં છે.” રતને કહયું.

“ધણુંજ, ધણુંજ નરસ કામ” કુંવર કંમકમી, કારણ કે તેણીના મનમાં આ વીચારનો કદી આવયોજ નહતો.

“નહી, નરસ જેવું કાંઈ છેજ નહીં. આવી મોટી શરૂથીની ઉપર આટલી બધી વસંતીમાં એવા ગુનેહગાર, દુઃખીઓ અને કીના બાળો વસવાંજ જોઈએ.”

“એ તો ભય ભરેલું છે તેમા વધારો કરનારો બાગ તો હાલતો તારો દેખાવ છે.

“હું ઘણીજ ઠંડી છું.”

“હા ઉકલતા પાણીની કીટલી જેવી જેવું પાણી અંદરને અંદર ઉકલ્યા કરે છે અને જેવું ઢાંકણ ઉધાડ્યું કે વરાલ બહાર નીકલી આવીને આંદમીને દગડે છે.

પણ મેં હાલતો સખુરી અખતયાર કીધી છે.

કેવી સખુરી, સીંહની માફક હાલતો મુંગી પડી રહી છું. કે જ્યો શીકાર તેને મુવેલો જાણીને તેની નજદીક આવે અને પછી તેના ઉપર ઘણી સહેલાઈથી તરાપ મારે છે.

“હા પણ હું તો તેની સાથે માશી બખશનાર છું ની.”

“હા માશી તે વલી કેવી માશી કાંઈ જેવી તેવી તારી માફક એક રીછને જો કાંઈ છેહદેછે તો તે પણ પોતાના શિકારને પકડે છે પણ પછી માફ કરીને તેનો જીવ એકદમ લેવાંને બદલે આસતે આસતે રીખાવી રીખાવી તેને મારી નાખે છે.” કુંવર કમકમીને બોલી ઉઠી.

“તે મારે માટે બરાબર વીચાર્યું છે કુંવર મેં કાંઈ જેવું તેવું દુખ અમયુ નથી અને તે દુખ કાંઈ નાહની જેવી સમયથી વલી નથી રહેવાનું.”

“રતન રતન એમ ના કરતી. તે જમને તો લાએક નોજ છે પણ તું તારો હાથ તેના લોહીમાં ખોળતી ના. કુંવરે મીનતખરી કીધી.

“મારા હાથ તેના લોહીમાં ખોળુ શું? તેને મારી નાખુ શું? મારી આખી જીંદગી ખરબાદ કરવાને માટે અને કુલ મેલવવાને માટે તેને બસ એકજ પલ દુખ દઉં અને એકજ દૃતકે તેની શીક્ષા પુરી કરું. મારી જાતીમાં જે દુખના જતાપા નો ઇંગાર જલે છે તેને માટે તું કેટલું થોડું જાણે છે.

“તો પણ સર્વથી ખરાબ ગુનેહગારને માટે મોત સર્વથી બદતર શીક્ષા છે.” કુંવરે બચકડી જીભે કહયું.

“એમ ખર કે? મોત શું ચીજ છે. હંમેસગીની ઉંઘ અને નીરાંત મને હવે કદીખી ઉંઘ આવશે નહીં કે મારી જાતીમાંથી આ દાળે કદી ભુસારશે? કદી નહીં અને શું તું એમ ધારે છે કે તે કદી પણ નીરાંતે ઉંઘારે કે સુખે ખારે કે કદી પણ વીસરશે.”

“ઠીક હું ખોદાનો ઉપકાર માત્ર છું કે જમ મેં ધાયું હતું તેમ તું દુખની મારી કાંઈ પણ જાણુન કામ કરશે નહીં.”

“અને તોખી હું કહુ છું કે જે દુખ તેણે મને દીધું છે તે દુખને માટે (જેરામજી દાદાબાઈ) પોતાની નેસે નેસની રજોમાં તેના દીલના હાડકે હાડકામાં તેની જીંદગીની દરેક પલોએ કુજશે અને પસ્તાવો કરશે.”

“બેશક જો તું તેના મારગમાં આડી નહીં આવશે તો પણ જ્યારે તે વીચાર કરશે ત્યારે તે પસ્તાવો કરશે. પણ હું ધારું છું કે તું તેને આડે આવશેજ. તું તેની આ નેડી ખુખીતી

વાત શવે' લોકામાં જાહેર કરશે અને તેથી તેને શવે' લોકો તું પી ખાશે. હા ખચીત આવી ઘેરઆંખર તેને મોત કરતાં વધારે બહુતર લાગશે."

"અને શું તું એમ ધારે છે કે હું તેને પ્રજામાં ખુશો કરીશ અને મારૂ દુઃખ અને કમજબતી દુનીયાના લોકોને જાહેર કરીશ ? નહીં, નહીં, નહીં, નહીં," રતને પોતાનું ડોકું ધુનાવીને કહ્યું દુઃખીખી હુંજ થાઉછું અને કીનો પણ હુંજ લાઇશ."

તેઓએ એટલો લાંબો વખતવાર વાત કીધી કે ધડીઆલની તકોરીએ મધરાતનો વખત ચવાની ખચર કીધી.

હજુર તો ધડીઆલની છેત્રી તકોરી પડીને બંધ થઇ નહીં હતી તેટલામાં તે એકા હતા તે કાચની બારીએથી જીલો દોકવાનો અવાજ આવ્યો.

કુંવરે જાણે કોઈ ભુત જોયો હોય તેમ કુદીને ઉભી થઇ.

પણ રતને તે થોકનારનો કુમરાયલો એકરો આલખ્યો અને તરતજ બારી આગલ ગઇ.

બારી બહારથી ઉઘડી અને એક તાવલી ચીડી અંદર ફેંકીને તે આકાર નાશુદ થઇ ગયો.

"એ શું છે ? કુંવરે ખીકની મારી જુમ પાડી.

"તું નહીં જાણતી ?"

"મને કેમ ખચર પડે, મને તો શીરીનખાઇના ભુત જેવું કોઈ લાગ્યું પણ હું નહીં ધારતી કે તે હોય."

"અલગત તે શીરીનખાઇ પોતેજ હતી."

“શીરીનખાંધ પોતે આવી તોફાની રાતે મધરાતની વખતે બહાર ! તેણી અંદર કેમ નહીં આવી. તેણીની સાથે કાણ હતું ? કુંવર ઢાંકતી ઢાંકતી દરવાજા તરફ દોડતી બોલી અને તે ઉઘાડ્યો,

“ઓહ તદન અંધાર ધોર છે અને પવન બી ખુબ પુકે છે તેણી ઘેલી—ઘેલી થઇ હતી આવી વખતે બહાર નીકળી તેણીની સાથે કાણ આવ્યું હશે ! તેણી કેવીરીતે આવી અને તેની શું સંદેશો લાવી હશે. હવે પાછી તેણીએ આજ રાતના તો ધર જવું જ નહીં જોઇએ. શીરીનખાંધ શીરીનખાંધ શીરીનખાંધ કુંવર ભુમ પાડતી બહાર દોડી.

“તેણીનો ઓલો કે સાદખી સંબળાતો નથી કે નથી કાંઈ ગાડીનો અખડાંટ આવતો. જો તેણી પોતેજ આવી હોય તો પાછી ગઇ છે પણ હું ધારેય કે કાંઈ અમથો ઓલો હશે કુંવરે પાછી આવીને કહ્યું.

“અરે પણ તેને વાસ્તે એટલી કાલજી શાની જો ! હોશે તેણીની સાથે કાંઈખી માણસ આવ્યું તો હશે અને વખતને માટે પુછે તો હા, મધરાતનો વખત તો થયો છે, પણ તેમાં શું “મોટા ધર ઓર જીતકા દર” તે પ્રમાણે મોટા લોકોના ધરના જીવાનીયાઓના વીચારો કાંઈ ઓર તરેહના હોય.” રતને મશકરીમાં કહ્યું.

“હું ધારું છું કે બધું બરાબર પાર ઉતરે તો ઠીક.” કુંવરે પોતાની મરજી વીરધ જાણી કાંઈ ધરખાર વગરના નીરાધારને બહાર રાખીને બારણું ઢાંકતી હોય તેમ આસતે ધાંક્યું.

“અને નહીં ઉતરે તો તારામાનો કાંઈ ખરાબર ઉતરવાની શકતી નથી.” રતન બોલી.

“પણ તેણી બારીએથી શું અંદર નાખી ગઈ !”

“એ તો મારે માટે એક ચીઠી હતી તું વાંચતો ખરી.” રતને એક મગલની કાપલી આપતાં કહ્યું.”

કુંવરે તે લીધી અને ખત્તી આગત્ર જઈને વાંચી:—

“વખત પ્રમાણે મેં સર્વે ઠીકજ કયું છે. તારા જંગલ વાસી ઘરે પાછી જા. અને શું અંત આવે છે તે જો. સર્વે સાફજ થશે.” શી. દી.

“શી. દી. ” કુંવરે આંખો ઉંચી કરીને પુછ્યું.

“શીરીનઆઇ દીનશાજી. હવે તારી ખાતરી થઇ કે આ નાદાન પરણેતર વતીક મારો હક તેની ઉપર વધારે હાવાને લીધે પોતાના હક અને સાથે તેનું નામ તજી દીએ છે.”

“તે તો હંમેશનીજ ફરેસ્તાઈ ખસલતની છે. પણ તું ! તું શું કરશે ?”—

“તેણીના કહેવા પ્રમાણે કરીશ. જે કામને માટે બેરામજી દાદાબાઈની ખરી હાલતની તપાસ માટે—હું આવી હતી તે ખલાસ થયું છે. હવે તો હું પાછી જઈને મારા વાહાલા પીતાને મક્કીશ અને—શું અંત આવે છે તે જોઇશ.” તેણીએ મોટેથી હસીને કહ્યું.

“રતન ઠંડી થા, બ્યારે આ ફરેસ્તો એમજ કહે છે તો સર્વે સાફજ થશે હું ધારૂં કે ખીચારી બંધ ગાડીમાંજ આવી હશે !” વળી કુંવરે ફરક કીધી.

એ પરણેતરેતો પ્યાર

“અલખત તે જીવાન બાનુએ પોતાની સંભાલતો પોતેજ લીધી હશે.”

“હાઆ ! રતન તું કેવા કશર અવાજે બોલે છે ! પણ જો તું હંડી નહી પડે તો ખાદા ખાતર સુવાં જા. તું ઘણીજ યાદી ગએલી છે, અને છેક મધરાત વીટી ગઇ છે.

“જમે તે હોય પણ હું તુને હવે વધારે વાર જોટી નહ કરીશ કુંવર ! વારતે ચાલ મને જસ પડી રહેવાની જગા બતકાવ, અને તું સુવા જા.

“ચાલ ત્યારે આપણે અહીંયાં નીચેજ સુઈશું કારણ કે ત્યાં વધારે ખીજાણા છે.” કુંવરે પેલા ઓરડામાંથી બાહાર નીકળીને એક સામેનો ઓરડો જેમાં નાખલાં પણ સાફ ખીજાના એક બે પેટીઓ, એક જીની ખખ ખુરસી હતી તેમાં જતાં ફર્યું.

“હું ચેલી ઘોલકીપર સુવું છું માટે જો તુને કાંઈખી જોઈએ તો મને ઉઠાડજે.” એમ કહી કુંવર પોતાના ખીજાના પર પડી.

તે રાતે રતનને ઉંઘ આવી હતી કે ? ને કુંવર સૂતી હતી કે ? શીરીને આરામ કીધો હતો કે ?

તહીં દોડવા લાગ્યા ત્યારે પણ તે ચાર કાંઈ નરમ નહી પડ્યો હતો.

સહવારનાં ઘરમાંના સઘળાં માણસો ઉઠ્યા પછી લાંબો વખત સુધી શીરીન કોઈની નજરે નહી પડવાથી તેણીને માટે આખા ઘરમાં શોધ ખોળ ચાલી. તેઓ શીરીનના ઓરડામાં બરાબર તપાસ કરતાં હતાં તેટલામાં બેરામની નજરે પેલી વચમાંની તેબલ પર પડેલું કાગળ જણાયું. તેણે તે તરતજ ઉચકી લીધું. તેણીના હાથેજ તે તેને નામનું લખેલું હતું તે ઉખેડ્યું અને પહેલી થોડી લીટીઓ વાંચી ગયો અને પછી તદ્દન શીકો પડી જઈ પેલું કાગળ પોતાના હાથમાં દાખીને પોતાની માથને કહ્યું.

“માએજ મહેરબાની કરી આએ લોકોને અહીંથી બહાર કાઢો અને તમે પણ તમારા ઓરડામાં બેસો હું ત્યાં આવું છું.

“પણ પેલું કાગળ બેરામ” લીખાઈજ એ અધીરાઈથી પુછ્યું “એ તો મારી પરજ લખેલું છે એમા એણીનું શુમ થવાનું કારણ દરશાવેલું છે મારે એકલાનેજ વાંચવું લાજમ છે બેરામે જવાબ આપ્યો.

“પણ તારી શીરીન, તેણીનું શું થયું?”

“હું આશા રાખુ છું કે તદ્દન સહીં સક્ષાત છે, ધ્યારાં માતાજી મને એક પણ આ કાગળ વાંચીને વીચારવા દેવો પછી હું તમો આગળ આવું છું.

અબજોખી અને ચીંતાથી ચકચુર બની બધા લોકોને ઓરડા-માંથી બહાર કાઢી લીખાઈજ પોતાના બેટાને એકલો મુકી ગઈ.

તે એક ખુશી પર તેમણે નજદીક પકડ્યો. પેલું કાગળ લીધું તેને સાફ સરખું કરીને વાંચવા લાગ્યો. આ વખતે તેણે તે ધ્યાનથી અને પેહલેથી છેલ્લે સુધી વાંચ્યું.

તેમાં તેણીએ લખ્યું હતું કે જેરામનું સુખ તેજ તેણીને મનસે પોતાની જાંઘીનું સુખ હતું અને જો આટલા વરસ સુધી તેણી અનખણુ પણે તેના આ સુખમાં આડે આવી હતી તો તે તેણે માફ કરવું. જે બહુ ઇચ્છનારા પણે મુલાવો આપેલા માગ્યોએ તેને એક નાલાયક ધીકારવા જોગ ગાંઠથી બાંધ્યો હતો, તેઓને હવે કદુઆ નહીં દેવાને તેણીએ અરજ કીધી હતી. તેણીએ લખ્યું કે હવેથી જનમ સુધી તેનેથી છુટું રહેવા નીજ મતલબથી તેને મુકા ગઈ હતી કે જ્યાં તે તેણીથી કાયદાસર દરેક બંધનથી છુટો થાય અને પોતાની હંમેશની ફરેનાઈ ખસલતથી તેણીએ લીખાઈ જીને ફટલાક પ્યારથી ખરેલા દીલાસાઓ લખીને અને તેને માટે ફટલાક સારી દુવાઓ ચાલી ને પોતાનો રૂકા ખતમ કીધો હતો અને નીચે તેની હંમેશની દુવાની આહનાર બતરીજ શીરીનઆઈ દીનશાજીને નામની સહી કીધી હતી.

જેરામને તેણીનાં કાગલ પરથી કાઢી ખીજી બનાવથી એવું વીચારવાનું કારણ હતું કે તેણી રતન વીશે કાંઈ પણ જાણતી હતી, પણ તેણે તેની તમ્ક અત્યાર સુધી પરનેતરને જાણે તેના કરનાં જે હિલતી વરતણુક ચલાવી હતી તેથી તેણી દુઃખી થઈ હશે એવો વીચાર કીધો. તેણે જે પાપ કીધું હતું તેને માટે હવે કદુવા આગવા લાગ્યો અને જે કરતુકથી તે તેણીથી છુટો પડ્યો હતો તેને માટે લાએ અફસોસ કરવા લાગ્યો.

જો અત્યાર સુધી તે તેણી તરફના પોતાના પ્યારના જોર મક્કમપણા અને ફરજને માટે શકમંદ હતો તો આ પલ્લી તેને જણાયું કે તેણીને પોતાના જીવનના ઉંડાંશુમાંથી આહતો હતો.

હવે તેણીને શોધી કાઢીને તે તેણીને જીવ કરતાં વધારે પ્યારી છે તે દેખાડવાનો તેણે ઠેરાવ કીધો. પણ તેણીની શોધ તે ક્યાં ચલાવવી? તેણીએ આ તોફાની રાત ક્યાં પસાર કીધી અને હાલ તેણી ક્યાં હશે? કદ જગ્યાએ તેણે પહોંચી પુછપરછ કરવી જોઈએ?

દેખાઇતું હતું કે ધરના અને આમપાસના શોધો તેણી વીશે કશુંએ જાણતાં નહીં હતાં.

કુંવરના ઘર સીંચાય તેને બીજી દ્રાઘ પણ જગા એવી માલમ નહી હતી કે જ્યાં તણી થોડો વખત પોતાનો ઉતારો કરે હવે ત્યાં જવાને તેણે ઠેરાવ કીધો. તે ઉઠ્યો અને આરામમાંથી બાહર નીકળી પોતાની માએને ખબર કરી જવાનું નકી કરે છે તેટલાં તેને એક એવી ચીજ નજરે પડી કેજેથી તે દગાઇ તે એક પુટલા જેવો ઉભો રહ્યો.

આ ચીજ પેલીજ રૂપાંતી વીટી જે તેણે રતનને પરણતી વખતે પેદાજો હતી તે જે કચતની કારપર રતને મુકી હતી ત્યાંજ તે પડેલી હતી.

એક પણ તેને ચકકર આવ્યાં અને પછી નરતજ હુશીયાર થઇને તે તેજ હતી કે બીજી તેની ખાતરી કરવા પોતાના હાથ માં લીધી. તેની ખાતરી થઈ કે તે તેજ વીટી હતી, અને વળી તેમાં અંદરની બાજુએથી તેના બાપનું નામ હતું અધુરામાં પુરૂ હજુરતો તેની ઉપર અજાયબીથી તે જોતો હતો.

તેણી તેની નજર દુધો ચંપને પડેલા એક રમાલ પર પડી. કાંઈ અજબ અસારતથી તેણે તે ઉચ્ચક્રો અને તેની કચ્ચલીઓ સાફ કરીને બેવા ઉભો.

તેણે તેની ઉપર રતનનું નામ બોલ્યું.

હવે દરેક વાત તેના ધ્યાનમાં ખુલ્લી ઉતરી.

હવે તેની ખાત્રી થઈ કે શરીરને સર્વે જાણ્યું હતું. હા, જો કે પોતાની હંમેશની ફરેરતાઈ ખસકાત પ્રમાણે તેણીએ પોતાની સોખનું નામ કે બરા ઇસારો વતીક નહીં કીધો હતો, તે છતાં એવો ખુલ્લું થયું કે તેની અને રતન વચ્ચેની બાબદોથી તદ્દન વાકેફગાર થઈ હતી.

પણ ત્યારે જો બાબદો તેણીને જણાવી કાણે? આ કાગળ અને વીટી કાણે મોકલી, અને કાણ લાવ્યું હતું? તેની તેણે પહેલાં ખચર ઢાઢવી જોઈએ, અને તેટલા મારે તેણે મોટા સાદે “કાંઈ અહીંયા છે કે?” કરીને ખુબ પાડી.

દોહતે આવીને હાજરી આપી.

“દોહત, અંદર આવ.”

દોહત તાળે થઈ.

“હવે હું પુછું તેના પાધરો જવાળ દે. કાલે અહીંયાં આપણાં ઘરમાં કાંઈખી માણસ આવ્યું હતું?”

“કાલે બાપુરના તાંગી લોકો ખાવા બેસ્યા તે વખતે એક જંગલી જેવા દાઢ્ય જેવા છોકરી આવ્યા ને કેચકે કુંવરના મોંઘ કેહવાના છે વાસ્તે શીરતજામને તેના ઉરડામાં એકલાજ મલેચ હું તેને અહીં લાવેચ ને બારણા બંધ કરીને બહાર

ઉઠ્યા રેચ કે જાએચ કે 'કંઈ' કચરે નહીં ને પછી શીરીન
ફરવા જવા કાપગ બદલવા આવેચ તારે હું હું જાએચ.

“એ છોકરી અંહીઆ કેટલો વાર ઠોળી હતી !”

“મને નહીં માલુમ.”

“વાર જ નીકલ.”

દાલત નીચે ખીજા ચાકરો આમલ કેવા ગઇ કે, ગઇ
કાલે કાઇ કાકજી શીરીનખાઇને મલવા આવીતી તે તેનો ભુત
કરીને તેને કંઈ માખના આકારમાં હડારી લઇ ગઇ હતી.

“હાઆ,” બેરામ એખલો પડતાંજ બોલ્યો. “આખરે
રતને મને હુંદી કાઢ્યો છે. મારાં આગલાં ભગનથી વાકેફ
થઇ છે, અને શીરીનને દરેક વાત જણાવીને પોતે જ બોલી
હતી તે તેણે બોલેબોલ ખરું પાડ્યું છે. હા. જંગલી, હેવાં
નીચતથી બરેલી, સેહતાંન, એથી તારા હાથમાં શું આવવાનું
હતું ? હાઆ; પાપી, કુકરસી, આ હું તેનાં કેવાં કડવાં ફળ
ચાખું છું. પ્યારી શીરીન, મધુર ગુલાબ, તું હાલમાં આવી
મકડતી ઠંડીમાં કાચ જાણે છે કે ક્યાં રખડતી હશે ! પણ
નહી—મારે એમ વીચાર કરીને વખત ગુમાવવો નથી. મારે
એની તમાસ કરીને જેમ અને તેમ જલદીથી પાછી ઘેર
લાવવી જોઇએ” એમ બોલી બેહરામ તે ઝોરડામાંથી બાહાર
પડ્યો અને નીચે આવ્યો, જ્યાં તેને તેની માતા એક ખુરશી
પર અધારી ચઢને બેઠેલી જણાઇ.

પોતાના પાપ, બદઅખત અને વીચારો તેણીને નહીં જણા
વવાની મતલબથી પેલું શીરીનનું લખેલું કામજ તેણીના
હાથમાં તેણે મુક્યું અને બોલ્યો:—

“મારાં ખ્યારાં માતાજી, આથી તમને શીરીનના ગુમ થવા વાશેનો. કાંઈ ખ્યાલ આવશે. હું આશા રાખુંચ કે ખુદાની મેહેરખાનીથી તેણી કેઈ સહીસલામતી ભરેલી જગામાં હશે. હું હાલ તેણીની શોધમાં જાઉં છું.”

જ્યારે બીખાઇજી પેલુ કાગજ વાંચતાં હતાં ત્યારે બેરામે શેહરીઆરને તેડીને પોતાનો થોડો તક્યાર કરવાની વરદી આપી.

“ચટ ચટ ચટ કેવું ખરાબ. બીચારી પોતાનાં ખ્યારમાં સાચી અને મગરર પણ હીણાએલી ખચીત એણે જે પગલું ભયું છે તેમાં કાંઈ પણ અજબ થવા જેવું નથી, આજ સુધી કાંઈ પણ સુંદરી તરફ એના જેવી નાભાયકી અને નાપસંદગી બતાવવામાં આવી નથી.” તેની માએ પણ કાગજ વાંચતા બેરામના જેવીજ બુલ કરીને કહ્યું.

“ખચીત ધીકારવા જેવુંજ છે—તારી તરફની બેપરવાહી અને મુદ્દલ પસંદ નથી પડતી.” તેણીએ ચલાવ્યું.

“પણ હું તેની તરફ જરાપણ બેપરવાહ હતાં નહીં માતાજી. હું તેથી ઉલતોજ તેણીને મારા ખરા અંતકરણથી ચાહુ છું.”

આપણો જુવાન શીકા ગાલ, ધૂજતા હોઠે અને લમ્બડતા સાદે બોલી ઉઘો અને આ તેની બોલવાની ધપજ બતાવતી આપતી હતી કે તે તદ્દનજ સાચુ બોલતો હતો.

“ખચીત પણ હું ધારૂ છું કે તે તું મારાજી મોઢા પર કહેતો હતો.” નરમાશથી બીખાઇજીએ ઠપકો આપ્યો. હાલ તેણી ક્યાં છે તે શોધી કાઢ અને જ્યારે તું તેણીને શોધવામાં ફતેહ પામશે ત્યારે જોશ કે તેણીનો જુસો કાંઈ નરમ પાડવા તું સહેલું નથી.

સવારીને થોડો તકયાર થવાથી બેહરામ પોતાની માતાની રમ્મ લઇ શીરીનની યોધમાં નીકળ્યો.

અકરુણ ૧૭ મું.

“અને મારી પ્યારી ત્યાં મલશે.”

કુંવરખાઇને હંમેશા વેહલુ ઉઠવાની ટેવ હોવાથી જો કે ગઇ રાતના તેણી મોડેથી સૂતાં ગએલી હોવા છતાં સહવારના તેણી નજદીક સાત વાગે ઉઠી, આ વખતે ધુમસ ધણો પડતો હોવાથી સુરજની રાશનીને પોતાનો માગ આ પૃથ્વીના દરેક ભાગ પર ફેલાવતાં બહુ મેહનંત પડી.

“કેટલો ધુમસ પડે છે!” કુંવરે વીચાણું અને તેણી રાંધણીમાં ગઇ તો દીની દોસાં અને મેરવાન બેઠે જણા ત્યાં તાપણું કરનાં હતાં.

“તું ક્યારે આવ્યો હતો રે?” કુંવરે મેરવાનને પુછ્યું.

“રાતના ઠંડી ઘણીજ હોવાથી હું તો તુરતજ પાછો આવ્યો હતો. તું અને પેચી રતનખાઇ કાંઇ છુપી વાતો કરતાં હતાં તેથી તમારી વાનમાં કાંઇથી ખતલ નહીં કરવાના વીચારયા હું સુઇ ગયો.”

કુંવરે દીની દોસાંને ચહા પાણી તૈયાર કરવા કહ્યું અને પછી રતન સુતી હતી ત્યાં ગઇ. રતન ઉઠી કપડાં પેહરી પોતાની મુસાફરી ચાલુ કરવા તકયાર થઇ ઉભી હતી.

કુંવરે તેને થોડા દીવસ વધારે થોળવાને બહુજ બોંસ કીધી પણ રતને ના તુ હા નહીં કહ્યું. અને કુંવરે ઠાકીને આઠ અને

નાસ્તો મંગાવ્યો. પણ રતન—આ જંગલી છોકરી જેણે મુંબઈ પગ મુક્યા પછી કાંઈ પણ ખાધું નહીં. ફક્ત જે ચાહેના ખાણા પી પોતાની ગાડી તથ્યાર કરવાનું કહ્યું.

રતનને માટે ગાડી તથ્યાર થતી હતી, તેવામાં પેલો લાકડાનો પુલ ઓળંગીને આવતો એક ઘોડેસ્વાર કુંવરની તબરે પડ્યો. અજાયબીની એક ધીમી ચીચારી પાડી તેણી તુરતજ બહાર દોડી અને શીરીનની શોધમાં ત્રીકળેલા બેરામની સામે જમ્મ બિભી.

તેને જિતાંજ તેણીનો ચુરસો ઉઘરાઈ આવ્યો.

તો પણ પોતાની આંખો નીચીં કરીને તેને થોડાપરથી ઉતરી અંદર આવવા માટે ખસીને રસ્તો આપ્યો.

કુંવરખાસ કેમ છો તેણે ઉતરતાંજ પુછ્યું “મારી ધણી-આણી અહીં આવી છે?”

“તમારી બેમાની કમ ધણીઆણી” કરી પુછવાને કુંવરને ચીચાર આવ્યો પણ મશ્કરીનો વખત નહીં હતો એવું વીચારી તેણીએ તે બોલો પોતાના હોઠ પર મારી નાખ્યા.

તેણીની ચંચલ બુદ્ધિએ તેણીને કહ્યું કે તે શીરીન વીધે જ પુછતો હતો અને ઘટતી પરીક્ષા કરવાના ધરાદાયી આ નીદોષ પણ શયાની અખલાએ બેરામને રતન પાસેજ મોકલાવાના નીશ્ચય કીધો. અને ટુંકમાં કહ્યું “હા તે હયાં છે. પેલા ઝોરડામાં બેઠેલા છે.”

અને ખારણુ ઉઘાડી તેણી તેને રતન જે ઝોરડામાં બેઠી હતી ત્યાં લઈ ગઈ અને તેને અંદર દાખલ કરી પોતે બહાર આવી ખારણુ ઢાંક્યું.

અંકેરાણુ ૧૮ મું.

બેરામ અને રતન.

બેરામ પેલા ઓરડામાં શીરીનને બેઠવાની હિલટમાં હાખલ થયો.

તેણે એક પટલી ઓરતને શીરીનના જેવીજ શાડી પેઢરી બેઠેલા જોઈ. તેણીની પીઠ આડેરના પારણા તરફ હોવાથી અને વળી પોતાનું 'માથું' હાથમાં નાખી દીધેલું હોવાથી બેરામને કંઈ પણ શંક આગ્યો નહીં, કે જેણીને તે શોધવા નીકળ્યો હતો તે તેણીજ હતી કે કોઈ બીજી અને તેથી તે તેણીની આગલ લાંબા હાથ કરી એકદમ દોડ્યો અને હાંફતો હાંફતો બોલ્યો.

“મારી પ્યારમાં પ્યારી ઓરત ! મારે હાથે દુઃખી થએલી નાર ! શુભરાના બોદાના કે તું આખરે મને ચહીસલામત પાછી મલી છે ! જસ તું મારા તરફના બોલાસા સાંભલશે એટલેજ મને માફ કરશે.”

અચાનક એક મોટી કાન ફાડી નાખે એવી ચીચારી પાડી રતન તેના લાંબા કાંધેલા હાથોમાં જમ પડી.

તેણીના દુખી વીચારોમાં આ બનાવથી તેણી એટલી તો ખુશી થઈ ગઈ કે તે પોતાનો સર્વ ગુસો અને દુઃખ એકદમ વીસરી ગઈ. તેની હાજરી તેને ચહેરો, અને તેનાં બોલ સર્વ તેણી પોતાનેજ માટે સમજતી હતી અને તેણીએ તેને તુરતજ માફ કીધું હતું તે બીજું સાંભલે શું કરવા ? આવા દુખદાયક વખતે તેણી સર્વને ભુટી કેદતે તેણીની નજરમાં આ વખતે આખી દુનીયા ભુટી હતી અને ફક્ત તેણીનો-તેણીનો પોતાનો બેરામજ સાચો હતો ! આ દુખના દરીયામાંથી નીકળી સુખના

સાગરમાં એકદમ આવતી વખતે જો તેણી મનખુત હેવાની નહીં હતે તો ખચીતજ બેશુધ થતે, એટલી તેણીને ખુશાલી ઉપજતી હતી.

તેની છાતી ઉપરથી હવે તેણીએ પોતાનો હસતો આંજુ ના મોતીઓથી મઢી લીધેલો ચઢેરો ઉચક્યો અને બેહદ ખુશી થી ધુજતા અવાજે તેણી બોલી—

“ઓહ બેરામજી! આખર તમે પાછા આવ્યા! ખરેખર તમે પાછા આવ્યા છો! અને શું હજી તમે મને ચાહો છો તમે મને હમેશા સુધી ચાહતા આવ્યા છો! હા! સુખ! સુખ! સુખ! સુખ! સુખથી હવે હું ઘેલી થઈ જઈશ! બેરામજી છેલ્લા થોડાક દીવસો થયા હું ઘણું ખમુ છું! સુખ હું આવતી. મેં તમે સાથે પાપ કીધું છે મેં તમેને જીઠા સતી-વ્યા છે મેં તમે સામે પાપી વીચારે આંધ્યા છે.”

“રતન! ઓહ બોહા! રતન! તને વીસમીન પામી બેરામ તેણી સાથે પ્યારથી વજગનાને બદલે ફક્ત નજરથી નીહાનતો ઉભો રહી બોલ્યો.

“હા મારી છાતીમાં તમે માટે એવા પાપી વીચારો ઉભા થયા એ ખચીત અજબ થવા જેવું છે. મારા પ્યારા હમેશના વહાલા ખાવીંદ પણ તમે તે વીણે મને માફ કરશો. રતન બેરામના ઉપલા બોલોનો જીદોજ અથ' કરીને બોલી.

“રતન! રતન! બેરામ તેણી તરફ તીકતો ફરીથી બોલ્યો.

“કાંએ એમ કાંએ તમે મારી તરફ એમ અજબપીથી અને દયાથી કાંએ એઓ બો? હા હું સમજી મને ક્યાન આંજુ હું આટલી બધી બદનામ મઘ છું તેથી તમે એમ

જુવો છો. હા ખચીતજ બેરામજી હું જાણુ છું કે મારામા
 ઘણાજ ફેરફાર થઈ ગયો છે. જે તોફાની જુસાઓએ આજ
 એક માસ થયા મારા જીવનમાં વાસો કીધો છે તેઓએ મને
 તદ્દન બદલી નાખી હશે પણ કાંઈ નહીં તમે પાછા મળ્યા છો
 એટલે હું થોડાજ વખતમા પાછી અસલ જેવી થઈ જવશ.
 માંગ ફુખતી એકખી નીશાની મારા ચહેરા પર રહેશે નહી
 પણ આવો બેસો તમેખી ઘણાજ ચાકી ગયલા જણાવો છો
 અને ખુશાલીથી પુર હસતી રતન બેરામનો હાથ લઈ તે
 મેંચવા લાગી.

પણ તેણીના હાથમાં જાણે અંગાર જલતો હોય તેમ
 તેણે ને હાથ તરત છોડ્યો અને પોતેજ એક ખુરસી પર
 બેસી જઈ પોતાના મોઢ ઉપર હાથ ઢાંક્યા

હજી પણ છેતરાઈને રતન તેની પછવાડે ગઈ અને તેની
 બાજુમાં બેઠી અને પ્યારથી તેના ગળામાં હાથ નાખી બોલી.
 “બેરામજી એ વીશે તમે કાંઈ શીકર કરાના, જો કે મારો દેખા
 બીમાર જેવો લાગે છે પણ હું કાંઈ તદ્દન આખી નથી.
 અને જો કે મારો ચહેરાજી અતલાવી આપે છે કે મેં ઘણુજ
 ખમ્યું છે પણ તે છતાં હું કાંઈ તદ્દન બદલાઈ ગઈ નથી.
 મારી તરફ જોઓ નહી તો તમારા હાથ કાઢો કે હું તમોને જોઉં.”

બેરામે પોતાના હાથ નીચે નાખ્યા અને ફરજના માર્યાએ
 પોતાની આંખો ડાંચી કરી તેણીના શક વગરની આંખો સાથ
 મેલવા અને પોતાનો દહાડીરીથી કુમલાએલો ચહેરા બતાવ્યો
 કે જેથી તેણીએ વધારે ભુલાવામાં જોતાં ખાધાં.

બેરામનો ગલરાત અને ફુખ આવી વધ્યું.

તે તેણીની આંગલ સર્વ વાત કેવી રીતે કહે ? ક્યા બોલો માંતે તેણીને કહે ! તેણી ઠગાઈ હતી, અને હંમેશની તખાઈ હતી.

‘રતન’ તે તદ્દન ધીમાં ગૂંચાજે અંતે બોલ્યો. “રતન મારે તમે એક વાતનો બોલાસો કરવાનો છે.

“પ્યારા બેરાંમજી તે તો તમે પેહેલે આવ્યા ત્યારેજ બોલ્યા હતાં, તો જો કે તે સાંભલવાની મને કાંઈ પણ ગરજ નથી. કારણ કે મેં તે બોલાસો બીજાને મોઢેથી સાંભલ્યો છે. અને તેણીની કાંઈ તમારો વાંક કાઢ્યો નથી પણ અંબખત તમેજ તમારો બચાવ વધારે સારી રીતે કરી શકશો માટે હું તમયાર છું તેણીએ તેના તરફ પ્યાર ભર્યા ચહેરાએ જોઈને કહ્યું અને પછી તેનો બોલાસો સાંભળવા લાગી.

પ્રકરણ ૧૯ સું.

જીવ. પર જખરી—ખુનખાર કસમ.

રતન બેરામ તરફ પ્યારથી ન જીવે તો શું કરે ? તેણી પાસે જે સખસ તેણી સાંચ મહીનાઓ સુધી રહેલો, જેણે તેણીને પ્યારભરી બગલગીરીથી નવાજી હતી જેણે તેણીને પહેલીજ નંબરે જોતાં પ્યાર ભર્યા બોલો કાઢ્યા હતા અને પછી તેણીનો કુમરાએલો ચહેરો જોઈ અત્યંત દીલગીર થઈ ગયો. તે સખસ ગમે તેવો બલો અને જીંડો કે બલો, પાકી કે પાપી વચની કે બેવચની, વફાદાર કે બે વફા, પણ—તેણીનો ખાવી દ હાલ તેણીની ગોદમાં હતો એટલે તેણી તદ્દન સુખી અને ખુશ થઈ ગઈ હતી અને તેની ઉપર વધારે શ્રીદા થઈ ગઈ હતી.

“રતન” બેરામે ચલાવ્યું. “જ્યારે હું તુંને પહેલી રાંદેરમાં પરણ્યો. ત્યારે મુજને તારો ખાવીંદ ચવાને તદ્દન છુતો સમજતો હતો.”

“મારી ખાતરી છે કે તમે તેમજ સમજતા હતા અને તમે તેમ છુતા હતાજ, તમારા મામાના મરતી વખતે શ્યેલો તે ફારસ તમને કામ પણ રીતે બાંધતે કે બાંધશે નહીં, રતને તદ્દન વીશ્વાસથી કહ્યું.

“ગરીબ છોકરી, તું વધારે વખત ભુલાવામાં ના રહે” બેરામે દક્ષગીરીથી હાથ મારી કહ્યું.

“કાંએ તમે શું બોલો છો?” તેના સાથીએ શું ચવાડામાં પડીને પણ ખીન દેહસ્તે પુછ્યું.

“રતન, હું છુતો હતોજ નહીં.”

“હા, કદાચ કાયદાની રહે નહીં પણ નીતીની ગહે તો છુતા જ હતા. જમશેદ બાગની પેલી નાંધલી ખુશ્નુરત છોકરી પોતેજ કપુલ કરે છે.”

“રતન જે વખતે હું તુંને અમલ પણ પરણ્યો તે વખતે મારો હાથ કુદરતી કાયદાથી ખીજ સાથ બંધાએલો હતો.”

“આપ સ્વાયં માખાપેના નહીં માફ થઈ શકે એવા કામથી જ્યારે તમે જાના હતા ત્યારે જોડાયલા છો. પણ તે ફક્ત નામન લગન હતાં, તે પેલી છોકરી પોતે કપુલ કરે છે.”

“રતન, તેણીએ તે ફક્ત ઉદારતાની રીતે કપુલ્યું છે, અને પેલી કદાચ મારી પરના ખોતાના હકો ખેંચ નહીં હોવાથી તેણી ને કપુલ થઈ હશે.”

“મુદ્દલ નહીં-ખેરામજી હું ખાતરીથી કહું છું કે તેણી પોતાના હકો સર્વ રીતે ખરાબર સમજીને પછીજ કશુંલય થઈ હતી.

“રતન” ખેરામ હવે જીવ પર આવી બોલ્યો “મારી સામે જો, મારૂં સાંભલ, અને તારા મનમાંનો ખતરો કાઢી નાંખ.”

“ઓ મારા બાપ” રતન એક મોટી ચીચારી પાડી ઉઠી અને તેની તરફ એકી તમરે જોઈ બોલી “એ તમે શું બોલો છો?”

“હું એમ બોલુ છું ગરીબ છોકરી કે તારી સામે જે ઉભો છે તે શીરીનબાઈનો હકદાર ખાવીદ છે અને તેણી—કોયદારી પુદરતી, નીતીરૂપી, અને સંસારરૂપી,—સર્વ હકોથી મારી બાયડીનું નામ બોગવવાને શક્તિવાન છે.”

“અને-ત્યારે-હું-તમારી-કાણુ-ઘાઉં ?

આ દુરભાગ્ય દુખી નારી, આ બચકર નહીં જવાળ આપી શકાય એવો સવાલ પ્રજ્ઞી વખતે એવી તે ઝડપે આવી ગઈ હતી કે તેણીના દોલામાંથી જાણે આતસના સોહલા નીકળી ખેરામની છાતીમાં આબાદ પેવડ થઈ તેને બલ્યો બલ્યો કરતા હતા.

“અને ત્યારે હું તમારી કાણુ ઘાઉં ?” તેણીએ ફરીથી પ્રજ્ઞુ.

આ સવાલથી ખેરામ શીકા પડી જઈ તેણીની સામે ધીકકાર અને દયાની નજરથી જોવા લાગ્યો. ધીકકાર એટલા માટે કે તે તેણીથી ડરતો હતો અને દયા એટલા માટે કે તેણે પોતે જ તેણીની હાલત આવી દુખી કરી નાખી હતી.

“તું રતન, તદ્દન ખેડુનાહ છે. એ પાપ જો એ પાપજ કહેવાય તો તે—મારે માથે હું જાઉં છું અને તેના ફલ પાણુ

ભોગવવાને હું તથ્યાર છું. જોખી તેનું પરીણામ આવશે તે
આખવાને હું તથ્યાર છું.

“અને તમે શું એમ ધારો છો કે એ જવાબથી બહુ પડયું.
તેણી તદ્દન નરમ થઈ જઈને પોલી. અને તેણીની આ
નરમાસ તેણીના યુગ્મ બરાડા કરતાં વધારે દેહસ્તનાક હતી.

“ત્યારે તું કેવો જવાબ માગે છે?” બેરામે પુછ્યું બોલ
રતન બોલ બસ તું મને ફરમાવ અને હું હાજર છું. ફક્ત
હું મારું નામ તારી સાથે જોડી શકતો નથી. બાકી બીજું
સર્વે પૈસો તકા, જરૂર, કે મારી સદાની શુદ્ધામગીરી
તારીપર અનાયત કરવાને હું તત્પર છું.

તેણીએ તેને મુંગો રહેવાને પોતાનો હાથ ઉંચો કાઢ્યો
અને પછી ધીમેથી પૂછ્યું.

જમશેદ બાગમાની પેલી નાની છોકરીને શું તમો આહોહો?

“રતન જે વખતે મારા જીગર અને તારી આંખોને
મારી ખુબસુરતીએ આજી નાખ્યા હતા તે વખતે હું મારી
માતા સીવાય બીજા કાંઈ પણ ઓરતને ચહનો નહીં હતો.”

તે નો અને પહેલેથીજ ખબર હતી પણ મારા સવાલનો
જવાબ કાંઈ એ નથી. તમો હાલ શીરીનને આહો છો?”

“રતન, બ્યારે મેં તુને મારી ઓરત કાઢી ત્યારે હું તને
આહતો હતો. હવે એથી તું સમજી રાજી થા.”

“એમ કદી થશેજ નહીં.” રતને બાર મુકીને થંડી કહ્યું
“હું તમને તમારી આબરૂના અને તમારા જીવના સોગંદ
આપી પુછું છું કે, તમો શીરીનઆઈ દીનશાજીને આહવો છો?”

“શીરીનખાઇ દીનશાજી નામની કાઇખી ઓરતને હું
ઓલખતો નથી” — જેરામ હવે નહીં ખમાવાથી તદ્દન જીવ
પર આવી જઇ ગોલ્યો — “પણ હું મારી માનવંતી ધણીઆણી
શીરીનખાઇ જેરામજીને મારા ખરા જીવરથી ચાહું છું.”

“ખસ, એ ધણુ થયું રતને થડે કલેજે કહ્યું.”

“મને ખબર છે કે મારા હાથપર દોલતપર, વારસપર,
અને મારા હમયાના પ્યાર પર ફક્ત તેણીનોજ કંઈ વાંધો
વગરનો હક છે અને તેથીજ કાઇ ખીજનો હક હું તદ્દન
જુદો પાડું છું.”

“હું કંઈ હક માગતીજ નથી અને કસાંપર દાવો કરવાની
કંઈ જરૂર નથી. આ તબજોલી છોકરીએ તદ્દન શાંત અને
જવાબ આપ્યો.

જેરામે જ્યારે અણી ઉપર આવ્યું ત્યારે ગમે એટલું દુખ
જતાં તદ્દન ખુલેખુલુ જાહેર કરવાને કંઈ પણ ખીધો નહી, પણ
જ્યારે તેણે રતનને તદ્દન શાંત અને થંડી જોઇ ત્યારેજ તે
પસતાયો અને તેણીના તરફ ખીક્યાં જોવા લાગ્યો.

તેણીનું મોઢું આગલ કરતાં વધારે શીકુ અને સ્થિર હતું.
તેણીએ પોતાના હોથો પીસેલા હતા. તેણીની આંખો ભોંય
તરફ ફેરવાયેલી હતી. તેણીના મનમાં શું થતું હતું તે કાઇ
પણ તેણીના ચહેરા પરથી કંઈ શકતો નહી.

‘રતન’ જેરામે તદ્દન નરમ પડી ધીમેથી કહ્યું “જે દુરલા-
ભ પ્યારે મને ભુલવવામાં અને તુંને દુખમાં ગીરફતાર કાઢી
છે તે વીશે મારા કરતાં કાઇ પણ વધારે પસ્તાવો નહી કરશે.
મને ફરીથી કહેવાની રજા આપ કે તારી ખુબસૂરતીથી જ્યારે

હું અંતરથી ત્યારે હું તુંનેજ ચાહતો અને મારો હાથ તુંને ગલ્લવા માં મેં કાંઈથી હરકત જોઈ નહીં, પણ ત્યારે હું અહીં પાછો ફર્યો અને જ્યારે મારી નાનપણમાં થએલી ઘણી આણીને આટલા વરસ પછી પાછો મલીયો, જ્યારે મેં તેણીને ખીલીને સરસથી સરસ ખુબસુરતીનો સીંગાર પામેલી દીઠી, જ્યારે મેં જોયું કે તેણી તું નીખાલસ હાથે આટલા બધા વરસની જુદાઈ અને બચગીથી મોટી ઉંમરમાં આવવા છતાં ફક્ત મારીજ સેવા અને ભક્તી કરવામાં મશગુલ હતું. જ્યારે મેં જોયું કે તેણી ધરમના ફરમાનથી—નીયમોથી અને માણસાઈ કાયદાઓથી મારીજ સાથે મજબુત ગાંઠથી બંધાઈ હતી અને તેણીજ મારી હકદાર મોહરદાર હતી. જ્યારે મેં જોયું કે આટલા બધા વરસો છતાં તેણી મારી તરફજ પોતાના ખાવીંદ તરીકે જોતી હતી અને મારે માટે ધીરજથી રાહ જોતી હતી ત્યારેજ મેં મારી ફરજ સમજીને ખીજ શ્યાના માણસો જે કરતે તેમ કીધું. હું તેણીને ચાહવા લાગ્યો તેણીને વખાણવા લાગ્યો અને તેણીની ભક્તી કરવા લાગ્યો રતન એ સર્વ મારા નશીબની વાત છે.”

“ત્યારે તમોએ વખત અને જગા ફેરવે અને રીતીને અનુસરીને એ સરવ કીધું છે નહીં? તેણી ધણજ શાંતીથી બોલી. તેણીની આ નહીં સાખી શકાય એવી શાંતી અને નરમાશ થી હવે બીહીને બેરામ બોલ્યો.

“રતન જે કાંઈ થયું છે તેમાં તારો કાંઈ વાંક નથી. તે વખતે તું પોતાને મારી હકદાર ચોરત સમજતી હતી પણ મેં પાપ કીધું છે—ધણજ મોટું પણ અગાણુ—પાપ કીધું છે અને રતન તે માટે હું મારા જીગરથી પસનાઉં છું અને મારી જીંદગીના છેલ્લા દીવસવેર પસતાઈશ.”

“મુંગા રહેવો હું તમને કપકો નથી આપતી.

“હું તે જાણુ છું દુખી પણ માયાલુ નાર.”

આ વખતે રતને પોતાના હોઠો કડયા.

“રતન, તેણે અરજ કીધી વધારે દયાલુથી, કહેકે તું મને માફ કરે છે.

“માફ કરવા જેવું તો એમાં કાંઈ નથી.” તેણીએ ધણીજ શાંતીથી જવાબ આપ્યો.

“અમીરી ખવાસની માયાલુ નાર તારા—?”

તે વધુ બોલવા જતો હતો પણ જાણે-વીજલીનો ફડકે લાગ્યો હોય તેમ ચોંકીને તે મુંગો રહી ગયો.

તેની સામે સફેદ પુણી જેવા શીકાં સ્થીર ચહેરાની સુકા-યક્ષા લોહી વગરના હાથોની થંબ ચંચકતી આંખોએ અને આકાશ તરફ ઉંચકેલા હાથોએ રતન ઉઠી અને ઉભી રહી.

“એમાં મને માફ કરવા જેવું કાંઈ રહ્યું નથી. તેણી ઉંડા ધાડા ધીમા પણ ભયંકર અવાજે બોલી “મને માફ કરવા જેવું કાંઈ નથી પણ બધાનો કીનો લેવાનું રહ્યું છે. અમારો વીસવાસ લાંગ થયો ને અમારી પરાંણાગતનો ગેરકાયદે લાભ લેવાયો છે. અમારી દોસ્તીનો દાગો થયો છે અમારૂં ઘર ઉજડ થયું છે મારા બુઢા બજરંગ બાપની આંખે ધુલ મલી છે અને તેની ખેટી ખેશરમ થઈ છે—હુંકમાં એકંજ બોલમાં અમોએ તારી જે બદામની જીંદગી બચાવી તેના બદલામાં તે અમારી ખેલની જીંદગીનો નાસ કીધો છે. હમણાંજ અને અહીં બાજ બોદાતે હાજર માજર બોલીને બોદાની પેદા કીધે

વહેવારથી લવીણ્યમાં મને મલનારાં આલંકરૂં વારસાંનાં કસમ
લઈ તારાં એ પાપને હું તુને અને તારાં વાહલાંએને શ્રાપ દેઉં
હું કે તેઓ આ દુનીઆમાં હંમેશના દુખી થશે અને ને
હું આ શ્રાપ કદી પણ પાછા એચુ તો તે મારી પર અને
જેઓને હું ચાહું તેઓ પર આક્રમના વાદળ રૂપે પડશે."

આ શ્રાપ દેતી, પોતાના હાથો આકાશ તરફ ઉંચા કરી
તે આંખોમાં બલતા તાપે આ હમયાતી મેલી પણ તુટેલા
જીગરની છોકરી એરડામાંથી બહાર પડી અને પરેલ ખાતેથી
તેણી શુભ ચંદ્ર ગઈ.

પ્રકરણ ૨૦ મું.

અપમાન પામેલો ગરીબ બીચારો બેરામ.

રતન તેને ઉપલા કીનાના શ્રાપો દઈ મુકી જવા પછી
બેરામ તેજ જગાએ થઈ ગયો હતો રહ્યો અને રતન જે
બોલો બોલી ગઈ હતી તે તેને હવે તીરની માફક લાગ્યા. તેને
હવે તે રતન સાથે પરણ્યો તે પછી જંગીર તીર દાખના ધરમાં
જે બોલો રતન એક બેવડા આશક પર કીનો લેવાનાં બોલી
હતી તે યાદ આવ્યા અને તે આખા તન બદનમાં ધુજવા લાગ્યો.

અંતે કુંવરના અંદર દાખલ થવાથી તે ચોક્યો અને પોતે
જે કામ માટે ત્યાં આવ્યો હતો તે યાદ કરીને તેને
પુછવા લાગ્યો.

"કુંવરચાઇ હું અહીં વેર મારી ધણીઆણીની ભાળ કાઢવા

“તમારી કંઈ ધણીઆણી” હવે તો કુંવરબાઈથી નહીં, અમાવાથી તે અંતે જોલી હતી.

“કુંવરબાઈ, આ કાંઈ મશ્કરી મગમગ કરવાનો વખત નથી. પણ મને કહો કે ગાંધ સાંજ પછી તમોએ શીરીનઆઈને જોયું છે?”

“જો તમોએ મને બીજી કાંઈ પુછ્યું હતે તો હું તેનો જવાબ સુદસ આપતે નહીં, પણ મને તે બચારી હીનભાગ્ય દુઃખી નારતી દયા આવવાથીજ કહું છું કે હા મેં જોયું છે, અને તેથી વળી મધરાતે, ઠંડીમાં ઠારમાં અને એખલી ચાટુલી આ બારી આગલ.”

“યા જોહા, એ હું શું સાંભલું છું? કુંવરબાઈ, બહેન કુંવરબાઈ મને કહે કે તું તેણી વીધે કાંઈથી વધુ જાણે છે?”

“હું કાંઈથી જાણતી નથી, ફક્ત ગાંધ રાતના જ્યારે હું મધરાતને વખતે તમારી બીજી ધણીઆણીની હકીકત સાંભળતી હતી અને જે વખતે હમો એક લડાઈમાં જઈ આવેલા પેહલવાને પોતાનો જે બદામનો જીવ ઉગાડનારાંઓને જે આંખર કરી કેવી રીતે ઉપકારનો બદલો અપકારથી વાળી આપ્યો હતો તે વીધે જોડતાં હતાં, ત્યારે આ બારી આગલ કાંઈ ઠોકવાનો અવાજ આવ્યો અને હું, જોઈ છું તો શીરીનઆઈ! તેણીએ બારી ઉંઘાડી એક ચીઠી અંદર નાખી જે તમારી બીજી ધણીઆણીએ લખ, વાંચીને બાળી નાંખી. એ પછી તેણી ચાલી ગઈ—ક્યાં ગઈ તે હું નથી જાણતી. પણ તે માટે તમે બીઠવો છો શું કરવા? તેણી મરી જશે તો પોતાના જીવની જશે! તમારા માટે તો તમોએ રાંદેરમાં બીજી અગાધથી તપાસ

ગગડાવી કાઢ્યો. એ લોકો મોઢેથી બોલી ગયાં કે મરણાંતના
ગોત્રા કેંકી મયાં. એ શું હશે? અધાંજણા દલગીર જેવા કેમ
જણાય છે?

અકરાણુ ૨૧ એ.

ધરખાર વગરની શીરીન.

‘આ’ સઘળો વખત શીરીનખાધ કંયાં હતી? આપણે તેણીને
તેણીના ઘરના ઓઠલા પર મુકી આવ્યા છીએ, અહીં તેની
જરા વાર ઠોળી પણ પાછી હીંમત કરી તુરતજ બહાર પડી
અને અફડાતી ઝીંકાતી જેમ તેમ તંતોસીને અંતે કુવરના ઘર
નજદીક આવી લાગી. અહીં આવી તેણીએ પેલી બારી ઠોકી
અને પછી તુરતજ એક ચીઠી અંદર નાખી ચાલી ગઈ.
આ વખતે જો કે દારની સાથ પ્રશકલ તોફાન થતું હતું
અને રાત તંદન અધારી હતી તે છતાં જ્યાંથી પગ મુકાય
ત્યાં મુકી દોડવા લાગી. કારણ કે તેણીએ જોયું હતું કે તેણીને
જોતાંજ કુવર ચીચારી પાડી ઉડી બારણું ઊઘાડી બહાર આવી
હતી અને મોંઠે મોંઠે ખુમો પાડતી હતી. પણ આથી તેણીના
નળના પડી ગયલા અને હંડીથી અફડેલા પગોમાં વધારે જોર
આવ્યું અને કુવરના ઘરની ગલીની બહાર નીકળી તેણીએ
હવે જાસતી ગામો તરફનો રસ્તો લીધો. તેણી એટલી
તો જોરમાં ચાલવા લાગી, કે તેણીની પીઠે ટુંકતા પંચનની
પાંખો પર ગોળા તેણી સવાર થઈ ઉડતી હતી.

છેક પૂરોઢયું થવા આવ્યું ત્યારે શીરીન પોતાના ઘરથી
ધણાક માથલ દુરનીકલી ગઈ હતી અને આખરે છેક દુરતાની

નજદીકના મોરલ ગામમાં એક ખેતરમાં તેણીનો પગ સડવાથી તેણી પડી ગઈ. પણ આ વખતે તેણીથી પાછું ઉઠાયું નહીં. આ વખતે તેણીનું મગજ ગુમવા ભાગ્યું. તેણીના હાથ પગ બંધાયેલા નહીં, તેણીની છાતી પર કાંઈ ભાર પડ્યો હોય એવું તેણીને લાગ્યું અને તેની ત્યાંજ પડી રહતી રહતી જમડી.

“યા ખોદા! અગરજો આવીજ રીતે મારું મોત છે તો હું ખુશીથી તારી સનમુખ આવવાને તકવાર છું. કારણ કે આ જ્ઞાનમાં હવે મારે માટે કાંઈપણ જગ્યા રહી નથી.” એટલું ખોદી ખોદાનું નામ જણાવ પર લઈ શીરીને પોતાનો હંમ બંધ કરીધો.

પ્રકરણ ૨૨ મું.

પરગણુ ફીરંગીઓ.

તે દીવસે સહવારના નજદીક ચાર વાંગે ખેડુત આનંતોન દી ગામા પોતાના ખેડા જોત સાથ ધાસંથી લાવેલું એક ગાડું ભરી ભાયખંતે વેચવા આવવા માટે પોતાના ગામ મોરલથી નીકળ્યો.

જો કે ધણીજ હંડી પડતી હતી, પણ આ મેહનતુ માણસ તે હંડીને પ્રયત્ન કરી મારી અને પોતાના બલદ્યાને હાંકતો અને તે તેજ જનાવરોને જલદી પુગવાને માટે વધારે હીંમત આપી દોડાવતો નીકળ્યો.

તેઓ પોતાનાં ખેતરની બહાર નીકળ્યા અને નજદીક અરધાક માઇલ ગયા હશે તેટલાં બલદને પોતાની ઠાઠીમાંની

આર ભોક્વાને કાઢવા માટે તેણે કાઠી બહાર કાઢી પણ તે તેનાં કપડાંમાં ભેરવાઈ ગઈ જે વધારે ભેર કરતાં તેના હાથ-માંથી ઉડીને ઘાસમાં જઈ પડી. બુઢા આનંદોને 'પોતાનું' 'ગાડું' એકદમ ઉલું રાખ્યું અને પોતાના દીકરાને તે લઈ આવવા હુકમ કરીધો.

જેને તુરતજ કુદકો માર્યો અને ઘાસમાં પોતાની બાકડી તંતોસવા લાગ્યો, તેટલાં તેના હાથને કાંઈ પોચું પોચું લાગ્યું અને તે તરતજ ખુમ પાડી ઉઠ્યો.

“શું છે જોન” તેના બાપે પુછ્યું.

“અરે અરે અહીં કોઈ માણસ પડેલું છે.”

બુઢાજી તરતજ ગાડાંપરથી કુદી પડ્યા અને જમને જોય છે તો પોતાના બેટાએ કંહેલું ખરું પડ્યું. તેણે તુરતજ પોતાના મજબુત હાથોમાં તે મુંદું ઉઠાવ્યું અને બોલીયો.

“એતો કોઈ આરત છે!”

“હા, પણ એ છેક અહીં વેર આવી તોફાની રાતની વખતે શું કરવા અને કેમ આવી હશે!” જોને પુછ્યું “અને એ જીવે છે કે મરી ગઈ છે?”

“કાણુ—જાણે ? કાંઈ માલમ નથી પડતું!” પેલા બુઢાએ જાણે એક નાંધલું બાલક હાથમાં ધર્યું હોય તેમ ધરીને કહ્યું “પણ હવે આપણાથી આગલતો વધારોજ નહીં.” એ કાણુ જાણે કાણુ હશે? જોને, ગાડામાં બધું ઘાસ સરખું કરી નાખ અને ધાબલી તે ઉપર પાથર. આપણને પાછું ઘેર ફરવું જોઈએ અને ત્યાં એને સુધ્ધીમાં લાવવાને બનતું કરવું જોઈએ. પછી જીવવું મરવું તે એના નસીબની વાત છે!”

એટલું બોલી તેઓએ પેલું મુંદડું ગાડામાં બેઠું જણની ધામણીમાં વીતાલીને મુક્યું અને ગાડું મહા જેઠમતે બદલ્યા-
ઓને મારીને પાછું ઘર તરફ ફેરવ્યું.

“મેં તમો લોકાને ના નહીં કહ્યું હતું કે તમારેથી નહીં જવાશે !” પેલા બેડુતની બધરીએ પોતાના ઘણી અને દીકરાને પાછા આવતા બોલેને કહ્યું. પણ વુરતજ પોતાના ખાવીંદના હાથમા કાંઈ ઉંચકી રસોઇખાનામાં જતાં બોલે પોતાના બેટાને પુછ્યું “બેન, એ શું છે?”

“એતો કાંઈ બચારી છોકરીનું મુંદડું છે. અમોએ એને બહારના બેતરમાં પડેલું બેયું” આનતોને બોલાસો કીધો અને પછી રાંધણીમાં સુકાં લાકડાં, પાતરાં વગેરે સળગાવી ખુબ તાપણું કરી પેલી ઝોરતને સેકવા લાગ્યો અને તેના બીણાયલાં કપડાં પોતાની ઝોરત પાસે કઢાવી તેનાં જ બીજાં કપડાં તેણીના આંગપર નખાવ્યાં. આ રીતે ગરીબ બચારી શીરીનની એક સખી વજીદ શીરંગીના ઘરમાં ઘણી આવ-જત થઇ.

માસીસ આનતોને પોતાની ત્રણે બેટીઓને બોલાવી અને ગરીબ ગામડાંમાં પણ મેહનત કરી કસાયલી અને લાલ ચણોતી જેવી ત્રણ ખીલતી જીવાનીની કલીઓ ત્યાં દોડી આવી અને પોતાની માયના ફેકત નજરનાજ ઇસારાથી પેલી દરદી અમળાની માવજત કરવા સામેલ થઇ.

“મેરી” પેલી ડાહી માતાએ પોતાની એક બેટીને હુકમ કીધો. “દોડ, અને પાસેના ઝોરડામાંનું પેલું ખીજાનું સાફ કરી તથ્યાર રાખ. સુસન વું જઇને મારા ઝોરડામાંથી કાંઈ

ગરમ કપડાં લેઈ આવે, જોત, તું જા અને થોડોક મદીરા એક વાટકામાં નાખી ગરમ કરી લઈ આવ. જોત, તારું અને તારા બાપતું હવે અહીં કાંઈ કામ નથી. તમો તમારે કામે જાઓ. અમો એ બચારી ગમે તે હશે તો પણ એની જરૂર નહીં. લઈશું અને બનતી મેહનતે એને જીવાડશું.

આ માયાલું ઓરતના હુકમ તુરતજ બજા લાવવામાં આવ્યા.

તેણીએ પોતાની બેટી જોત સાથે એક ધામણી પાંડરી તે ઉપર શીરીનખાધને સુવાડી અને તેણીનાં બધાં ભીનાં કપડાં કાઢી નાંખી તેણીનું ઓંગ ખુબ તરેહથી મસલવા લાગી.

“માતાજી, એણી તો કોઈ પારસીની જાતની દેખાય છે, અને વલી કોઈ ઉંચા ખાનદાનની હોય તેવું દીસે છે. આએ એણીનું બદન જોવોની? કેવું મજાનું છે? આ સારી કેવી સરસ રેશમી છે. ખચીત એણી કોઈ ઉંચા કુલની દીસે છે?”

પેલી પરગણુ માતાએ પણ શીરીનના હાથ મસલતી વખતે જોયું હતું કે તેણીનાં આંગણાંપર એક ઘણાજ કીમતી હીરાની વીટી હતી. આ સર્વ ચીજો જોયાથી તેણીની ખાતરી થઈ કે તેણી કોઈ ઉંચા ખાનદાનની હતી અને તેથી તેણીને જીવાડવાને તેણીએ વધારે ઉલટ બતાવી. તેઓએ તેણીને ગરમ લુંગડાં પેહવડાવ્યાં અને બીજાનાપર સુવાડી ખુબ તરેહથી તેણીના ઓંગને રગડીને ગરમી આપવા લાગ્યાં તેઓની મહેનતનું ફલ અંતે મલ્યું. પેલી દરદીની છાતી ઉંચકાવા લાગી, ગણામાંથી શ્વાસ નીકળવા લાગ્યો. તેણીના હોથો હાથ્યા, અને તેણી પોતાની

માંજરી, નરમ પણ ગમગીન ચશ્મો બોલી આસપાસના નવા દેખાવપર અજબ થઇ જોવા લાગી.

મીસીસ આનતોને તેણીના મોઝા પેલા દાર્શનો એક ચમચો નાખ્યો જે તેણી ગુરતજ પી ગઈ અને તેની અસરથી જરા વધારે હુશીયાર થઇ ગભરાઇને પુછ્યું.

“આ કંઈ જગા છે? હું અહીં કેમ આવી?”

“તમે મીત્રોના ઘરમાં છો. કાંઈ ધારતી ના કરો. હાલતો આએ જરા પીને સુઇ જાઓ કે જરા તમને હુંદ આવે.” એટલું મુસલમાની ભાશામાં બોલી પેલી પરગણુ સ્ત્રીએ શીરીનના મોઢાં આગળ પેલું દાર્શનું ગલાસં ધર્યું.

શીરીને મુઝે મોઢે તે પીધુ અને તદન નજલી પડી જવાથી તેની ઘેન ચઢવાથી તેણી કેવી હાલતમાં હતી, ત્યાં કેમ અને શા માટે આવી હતી તે કાંઈપણ પુછ્યા કે યાદ કર્યા વગર સુઇ ગઇ.

મીસીસ આનતોન પણ ઓરડામાં બારી બારણાં બંધ કરી બહાર આવી. તેણીને આનતોન સાહેબ જેવણ રાંધણીમાં બેસી તાપણું કરતા હતા તેવણે પુછ્યું.

“એ કોણ છે તે વીષે તે કાંઈ જાણ્યું?”

“નહી, હજુર તેણી બંરાબર હુશીયાર નથી થઇ અને હાલતો સુઇ ગઇ છે. હું ધારું છું કે તેણી જાગશે ત્યારે સર્વ કહશે.”

શીરીન સુતી. તદન શાંતીથી સુતી. ગરીબ ખીચારી દુખી નાર! તેણી ક્યાં જાણે છે કે પોતાના સગાં વહાલા અને

પ્યારો દોસ્ત આશનાવોને છોડી એકલી અટુલી પરજતમાં અને તે પણ પોતાના ધરખારથી કેટલી દુર ક્યાં આવી પડી છે? ઉંઘ, મીઠી ઉંઘ! દુખી આદમીને સડથી વધારે દીલાસો દેનાર તો તું છે અને જોટલું વીધવાન ઝાકટરોની દવાથી નહીં થઈ શકે એટલું તું કરી શકે છે, પોઠ, શીરીન પોઠ, તારાં નશીબમાં હજુ કેટલું દુખ વેઠવાનું હશે તે જાણ્યા વગર હાલ તો તું મીઠી નીંદ્રામાં વખત કાઢ!

પ્રકરણ ૨૩ મું.

ગેર ઇનશાફ.

શીરીન જ્યારે પાછી ઉઠી ત્યારે તેણીને પોતાનું દુઃખ પાછું યાદ આન્યું. તેણી કેવી રીતે અને શા માટે આ જગાએ આવી પડી હતી તે તેણીના ધ્યાનમાં આસ્તે આસ્તે આન્યું. પોતે પોતાનું ધર કેવી હાલતમાં છોડી આવી હતી તે પાછું યાદ આવવાથી તેણીને ધણું દુખ થયું, પણ વધારે દુખતો એ ઉપજ્યું કે તેણીને જે સવાસો પુછવામાં આવશે તેનો તેણી કેવી રીતે જવાબ આપશે?

કાંઈખી રીતે તેણી તે ઉઠાવશે. તેણીએ ડેરાવ કીધો કે ગમે તે રીતે “મોટા શેઠ” ના ખાનદાનનું નામ દઈ તેને જરા પણ જગની ખત્રીસીએ ચઢાવવું નહીં. પણ ત્યારે તેણીની પોતાની હાલત અને આખરને ધોકા પુગશે તેનું કેમ? કાંઈ ફકર નહીં. તેણી હવે આ જગતમાં એખલી હતી અને તેણીને નરસ બોલાસે તો તેથી ખીજા કાંઈને કાંઈ નુકશાન

જવાનું નથી એટલે નેણીએ એ, વાત પણ નહી કીધી કે
“મોટા શેઠના” ખાનદાનનું નામ મુદ્દલ દેવુંજ નહીં.

તેણી ઉપજા વીચારોમાં કટલોક વખત પડી રહી. અંતે
પેલી ખેડુતની આરતે આવી બાંગણું હલવેથી ઉંધાડ્યું અને
રખે તેણી જગી ઉઠે એવી બીકથી ધીમે ધીમે બીજાના
આગળ ગઇ.

“હું જમું છું” શીરીને ધીમેથી કહ્યું.

“હાલ તમે કેમ છો?” મીશીસ આનંદોત્તે પુછ્યું “જરા
ચાહે મંગાઉ તે પીવો” અને તેણીએ પોતાની બેડી પાસ
ચાહે અને કાંઈ નારનો મંગાવ્યો અને પછી આગલ
પુછવા લાગી.

“મરીન છોકરી, તું માતના આવી વખતે શું કરવા બહાર
નીકલી હતી?”

‘બહી બાઇ, મેહરબાની કરી મને કાંઈ પણ સવાત્ર ના
પુછો, હું તમને કાંઈથી કહી શકીશ નહીં.”

પેલી એકીનદર આરતને શીરીનના આ બોલવાથી શક
ઉપજ્યો અને તેણી વીધે ખોટું શુમાન લઇ ગઇ.

“તમેએ મારો જીવ અચાવીને મારીપર મોટી મેહરબાની
કીધી છે તો પુરી કરીને મને મુગી મુગી અહીંથી જવા દો.”

‘શુ ? ત્યારે તમે મને કાંઈ પણ જવાનું દેવાને ના
પાડો છો?” પેલી નીરદોષ માતાને શીરીન વીશે વધારે શક
આવવા લાગો.

“તમે દલગીર ના થાઓ. પણ મારેથી મુદ્દલ જવાનું
નહીં દેવાશે.”

“હું નહીં ધારતી હતી કે તમારો જીવ બચાવ્યો તેના બદલામાં હું તમારું નામ વટીકે બેળીશ નહીં. તમારી આંખરૂં વીશે મને ઘણું હિયું મત હતું.”

શીરીનને આ સાંભલી ઘણું લાગી આવ્યું. પણ તેણી શું કરે? અંતે નારતો આવતાથી ફક્ત પોતાના ગુસ્સે થયલા મેજબાનને ખુશી કરવા તેણીએ જરા ખાધું અને પછી હઠીને જવાને તક્યાર થઇ.

‘ક્યાં જાઓ છો?’ મીસીસ આનતોને પુછ્યું.

“મારી મુસાફરી ચાલુ કરવા.”

તું તદન ખેઅકલ છે, છોકરી, રસ્તો હાલ એટલો તો ખરાબ થઇ ગયો છે અને હજુર તોફાન એટલું ચાલે છે કે તારા જેવું એક નારથી તો મુદલ જવાશેજ નહીં. અને જો તું જામરીથી જશે તો તારીપર આપઘાત કરવાનો મહા કરપીન ગુનાહ લાગુ પડશે.”

“નહીં—ગમે તે થશે પણ હું આપઘાત તો કરનારજ નથી.” શીરીને એવા અવાજથી કહ્યું કે પેલી આરતને કહેવાની ફરજ પડી.

“પણ જેમ તે ગઇ રાતના કીધું હતું તેમ જો લોકો પોતાના જીવને જોખમમાં નાખે છે અને તેઓનું મરણ નીપજે છે તેઓ પણ મલામાં ફાંસો ખાઇ કે ઝેર ખાઇ આપઘાત કરનારા જેટલોજ ગુનેહગાર હરે છે.”

“અફસોસ! એ તો હું મુદલ બાણતી નહતી. ‘યા ખોદા! આ કેવો કહર! આ કેવો સીતમ! મારું શું થશે? અફસોસ!

બોદા માઈ મોત કેમ નથી લાવતો? મુવેલી હું શું કરવા
જવતી થઈ? હીક છે, મેહરબાન બાઈ, હું તારા કહ્યા પ્રમાણે
આજની રાત તારાજ મકાનમાં કાઢીશ.”

એટલું બોલી શીરીન પોતાના બીજાનાપર મડી અને
પેત્રી ઓરત તેણીને વીશે શું ધારવું તેના ગુચવાડામાં તે
ઓરડામાંથી બહાર નીકલી.

તેણીના વરે તેણીને તે છોકરી વીશે પુછ્યું ત્યારે તેણી
બોલી કે “મારા ધારવામાં તો એ કાંઈ લુચી ઓરત નબરે
આવે છે.”

“નહીં માતાજી,” જોને પોતાનો વીચાર જણાવ્યો, “જો
એ લુચીજ હોતે તો પોતા માટે કાંઈપણ જીવી અને પોતાને
અને પોતાને ફાયદાકારક વાત ઉભી કરી તમને કેહતે. માટે હું
તો ધારું છું કે એ બચારી કાંઈ સારી, આબરુદાર, પણ
વાખાની મારેલી છે.”

ખુદા આનતોન બાવાનો પણ એવોજ વીચાર તેવણે
જાહેર કર્યો.

પેલી ત્રણ બેહેનોએ પણ પોતાની માતાને પોતાનો વીચાર
પણ જોનને મલતોજ જણાવ્યો.

“ચાલો, મેં તમને તેણી વીશે પુછ્યું નથી. તમારા જેવી
નાદાન દુકતીઓને બીજી ઓરતો વીશે ધારવાનું અને વીચાર-
વાનું તે કેવું? બચરદાર, જો તમારામાંની કાંઈ બી તેણીના
ઓરડામાં ગઈ છે અને તેણી સાથે કાંઈ પણ વાતચીત કરી
છે તો.”

પેલી' માતાએ પોતાની બેટીએને પોતાના નાખામાં ગખીને દમ ભરાવ્યો.

તેઓએ તે દીવસ ગાલી કાઢ્યો. અને ખીજે દીવસે સહ-વારના. તેઓ જલદી ઉઠ્યાં અને બનતી ઉતાવળે આનતોન અને તેના બેટાનેા નાસતો પાણી કરી આખી ગાડાં સાથે રવાના કીધા અને પછી મીસીસ આનતોન શીરીનવાલા એન્ડામાં ગઇ, પણ તેણીની અજાણ્યેખીની સુ' પાર? નહીં મથે ત્યાં શીરીન કે નહીં શીરીનના કપડાં! પણ તેણીનાં પોતાનાં કપડાં શીરીને કાઢી ધડી વાલી પેલાં ખીજાનાપર બધાં દેખાઇતાં મુકા ગઇ હતી.

“છોકરીઓ! આવેાં તો, રાંડ પેલી દુકતી આપણા ઘર-માંથી નાસી ગઇ છે માટે ચાલો તો મારી સાથે આપણા બધાં કપડાં અને જણસો જોવા લાગેા તો!”

શીરીનને આ કેટલો ગેર ઇતસાહ! કેટલું અપમાન!

પ્રકરણ ૨૪ મું.

“ભાંગીર તીરંદાજ”

પોતાની ગાડી બારણા આગળ તથ્યાર ઉભેલી હોવાથી રતને તેમાં કુત્કેડા માર્યો અને બલદ્યાની પીઠમાં એક આખી આંર ચલાવી દઇ તેઓને ચારે પગે છોડી મુક્યા, કારણ કે તેણી એક ચીતાની માફક પોતાના દુશ્મનને હેરાન કરવાને છેરાઇ પડી હતી. માંખી શું ચીજ છે તે તેણી હવે તદ્દન વીસરી ગઇ. તેણી હવે કીનાથી તદ્દન ઘેલી જેવી થઇ હતી.

તેણી મહા જોહમતે હમેશ પોતાનો ખાર ગરીબ બચાર બળદ્યાઓપર કાઢતી. અંતે અરાબનં ખાતે પોતાના મામ-ડામા તે આવી પુગી. રસતમ તેણીને જોધને કાંઈ પણ રીતે અચરત થયા વગર તેણીને આવકાર દેવા ગયો અને પોતાની આ નાની પણ બહાલી ખાધનો ચહેરો જોયો. તેને તુરતજ જણાયું કે તેણીપર કાંઈ ઘણું મોટું દુઃખ આવી પડ્યું હતું અને તેણી તદન હાલ બેહાલ થઈ ગઈ હતી.

“ખાવાજી પાછા આવ્યા કે, રસતમ ?” તેણીએ તેને તુરતજ પુછ્યું.

“નહીં, રતન, તેવણુ તો નજદીક ત્રણ મહીના પછી આવવા કહી ગયા છે માટે હજુર તેવણુને આવતાં નજદીક પંદર દીવસ લામશે.” પેતાં વેંહતીઆએ જવાબ આપ્યો.

રતન જોધને પોતાના ખીજાનામાં પડી અને મોતંની રાહ જોવા લાગી.

જાંગીરજી તીરંદાજ પંદર દીવસ વીતી ગયા પણ આવ્યા નહી. એક મહીના વીતી ગયો પણ તેવણુની હાજરી મલે નહી. રતન હમેશાં પોતાના મનમાંને મનમાંજ પોતાના દુઃખના અને તેના કીનાના વીચારો કરી મુજબા કરતી હતી.

અંતે જાંગીરજી પાછા આવ્યા. પણ આ વખતે જેવા તેવણુ ગયા હતા તેવા પાછા નહી આવ્યા, તેવણુનામાં ઘણો ફેરફાર થઈ ગયો હતો. તેવણુ હવે તતાર-ચાલતા હતા, મજ-પુત પગલાં ભરતા હતા, અને દરેક વાત હસીને અને ખુશી થઈને કરતા હતા.

પેલી માતાએ પોતાની બેટીએને પોતાના નાખામાં ગળીને દમ ભરાવ્યો.

તેઓએ તે દીવસ ગાલી કાઢ્યો. અને બીજે દીવસે સહવારના તેઓ જલદી ઉઠ્યાં અને બનતી ઉતાવળે આનંદાન અને તેના બેટાનો નાસતો પાણી કરી આખી ગાડાં સાથે રવાના કરી. અને પછી મીસીસ આનંદાન શીરીનવાલા એન્ડામાં ગઈ, પણ તેણીની અજાણ્યતા સુધાર? નહીં મને ત્યાં શીરીન કે નહીં શીરીનના કપડાં! પણ તેણીનાં પોતાનાં કપડાં શીરીને કાઢી ઘડી વાલી પેલાં બીજાના પર બધાં દેખાતાં મુકી ગઈ હતી.

“છોકરીઓ! આવો તો, રાંડ પેલી દુકતી આપણા ઘરમાંથી નાસી ગઈ છે માટે આજે તો મારી સાથે આપણા બધાં કપડાં અને જથ્થો જોવા લાગો તો!”

શીરીને આ કેટલો ગેર ધનસા! કેટલું અપમાન!

પ્રકરણ ૨૪ મું.

“જાગીર તીરંદાજ”

પોતાની ગાડી બારણા આગળ તથા ઉભેલી હોવાથી રતને તેમાં કુત્કો માર્યો અને બલદ્યાની પીઠમાં એક આખી આર ચલાવી દઈ તેઓને ચારે પગે છોડી મુક્યા, કારણ કે તેણી એક ચીતાની માફક પોતાના દુશ્મનને હેરાન કરવાને છેરાઈ પડી હતી. મારી શું ચીજ છે તે તેણી હવે તદ્દન વીસરી ગઈ. તેણી હવે કાનાથી તદ્દન ઘેલી જેવી થઈ હતી.

તેણી મહા જોહમતે હમેશ પોતાનો ખાર ગરીબ બચારા બળદ્યાઓપર કાઢતી. અંતે અરાબનં ખાતે પોતાના ગામ-ડામા તે આવી પુગી. રસતમ તેણીને જોધને કાંધ પણ રીતે અચરત થયા વગર તેણીને આવકાર દેવા ગયો અને પોતાની આ નાની પણ વ્હાલી બાધનો ચહેરો જોયો. તેને તુરતજ જણાયું કે તેણીપર કાંધ ધણું મોટું દુઃખ આવી પડ્યું હતું અને તેણી તદન હાલ બેહાલ થઈ ગઈ હતી.

“બાવાજી પાછા આવ્યા કે, રસતમ !” તેણીએ તેને તુરતજ પુછ્યું.

“નહીં, રતન, તેવણુ તો નજદીક ત્રણ મહીના પછી આવવા કહી ગયા છે માટે હજુર તેવણુને આવતાં નજદીક પંદર દીવસ લાગશે.” પેલાં વેંહતીયાએ જવાબ આપ્યો.

રતન જોધને પોતાના બીછાનામાં પડી અને મોતની રાહ જોવા લાગી.

જાંગીરજી તીરંદાજ પંદર દીવસ વીતી ગયા પણ આવ્યા નહી. એક મહીનો વીતી ગયો પણ તેવણુની હાજરી મલે નહી. રતન હમેશાં પોતાના મનમાંને મનમાંજ પોતાના દુઃખના અને તેના કીનાના વીચારો કરી મુજબા કરતી હતી.

અંતે જાંગીરજી પાછા આવ્યા. પણ આ વખતે જેવા તેવણુ ગયા હતા તેવા પાછા નહી આવ્યા, તેવણુનામાં ધણો ફેરફાર થઈ ગયો હતો. તેવણુ હવે તતાર-ચાલતા હતા, મજ-ખુત પગલાં ભરતા હતા, અને દરેક વાત હસીને અને ખુશી થઈને કરતા હતા.

પણ સ્વસ્થોસ ! રતન ખીયારી પોતાના બાપની આ
ખુશાલી સમજી નહીં અને તેના એ ફરજાર માટે કાંઈ પણ દરકાર
કીધી નહી. તેણી પોતે પોતાના દુખમાં એટલીતો ગીરફતાર
હતી કે પોતાના બાપનાં સુખને તેણીએ આડી નજરે પણ
નહીં જોયું. તેણી હમેશ તેનાથી દુરની દુર રહેતી અને જેમ
જેમ દીવસો જવા લાગ્યા તેમ તેમ તેણી ખીજાં લોકોની
પણ નજરે પડવાને ખીજતી હતી. આરતે આરતે તેણીએ
પાછી પોતાના અસલી રીતભાતો અખત્યાર કીધી અને
જંગલોમાં એકલી રખડવા લાગી.

થોડા વખત વેરતો તેણી પેલા ગુફામાં પણ ગઈ નહીં
કારણ કે તેની ફક્ત યાદથીજ તેણીને આગલું સુખ યાદ
આતી તેણીને દુખથી દેવાની બનાવતું હતું.

આ રીતે રતન પોતાના એક વખતના સુખ અને
શાંતીથી ભરેલા ગોફાથી દુરની દુર રહેતી હતી. પણ આખરે
તેણી વખત જતો ગયો તેમ તેમ ત્યાં જવા લાગી. તેણીએ
તે ગોફાની અંદર ભોંયપર ધાસ નાખી તેપર એક સેતરું
લઈ જઈ ખીજાની પછી ધીમે ધીમે તેમાં તેણીએ એક
માટલી, એક કાંસીયો, એક ટકીયો, ખુરસી વગેરે લઈ જઈ
મુક્યું. આ ગોફામાં હવે તેણી પોતાનો આખો આખો
દીવસ ગાળી નાખવા લાગી, અને જેમ જેમ વખત ચલે
ગયો તેમ તેમ તો તેણી પોતાના ખીતાયા છુપી આતી, આખી
રાત ત્યાંજ એકલી કાઢતી હતી. એક દીવસ એ પ્રમાણે તેણી
પોતાના ગોફામાં જવા હતરી તે વખતે તેણીના આપે
તેણીને તેડી અને તેણી તેના ચોરડામાં ગઈ.

“રતના હું ધાર છું કે તું હાલ જરા વધારે લેવાતી નથી છે. તુને શું ચાય છે? અને સાડી કાંય પેહરી છે? શું કાંઈ જીવને મંમતું નથી?” તેણે પોતાની બેટીને આગલ તેડી એક ખુસ્સી પર બેસાડી વહાલથી ઉપરાસાપરી સવાલો પુછ્યા.

“હું કંઈ આજારી નથી પણ મને ઠંડી લાગે છે.” રતને બેદરકારીથી જવાબ દીધો. “ઠંડી! તો ઠંડી નહીં કાંય લાગે? તું આખો દીવસ અને સારી રાત બહાર રમડે છે તેથી તુંને અંલખત સરદી ચીજ જોઈએ. પણ જે દીકરી, હવે આપણે જે નવાં લોખમાં વસવા જમએ છીએ ત્યાં તારે એ તારી ચાલ ચલણ તદ્દન તજવી પડશે. આપણે જે થોડાક દીવસ હયાં રહનાર છીએ તેટલા વખતમાં તારી દવા દાર કરવા એક વધતે મંદેરથી હું બોલાવી મંખાવીશ.”

‘નહીં, નહીં, નહીં, હું કાંઈ આજારી નથી અને મારી જીંદગીમાં મને ઠંડી વાગી નથી. એતો જરા આજે પવન વધારે છે તેથી એમ ચાય છે’ રતને ગભરાઈને કહ્યું.

“ચાલ, ત્યારેતો ઠીક છે. હવે દીકરી મારે તને એક એવી વાત કહેવા છે કે જે સાંભળ્યાથી તારાં દીલમાંથી સરદી અને ઠંડી સહ હમેશની જતી રહેશે.”

રતન ચોંકી પણ તેણીનાં બાપના એકરા તરફ એતાં તેણીની ખાતરી થઈ કે તે કાંઈ ખીજી વાત કહેવાનો હતો. તેણીનું પોતાનું દુખ તે મુદ્દલ જાણતો ન હતો.

“રતન, તે કદીથી તારા બાપ વીશે એમ ધાર્યું હતું કે જે નામે તુંને તે જાણીતો છે તેનાં કરતાં વધારે સારું નામ અને માન તે ધરાવે છે!”

“નહીં.”

“ત્યારે, દીકરી, આજે મારાં ખરાં નામે ઓલખા! હું પોતે ખાન સાહેબ હોરમણ અરદેસર છું અને તું જંગલમાં વસ્તા જંગીર તીરંદાજની બેટી રતન નહીં પણ રતનબાઈ હોરમણ અરદેસર ખાન સાહેબ છે.”

રતન પોતાનાં બાપની ખુશાલીમાં ભાગ લઈ શકી નહીં, તેણીએ તેની તરફ તીક્યા કીધું પણ તેણીનો બાપ એવું સમજ્યો કે તેણી તદ્દન અજાણીમાં ચક્રચુર થઈ ગઈ હતી અને તેથી તે વધારે ખુશી થયો અને બોલ્યો.

“હા, દીકરી રતન, તું પુનાના એક માનવંતા ખાન સાહેબ હોરમણ ઉમરીગરની બેટી થાય છે.”

“ઉમરીગર!” રતને એક નાની જેવી ચીસપાડી અને પોતાના હાથ આંખોપર ઢાંકી તેણી ખુરશીપર અદેલી બેસી ગઈ. કારણ કે તેણીને કાંઈ શક પડ્યો. શીરીનના બપોવાતું નામ પણ અરદેશર ઉમરીગર હતું.

“કાંએ રતન શું છે? તેણીના બાપે તદ્દન અજાણ થઈને પૂછ્યું.”

રતનને આ વખતે પોતાની હાલત તપાસવાની હતી, માટે ઉચું જોઈ બોલી “નહીં, બાવાજી, આ બધું તમે મને કેહેવો છો તેથી હું તદ્દન અજાણ થઈ ગઈ; પણ પીતાજી, એવું તે શું બન્યું છે કે છેક રહી રહીને હાલ તમે મને તમારું ખરું નામ અને ઓળખા કહો છો તથા બીજા લોકોમાં જઈ વસવા બોલો છો.

દીકરી, આગલા વખતમાં થયલા એક બલવામાં સાંમેલ હોવાનું અને અંગરેજ સરકારની સામે કાવત્રાં કરવાનું મારી ઉપર તોદમત મેલાયલું હતું તેથી હું નાસભાગ કરું છું. પણ હાલ તે તહોમત ઉડી ગયું છે અને તે સાથે મારી જપત થયેલી દોષન પણ મને સરકારે પાછી બક્ષી છે.

“ત્યારે તો હવે તમે” પુણે શીધારશે?” રતને ફક્ત તાહેલું કરવાના વીચારથી પુછ્યું.

“નહીં, પેદલે હું મુઝાજ જમ તને મારી એક સાવકી બેદન ત્યાં રહે છે તેના તાગામાં ઉંચે દરજ્જેની કેલણી આપવા મુકીશ. તું જાણે છે કે હું સરકારી અમલદારથી દરતો હતો તે છતાં મેં થોડાક માસની વાતપર પેલાં બેરામજીને શા મા માટે આપણે ત્યાં ઉતારો આપ્યો હતો?”

રતને પોતાનું મોઢ ફેરવી પોતાના આપની નજરે પડતો પોતાના શીકા ચહેરો ફેરવ્યો.

“એ બેરામજી તે કોમળ નહીં પણ મારો ભાણેજ થાય. તેની માતાને દાદાબાઈ મોટા શેઠાની ધણીઆણી બીખામજી તે મારી બહેન થાય. તુંને ખબર હતી કે જે વખતે તું બેરામજીની સારવાર કરતી હતી ત્યારે તું તાગ પોતાના મશી-આઈ બાઈનીજ જીંદગી અચાવતી હતી?”

“નહીજી.” રતને તાંણી તોડીને જવાબ દીધો.

“હવે દીકરી, આપણે દસ ચા પંદર દીવસમાં અહીંથી કુચ્છે કરીશું, માટે તુંને જે કાંઈ લેવું હોય તે બધું તદ્દઆર બાંધી રાખ, અલબત્ત તુંને જે કાંઈબી અહીંથી પસંદ પડતી ચીજો હોય તે લેવાને મારી રજા છે. તુંને કાંઈ દપડાં જોઈશે

માટે ફસતમને તારી સાથ લઈ આ રૂપ્યાછે તે લઈને રાંદેર જઈ અને ગમે તે કપડાં ખરીદી લાવજો." એટલું બોલી તેણીનાં બાપે એક રૂપીઆથી બરેલી બારી ઢાંકી તેણીના હાથમાં મુકી.

રત્નને તે લીધી અને પોતાના બાપની બાગા તુટા શબ્દોમાં રજા લઈ ચોરડાની બહાર નીકળી અને પેલી કાઠલી તુટેલાં જંગરે અને દરદી દીલે એક ખુણામાં ઉરાડી નાખી તે પુરની બહાર દીવાની જેવી નીકળી પેલી નદીના કીનારા આગળ અહીંથી તહીં દોડવા લાગી.

આખરે તેણી તેના કીનાપરની રેતીમાં પડી અને દુઃખની મારી છાતી કુટી, બાળ તોડી, રડવા લાગી—

“આહા ! હવે શું કરું ? હવે કાણની મદદ લઉં ? મારો બાપ પોતાનાં સુખ અને સારાં નસીબથી ઘણો ખુશ થયો છે, અને મને પણ તે સુખમાં ભાગ લેવા કહે છે. પણ હું તો તેનાં સુખમાં ક્વચિત્તી પેટે આડી ચડી છું ? મેં તો તેને મલેલી આબડની ધુલધાની કરી નાંખી છે ! અફસોસ ! એ હું કેમ ખમું ? મારું મોત કેમ નથી આવતું ? મોત ! ઓ મોત ! હાલ તું ખીજ ખીજતાં આશ્વર્યંત રોપાઓને કચડી નાંખે છે તેના બદલામાં મારા કરમાઈને રીપતા રોપાને એકદમ તોડી નાખ ! જે લોકો તને નથી તેડતાં તે લોકો પાસ ના જ અને મારી આગલ આવ ! મને અહીંથી ખેંચી જા ! મારો જીવ લે, કારણ કે હું મુવેલાંઓને શરમ લગાડી તેઓનાં હાડ ધુમકું છું. અને જીવતાની જીંદગીમાં કાતેલ ઝેર ભેળું છું ! આવ મોતના મુખારક પેગોમચી આવ અને હું અભાગની દમ બખત નારને અહીંથી લઈ જા.”

તેણી ચેાખી, અને પછી ઉભી થઇ. જે જગાએ તેણી
ઉભી હતી ત્યાં નદી વણી ઉંડી હતી અને પાણી પણ તેટલ
શાંત દેખાતાં હતાં.

“અચીત આ જગા શાંતીને લાયક છે” તેણીએ પાછું
બોલવા માંડ્યું. “અહીં હમેશની શાંતી છે. આપવાનનો શુનાહ
કાંઈ બણો બારી નથી. કાંઈએ એવું કર્યું નથી. મેં કંઈ
ચાચ્યું નથી. હું એટલું જાણું છું કે એ પુન્યતું કામ નથી
પણ તેમ એ કાંઈ દરેક વાને નહીં માફ થઈ શકે એવાળી
શુનાહ નથી! મારાં પાપપર દાંડણ વાલવા મારે મરવું જ
જોઈએ. મારા આપની આખરે જાગવવા મને મરવું જ
વટારત છે! બોલ! હું પમતાઈને આખરે મરૂ છું! એટલું
બોલી પોતાના એક હાથ આકાશ તરફ ઉંચા કરી તેણીએ એકદમ
કુદકો માર્યો. પણ તુરતજ કાંઈએ પછવાડેથી મનબુત હાથે
પકડીને તેણીને પાછી ખેંચી.

પ્રકરણ ૨૫ મું.

નીમક હલાલ નોકર.

રૂસ્તમ કે જે રતનની પછવાડે પછવાડે દરતો ત્યાં આવી
લાગ્યો હતો તેણેજ રતનનો હાથ ધરી લીધો અને બોલ્યો,
“રતન, અવીચારી રતન, હજીર તારો મરવાનો વખત નથી
આવ્યો! તું નથી જાણતી કે આપલાત કરનારાઓને માટે આ
દુન્યામાં તેમજ મીનાઈ જેહાનમાં શકત અને આરામ
છેજ નહીં.”

માટે ફસતમને તારી સાથ લઇ આ રૂપ્યાછે તે લઇને રાંદેર જજે અને ગમે તે કપડાં ખરીદી લાવજે." એટલું બોલી તેણીનાં બાપે એક રૂપીઆથી ભરેલી ભારી ટ્રાફલી તેણીના હાથમાં મુકી.

રતને તે લીધી અને પોતાના બાપની ભાગા તુટા શબ્દોમાં રજા લઇ ઓરડાની બહાર નીકળી અને પેલી કોઠલી તુટેલાં જુગરે અને દરદી દીસે એક ખુણામાં ઉરાડી નાખી તે ધરની બહાર દીવાની જેવી નીકળી પેલી નદીના કીનારા આગલ અહીંથી તહીં દોડવા લાગી.

આખરે તેણી તેના કીનાપરની રેતીમાં પડી અને દુઃખની મારી છાતી કુટી, બાળ તોડી, રડવા લાગી—

“આહા ! હવે શું કરું ? હવે કોણની મદદ લઉં ? મારો બાપ પોતાનાં સુખ અને સારાં નસીબથી ઘણો ખુશ થયો છે, અને મને પણ તે સુખમાં ભાગ લેવા કહે છે. પણ હું તો તેનાં સુખમાં કવચની પેઠે આડી પડી છું ? મેં તો તેને મહેલી આળગતી ધુલધાતી કરી નાંખી છે ! અફસોસ ! એ હું કેમ ખમું ? મારું મોન કેમ નથી આવતું ? મોત ! ઓ મોત ! હાલ તું ખીજા ખીજતાં આશવંત રોપાઓને કચડી નાંખે છે તેના બદલામાં મારા કરમાઇને રીજતા રોપાને એકદમ તોડી નાખ ! જે લોકો તને નથી તેડતાં તે લોકો પાસ ના જ અને મારી આગલ આવ ! મને અહીંથી ખેંચી જા ! મારા જીન લે, કારણ કે હું મુવેલાંઓને શરમ લગાડી તેઓનાં હાડ ધુલઉં છું. અને જીવતાની જીંદગીમાં કાતેલ ઝેર ભેળું છું ! આવ મોતના મુખારક પેગામચી આવ અને હું અજાગતી ક્રમ બખત નારને અહીંથી લઇ જા.”

તેણી થોળી, અને પછી ઉભી થઇ. જે જગાએ તેણી ઉભી હતી ત્યાં નદી ધણી ઉંડી હતી અને પાણી પણ તદ્દન શાંત દેખાતાં હતાં.

“ખચીત આ જગા શાંતીને લાયક છે” તેણીએ પાછું ખોલવા માંડ્યું. “અહીં હમેશની શાંતી છે, આપઘાતનો ગુનાહ કાંઇ ધણો ભારી નથી. કાંઇએ એવું કર્યું નથી. મેં કંઈ વાચ્યું નથી. હું એટલું જાણું છું કે એ પુન્યતું કામ નથી પણ તેમ એ કાંઇ દરેક વાતે નહીં માફ થઇ શકે એવો જીવ હોય નથી! મારાં પાપપર ઢાંકણ વાલવા મારે મરવું જ જોઈએ. મારા આપની આખર જાળવવા મને મરવું જ ધટારત છે! ખોદા! હું પ્રસતાપને આખરે મર છું! એટલું ખોલી પોતાના બેડ હાથ આકાશ તરફ ઉંચા કરી તેણીએ એકદમ કુદકો માર્યો. પણ પુરતજ કાંઇએ પછવાડેથી મજબુત હાથે પકડીને તેણીને પાછી ખેંચી.

પ્રકરણ ૨૫ સુ.

નીમક હલાલ નોકર.

ફરતમ કે જે રતનની પછવાડે પછવાડે ફરતો ત્યાં આવી લાગ્યો હતો તેણેજ રતનનો હાથ ધરી લીધો અને ખોલ્યો, “રતન, અવીચારી રતન, હજુર તારો મરવાનો વખત નથી આવ્યો! તું નથી જાણતી કે આપઘાત કરનારાઓને માટે આ દુન્યામાં તેમજ મીનોઈ જેહાનમાં રાહત અને આરામ છેજ નહીં.”

“સ્તમ તેં શું કીધું છે તે તું જાણતો નથી.” રતન તેની તરફ જોઈ નાસીપાસીથી રેતીમાં પડી બેઠી બોલી.

“હું જાણું છું, બેટી, હું સર્વે જાણું છું. મને ખબર છે કે મેં તને થોડી પલ્લનાં દુખમાંથી હમેશના જલતા આતશમાં જતાં અટકાવી છે! પણ રતન, ઘેરમાં દતાવા પછી આપણાથી કાંઈપી રીતનો પસતાવો થઈ શકતો નથી. પસતાવો કરી બોદાની મારી મેલવવા માટે આજેજ દુન્યા સરજેલી છે.”

“સ્તમ, પણ વધારે સરસ કીધું? બેઆમર કે મોન?”

“અલખત મોત, પણ હાલ તને મોતની કાંઈપી જરૂર નથી! દીકરી, મારી દીકરી, જે નોકરે તને આજ સોળ વરસ થયાં પોતાના હાથમાં રમાડી બોલામાં ઉછાળી મોટી કીધી છે, જેણે નાનપણમાં તને રમાડી છે તેની ઉપર વાસ્તવ રાખ અને તે પોતાની જાંઘળી પણ તારે માટે ખરચી તને સુખી કરશે.”

“સ્તમ, તું શું માગણી કરે છે તે તું થોડુંજ જાણે છે. શા કારણ માટે હું મરવા તક્યાર થઈ છું તે તું નથી જાણતો.”

“દીકરી, હું સર્વે જાણું છું, અને તેથીજ તારે જીવવું જોઈએ.”

“મારે જીવવું જોઈએ! હા, હું કીના અને વેરને ખાતરજ જીવીશ.”

“પણ બોદાતું ફરમાન છે કે કીનો અને વેર આદમ જાતને માટે નથી. એક આદમને દુઃખી-કરનાર પર તે પોતાનો કેહર વરસાવ્યા વગર રહેતો નથી.”

રતન એકદમ પ્રકારી સ્તમને પણ કમકમાત છુટે એવી રીતે બોલી “હા આગા! બોદા કરેને તેનો કેહર તેની ઉપર

વરસે! તે હંમેશનો દુઃખી થઈ રહે! પોતાની રગેરગમાં તે પીડા પામે અને આખરે ખોદાઈ કાપના આતશથી લુન્નએલા કપાળની મીશાએ તે પોતાને ફેળે પુગે.”

તેણી આ વખતે ઘણી વીકાલ લાગતી હતી. તેણીની ચંચળોમાં આતશ પ્રકાશી નીકળ્યો હતો. તેણીને એકરો તદ્દન સફેદ થઈ ગયો હતો.

“તન રતના ખોદાને ખાતર મુગી રહે! તારી ફક્ત ડુંકળ આ જગ્યાની બલીદારી નાશ કરવાને પુરતી છે.”
 રસતમ ગભરાઈને બોલ્યો.”

રતન પોતાના જીરસાએ દાખી નહીં શકવાથી પાછી રેતીમાં પડી ગઈ અને રડી પડી પોતાની છાતી ખાલી કાઢી.

“મને આટલું લાગતે નહીં. હું એટલી દુખી થતે નહીં. પણ મેં મારો પ્યાર તદ્દન સાચોજ ખાંધ્યો હતો. પણ તે ધરપીનને મારી કંઈ દયા નહીં આવી. તે મને ધરમના ઉપાધ્યા આગલ લઈ ગયો અને ત્યાં મને પોતાની ઘણીઆણી બનાવી! આફસોસ! મારો બાપ જો એ જાણે તો મારે માટે શું ધારે?”

“પણ જો તેણે તને ખરી હકદાર ઓરતજ બનાવી છે તો પછી તે કયુલ કરશેજ.” રસતમે કહ્યું.

“પણ તેમ નથી. તે મારી સાથે નેકાઈ જોડાયો તે આગાઉ તો તે ખીજસે પરણ્યો હતો. તે છતાં તેણે મને છેતરીને આ પ્યાર ભરતું કાગળ લખ્યું પણ એ શું કામનું?” એટલું બોલી રતન પેલું કાગળ કાઢી તે ફાડી નાખવા જતી હતી પણ રસતમે તે જાટવી લઈ કહ્યું.

“ગાંડી છોકરી ! એનેથીજ તારું સવે કામ સરશે. એનેથી તો તું તેને દુન્યામાં ઉઘાડી પાડી શકશે. એનેથી તો તે હંમેશનો ખીલશે. તું જો એ શદી નાખશે તો, તારી પાસ ખીજી કાંઈપણ શાક્ષી રહેશે નહીં.”

“પણ મારા દુખનું વેર દુન્યા કો તેમાં મને શું કાપદો ? નહીં, નહીં, મારું વેર તો હું પોતેજ લઈશ, અને તે પોતેજ જાણે કે હુંજ તેને દુખી કરનાર છું. મારા સીવાય ખીજુ કોઈ પણ તેને સતાવશે નહીં ! અને મારા સીવાય ખીજુ કોઈ પણ જાણશે નહીં કે તે શુંવતો પણ મુનેજા સરખો છે ? પણ તું કહે છે તેખી ખરું છે આ કાગળથી તો હું વધારે પગભર છું.”

“રતન હવે ધર ચાલ.”

“ધર ! રસતમ તું શું બોલે છે ? જો મારો આપ હવે જો વાત તું જાણે છે તે જાણે તો તે પોતાનું સર પડકી પોતાનો જન તુરતજ કાઢી નાખે.”

“પણ તેને જાણવાની કાંઈ ગરજ નથી. સંકળમાં આવેલો હાથ આપણને જેમ તેમ કંજાથી કાઢવો જોઈએ. તારા આપના હવે ચઢના વખતમાં જે સુખી હાંધી ભોગવવાને તું સરજેલી તેના તો હવે સંમુગ્ધો નાશ થયો છે. જે દુન્યામાં જઈ તારી સાથે સુખી થવાની તે વાતો કરે છે ત્યાં તારી આ હાલતમાં તેનેથી મુદ્દલ જવાશે નહીં.”

“અને તેથી હવે મને મરવાં વગર છુટક નથી.”

“મરવાની તું વાતજ ના કર. જ્યાં વેર પરવરદેગારનો પ્રેમામયી તારે માટે પેગામ લાવે નહીં ત્યાંવેર તારાથી મરાશે નહીં અને વળી જે એક કોમલી નીરદોષ જન જે તું તારા

પેટમાં હાલ રાખે છે તેને માટે તો તારે જીવવું જોઈએ.”

“ત્યારે તું-શું ઇલાજ બતાવે છે?”

“એક બેટી તરીકે તું મરણ પામ પણ માતા તરીકે જીવ તારો. આપ જે બેઆબરૂ થવાનું દુખ નહીં ખમશે તે મરણનો વીલાપ વધારે સારી રીતે ખમી શકશે, અને તેટલા માટે તેને બેઆબરૂની નીરાશીમાંથી બચાવવા તું તેને જીવદાનના ગમમાંથી ગીરફતાર કર.

“ફક્તમ, તું-શું બોલે છે તે ખુલ્લું કરી કહે.”

“જે સાંમળ, હું અહીં એક દુઝરાની જાતની ઓરતને ઓળખું છું. જેણી હવે પછી તારી હાલતમાં તુંને મદદ કરી તારી સારવાર કરશે, અને તારા બચ્ચાંની થોડોક વખત પોતે જતન કરશે. તારો આપ તે વીશે કાંઈ પણ જાણશે નહીં. ત્યાર પછી એ ઓરત જેણીનું નામ લાણી છે તેણી તને એક એવી જાનનો પાત્રો આપશે કે જેથી તું થોડા કલાક સુવેલી જેવી પડશે. તારો આપ તુંને મરણ પામેલી સમજી તારી પર વીલાપ તો ઘણોજ કરશે પણ તેને ખીજા કામો હોવાથી અને તાના જંવી એક પુરી પ્યારી બેટી બોવાથી તેજ જગાએ રહી તેની યાદમાં વધારે નહીં રીજવાના સમયે તે આ જગા જલદી છોડી જશે. તું હુશીયર થયા પછી તુંને લાણીના ઘરમાં ગાખીશું, અને ત્યાં તું સારી થયા પછી જે તારું થવાનું હશે તે થશે.

રતને થોડોક ત્રાર આ જાગ્યદ પર વીચાર કર્યો, અને પછી બોલી “કસનમ હાલ તો તે મને બચાવી છે, પણ બોદા જાણે હવે પછી મારી પર શું-શું વાતશે?”

“હવે મારી સાથે ધર ચાલ” રૂમતમે રતને ઉઠાડી અને પોતાના હાથને ટેકા આપી તેને ધર લઇ ગયો.

પ્રકરણ ૨૬ મું.

શીરીન મલી.

શીરીનને શોધી કહાડવાને બેઠરામે ધણા કાફાં માર્યા પણ સર્વ ફેાફટ. તે વખત કાંઇ હાલની માફક આગગાડી કે, તાર કે ધણાં વરતમાન પત્રો હતા નહીં કે જેવા એક ઠેકાણેની ખખર બીજે ઠેકાણે તુરત જઇ પુગે. તે માટે જો કે બેઠરામ પોતાના ઘોડાની પીઠ પર હંમેશા ફરયા કરતો અને તેના જમસુસ સર્વ ઠેકાણે ફરતા પણ છેક દશ દીવશ નીકળી ગયા પછી તેને ખખર પડી કે શીરીનઆખને મલતી કાઢ છોકરી એક બેતરમાંથી એક શીરંગી બેઠુતને મલી આવી હતી. તે તુરતજ બેઠુત આનતોન ડી ગામાના ધર તરફ દોડ્યો.

ત્યાં તેની ખાતરી થઇ. તેઓએ તેને શીરીનની સર્વ હકીકત કહી અને વળી કહ્યું કે તેણી એક કાંમતી હીરાની વીંટી મુકી ગઇ હતી.

બેઠરામે તે વીંટી જોવા માગી અને તે તેણે તુરતજ શીરીનની તરીકે જાણખી તેની પુરતી ખાતરી થઇ. પણ તે સાંભલીને નાસીપાસ થયો કે શીરીન ક્યાં ગઇ હતી તે તેઓ કાંઇ જાણતા ન હતા.

તેણે તેઓને આસપાસ કાંઇ ખખર કાઢવા કહી અને તેઓને ધણો ધણો ઉપકાર માની તે પાછો પોતાને ધર ગયો.

અહીં તેને ખીજી ખજાર મલી કે શીરીનઆઈના જેવી કામ છોફરી કલ્યાણીમાં પાઠું રાખતા એક પારસીના ઘરમાં હતી. જ્યાં તેણીને બેઝાની તાવ આવતી હતી. માટે તે પારસીએ કહેવડાવ્યું કે જો તેણી તેજ હોય તો તેણે આવી જોઈને ખાતરી કરી જાય.

બેહગમને ફરીથી ઉઘટ આવી અને તે અને તેની માતા તુરતજ ગાડી જોડાવી કલ્યાણી તરફ નીકળી ગયાં. કેટલાક કલાક સુધી મુસાફરી કરી અને તેઓ પેલા પીઠાં આગળ આવી પુગા. બેહગમ તુરતજ પોતાની ગાડીમાંથી કૂદી પડ્યો અને પેલા પારસી જેનું નામ અસપંદીઆરજી અસલાજી હતું તેની આગળ તુરતજ જઈ પોતાનું નામ કહ્યું.

“તારે તો અહું સારું!” પેલા પીઠાંવાલા અસપંદીઆરજીએ જવાબ આપ્યો. પણ આમ કેમ થયલું કે જો પોયરીનું ભેજું ખીટી થયલું તે પોતાના હાથોથી નાહી આવેલી.”

“અંજણા શખસો એ ખીયારીને ઘેલી સમજી એના દુઃખનું ખરું કારણ થું છે તે જાણતા નથી. એખી એક રીતે તેણીના હાથમાં ફાયદો કરનાર છે.” બેહરામે બીયારયું અને પછી પુછ્યું.

“પહેલે મને કહેવો કે એ છોફરી હાલ કેમ છે?”

“અરે ઘણી હારી રે હાએખ! પણ જરા એમ એમ નરમ ને નખતી થયલી.”

તેઓ આગલું બોલે છે તેટલા બીખાઈજી ઉતરી આવ્યાં અને પેલા પીઠાંવાલાના ઉપલા સખુનો સાંભળ્યા અને તેવણે કહ્યું.

“મેહનામ, તું અહીં રહી સત્ર” રીતની ખચર કહાડ તેટલા હું અંદર જઈ એ છોકરીને જોઈ આવું. અસપંદીઆરજી, મને એ છોકરીનો ઝોરડો બતલાવવા કામને મોકલશો !”

“તેર, ખાઈ હાથ તેર ! રૂપાં, દીકરી રૂપણી અસપંદીઆરે ઘાંટો કાઢ્યો.

તુરતજ બાર વરસની એક છોકરી છુટા બાલોએ અને માંજરી આખોએ પોતાના હાથમાં સીવવાનો સફરો અને સોય લઈ પોતાના આપને જવાબ દેવા દોડી આવી.

“રૂપણ, આ હુલાણીને પેલી માંદી પોરીની ખાતલી આગળ લઈ જ.”

રૂપણ નમી અને ભીખાઈજીને એક અંદરનું ખારણું દેખાડી બોલી.

“એમ આવોજી.”

તેણી ભીખાઈજીને છેક પછવાડેના ખુસ્તી હવાવાલા એક ઝોન્ડામાં લઈ ગઈ જ્યાં શીરીન એક હાંચી પાટીની ધોલકી પર સાફ બીજાનામાં એકલીજ પડી હતી.

“એને શું તમે લોકો એકલીજ રાખતાં રતાં ?” બીખાઈજીએ જરા દલગીર થઈ પુછ્યું.

“નહીરેજી. હું એવશુ આગલ હંમેશ રહું છું એ તો હું જરા પાણી પીવા આવી હતી તે વખતે મોંરા બાવાજીએ મને તેડવાથીજ હું ગઈ હતી.”

“હીક છે, હવે તમે સીધારો. હું અહીં મારી દીકરી આગલ છું” ભીખાઈજીએ રૂપાંને ઝોરડાની બહાર મોકલી.

ભીખાપછ એ એક ખુરસી શીરીનનાં બીજાણાં આગલ ખેંચી
અને પોતે તેપર બેસી શીરીન જે ઉંઘાએલી જેવી રીતે પડી
હતી તેણીને જાગવાની રાહ જોવા લાગી. શીરીન તદ્દન થૂંક
પડી હતી. તેણીના સફેદ સુવાસા હાથો આંગણમાં ખાંગલાં
જોડવાની જાણે ખુદાઈ ભજન કરીને કીરતારની દુવા માંગતા
હોય એવી રીતે તેણીની કામલ જાતીપર પડ્યા હતા. તેણીના
ડોલા મીઠાચલા હતા, અને તેણીના છુટા બાલો તેણીના
રૂપાલા પણ શીકા ચેહરાપર પડી તેને વધારે શીકા બતા-
વતા હતા.

પ્રકરણ ૨૭ સુ.

ભીખાપછ અને શીરીન.

ભીખાપછને શીરીનનો આ હાલ જોઈ ઘણીજ દયા છુટી
અને તેણીની આંખોમાંથી આંસુ ખરયાં.

થોડો વખત ગયા પછી શીરીને પોતાની આંખો ખોલી
અને ભીખાપછને જોઈ તદ્દન અજાન ધીમા અને ખોખરા
સાદે પોતાના સાસુને પુછ્યું.

“માતાજી ભીખાપછ, તમે અહીં !”

“હા, દીકરી, તું સારી થઈ ગયો સાચા વાવવા સામ-
ર્થવાન થાય તેટલો વખત તારી ખરદસ્ત લેવા હું આવી છું.”
ભીખાપછ એ ઉઠીને કહ્યું.

“યા ખુદા ! હજુર નસીબ મારી સામેજ ફેલું છે !” શીરીને
હાથે મારી પોતાનાં મોઢ ફેરવી કહ્યું.

“મારી પ્યારી દીકરી, શું કરવા એમ કરે છે? ખેદ-
એ તને સર્વ વાતે સુખી કીધી છે! સર્વ ચીજો તને બક્ષી
કે અને તે છતાં એમ શું કરવા કરે છે? જુવાની, ખીલતી
પૂજ્ય સુરતી, દરેક રીતનો લાડ, જર અને જોર અને છેલ્લે
તારા ખાવીંદનો ખરો અને વફાફાર પ્યાર તને બક્ષેલો છે
માટે હવે વધારે શું જોઈએ છે?”

શીરીને ઉંચે જોયું અને બેધ્યાન તેણીથી તદ્દન અજા-
એખીમાં બેસી ગયું “મારા ખાવીંદનો ખરો અને વફાફાર
પ્યાર!”

“હા અમળા હા, તે હજુર કાંઈ પણ એવી ઓરત ॥
સોહજતમાં પડ્યો નથી કે જેથી તારા પ્યારમાં તારી સાથ
કાંઈ ખીજ લાગ્યો થતી હોય.”

“ત્યારે શું તેણી સ્તન વીધે કાંઈ પણ જાણીતી નથી”
શીરીને પોતાના મનમાં વીચાર્યું અને પોતાની સાસુને
એકરો તપાસી જોવા લાગી જેથી તેણીની ખાતરી થઈ કે બેરાંમની
માતા તેનાં ખીજવારનાં લગન વીધે કશુંએ જાણતી ન હતી.

ખીખાઈએ તેણીને ઘણીક વારેથી સમજારી, અને જો
તેણીની મરજી હોય તો બેરાંમને તેડવાને તેણીએ પુછ્યું.

“શું તેખી અહીં છે?” શીરીને અજબ થઈ
મોટેથી પુછ્યું.

“હા”

“નહી, હું હાલ તો નેવણને મલીશ નહીં?” શીરીને
કેર મરી ના કહ્યું.

ભીખામણએ વધારે એંદસ નહીં કીધી અને છેક રાત થઇ ગયતી હોવાથી તેઓ તે રાતના ત્યાંજ સુઇ ગયાં. ભીખામણ પણ શીરીનનાજ ઓરડામાં સુતાં હતાં.

બેરામે અસપંડ્યાર પીઠાંવાળા પાસેથી જે ખખર મેલવી તે એહવીજ હતી કે થોડાક દીવસની પ્રાતપર શીરીન તેઓના પ્યારણાં આગલ રખડતી અને એખલી તદન થાકેલી આસી પુગી. તેઓએ તેણીને અંદર બોલાવી તેણી વીધે ત્રણુંગી પ્રુછયું. પણ કાંઈ જવાબ આપ્યો નહીં. તે રાત તેણીએ ત્યાંજ ઉતારો લીધો અને બીજે દીવસે સહવારના પોરમાં તો તેણીને બેજાની તાવ આવેવા લાગી. તેઓએ તેણીને માટે ત્યાંના એક જોશી વધદને તેડાવ્યો જેણે કાંઈ ધુતધમાતમ કરી તેણીને થોડાક ફેર પાડ્યો. એટલામાં અસપંડ્યારને ખખર પડી કે “જમશેદઆગ”માંથી મોટા શેઠના ખાંનદાનની એક છોકરી પોતાનાં સગાં વહાલાંઓને છોડી નાસી ગઇ હતી એટલે તેણે તુરતજ એક માણસ મોકળો બેરાંમણ પર કહવડાવ્યું અને તેથી તેઓ અંહીં આવ્યાં હતાં.

બેરાંમે એટલી વાત મેલવીને તે રાતના તેજ ઘરમાં વાસો કાઢ્યો.

બીજે દીવસે ભીખામણ ઉઠ્યાં અને શીરીન અને પોતાં ત્રણે થયેલી વાત બેરાંમને કહી તેને પાછો “જમશેદઆગ”માં શીરીનને મલવા વખર જવા કહયું અને પોતાની ઇચ્છા તેણીની આગળ રહી તેણીની સારવાર કરવાની જણાવી.

શીરીન બીજે દીવસે ઉઠી તે વખત ઘણીજ નખળી અને વધારે બીમાર માલમ પડી. ભીખામણએ પોતાની આ

બેઠીને માંડે તુરતજ ત્યાંનોજ એક કેળવાયેલો હકીમ - તેડી મંગાળ્યો. જોણે શીરીનને ધણીજ સંભાળથી દવાઓ આપવા માંડી પણ તે છતાં શીરીન એટલી તો કાયલી થઇ ગઇ હતી કે નજદીક પંદર દિવસે સાજ થઇ.

તેણી સાજ થઇ તેને ત્રીજે દિવસે તેણી એકાંત બેઠી હતી તે વખતે બીખાઇજીએ વાત છેડી.

“દીકરી શીરીન, કાલે સહવારના આપણે બેરાંમજી આપણી માડી લઇ આવશે તેમાં આપણે પાછાં આપણે ધર જઇશું.”

નહીં, નહીં, નહીં, હું નહીં આવીશ! મારેથી નહીં અવાશે! મને કાંઈ એવે દુરને ઠેકાણે મોકલી દેઓ જ્યાં હું મારી જીંદગીના દહાડા પુરા કરી જ્યારે બોદાનો પેગામ આવશે ત્યારે મારો જીવ તેને હવાલે કરીશ!” શીરીને હાથ જોડી પોતાની સાસુને અરજ કીધી.

“શીરીન, તું એક નાદાન થઇ ગઇ છે!” બીખાઇજીએ જરા ટણકો કરી કહ્યું. તારા ખાવીંદને વીચાર કર. એક પરણેલી મોહરદારે પોતાના ખાવીંદને વગર કારણે તજી જવાને કશો હક નથી. બેરાંમ એ વીશે શું કહેશે? તારા દીનદોસ્તો શું કહેશે? દુન્યા શું વીચારશે? દીકરી, કાંઈ સમજ તારો એ વીચાર તદ્દન બેહુદો છે.

“માતાજી, હું કયુલ કરું છું ને તમો કેહવો છો તે ખરું છે. પણ જો મારા જવાથી મારી આખર, મારી પંકતી અને બેરાંમજીનું સુખ જો શયવાતું હોય તો મને કાંઈ નહીં જવા દેવો?”

"છટ, છટ, દીકરી તું જુવ કરે છે! તું એવું કારે છે કે બેરાંમ તને ચાહતો નથી, પણ મારી તે વીધે તેણે ખાતરી સીધી છે. અને તે તારી પણ ખાતરી કરશે."

"માયજી, પ્યારાં માયજી એ તમે શું બોલો છો તેની તમને મુશ્કેલ ખબર નથી. મારું માનેતો મને જવા દેવો મારેથી નહીં અવાશે. હું નહીં આવીશ."

"પ્યારી દીકરી હું જે કાંઈખી બોલું છું અને કરું છું તે સવ મને ખબર છે. હું તારાં કરતાં ત્રીસ વરસ મોટી છું વળી તારી રખેવાળી કરનાર છું અને મારોબેટા તે તારો ખાવીંદ અને તારો ધણી છે. એટલા માટે હું ખચ્ચીન તને "જમશેદ મામ"માં પાંચી લઈ જઈશ અને મને આશા છે કે નાગ જેવી ગરીબ નમાની બેટી પોતાના મુરખોએતો હુકમ તોડશે નહીં." બીખાછજીએ નરમાસથી કહ્યું અને વધારે બોલી શીરીનને હંસકેરી ને તેની નાજુક હાલતને વધારે ખરાબ નહીં કરવાના વીચારથી મુગાં બેસી રહ્યાં.

"શીરીન પણ મુંગી બેસી અને પોતાના મનમાં નીચણો કરાવ કીધો.

"હવે મારે જે કરવાનું રહ્યું છે તે એજ છે કે આવતી કાલે બેરાંમજીને મોઢે મોઢું ગમે એવું દુઃખ હોવા છતાં મળવું અને હું તેનેથી શા કારણ માટે છુટી પડી છું તે કહી તેજ કારણ તેની માતાને કહેવાને તેનેજ બજામણ કરે કે જેથી તેણીને ખબર પડે કે હું આ કારણથી તેની સાથ રહી શકતી નથી."

અકરણુ ૨૮ મું.

બેરામ અને શીરીન.

તે દીવસે ઉઠે રાતના બેરામ પોતાની માડી લઈ ત્યાં આવી પુગો.

“મારી પ્યારી શીરીન કેમ છે?” તેણે કિતરતાં તુર-
નજ પોતાની માને પેહલો સવાલ નાખ્યો.

હા હુઃખી અને મગજે શીક. હું ખાઈકું કે આપણું
ધર તથા જવા વીશે તેણીને કાંઈ વધારે મજબુત કારણો
દશે.” બીખાઈતી બેરામ તરફ શકની નજરે જોઈ કહ્યું.

“તેણી હાલ ક્યાં છે? હું તેણીને મળવા માગું છું.”

“નહીં હાલ તો તેણી સુષ્પ ગઈ છે મારે કાલે સહવારના
તે હાથ તે કરશે.”

એ પછી તેઓ પણ સુષ્પ ગયાં.

ખીજે દીને શીરીન પોતાના સાસુના કરતાં વધારે જલદી
ઝડી અને હાથ મોઢું ઘોષ તથાપાર થઈ પોતાના ઓરડામાંથી
બહાર આવી, અને બેરામ જે પણ સફારે ઉઠી પોતાના
ઓરડામાંથી બહાર આવ્યો હતો તેને એક ખીજ ઓરડામાં
જઈ મળી.

“મારી વહાણી, જીવર કરતાં પ્યારી શીરીન.” બેરામ
તેણીને સેટવાના હૃષ્ટી આગલ વધી બોલ્યો.

પણ શીરીને સલયતાની નજરે પોતાનો હાથ લાંબો કરી
તેને દૂર રાખ્યો, અને પછી બોળી :

“બેરામજી હું ફક્ત તમેને મળવા આવી છું તે એટ-
લાંજ કારણથી કે તમારી સાથે ગોઠવણ કરી તમારાં માતાજી

સાથ મારે હવે કેવી રીતે વન'વું તે જાણું." શીરીને એક-દમ મોઢ ખોળી હીમતથી જેમ એક અખત્રા પોતાની નીતી સાચવવાના વખતે જીવપર બેચી બોલે તેમ બોળી.

"તે કેવી રીતે !" બેરાંમે પુછ્યું.

"તમારા માતાજીને તમારાં—તમારાં."

"મારા પાપ અને જીલો." બેરાંમે વાક્ય પુરું કરવા ચાલ્યું.

"નહી" શીરીને બોલી "તમારાં બીજાં લગન વીધે તમારાં માતાજી કાંઈપણ જાણતાં નથી અને તેથી હું તેથીનો આસરે શું કાંમ છોડી આવી છું તેનું કારણ તેવજ જાણતાં નથી." શીરીને હીમતથી કહ્યું.

"ખાંતું" બેરાંમે ઠંડે કળેજે અને કરડા સખુનેએ કહ્યું "તમે એક એના આગ્રહપર બોલો છો જે તમારી પંકતીની, ઉમરની, અને જાતની આસરોને તે વીધે એક સખુન પણ બોળવો સજવાર અને લાયક નથી. મોગ શેઠના ખાંતનની એક ખાંતુંને એક જંગળી અને કર્પીન આરત સાથ એટલું તે શું લાગે વલગે છે કે તે ખાતુ તે આરતને પોતાના માર્ગમાં આવવા દઈ પોતાના સુખનો નાસ કરે ?"

"શું કારણ," શીરીને ગંભીરાઈથી કહ્યું "એક આ-દમ જાતનો સ્વભાવીક ખવાસ, આરત જાતનું નીરમળ કહ્યુંજ, કે એક જાતનું દુઃખ ખમવાનો નીચાર એજ એ કાંમ કરાવવાને યસ છે."

"તમારા મનમાં શું છે તે હું પુછી શકતો નથી, શીરીનેઆજ પણ મારી તમને સખત ભલામન છે કે એ

મુજી છોકરીનું નામ હવે પછી મારા આગળ કદી પણ લેતાં ના." બેરાંમે કદી નહીં દેખાડેળાં એવાં મકમપેણાંથી કહ્યું.

નરમ માયાલુ અને સરમાળ શીરીનેની છાતીમાં આવપતે જે જીસાઓ ઉઠાઇ આવતા હતા તેનું વરણન કરવું મુશ્કેળ છે. હાલ તેણી જે ઘણીને પોતાની અચીથી પોતાના ખાવંદ તરીકે ઓલખી ચાહવા શીખેલી તેની સાંમે હાલ તેની બંદ ઉઠાવતી હતી. પણ બહેરામના અને રતનનાં બહાને ખાતર તેણીને તેમ પોતાની મરજી વીરધ કરવાની દુખભરી ફરજ પડી હતી.

અફસોસ, આ કોમન કાંતીની ઓરતોને આ કેટલું દુઃખ! પણ એ પણ તેણીએ સહન કરીધું અને પોતાના જીરસાઓ દાખી બોલી.

"બેરાંમજી, હું તમોને એક એવી વાત કેહવા આવી છું કે જે તમોને તેમજ મને સંતાપ કારક છે. પણ તોખી તેને મારે મારે હવે જે તે છેડા લાવવો જોઇએ."

"શીરીન જે તુ એવો નીયમજ કરીને આવી છે કે મને પંજવવો તો જેમ તારી ખુશી, હું તારી મરજીને આધીન છું."

આ બોલોથી દરીને નહીં પણ દુખી થઇને શીરીને રતન માથની પોતાની મુલાકાતની સર્વ ખીના કદી સંભલાવી.

બેરાંમે તદન શાંત દેખાવે પણ રીકા ચેહગએ, પીસેલા હોથોએ અને કરડા ડોલાએ તે વાત મુગા મુગાએ સાંભલી પણ જે કાંઈખી અન્યું હતું તે મારે ના, કે હા, કે પોતાની દલગીરી કાંઈ પણ જણાવી નહીં.

“અદારથી અચાલુ દેખાવતો છે પણ તે અંદરથી કેવો દુર છે.” શીરીને વીચાર્યું અને પછી પોતે જે ચીઠી રતનપર લખી હતી અને પછી પોતે શું શું કાઢું હતું તે સર્વ કહી સંભળાવ્યું.

પ્રકરણ ૨૯ મું.

પ્રેમ બંધન.

મેરામ ઉપલી વાતો સાંભળીને તદન અચરત થયો અને મનમાં બોલ્યો,

“અહીં એક એવી ફરેસ્તાઈ અજન્ના છે કે, જે ધણીને પોતે આહે છે તેનું સુખ જાલવવાને માટે પોતાના સર્વ ભોગો આપવાને તૈયાર છે.”

તેણે થોડાક વાર તેણીના ચહેરાપર ડીક્યું. શીરીન તેથી તેની સામે જોઈ શકી નહીં અને પોતાનાં નેત્ર નીચે ફેંક્યાં. અંતે મેરાંમે પોતાની ખુરશી શીરીનની લગોલગ ખેંચી કહ્યું.

“શીરીન, તું કહે છે કે તારો હાથ મારી સાથ જોરજુલમથી જોડવામાં આવ્યો હતો અને મેં મારે મન પસંદ ખીજી ઝોરત શોધી કાઢી હતી. અને તેથીજ તું મને તજી જવા ઇચ્છે છે. પણ સાંભલ, મારે તુંને એટલુંજ કેહવું છે કે તું મારી ખરી હકદાર ઝોરત છે. એટલુંજ નહીં પણ તને મારા મન અને તનની ખરી પસંદ કાઢેલી રાણી સમજી લે, અને આજ સુધી મેં તારા સીવાય ખીજી કોઈ પણ ઝોરતને વધારે ચાહી પણ નથી. તેથીજ આ દુન્યાપરની કોઈપણ ચીજ મને હવે તારેથી છુટા પાડશે નહીં.”

આટલું બોલી તેણે તેણીને એકદમ પોતાના હાથમાં લે
છાતીસે દાબી. શીરીનના ચહેરા પર ખુશાલીનું કીરણ ચમકે,
અને પછી તુરતજ તેના હાથમાં બેસુધ્ધ થઈ પડી.

બેરાંમે જુમ પાડી તેણીને એક ખુરસીપર બેસાડીને મદદ
બોલાવી, અને બીબાછજી તથા અસપંડીયાર વગેરે અંદર
ઢોડી આવ્યાં.

તેઓ શીરીનને પાછી તેના ઓરડામાં ઝાંઝ ગયાં, જ્યાં
તેણી થોડેવારે હુશયારીમાં આવી.

તેણીને ત્યાંજ મુકી બીબાછજી બેગંમ પાસે પાછાં
આવ્યાં અને તેને કહ્યું.

બેરામ જ્યાં છે ત્યાં તે શીરીનને કાંઈ ઘણો ગેર ઇન્સાફ
આપ્યો છે. અને તેણીની તરફ ઘણી ગેર વરતાણુંક ચલાવી
છે, કારણ કે તેણી આપણી સાથે ઘેર આવવા સાફ ના કહે
છે. તેની માવતર અને રબેવાલ તરીકે હું તેણીને જો કે
આપણે ઘર લઈ જઈશ પણ તેને એક વચન આપીશ કે
તેની મરજી હોય નહીં ત્યાં વેર તેણીના માર્ગમાં તારો
આવવું નહીં.

બેરામે પોતાની માયની મરજી પ્રમાણે કબુલ્યું.

બીજે દિવસે તેઓએ ગાડી તકિયાર કરાવી “જમશેદ
માર્ગ”નો રસ્તો લીધો. છેક સાંજના તેઓ ત્યાં આવી પુગ્યાં.

શીરીનને તેણીના ઓરડામાં લઈ જવામાં આવી. જ્યાં
તેણીને માટે આશાએશની સર્વ સામગ્રી તકિયાર કરવામાં
આવી.

તેણીની સાસુ તેણીની નજદીક બેસી હમેશ તેણીને દીલાસો આપતી.

ઘરના ચાકર નફરોમાં અને આસપાસનાં લોકોમાં એવી વાત ફેલાયવામાં આવી કે શીરીનબાઈને લેખની તાવ આવ-યાથી તેની ઘેણમાં તેણા પોતાનું ઘર છોડી ગઈ હતી, અને લોકો શીરીનની ખરી ખીનાની તદ્દન અંજણા હોવાથી આ આ વાત તેઓને ખરીજ લાગી, પણ કુંવરબાઈ જે આ સર્વ જાણતી હતી તેણે ફક્ત એ સર્વ કેટલું ગલત હતું તે જાણવા છતાં શીરીનબાઈની આખર ખાતર તેનો એક પણ શબ્દ કોઈ આગલ કાઢ્યો નહીં.

પોતાના ઘરમાં પાછી આવવા પછી ખીજો અઠવાડિયે શીરીને કુંવરપર પોતાને મલી જવાનું તેકું મોકલ્યું.

કુંવર તુરતજ પોતાની આ દુઃખી સહીને મલવા આવી અને શીરીનના પુછવાથી તેણીના પેલી રાતના આવી મયા પછી જે કાંઈખી બનયું હતું તથા રતન કેવી રીતે કીના અને ગુસાથી ચાલી ગઈ હતી તે સર્વ વર્ણવીને કહ્યું.

શીરીન આ સાંભળીને વધારે દુઃખી થઈ.

કુંવર તેણીની આગલ હવે રોજ રોજ આવી દીલાસો દેવા લાગી.

ખરેજ શીરીનનું દુઃખ કુંવર શીવાય ખીજુ કોઈ જાણતું નહીં હતું અને તેને ખરો દીલાસો દેનાર કોઈ હતુંજ નહીં.

બેરાંમે પોતાનું વચન પાલ્યું અને શીરીનને કદીપણ છોડી નહીં કે તેના માગમાં કદીપણ આવ્યો નહીં. પણ

પણ હવે તો તું તક્યાર છેતી ? આજે શ્રેષ્ઠપત્તાર થયો. આપણે આવને સોમવારે જરૂર કુચ કરીશું.

“એટલા જલદી” રતને અજબ થઇ ચમકીને પુછ્યું.

“જલદી ! કાંય ? તુને શું આ જંગલ હજુર છોડવા નથી મનનું ?”

તેણીને એ ધર છોડી જવાનું કાંઈથી દુઃખ ઉપજતું ન હતું, પણ દુઃખ માત્ર પોતે તેની સાથે જ કાવતરું રમનાર હતી. તે એટલું જલદી રમવું પડશે તેના વીચારથી ઉપજતું હતું.

રતને પોતાના વીચારો આગા તુટા બોલોમાં કહી સમજાવ્યા અને પછી ઓરડાની બહાર નીકળી પોતાના ઓરડામાં ગઈ, અને ત્યાં થોડો વાર સુઈ ગઈ. નજદીક રાતના દસ વાગે તેણી ઉઠી અને નદી કીનારે જઈ રસતક સાથ પેલી હોડીમાં બેસી ગોફામાં ગઈ.

ત્યાં પેલી દુબરી બેસી કાંઈ ગાતી હતી. તે તેણીને આવતાં જોઈ ઉભી થઈ. રતને તેને જવા કહ્યું, અને આવતી કાલે આવે તે વખતે પેલો પાલો લઈ આવવા કહ્યું.

એ પછી રસતક અને ભાંછી બેઠે જઈ પાછાં ઘર ગયાં, અને રતન હંમેશની માફક ગોફામાં પોતાના બાલક સાથ એકલી રહી.

બીજે દીવસે સવારના પહોરમાં પેલી દુબરી આવી પુગી.

“પેલો પાલો લાવી ?” રતને પુછ્યું.

“મારી દીકરી પોતે જોઈને ખાતરી કરશે.” એટલું બોલી તેણે પોતાની સાડીમાંથી ખરાબ દુરગંધ આવતો એક સુકવેલો પાલો કાઢી દેખાડ્યો.

“શું એ બરાબર અસર કરશે !”

“હા, મારી દીકરી, એ હું મંતરીને આપું પછી ગરમ પાણીમાં ઉકાલી તે પી જજે. તું બે દીવસ બેર મુવેલી જેવી પડી રહેશે. પણ ત્રીજે દીવસે તું પાછી સજીવન થશે.”

“ભાણી, આ રૂપ્યા લે. રતને પેલી ઓરતને રૂપ્યા આપતાં કહ્યું. એ આગે પાલાની કાંમતમાં અને તેને મારી બરહાસ્ત કાઢી છે તેના બદલામાં આપું છું. હવે તું મારા બાલકની સંભાલ લેજે અને જ્યારે હું પાછી જાશું ત્યારે એ મને એવીજ હાલતમાં પાછું લાવી આપજે તે વેલા એના કરતાં બેવડું નાણું આપીશ.”

એટલું બોલી રતને પેલી અબજાને પોતાનું બચ્ચું શોધ્યું અને તેને તેના જીવ કરતાં પણ વધારે સંભાલ લેવા કહી રસનધ સાથે પેલી હાડીમાં બેસી પોતાને ઘર પોતાના બાપ ઉઠવા અગાઉ જઈ પુગી.

સાંજે રતનને પોતાના બાપથી છુટું પડતાં બહુજ લાગ્યું કારણ તેણીને બબર હતી કે તેણી તેને તે વખતે છેલ્લોજ જોનાર હતી. તે છેલ્લોજ કલાક હતો જે વખતે તે બેડ બાપ દીકરી સાથે વાત કરતાં હતાં. અંતે જ્યારે તેઓને છુટા પડવાનો વખત આવ્યો, (બાપના વીચાર પ્રમાણે રતનોજ પણ દીકરીના ઠરાવ પ્રમાણે હંમેશ સુધી—) છુટા પડવાનો વખત આવ્યો ત્યારે તેણીથી પોતાનો જુસો દાખી શકાયો નહીં. તેણીની આંખમાં આંસુ આવ્યા અને જો તે દુખી થશે એવો તેણીને વીચાર ન આવતો તો તેણી ખચીતજ તેના પગ આગલ પડી તેને સર્વ કહી દેતે. પણ તેને હંમેશનો દુખી ન કરવાના વીચારથી તેણી કાંઈ બોલી નહી.

“હું જાઉં છું, પીતાજી,” આખરે તેણી બોલી. હા આ! આ વખતે તેણીનું જીંઘર પોતાના વહાલા આપને ભેટી છેલ્લી કાઢી કરવાને કેવું તકમતું હતું! પણ અકસોસ! તેણી કાંઈ કરી શકી નહીં.

“વેહલી ઉઠજે, દીકરી,” તેણીના આપે તેણીને કહ્યું અને તેઓ છુંટાં પડ્યાં.

રતન, તારો આપ તને મુવેલી સમજી રહશે પણ તું જીવતી રહી તેની જુદાઈનું દુઃખ કેમ ખમીશ!

તદન એકલી અને દુઃખથી મુવેલી રતન પોતાના ઓરડામાં ગઈ જ્યાં તેણી માટે આરણાં આગલજ રસતઈ એક વાંસળ મા પેલો પ્રાણો ઉકાલી લઈ આવ્યો હતો.

“રસતઈ!” તેણી તેને જોતાં વારજ રડી પડી.

“હીંમત પ્રકક, દીકરી, ધારતી તા આ!”

“મારો આપ.”—“તેણીની વધુ બોલાયું નહીં, તેની છાત્રી પોતાના આપની જુદાઈના વીલાપથી ફાતી જતી હતી.

“હીંમત રાખ, દીકરી સૌ સાઈજ થશે.” રસતઈ તેને હીંમત આપી.

“સવારના પોહોરમાં સકારે આવી મારા ઓરડામાંથી આ વાંસળ લઈ જજે. હું એ હમણાંજ પીને સુઈ જઈશ. એ લઈ જવાને જીલતો ના, કે જેથી મારી બેભાન હાલતને કોઈને પણ ખ્યાલ આવશે નહીં.”

“કીક છે, હું તારા હૃદયને તાબે થઈશ.”

“અને પેલી બુદ્ધીની દેખરેખ રાખી મારાં અગ્ન્યાંને કાંઈ પણ ઇજા પુગવાના—”

તેણીને પોતાના આપનો સાદ આબ્યાથી મુગી રહી ગઈ,
અને પોતાનાં ઓરડામાં જતી રહી.

રસતમ પણ પોતાના ઓરડામાં જઈ સૂઈ ગયો.

બીજી પક્ષે તેનો આપનેના ઓરડામાં આગલથી આવી પસાર
થયો. તેની ઉપર આવતાં આકૃતનાં વાદલાંથી તે તદ્દન
બેખબરો પોતાના ઓરડામાં જઈ સૂઈ ગયો.

પ્રકરણ ૩૨ મું.

મોહત.

બીજે દિને સહવારે જ્યારે જહાંગીર—આપણે જણાવે તેને
તેના એજ નામે બોલાવીયું—કહી તમયાર થઈ નાશનો આં.ા
ગયો ત્યારે રતનને નહીં જોવાથી રસમને પુછ્યું.

“હું ધાંડું છું કે રતન આજ તો સહવારના પોહરમાં
અહાર નહીં ગઈ હશે. મેં તેણીને આજે અહાર જવા ના કહ્યું
હતું, કારણ આજે તો અધું આંવી મુઠી તમયાર કરવું જોઈએ.
તું જાણે છે. રસમ ક્યાં ગઈ છે?”

“નહીંજી, મેં આજે તો માગં આપને સહવાર પછી જો
ઈજ નથી અને વળી ઓરડાનાં આગળાં પણ અંદરથી અંધ છે
માટે હું ધાંડું છું કે તેણી ઘરમાંજ હશે.”

“ત્યારે તો જા, તેણી જો પોતાના ઓરડામાં હોય તો
બોલાવી લાવ.”

રસમ પોતાના શેઠનો ફકત ફકમજ અજવવાની મતલબે
રાંધણીમાંથી અહાર પડ્યો.

થોડીક પક્ષ પછી તે પાછો આવ્યો. આ વખતે તેના ચેહરા પર ખુદરતી ધારતી પ્રગટી નીકલી હતી અને તેના એવો અકસાટ જોઈને તેના શેરે પણ ધારતી આવી.

“કાંય, રસતઈ, શું છે?” તેણે જુમ પાડી.

“ન—નહી સાહેબ, કાંઈ સમ નહી પડતી.”

“શું ને ખુદ્દુ” બોલી દે!”

“અરે સાહેબ, અત્યારે રતનનાં હૃદયને વળત હોવાથી અને તેણીનું આરજ્ય ઉઘાડું હોવાથી હું અંદર મર્યો અને— અને—”

“અને શું? બોલી દે બોદાને ખાતર જલદી બોલ.”

“અને તેણી પોતાના ખીજાનામાં મુવેલી જેવી એમુધ પડી છે.”

હેલો બોલ સાંભળ્યા અગાઉ જાંગીર રાંધણીમાંથી દોડ્યો અને એ ફલાંગે માલપર જવાને દાદર બોલંગી રતનના ઓરડામાં ગુસ્સા જ્યાં રતન પોતાના ખીજાનાપર પોતાનું માથું છાતીપર નાખી હાથ નીચે લંબડતા રાખી પડેલી હતી.

“દીકરી! મારી પ્યારી દીકરી! રતન! યા બોદા! આ શું?” જાંગીર રતનને ખીજાનાપર પડેલી જોઈ જુમ પાડી ઉઠ્યો અને તેણીને પોતાનાં હાથમાં ઉંચકવા ચાહી. તેણીનું શરીર થંડુ અકડી મયલું અને બેભાન પડેલું હતું. તેણીનું શરીર એક ક્લાકના મરણ પામેલા મુરડાં સરખું હતું.

તેણે તેણીને પાછી સુવાડી અને રસતઈને હાંક મારવા દાદર આગવ દોડ્યો અને ત્યાં તેને રાંદેર દોડી જઈ ડાઘખી

હકીમને લાચવાનો હુકમ કાઢેા, અને પછી તુરતજ પોતાના ઓરડામાં જઈ પોતેજ થોડીક દવાઈએ રાખી હતીતેનો ઉપયોગ નાનતો હતો તે લઈ આવ્યો અને પોતાની બેતીને પાછી મજબૂત કરવાને ઘણાખી ઉપાયો લીધા પણ સર્વ રદ ગયાં !

તેણીને ઘણીક દવાઓ લગાડવા છતાં કાંઈ વધુ નહીં.

અંતે રાંદેરથી એક પારસી હકીમ આવી પુછ્યો, અને તુરતજ તેને રતનના ખીજાના આગલ લઈ જવામાં આવ્યો.

ડાકતરે તેણીની સરવ તપાસ કીધી પણ ફેક્ટ. તેને તેણીની છાંદગી ॥ જરા પણ આશા આંખી નહી અને બોલ્યો.

“જાંગીરયા હું આશા રાખું છું કે તમારી બેતીની દાક્ત તમે પામી ગયા હશે. તમારી છોકરી આ દુન્યાથી કુચ કરી ગઈ છે. તેણીનું કન્દ એવું છુપું હતું કે જે - છેક છેલ્લી ઘડીએ પોતાના બોગનો જાન લીધા પછીજ જણાય છે.”

“અને તે દરદ શું હતું?”

“એણીને જાતીનું અંદરથી દરદ હતું” ડાકતર સાંહેબે પોતાના જાવલાઈ પંડીનોના રીવાજ પ્રમાણે મુડી હલાવી હાંક્યું.

આ દુઃખી બાપે પોતાની બેતીનું આંખ ઉપર ચાદર ધાંકી પોતે પેલા ડાકતરની સાથ ઓરડામાંથી બહાર પડ્યો અને તે જતો હતો તેને કહ્યું.

“અમે અહીં ફક્ત બેજ જણ કીએ અને તેથી એખલાં માટે મેહગ્યાની કરી કાપ ઓરતને રાંદેરથી મોકલશે તો આપણે એણીને જાવલ મંજલ પહોંચાડવા તકવાગી કરશું.”

“જો તમારી રજ હોય તો એ મરનારની મારા બાધની બેટી તરીકે સરવ માવજત કરવાને માથે લઉં છું.”

જાંગીરએ આંખમાં આંસુ સહીત પોતાના મુઠે મોઢે ઉપધાર જણાવી દી કહ્યું અને પેલા પરગણુ ડાકતર પણ પોતાનું કામ ઉતારીને પાર પાડ્યા ગયા.

હુંકમાં તે વખતે નજદીકમાં કોઈ અવલ મંજલની જગા ન હોવાથી રતનને તેણીના ઘરની પડેશનાજ એક જંગલમાં ખીજે દીવસે દાટવામાં આવી.

આ વખતે પેલા દુઃખી આપની હાલત વરણસી બહુ મુશ્કેલ છે. રતનની ધોર ઉપર તેના આપના વીચાર પ્રમાણે હમેશની મટ્ટી વલી ગઈ હતી.

એ પછી તેઓ સર્વ પ્રાણ ફર્યાં રાંદેરથી આવેલા એક દસ્તુર જહાંગીરમો હાથે લઈ નેને પોતા સાથે રાંદેર લઈ ગયા જ્યાં તે ત્રણ દીવસ પોતાની બેટીને લગતી ધર્મ ફીયાઓ કરવામાં રોકાયો.

રશતમ, રસ્તમને હવે નેની નીમક હજાલીના બદલામાં આપણે આ વધારે આગરવાલાં નામથી બોલાવીશું તે—રશતમ અને પેલી લાણી રતનની લાશ જે ધોરમાં ઉતારી હતી ત્યાં છેક રાતનાં આવ્યાં અને રશતમ હવે રતનને દવા પીવાને બે દીવસ વીતી ગયલા હોવાથી એટલો તો અધીરો પડી ગયો કે થોડું અંધાર પડતાંજ તેને જીવતાં માણસની પેલી ધોર ઉપેડવા માંડી અને થોડા વખતમાં તેણે રતનવાલી પેટી પેલી મુઠીની મદદથી બહાર કાઢી અને પોતે એક છરો સાથે લાવ્યો હતો તેનેથી તેનું લાકણું એકદમ લાંછ ઉઘાડી નાખ્યું.

આ સર્વ કામ તેણે જાડું જડપથી કરીધું, કારણ કે રબે કાઠ આવી જાય એવી તેને ધાસ્તી હતી. એટલુંજ નહીં પણ તેની બાઈ વખતસર અંદરજ હુશીયાર થઈ હવા વગર ગુંગલાઈ જાય તેની પણ તેને ખીક હતી.

તેણે તુરતજ રતનને પેલા બાકસમાંથી કાઠી અને તેણીનાં કપાલ ઉપર હાથ મુક્યો.

“લે જો, આપણે જરા પણ વાર ઢીલ કરીધી હતે તો તેણી અંદર ગુંગલાઈને ખમીતજ મરી જતે, જો એણીના કપાલ ઉપર પરશેવો છુટે છે.

“નહી—મને મારી કાલીકા ભવાની પર પુરતો વીશ્વાસ છે. એણી સહવાર અગાઉ કદીખી સજીવન ચનાર નથી. ચાલ હવે એણીને ઉંચકી આ ઝાડીમાં છુપાવ, પછી તું આ માટી પાછી નાખ, નહીં તો કાઠ આવી લાગશે.”

રશતમે આ શીખામણ પ્રમાણે કરીધું. રતનનું શરીર ઉંચકી તેને પેલી બુઢીની સંભાલ હેઠલ એક ઝાડીમાં સંતાડ્યું અને પછી પોતે પાછી પેલી પેટી પેલા બાડામાં નાખી ઉપર માંટી નાખી. અને તે તેણે ખોદી હતી એવી જરા પણ નીશાની રાખી નહીં.

તે અધી માટી નાખી રહ્યો હતો તેટલાં તેને ત્યાં કાઠ આવતું જણાયું. તે તુરતજ એક ઝાડી પાછળ સંતાઈને ઉભો અને પોતાના શેકના ભારી અને ધીમાં પગલાં તુરતજ ઓલખી દાઢ્યાં.

આપ મતીમાં રતનની ઘોર ઉપર પડ્યો. અને હવે પોતાની જુદાઈ નહીં ખમી શકવાથી પોતાના બાલ પીખી. જીગર ફાડી નાખે એવી રીતે રડવાં અને વીલાપ કરવા લાગ્યા.

આં તેનું રૂદન અને દુખ રૂસતમ જોઈ શક્યો નહીં. તેનું પણ હૃદયું પોતાના શેઠના આ દુખથી ફાટફાટ થતું હતું તેની દરેક હાય સાથ તે પોતે પણ હાય નાખતો હતો. અને તેનીજ માફક પોતાનું કપાલ કુટતો હતો. પણ તે બીજું કશું કરી શકતો નહીં. બહાર આવી પોતે જાહેર થઈ પોતાના શેઠને દીલાસો દેવાની તેની હીમત ચાલી નહી. પોતાના એક પુરા પ્યારા ફરજંદની જુદાઈમાં વીલાપ કરનાં આ બાપની હાલતની તેને દયા આવી પણ તે તદન કામલાજી હતો.

“એટલુંખી બલુન છે” રૂસતમે વીચાયું. જ્યારે એ તેણીની જુદાઈથી આટલો ગમ ખાય છે, ત્યારે તેણીની હાલત મોત કરતાંખી કેવી બદતર છે તે જો એ જાણે તો એ કેટલો દુખી થાય. રતનની જુદાઈનો ગમ કોઈખી દીવસે વીસરસે, પરંતુ તેણીની ખરી હાલત જાણ્યા પછી તે પોતે કદી પણ જીવતે નહીં.”

એ પછી જ્યારે જાંગીરજી ત્યાંથી ઉડી મુંગે મોઢે રડતો ચાંટી ગયો ત્યાર પછી રૂસતમ બાહાર આવ્યો; અને રતનને પોતાની ખાંધ ઉપર જતનથી લઈ તેને પેલા નદીના કીનારા પર લઈ જઈ પેલી હોડીમાં સુવાડી અને પછી પોતે તેને હલેસાં મારી પેલા ગોદા આગલ લઈ ગયો.

પ્રકરણ ૩૩ મું.

દુઃખ ઉપર હલામ.

ગોદામાં રતનને એક બકરાના ચામડાં ઉપર સુવાડી રસ્તમે એક બતી સલગાવી આસપાસ નજર ફેંકી અને તરતજ તેને અચરતી ઉપજી.

“પેલું છોકરું ક્યાં છે?” તેણે પેલી ભાંણી તરફ ફરી પુછ્યું.

“ક્યાં? વસી પેલાં ખુનાંમાં એક ગોદરી ઉપર, જ્યાં મેં સાંજના સુવાડી હતી ત્યાં.”

ભાંણીએ પોતાનું ડોકું હલાવ્યું.

“છોકરી ક્યાં છે?” રસ્તમે તેણીનાં આંગપર ધસી આવી બગાયો.

“કાંઈ તેણીને ચોરી ગયું છે.” પેલીએ કહ્યું.

“શંખતી, ડાકણ, તું ને બચ્ચાંને ચોરી લઈ ગઈ છે, તુંજ તેને તારી જાતમાં ઉમેરો કરવા લાઈ ગઈ છે!”

“કાલીકા દેવીના ચેલાઓ એક પગલાતનાં બચ્ચાંને શું કરશે? તું મુખાઈથી ખોલે છે. તું આ ઉંઘતી માતાની જાતન લે, તેટલાં છું મારા બહુધના બેશયી તે બચ્ચાંને છુટી કાઢું છું.”

રસ્તમને તેણીના થંડા સ્વભાવ પર અને ધીમા ખોલવા પર વીશ્વાસ આવ્યો અને પોતેજ મુખાઈ વાપરી હતી તેથી તેને શરમ લાગી. એટલુંજ નહીં પણ તેણે ધાયું કે ખોલવા ચલું બચ્ચું પાછું મેલવવાનો ફક્ત એકજ ઉપાય હતો અને તે એ કે તે ખુટીને પટ્ટાવીને અને તેણીને વધારે પડસા આપવાની લાલચ દેખાડી તે બચ્ચું શોધી કઢાવવું. તે ખોલ્યો.

“ભાણી, એ બચ્ચાંની સંભાલ માટે તુંને નાણાની એક મોટી રકમ આપી છે અને બીજી તેટલી આપવા કબુલછું માટે જો એ બચ્ચું શોધી લાવશે તો હું એ ઉધમાં પડેલી બાઇનાં નામથી તુંને કહું છું કે એ રકમથી બેવડી તુંને મલશે.”

“કાલીકા માતા પોતાનાં બચ્ચાંઓપર હમેશ દયા દેખાડે છે અને તેથી તેઓ જે કાંઈ કામ ઉઠાવે છે તેમાં પાર પાડે છે.” એટલું બોલી તેણી ગોફાની બહાર નીકલી.

રસતમ પોતાની બાઇના બીજાનાની પડોસમાં ગુઠણ મંડીએ પડ્યો અને તેણીના તદ્દન સફેદ ચેહરા તરફ તીકી તીકીને જોઈ બેઠ્યો.

“ઓ રતન પ્યારી બેટી, શું તારા નસીબમાં આટલું દુખ વધારે હતું? બેવફા ખાતીંદ બોયો, પ્યારો બાપ તજ્યો વાહાલું ધર છોડ્યું, એ શું થોડું હતું કે, જે વહાલાં બચ્ચાંને ખાતર તેં સઘળી દુન્યા ત્યાગ કરીધી, જે બચ્ચું તને આ સંઘળાં દુખમાં સંતોષ પમાડનારું જે નીરદોશ બાલક તને આટલાં દુખમાં નાખવા છતાં તેજ દુખનું હશીને સમાધાન કરનાર તે બાલકને પણ બેહવાની શું તારી સરજત છે! તું જાગશે ત્યારે આ જુદાઈ તને કાચ કેહશે? કાચની તને કેહવાની હીંમત ચાલશે કે દુન્યામાં જે તને પ્યારમાં પ્યારી અને છેલ્લીજ ચીજ તે પણ કોઈ જંગલી ઘાતકી પ્રાણી કે કરૂર આદમ ચોરી ગયું છે? તારી આગમાં તેલ નામવાને કાચ આગત્ર પડશે? ખચીત તારી એ આગ કદી યુઝાશે નહીં! વગર તેને તે બલશે? કારણ હું જાણું છું કે એક ...” ગોનાની માતાને પેટે અવતરી તેનાં દુખનું ગમે એવું

મુજ થઇ પડે તે છતાં તે બચ્યું તેને પોતાના જન કરતાં વડાલું હોય છે અને રતન; તું તું પોતે પણ એ બચ્યાંનેજ ખાતર પોતાનો વહાલો જન કાઢી નાખતાં જરામાં અટકી હતી? હા, એા ! રતન, એ બચ્યું તને મલે નહી ત્યાંવેર તું કદીખી જાગતી ના !”

इसतम આ પ્રમાણે પોતાનો ગમ ખાલી કરતો છેક મધરાત થવા આવી ત્યાંવેર પોતાના બાઇની પડોશમાં બેસી રહ્યો. અંતે જ્યારે બાણી પાછી ખાલી હાથે આવી ત્યારે તે એકદમ ચોંકી ઉઠ્યો અને પુછવા લાગ્યો.

“કેમ છોકરી મલી કે ?”

બાણીએ પોતાનું ડાકું હીલાવ્યું.

“તું જાતની વાધરી છે, અને જે અમો જેટલું લોકો નહી કરી શકીએ એટલું તમો લોકો કરો છો. તમારી સુધણ શક્તિથી અને ખીજ રીતે કાઠ પણ આદમ જાતનાં પગલાં પારખી શકો છો. માટે એ છોકરીને કાણ લખ ગયું તે વીશે કાંઇખી ખબર મલેલી તો હશેજ.”

‘ તે તે’ કેમ જાણ્યું ?”

“કાલીકા દેવીના સાગીરદો પરનાતના લોકોની કાઠ પણ જગાએ હાજરી તુરત પારખી શકે છે. કાલીકા દેવીની મદદથી હું તેઓને નદીના કીનારાવેર શોધી શકું છું પણ પછી તેઓના પગલાં પાણીમાં પડે છે, જ્યાંથી હું તેઓની સોધ આગલ ચલાવી શકતી નથી.”

એટલું બોલી તેણી ગાફાના મોં આગલ બેઠી અને કાંધ રૂદનનું ગીત ગાવા લાગી.

રતનનું દુઃખ હવે હદ બાહર વધી પડ્યું. હવે તેણે રતનને માટે દુવા ચાહી કે તેણી જે નીંદમાં પડી સરવને મુવેલી જણાતી હતી તે નીંદમાં તે હંમેશ સુધી પડી રહે. તે બાણીની સર્વ વાતપર ભરોશો લાવ્યો નહીં તેણે એટલુંજ માન્યું કે કોઈ રાહાદારીઓ તે રસ્તે ગયા હશે ખરા પણ તેઓ તે બાલકીને લખ ગયા હતા તે તેના મનમાં મુદ્દખી આવ્યું નહીં. તેને લાગ્યું કે કોઈ જંગલી જનવર ત્યાં આવી તેને ખાઈ ગયું હશે. અને તેની માતા એ વાન જનવાને કદી પણ કંઈ નહીં એવી તેને હવે બંદગી કરવા માંડી.

પ્રકરણ ૩૪ મું.

રતન દીવાની.

રતનમતી બંદગી, આ વખતે પાર પડી નહીં.

રતનના નસીબમાં જે દુઃખ ખમવાનું હતું, તે તેની બંદગી છતાં કોઈની રીતે ઓછું થયું નહીં.

પાછલી રાતના રતને સુધીમાં આવવાના ચીન્હો ખતબ્યાં તેણીની છાતી ઉંચકા તેમાંથી ડચકાંતો અવાજ આવવા લાગ્યો. તેણીનું શરીર ગરમ થવા લાગ્યું. તેણીના શીકા ગાંધો અને હોથો પર રતાપ આવવા લાગ્યો. છેલ્લે તેણીની આંખો ફફડવા લાગી અને તેણીએ પોતાની આંખો ધીમેથી ઉંધાડી

રસતમે એક ભાંખી પણ મુંગી હાથ મારી અને રતનના મોં આગલ પાંણીનું વાસણ ધર્યું જેમાં પેહેલાં તેણીએ જરા હોથ ભીજવી પછી એકદમ પી ગઇ. આથી તેણી તત્તાર થઇ બીજાના પર ઉઠી બેઠી અને આજીવ્યાજીવ અન્નએખીથી જોવા લાગી. તેણીની પોતાની હાલતે હજીયં યાદ આવી નહતી રસતમ અને ભાંખી તેણીની આગલ જેસી તેણીને ઇતેન્નરીથી તપાસતાં હતાં.

થોડીક પળ આમતેમ જોઇ તેણીએ પોતાના હાથ પોતાના કપાલપર મુક્યા અને વીચાર કરવા યાતો. પોતાની હાલત યાદ કરવા પડી. પછી એકદમ અવારનવાર જોવા લાગી. તેણીના મગજમાં એકદમ પોતાની હાલત યાદ આવી.

“શું સર્વ—આખરે સર્વ ખલાસ થયું” તેણીએ એ યાતો ધાડા અવાજથી પુછી કે તે સાદ તેણીનોજ છે એવું જોલખવું બહુ મુશ્કેલ થઇ પડ્યું.

“બ્રહ્મલી બાઇ, હા, સર્વ ખતમ થયું.” તેણીના નીમક-હલાલ નોકરે કહ્યું.

“અને મારો બાપ તેણે કેવી રીતે એ સર્વ અમ્યું?”

અફસોસ પોતાના બાપને માટે આ કેવી લાગણી! આ કેવો સર્વોલ-

“તેણે બહુજ વીલાપ કીધો,” રસતમે કહ્યું.

“ઓ પીતા, ઓ રેહમવાંત બાપ,” રતન દુઃખ અને દલગીરીથી રડીને બોલી ઉઠી.

“યાદ રાખ, બેટી, કે એ સરવ તેને બે આખર થતાં અટકાવવા માટેજ કરવું પડ્યું હતું” આ દુઃખીયારી બેટીને દીલાસો દેવાને રસતમે કહ્યું, પણ ફેકટ.

“ઓ મારા બાપ ! ઓ પીતા, શું હું તમારું મોહ કદી પણ જોઈશ નહીં ? મોહત કરતાં બદલત હાલતે પુગેલી બેટીના જીદાઈના વીલાપથી જે ચેહરો કરમાઈ જશે, તે ચેહરો હું કદી પણ જોઈ શકનાર નથી. તમારી વહાલીમાં વહાલી બેટી તમને આ પ્રમાણે છેતરે છે ? અફસોસ ! મારું મોહત કેમ નથી આવતું ?” રતન બહુ રડીને અફસોસ કરવા લાગી, અને જ્યારે તેણીની છાતીને જીરસો નરમ પડ્યો, અને જ્યારે તેણી થંડી થઈ ગઈ ત્યારે તેણી બોલી.

“મારું બચ્ચું મને આપો.”

જે ચીજથી તેઓ વધારે બીહતાં હતાં તે હવે તેઓ સામને આવી ઉભી. વધારે વખત ગાંઠી કાઢવા તેઓએ સાંભળ્યું નહીં હોય તેમ તેઓ ઉભાં પણ નહીં. તેઓની એ વેતરણ નીશફળ થઈ.

“તું સાંભળે છે કે ? મને મારી દીકરી આપ ?—(આહ અફસોસ તેને તેની બેટી હવે કે પાછી આપશે. તે પોતાની પાળાને મોહટી કાઢેલી બેટીને માટે કાણ પર હુકમ કરશે.) રસતમ, તું બેહરો છે કે ? મારી દીકરી લાવ.” તેણીએ જરા જોરથી કહ્યું.

વાહણી આમ, ઠંડી પડી. “હજી તું તારા બાળકને લેવા લાયક હાલતમાં નથી આવી.” રસ્તે કહ્યું.

“મારી દીકરી લાવ. મારે હવાલે કર. મને તેણીની ગરજ છે?”

“બાઈ, વહાણી આમ, થંડી પડી.”

“મારું બાળક મને આપ નહીં તો મારું જીવન ફાટી જશે!” રતને ચીચારી પાડી કહ્યું.

“બાઈ! મારી શેઠાણી—”

“દીકરી, મારી દીકરી લાવ.” રતને પોતાના બે હાથ છાતીપર મારી કહ્યું.

“બાઈ, રતનબાઈ, હું તારો ગરીબ નોકર તને અરજ કરું છું કે થોડો વખત થંડી પડ. તારું બાળક—સુતેલું છે.”

“કાંઈ ફર નહીં, મારી નજદીક લાવ હું તેને નહીં ઉઠાડીશ.”

“રતન—દીકરી—મારું સાંભલ—”

“હાઆ, તેણીને કાંઈબી થયું છે?” રતને એકદમ ઉભી થઈ આસપાસ નજર ફેંકી શ્રુમ પાડી. “તેણીની ગાદરીપર હું તેને જોતી નથી! તેણી ક્યાં છે? બોલ, બોલકે તેને શું થયું છે?”

તેણીનું દુઃખ તેણીથી છુપાવવું હવે તદ્દન મીઠ્યા હતું. માટે રસ્તે તેણીની નજદીક આવ્યો અને રડતા સાથે આંજીલરી ચશ્મોએ કચકાં ખાતી છાતીએ, અને ગમ ભર્યા

ચેહરાએ, તેણીને તેણીના ગાત્રકની અવસ્થા વાંધે કહી સંભળાવ્યું.

અને રતન—અફસોસ—ગમે એટલું લખવા છતાં રતનની હાલતનું આપણાથી વર્ણન થઈ શકશે નહીં. જે દુઃખ ભરી હાલત તેણીની થઈ તેનું વર્ણન કરવાને આપણામાં શકતી નથી. કારણ કે તે દુઃખે રતનને તુરતજ દીવાની બનાવી નાખી.

હા ; વાંચનાર, જે રાતના રતનને તેણીની જીવતી ઘોર-માંથી ખોદી કાઢી હતી તેજ રાત પુરી થઈ અગાઉ અને તે રાતની અગાઉ અસ્ત પામેલો સુર્ય ઉદય થાય તે અગાઉ રતન દીવાની બની ગઈ.

इस्तમે તેણીની તે રાતના જતન કીધી અને જ્યાંવેર પોતાનીજ ઠાકથી તેણી ઊંઘાઈ ગઈ નહી ત્યાંવેર તેણીને તેણે છોડી પણ નહીં. અને જ્યારે તેણી ઊંઘમાં પડી હતી એટલે સલામત હતી એવું ધારી તેણીને છોડી, તે દીવસે તેનો શેઠ પોતાને જીતે ધર આવી તે હંમેશનું છોડી જનાર હતો. માટે તેની સામગ્રી તકયાર કરવા ગયો.

ત્યાં તેને પોતાના શેઠને પોતાના ખીજા મીત્રો સહીત ત્યાંથી જવાને તકયાર થયેલો જોયો. તુરતજ તેણે તેઓનો નાસ્તો તકયાર કીધો અને પછી પોતાના શેઠની ગાડી નેડી લાવી બારણા આગલ ઉભી કીધી.

જાંગીરે ગાડીમાં બેઠા પછી इस्तમને પણ બેસવા કહ્યું જે તેણે ના પાડવાથી પુછ્યું.

“ કેમ નથી કેમ આવતો ? ”

સાહેબ, જે ગામમાં હું આજપણથી બુઢો થયો તે ગામ છોડી જવા મને ગમતું નથી.

“ ઠીક છે, જે તારી એમજ મરણ છે તો મેં આ આપણું ધર આ ભાગા હકીમ સાહેબના હવાળામાં વેચવા આપ્યું છે. તેમાં તું એ જ્યાંવેર વેચાય ત્યાંવેર રહેજે અને એ વેચાયા પછી એના જે નાણા આવે તે પણ તુંજ લેજે અને રાખજે.” એટલું બોલી તેણે રસ્તમના હાથમાં સો રૂપાની એક કોઠલી આપી.

રસ્તમથી પોતાના શેઠનો આહાર માણવાને પોતાની જીભ જીંચકી શકાઈ નહીં. તેણે આંખમાં હરખ અને દળગીરીનાં ભેગાં આંજી લાવી નમીનેજ પોતાનો ઉપકાર જાહેર કીધો.

એ પછી જાંગીરે પોતાનો રસ્તો એકદમ પુણા તરફનો લીધો જ્યાં તેણે આવતાંના વારમાં પોતાનું ધારણ કીધેલું નામ બરતરફ કરી પોતાને ખરાં—ખાત બાહાદુર હોરમજી અરદેસર ઉમરીગરને નામે જાહેર થયા.

રસ્તમ પોતાના શેઠના ગયા પછી એકદમ પાછો પેલા ગોશ્તામાં રતનને પાછી પોતાના જીના ઘરમાં લાવી ત્યાં ઘોડો વખત છુપાવી રાખવાના ધરાદાથી ગયો પણ ત્યાં જતાં વારજ તેણે જોયું કે—

પ્રકરણ ૩૫ મું
પીડા પતી.

શીરીનખાધએ જે દુઃખ સહન કીધું હતું તેના આંચકાથી અને જે વરથી તેણી હંમેશ સુધી દુર રહેવા માંગતી હતી તેજ ઘરમાં તે પાછી આંત્રી છે એવા વીચારથી તે વધારે ગંભમાં પડી અને તેથી પોતાની માંદગીમાંથી બહુ ધીમે ધીમે સારી થવા લાગી. બેરામને નહીં મલવાના ધરાદાથી તેણી આખો દીવસ પોતાના ઓરડામાંજ કાઢતી અને જ્યારે તે બહાર જતો હતો ત્યારેજ તેણી નીચે ઉતરી આગલા એકાંત ખુનામાં કોંઈ પ્રુલથી ભરેલા ક્યારામાં બેસી ત્યાંની ઠંડી એકાંત હવામાં પોતાનો કાળ ગુજારતી હતી.

તેણી પોતાનાં સગાં બહાણાં, દોસ્ત આસનાવ અને કોઈ પણ આદમજાત સાથે સંબંધમાં આવવાને હવે દરસત ધારતી ન હતી. કારણ તેણીને લાગતું કે સર્વ લોક તેણી ઉપર શકની નજરે જોઈ તેણીને દીવાની ધારતાં હતા અને તેણીની સંધેળી હાલત માટે છુપી દયા ખાતાં હતાં.

ઘરના સર્વ નોકર નફરો વટીક તેણીની તરફ દયા, માન અને અન્યથાથી જોતાં હતાં અને જો કે તેઓને ખાસતી હતી કે રખે તેણી પોતાનાં મનની અસરપર જોઈ તેઓને કોંઈ હેરાન કરે તે છતાં તેઓ તેણીની ઉપર પોતાંનો જાન કુરબાન કરવાને રાંછ હતાં.

પણ બેરામજ ફક્ત જાણતો હતો કે શીરીન શું કારણથી તેઓ સર્વથી દુર નહાસતી હતી. તેજ ફક્ત જાણતો હતો કે તેણીનું ખરૂં દુઃખ શું હતું.

આ પ્રમાણે જમશેદ આગમાં ચાલતું હતું તે વખતે

બેરામે એક દીવસ એક વતમાન પત્રમાં મરણની ટીપ વાંચતા નીચલી લીટીઓ વાંચી :—

“સુરતની પાસે રાંદેરની પાદરે આવેલાં એક નાંધલાં જંગલમાં એકાંતવાસ રહેનાર પારસી જાંગીરજી તીરંદાજની બેટી રતનબાઇ, છાતીમાં દરદ થવાથી મરણ પામી હતી. ઉમર વરસ સોલ.

બેરામને આ વાંચતાંજ ચકરી આવી. તેને વીજલીની માફક એક ઝટકો લાગેા, અને તેણે એક સરદ હાય મારી. પણ આ હાય !—એથી તેની છાતી ખુદ્દી થઇ તેની છાતી પર એક મોટા પથર ઉંચકી નાખવામાં આવ્યો હતો.

જે દુઃખી અખત્રા તેની છંદગીના સુખમાં એક કાંટા મીશાલ આવતી હતી તે તેણે ધાયુ કં કમોતે નડી પણ કુદરતી મોહતે મરણ પામી હતી. તેણીના દુઃખ અને તેની દલગીરીનો હમેશ તુલકનો અંત આવ્યો હતો. શીરીનને હવે પોતાના હકો લોગવવાને કાંઈપણ અડચણ આડે હતી નહી. માટે જે અડચણ તેઓના સુખમાં વચ્ચે ઉભી કરી તેણી સદાની જુદી રહેવા માગતી હતી તે અડચણનો હવે સમુલ્લગો નાપ થયો છે એવું તેણીને જણાવવાને તે તદ્દન અધીરો થઇ ગયો.

પ્રકરણ ૩૬ મું.

ખુશ ખબર.

જતા વરસાદના આપટાં અવાર નવાર પડતાં જતાં હતાં. વાદલ ખુબ ઘેરાયલું હતું અને થોડાજ વખત ઉપર એક મોટું આપટું આવી ગયું હતું તે વખતે એક દીવસે “જમશેદ બાગ”ના અગીઆમાં એસી એક નાર તે આપટાથી ભીનાઇ મળહ મેલવતી હતી અને પોતાના વીચારોપર ઘોર કરી જાણે પોતે જે વરસાદથી અહારથી ભીજાય છે તે વરસાદ તેણીનાં અંદરથી જલેલાં જીગરને પણ ઠંડુ પાડતું હોય તેમ વરસાદને વધારે જોરમાં આવવાની વાટ જોતી હતી. આ વખતે તેઓના કાનમાં કાંઈએ આવી તેણીનું નામ માયાથી પોકાવું.

“શીરીનબાઇ.”

જો કે આ નામ તેણીના કાનમાં ઘણીજ મમતાથી પુકારવા આવ્યું તે છતાં તેણી એકદમ ઉમી થઈ બેરાંમતી સામે દોડ્યા કાઢવા લાગી.

“આ હા બેરામજી ! શું તમે આ ઠીક કરો છો ? હું એકાંતવાસ ભોગવવા માંગું છું તે છતાં મને તે કાંઈ ભોગવવા દેતું નથી. હું તમેથી દુર રહેવા માંગું છું તે છતાં તમે મારી નજદીકમાંજ આવ્યા કરો છો.”

“શીરીનબાઇ, તમારાં કપડાં વરસાદથી સધલાં ભીજી ગયાં છે.”

“આંજીના વરસાદથી જેટલું મારું બખતર ભીનાયું છે તેના કરતાં કાંઈ એ કપડાં વધારે ભીનાયાં નથી.”

“અને આ ઘેરાયલું વાદલ એકદમ ટુટી પડી તમેને વધારે તરબોળ કરી નાખશે.”

“ઘણાંક વાદ્યો દુટ્ટી પડ્યાં છે અને તેઓમાં બેસી હું મનહ મેળવું છું કંઈક કે તેથી મારો અંદરખાતેનો ગમ બહારની હંડીથી નરમ પડે છે.”

“આલો, શીરીનજામ મારી સાથ ધરમાં આવો. મારે તમને એક ખુશ ખબર કેહવી છે જે સાંભળી તમે ખરેખર ખુશી થાશો.” એટલું બેલી બેરામે શીરીનનો હાથ લેવા પોતાનો હાથ લાંબો કીધો તેટલાં એક વરસાદના ઝાપટાંએ દુટ્ટી પડી તેઓને તદ્દન બીજવી નાખ્યાં.

શીરીન બેરામનો હાથ લીધા વગર ધર તરફ ચાલી અને અંદર ગયા પછી પોતાનાં કપડાં બદલી બેહરામે મોકલેલાં તેડાં પ્રમાણે ધરના પુસતકાદ્યમાં તેને મળવા ગઈ.

ત્યાં બેરામે તેણીના હાથમાં પેલું વરતમાન પત્ર આપી રતનનાં મૃત્યુકની મેંધ ચતાવી.

શીરીન તે વાંચી દબાઈ ગઈ અને બેરામ તરફ પુછતી હોય તેમ બોલવા લાગી

“શીરીનજામ, આપણાં સુખની નડ તરીકે તમે જે કમજાબત નારને સમજતાં હતાં તે આંતે મરણ પામી છે.”

“કેવું દુઃખદાયક ! કેવું ભયંકર ! આફસોસ ! ગરીબ બચારી ! જીવાનીમાં માર્ગ લાગી ! પણ કેણુ જાણે છે કે તેણી કેવી રીતે મરણ પામી છે ?”

“નથી તેણી આપઘાત કરી મુઠ્ઠા કે નથી મારા હાથે મરણ પામી, પણ પોતાના કુદરતી મોહતે છાતીના દરદથી મરણ પામી છે.”

“અને શું આ તેણીનાં અઠાલ મૃત્યુથી તમે દલગીર નથી?”

“હું દલગીર તો છું, પણ એ યયું તેથી ઠીકજ યયું છે. લાગતાં વજગતાંઓના હાથમાં તો એવી ફાયદોજ થયો છે.”

“બેરાંમજી, બેરાંમજી આ તમારા સખુનો કેવા ધાતકી છે? જે નારે પોતાને તમારી ખરી હકદાર ઓરત સમજી બધી જીંદગી ખરબાદ કરી આખર ઠેકાણે લાગી અને જેણી ખરી રીતે જોતાં તમારી પોતાની ઓરતજ હતી તેણે વાંધે આ તમારા કેવા વાચાર?”

“શીરીનબાઈ, તમે તદ્દન નાદનીયત ભરેલા વાચારો ધરાવો છો. પણ મારે તમોને તે વાંધે કાંઈખી કહેવું નથી. હું તમને એટલુંજ કહેવા આવ્યો છું કે જે ગરીબ છોકરીને માટે તમોએ આપણાં બેડનાં સુખનો નાશ કીધો હતો તેણી હવે મરણ પામી છે.” એટલું બોલી બેહરામ શીરીનને ત્યાંજ વાચારમાં નાખી ઓરડાની બહાર નીકળ્યો.

અકરણુ ૩૭ મું.

દેશવટે.

બેહરામ બહાર નીકળ્યો તેને તુરતજ તેની માતા સામ-ભેથી આવતી મલી.

“તલી પાછો શીરીન સાથ વાત કરવા ગયો હતો કે?” તેણીએ તેના ચેહરા પરથી પામી જઈ પુછ્યું.

“હાજી”.

“તો જો, બેહરામ, હવે મારાથી એ ખમાતું નથી. હું તમને કંટાળી ગઈ છું. માટે હું કહું તેમ કર તું થોડાક વખત બહારગામ ફરી આવ.”

“હા—શીરીન જ્યારે તારાથી છુટી પડશે ત્યારેજ પોતાની ખરી હાલત સમજી તારે માટે બલાપો કરશે. એમ ‘નહી’ તો તું તેણીથી થોડો વખત દુર રહેવાથી તેણી પોતાના દીલ-માંનો તારે માટેનો વસવસો કાઢી નાખશે.”

જેરામને તેની માતાનો આ વીચાર પસંદ પડ્યો, અને તુરંતજ પોતાની મુસાફરી ચાલુ કરવાની ગોઠવણમાં પડ્યો.

ક્યાં જવું, કેમ રહેવું, અને કાગલો ક્યાંથી લખવાં તે વતરોએ સર્વ ગોઠવણો પોતાની મા સાથે નકી કરી તે જવાને તૈયાર થયો.

“બહારગામ ? માતાજી ?”

તેના જવાની ખબર જો દીવસે તે જનાર હતો તેની એક દીવસ અગાઉ જીખાઈજીએ શીરીનને કહી.

શીરીન આ સાંભળી અજબ થઈ અને જ્યારે બીખાઈજીએ તેણીને શુશ્રુષામાંજ કહ્યું કે જેરામને જવાનું કારણ ફક્ત તેણીજ હતી ત્યારે તેણીથી રડવા વગર રહેવાયું નહીં. તેણી રડી પડી અને આ વખતે તેણીને વીચાર આવ્યો કે પોતાની સાથે સામણે શુકળ મંડીએ પડી પોતે જ્ઞા કારણથી બેરામથી છુટી રહેવા માંગતી હતી તે કહી પોતેજ દુર પડે. પોતાના ખાવીંદને તેની માતા સાથે રાખે પણ તેથી એક ગરફાયદો

થાય! તેથી એક નુકશાન થાય! અને તે એ બેરામ પોતાની માતાની નજરમાં ગુનેહગાર, બેવફા, અને નીચ જણાઇ આવે.

નહીં, તેણીએ ફક્ત પોતાની છાતીમાંજ તેને માટે ખંદગી કરી દુવા ગુજારી કે ગમે એવો છે પણ તે જ્યાંની જાય ત્યાં પોંતે સુખી રહી શુખ જોય.

આફરીન છે શીરીન! મમે તેવી પણ તું તારા સુખનો ભંગ કરનારને વતીક ઉંગાડો નહી પાડવાને જે દુઃખ મમે છે તેજ તારો ભલો ખવાસ ખતાવી આપે છે. તારા જેવી નેક અખલાઓ નીવડે અને સરવ તારીજ માફક વરતે એવું આપણે ધુન્ધીએ છીએ.

શીરીને તે રાત રડીને કાઢી.

ખીજે દીને સહવારના પોહરમાં ઉઠી નાસ્તો કરી બેરામ જવા તર્ધયાર થયો અને તેને તેની મા દરવાજા વેર મુકવા ગઇ, તેની સાથ પાછલ પાછલ શીરીન પણ પોંતે ચાલી અને દરવાજા પર જઇ ઉભી.

બેરામે ગાડીમાં બેસવા અગાઉ પોતાની માંને મમતા ભરી કાઢી કરી અને પછી શીરીન આગળ જઇ ફક્ત તેનો હાથ લઇ પોતાના હાથ પર લગાડી મુકી દીધો.

શીરીને તેને નીચી મુદીએ પોતાનો હાથ ઉચકવા દીધો અને પછી જ્યારે પોતાની આંખ ઉઘી કાઢી ત્યારે બેરામની માડી દુર નીકલી ગયલી જોઇ.

શીરીનની આંખમાં પાણી આવ્યું. બેરામ તેણીને કહી

ગયો કે તે જાણ છે પણ તેણીએ મનમાં જ તેને વીશે બંધી
ઓ કરવી ચાલુ રાખી.

ભીખાઇજીએ પણ હવે શીરીનને તેની ફરજો વીધે શીખા-
મણો દેવાનું માંડી વાળ્યું અને આ રીતે શીરીન હવે તદનજ
એકલી પડી.

અકરણુ ૩૮ મું.

વખત જતે ઘેરામ તરફથી ભીખાઇજીને માટે કાગલો
આવવા લાગ્યાં—પણ શીરીનને માટે એકે નહીં.

એક દીવસે એક કાગલ આવ્યા પછી ભીખાઇજીએ
શીરીનને કહ્યું કે ઘેરામનું કાગલ આવ્યું હતું અને તેમાં
તેણીને તેણે દુવા લખી હતી.

“તેવણનો ઉપકાર થયોજી” શીરીને નરમાસથી કહ્યું
“જ્યારે તમે લખો ત્યારે મારી દુવા પાછી કહેવડાવજોજી.

આ કાગલ આવ્યાંની બીજે દીને શીરીન શહેરીયાર સાથે
ફરવા ગઇ અને જરા ખુશનુમાં લાગવાથી ચાલતાં ચાલતાં
કુવરના ધરનો રસ્તો લીધો. ત્યાં પુગતાંજ તેણીને ધરની
આગલના કમપાઉન્ડમાં ચાર ગામડ્યા જેવા પારસીઓ જમીન
ખેડતા જણાયા.

“એ આ લોકો કોણ શહેરીઆર?” શીરીને પૂછ્યું.

“એ તો પેલા કુમલાના ભાઇ છે. એ લોકોને
ઓલખેજી. એ લોક બહારગામ ગેઇતી તે પાછી આવી હોસે.”
શહેરીઆરે પુરતી ઓળખાણ આપી દીધી.

કુંવરને ધુજતા સાદે પુછ્યું.

“અ બચ્ચું કયે દીવસે મળ્યું હતું વાર ?”

“સતરમી આગષ્ટ” શીરીનના શીકા એહરા પર દીકાને કુંવર બોલી.

“અને રતન તો એકાએક પંદરમી આગષ્ટની મરણ પામી હતી,” શીરીન મનમાજ બબડી.

“શીરીનબાઈ, એ છોકરાનું શું કરવું તે મને સમજ પડતી નથી, જો કે હું બી એક ગોરત જાતજ છું પણ મેં કોઈ દીવસ કોઈના બચાં પાળ્યાં નથી તેથી મને લાગે છે કે મારી જાતન વગર એ કદાચ મારે ત્યાં રહેશે તો મરણ પામશે.”

“અને એ છોકરી પર મને અત્યારથીજ એવું વહાલ દોડે છે કે જો હું પોતેજ મારા ઘરખારની માલિક હોત તો મારાથી બનતે તો હુંજ રાખતે.”

“બનેતો, અરે ફક્ત તમે એને લઈ જવો તેથીજ એની પર કેવી દયા થશે ને એ બાલક કેવું દુવા દેશે, તમેને એ કદી પણ વીસરસે નહીં.”

“હું મારાં સાસુનો વીચાર પુછીશ.”

“પણ-શું તમે પોતે જમશેદ બાગના માલિક નથી ? શું તમારી મરજી પ્રમાણે તમે નહીં કરી શકો ?”

“નહીં અને કઈંબી પણ હું તેથી મારા મુરંબીને બોટું લગાડવા નથી માગતી. પરંતુ મને એ બાલક પર ઘણોજ ભાવ

આય છે. હું એને મારી કરી લેવા ચાહું છું. અને જો કે હું તારીજ માફક બચ્ચાંની જતન કરવાથી અબજી છું તે છતાં હું કાંઈ બી માણસને રાખી એની જતન લેવાડાવી શકીશ.”

એટલું બોલી પેલાં બચ્ચાનાં કપાલ પર એક માતાના પ્યારથી સુંગન કરી તેણીએ પોતાના ઘર તરફનો રસ્તો દીધો.

પ્રકરણ ૩૯ મું.

નવો પરણો.

જ્યારે શીરીન પોતાને ઘેર પુગી ત્યારે બહુ મોડું થયલું હોવાથી બીબાઇજી કે જેવણ બારીએજ તેણીની રાહ જોતા બેઠાં હતાં તેવણે તેણીને એટલું મોડે આવવા માટે કપકો આપ્યો.

શીરીને નરમાશથી તે માટે માફી ચાહી. અને તેણીને ખાવાને કપડાં બદલી આવવા કહ્યું.

હવે બીબાઇજીને એવી ટેવ હતી કે ગમે એવાં તેઓ ગુસ્સે હોય તે છતાં ખાનાની વખતે તેવણ તદ્દન ઠંડા પડી જઈ ઘણાજ ખુશ રહેતાં હતાં. શીરીન આ વાત જાણતી હતી અને જેમ કુંવરે તેણીને પેલાં બચ્ચાં માટે જે વાત કહી હતી તેમ તે કહી સંભલાવી. પણ તેણીને તે છોકરીની મા વીધે જે શક પડ્યો હતો તે તેણીની બીબાઇજીને કહ્યો નહીં.

ભીખામજીએ આ વખતે કંઈ પણ વાંધો કાઢ્યા વગર શીરીનને તે બચુ ધર લાવવાની રજા આપી એટલુંજ નહીં પણ તેની જતન કરવા કોઈ ઓરતને શોધી કાઢી તુરતજ લાવવાનો હુકમ આપ્યો.

શીરીનની આંખો આ જોઈ હર્ષનાં આંસુથી ભરાઈ આવી. તેણી ટેબલ પરથી ઉઠી તુરતજ પોતાની સાસુનો હાથ ઉંચકી તે પર ચુંમીઓ લીધી અને પછી રડતી ચસમોએ તેણીને બોલે વળગી બેસી.

“મેં મારી મરજી ઉપરાંત ફરજની મારી તમને બહુ દલગીર કર્યાં છે, પણ હવે તમે પાસ માફ માગું છું, માટે માતાજી સર્વ વીસરી જઈ આપણો આગણો એજલાસ પાછો ચાલુ રાખો.”

“પ્યારી દીકરી, હું સર્વ સમજતી હતી કે તું નાદાન હોવાથી જીદ કરતી હતી પણ કંઈ નહીં, હું જેમ એક પેટના બચ્ચાંને ચાહી તેના ફાયદાને સાઈ તેની સાથ ગુસ્સે થતી તેજ પ્રમાણે વારી સાથ થઈ હતી. પણ હવે હું તે સર્વ વીસરી જાઉં છું. અને ખોદા કરેશે તો સર્વ સાઈજ થશે.” બેરામની માતાએ પોતાની વહુને છાતીએ દબાવી કહ્યું.

બીજે દિને સહવારના ભીખામજીએ પોતાની ગાડી જોડવાનો હુકમ કીધો અને એક ઓરત જે પેલાં બચ્ચાંની જતન લેવાને તકવાર હતી તેણીને સાથે લઈ કુંવરના ઘર તરફ ગયાં.

કુંવરે, અરધી રડતી, અરધી હસતી, પેલાં બચ્ચાંને ભીખામજીનાં હાથમાં સુક્યું.

એ પછી કુંવરને કેટલીક શીખામણો દઈ બીખામણ પોતાની ગાડીમાં પાછાં ખેડાં અને ઘેરનો રસ્તો લીધો.

શીરીન ને ગ્યોને લેવા 'માગતા દરવાજા પર દોડી આવી. અને બીખામણના હુકમથી આ નવાં પરણાને માટે સર્વ રીતની ગોઠવણ થવા લાગી.

શીરીને થોડા વખતમાં પોતાના આ કરી લીધેલાં આળક માટે મહેનત લઈ પોતાને હાથેજ સુંદર કપડાંના જલસાં અને કાંતીઆંની તોપીઓ વગેરે તઈયાર કરીધું અને તેની જોરી પોતાનાજ ઓરડામાં મુકાવી.

પ્રકરણ ૪૦ સું.

—:૦:—

સેલાપ.

થોડા વખત વીત્યા બાદ શીરીન અને તેની પેલી માનીતી બેખી જેતુ' નામ ગુલેસ્તાન રાખેલું છે તેઓ બન્ને પુણે પોતાના બંગલામાં હવા ખાવા ગયાં. બધા આગમજથી ગયલો બેરામ પણ ત્યાંજ ઉતર્યો હતો.

ખીજે દીવસે બેરામે શીરીનને સલાહ કર્યો;—

“તું જાણે છે, શીરીન, કે આપણે અહીં છેલ્લાં કંઈ વખતે મદ્યાં હતાં?”

“હા” શીરીને હસી આસપાસ નજર ફેંકી કહ્યું.

હાલ તેઓ જે ઓરડામાં ખેડાં હતાં તેજ ઓરડામાં હાલના ખાનગરદુરના મરતાર ભાઈ અને શીરીનના આપના મરણ વખતે તેઓના લગ્ન થયાં હતાં.

તેઓને વાત કરવાને વધારે વખત મળ્યો નહીં. કારણ કે ખારણામાંથી એક લાંબા કદનો સફેદ કપડામાં વીંટલાયેલો એક સખસ આવ્યો અને તેઓને લાંબા હાથે ભેટવા દેડ્યો. પણ એરામે તેના ચેહરા તરફ જોઈ-ગમે એવા ફેરવાયલા પોશાક અને જરદ મારેલા ચેહરામાંથી તુરતજ પોતાના જુના મેજાન જાંગીર તીરંદાજને ઓલખી કાઢ્યો અને તે જુમ પાડી ઉઠ્યો.

“જાંગીરજી તીરંદાજ !” તે ધુજતા સાદે આ શબ્દો બોલ્યો, કારણ કે જોયો તેણે જાંગીરજીને ઓળખ્યો તેવીજ તેને યાદ આવી કે પોતાના આ મામાની બેટીનો જન લઈ તેને વારસ વગરનો કરનાર તે પોતેજ હતો.

“હવે જાંગીર તીરંદાજ નહીં-પણ તમારા મામા હોર-મજી ખાનખહાદુર તરીકે મને પીછાનો.” ખાનખહાદુર બોલ્યો. “મેં મારા દેશવટામાં પણ મારા એક પુરા ભાનેજને ઓળખ્યો હતો અને જો મને વધારે મજબુત કારણો ન હોતો તેજ વખતે મારું ખરું નામ અને સગાઈ તમને જાહેર કરતે.” તેવણે હસીને કહ્યું અને એરામ અને શીરીનને બેસવાની ઇસારત કરી પોતે પણ બેઠા.

શીરીન આ બેઠા મામા ભાનેજનો ચેહરો વારો ફરતી દીગાઈને તીકવા લાગી.

“હાઆ ! જો તમેાંએ મને તમારું છુંપું નામ તેજ વખતે કહ્યું હોતે ! જો તમેાંએ મને તમારી છુંપી વાતથી જાણીતો કીધો હોતે, જો તમારી ખરી ઓલખા અને સગાઈ કહી હોતે તો કેવું સાઈં થતે !” એરામ પોતાના પાપના પસતાવાર્યા કંગડીને ઓલખવા લાગ્યો.

“તેથી ફાયદો શું થતો! જો તમે કાઢખી રીતે મને તે મારો એકાંત વાસ છોડવી મારા ગુનાહતી મારી અપશાવી બહાર લાવવાની વેતરણ કરાવને તો તેથી ઉલટા તમોજ પોતે વધારે પીડામાં આવી પડતો!” હોરમજીએ બેરામની લાગણીનું ‘ખરું’ કારણ સમજાવ્યા વગર કહ્યું.

બેરામ તો આ વખતે તદ્દનજ બેફામ બની ગયો હતો. મુવેલી રતનનો ચહેરો હવે જાણે તેની સામે આવી ઉભો હતો, અને જાણે તેને તેના આવાં કુકર્મ માટે ડોલા ધુરકતો હતો. બેરામ પોતાના કર્મોથી કામનો પસતાવો કરી શક્યો નહીં.

શીરીન આ બેઉ મામા બાણેજની વાત પરથી સમજી ગઈ હતી કે પોતાના ખાલી દે જો ઓરતને જનમની દુઃખી કરી તેણીનો અંત આણ્યો હતો તેતો તેણીના અને તેના મામાની એક પુરી બેટી, તેઓના હાલના મેજબાનની એકલી વારસ, અને તેઓની ભત્રીજી હતી. તેણીએ હવે જાણ્યું કે જે બુજેરગ મામોના તેઓ હાલ પરોણાં હતાં તેને બેરામેજ ફરજદ વગરતો કીધો હતો. અને હવે શું રતનને આ રીતે દુઃખી કરી તેણીની જીંદગીનો જલદીથી અંત લાવી બેરામ તેણીના આપની મીલકતનો વારસ થઈ શકે? નહીં, કદી નહીં.

આ વીચારોથી અને ઉપલી ગુસ્તેગોથી શીરીન તદ્દન શીકી પડી ગઈ હતી.

“શીરીન, દીકરી તું ઘણીજ ઠાકી ગયલી લાગે છે. પણ હીંમત પકડ, ખાવાનું જલદી તૈયાર થશે. તે ખાઈને પછી જરા સુઈ જ. બેરામજી મારાં ગામડાંનાં ગરીબ બુપડાંનાં

આપણે ભોંય ઉપર એસી મારી એહસ્તનશીન એટી રતનના હાથનું પકાવેલું ખાનું ખાતા હતા તે તો તમો સારી રીતે જાણતા હશે ?”

હા, તે જાણતો હતો ખરો, પણ તેની જીભ તે કહેવાને ઉપડી શકી નહીં.

“પોતાની જીવાનીમાંજ બચારી કાંઈ પણ મોજ શોખ કર્યા વગર માર્ગ લાગી.” ખાનખહાદુર બોલ્યા અને પછી રતનના મરણને લગતી જે કાંઈ વાત જાણતો હતો તે સર્વ પોતાના જાણેજ અને ભત્રીજા આગળ રહતી આંખે કહી સંભળાવી.

બેરામ અને શીરીનની છાતીમાં તેના દરેક શબ્દો તીરની પેઠે લાગતા હતા. હોરમજી તેઓના દુઃખનું કારણ ન સમજતો હતો. તે એટલુંજ ધારી શક્યો કે તેઓ તેના પોતાના વીલાપ માટે વધારે વીલાપ કરે છે અને તેથી પોતાની વાત જલદી પુરી કરી તેઓને દીલાસો આપવા લાગ્યો.

ખાધા પછી શીરીન જરા આસાએસ લેવાને બહાને પોતાના ઓરડામાં ગઈ જ્યાં થોડો વાર પછી બેરામ તેણીને આવી મળ્યો. તે ધણેજ દુઃખી અને નાસીપાસ થયેલો જણાતો હતો અને જે કે એક જણ રતન વીશે કાંઈ પણ બોલવાને દરસ્ત ધારતાં ન હતાં તે છતાં આ વખતે શીરીન બેરામને પુછ્યા વગર રહી નહીં.

“બેરામજી, આપણે જેટલો વખત અહીં રહેવાને ઠેકાવ કરી આવ્યાં હતાં તેટલો લાંબો વખત હવે રહેવાને તમને વાજખી લાગે છે ?”

“અલખત નહીંજ, અને અનેની ઉતાવળે કાંઈ પણ
અહાત કાઢી અહીંથી આપણે કુચ કરી જઈશું.”

શીરીને ખીજે મુંગે મોઢે હાથ મારી.

ખીજે દીનથી ખાન, બહાદુરે પોતાના ભાણેજોની ઝોલ-
ખાન કરાવવાને અને બેરામને પોતાના વારસ તરીકે જાહેર
કરવાને ખાનીપાનીઓ સહ કાઢી અને તે દીનથી ખાન
બહાદુરને ત્યાંથી રોજ ઇજન જતાં અને તેઓને ત્યાં રોજ
આવાર નવાર પરોણાઓ આવતાં.

પ્રકરણ ૪૧ મું.

એક લોહી.

પુને આવ્યા પછી ગુલેસતાન ત્યાંની હવાથી બહુજ
તંદરેસ્ત થતી ચાલી અને હોરમજીને તે અત્યંત પ્યારી થઈ
પડી. તેવજ હંમેશ તેણીને પોતાની પડોસમાં રાખતા અને
આ છોકરી પણ એ બુઢા ઉપર કુરખાન હતી. હોરમજીને
તેણીનું નામ બહુજ પસંદ પડ્યું હતું, અને તેઓ તેણીને
શીરીનના “રમકડાં” તરીકે બોલાવતા હતા. કાંઈ છુપી ખસા-
સ્તથી તેઓ તેણીને અહુ ચાહતા હતા.

એક દીવસ બેરામ પોતાના કાંઈ દોસ્તને ત્યાં ખાવા
ગયો હતો અને હોરમજી અને શીરીન, ગુલેસતાન સાથે
આગમાં ફરતા હતાં ત્યારે હોરમજી બોલ્યા.

“જેટલું વહાલ તું હાલ આ છોકરી ઉપર દેખાડે છે
તેટલુંજ તારાં પોતાનાં અચ્ચાંઓ થાય ત્યારે પણ તેની ઉપર
દેખાડવાને ભલતી ના.”

“કદી નહી. હું મારા પોતાનાં બચ્ચાની જતન લઇશ તેથી જ્યાદા જતન હંમેશ એની લઇશ.”

“અગરજો કદી તું એનાથી કંતાલી જાય અને એ તુંને ભારી પડે તો બેલાસક અને મારી પાસે મોકલી આપજો. હું એણીને મારી પોતાની બેટી તરીકે રાખીશ.”

“મારી એ બચુકલી પર તમે અજબ રીતે વડાન દેખાડો છો ?”

શીરીન હસીને બોલી.

“હા, તેનું તું કારણ જાણે છે ?-મારી બેહેસ્તન રતન પણ જ્યારે એની ઉમરની હતી ત્યારે આખા એનાજ જેવી હતી-આપણી છંદગીમાં આપણે વારંવાર એક બીજાનાં મહતાવડાપણાં જોઇએ છીએ અને રતન અને શુદેસ્તાન વચ્ચે પણ એવું જ નહીં વીસરાયલું મહતાવડાપણું છે. એ કાંઇ મારા મનમાં બચાવ નથી તે હું સામેત કરી આપીશ આ બંગલામાં એક ઓરડો છે તેમાં મારી સાથે આવ.

“એટલું બોલી હોરમસજી શીરીનને બંગલામાં લઇ ગયાં.

તેઓ હયાં છેક અંદરના ભાગમાં એક ઓરડામાં ગયા. આ ઓરડો આઠ ખુણાનો હતો. તેમાંથી એક બાજુએ અંદર આવવાનો દરવાજો હતો. તેની સામેની ભીંતમાં ફક્ત એકજ ખારી રંગીન કાચોથી જડેલી હતી. અને આકીની છ ભીંતો ઉપર ખાન બહાદુરની, તેજણનાં મરનાર ઘણીઆણી અને તેઓની એક બેટીની, તેવજુના ભાઇ અને ભોબખ તે શીરીનના માઆપની અને શીરીનની કરી છ મોટી છબીઓ ગોઠવેલી હતી.

શીરીને કાંઠ પણ ઉતર દીધો નહીં.

“શીરીન, મને લાગે છે કે તું મારા વીચારને મક્કતી નથી થતી?”

“તમારી મરજી પ્રમાણે કરવાનો તમોને સારું હક છે.”

“તો પણ તારો શું વીચાર છે તે હું જાણવા માંગુ છું.”

“મારા વીચાર પ્રમાણે તમો અમલ કરશો એવું હું મુક્તિ ધારતીજ નથી, અને તેથી મારો વીચાર જશ્વાવયાથી કાંઠ ફાયદો પણ નથી.”

“કાંઠ ફીકર નહીં. મારી મરજી છે કે તારો શું વીચાર છે તે હું જાણું અને મારી એ મરજી તારે કરવીજ જોઈએ.”

“ફીક છે ત્યારે તો,” શીરીને હાડો જવાળ દીધો. “મારો એવો વીચાર છે કે ગરીબ બચારી રતનના બાપને પેહલો દુઃખી કરી હવે તેની પરોણાગતમાં રહેવું એ આપણને લાયક નથી.”

બેહુમમનો એહેરો આંધી જરફ મારી ગયો. તેને ગુસ્સો આવ્યો હતો.

“શીરીનબાઈ, તમારો આ સખુતો ધણું અપમાન ભર્યો છે.” એટલું બોલી બેરામ શીરીનના ઝોરડામાંથી બહાર આવી પોતાના ઝોરડામાં ગયો.

ત્રણ દીવસ સુધી બેરામ પોતાની ઝોરડ સાથે આ પ્રમાણે રહ્યો, તે આશા રાખતો હતો કે શીરીન પોતાની ‘મેક્કે’ હાંડી પડી તેની પાસે આવશે. અને શીરીન જો કે પોતાના આ બાવીસને હક - બીનાનો ચાહી તેને માટે

બાપો કરતી હતી તે છતાં તેનીજ તરફની આ ગેરવરતણ્ણકર્થો તેણી બહુ દુઃખી થતી હતી.

આ મીનાકેસો કેટલો વખત ચાલ્યો હતો તે કહી શકાતું નથી, કારણ એક એવો ખનાવ બન્યો કે જેથી આ કુસુંખી જેહું ફરજતું મારણું એકમેકના અતલગતા સંબંધમાં આવી પડ્યું.

મકેરણ ૪૨ મું

રંગમાં લાંગ.

ખાન બદાદુર હોરમસજી વતીક આ બેડાંનો અણખનાવ ચેતી ગયા હતા. તેવણે ખુલ્લી નજરે જોઈ લીધું હતું કે બેરામ પોતાની ઓરતને ધીકારતી નજરથી જોતો હતો અને શીરીન તેની આ ધનરાજીથી બહુ દુખી થતી હતી, પણ તેવણ એ બાબે એ બેડાંમાંથી એકને પણ કાંઈ કહી શક્યા નહી. તેઓને એકમેકના એખાલસમાં વધારે લાવવાનો તેવણે ખીજેજ રસ્તો અખત્યાર કીધો.

બેરામની વપ'ગાંઠ નજદીક આવેલી હોવાથી તે દીને તેવણે એક મોટું ખાણું આવવાનો પોતાનો ધરાદો જણાવ્યો.

તે દીવસે ત્રણ વાગેથી સર્વે પરોણાઓની ધમાલ ચાલી. ગાડીઓ દરવાજા ઉપર આવતી અને તેમાંથી જાત જાતનાં પોશાકોમાં લોકો આવવા માંડ્યું. તેઓને આવકાર દેવા હોરમસજી અને બેહરામ અંગનાના હાંખર ઉપરજ ઉભા હતા.

પાંચેક વાગ્યા હતા અને દરેક પરોણાએ આવી સુક્યા હતા. કોઈ પોતાની જુની ઓલખ ખીજ દોરતો સાથે કાઢતું, તો કોઈ કોઈની તારીફ કરતું, અને કોઈ કોઈની નીંદ

કરતું. આ પ્રમાણે નજદીક સાત વાગવા આવ્યા અને નીચેનાજ ઓરડામાં સર્વ પરાણાઓ ખાનખહાદુર અને તેવણના બાણેજોની સલામતી આહવા ખુરસીઓ ઉપર ખીરાજ્યા.

ખાન ખહાદુર જેવણ પ્રમુખની જગા ઉપર બેઠા હતા તેવણ ઉઠ્યા અને પોતાના હાથમાં ગલાસ લીધું.

સર્વ જણની નજર તેવણ તરફ તીકાયલી હતી. આ વખતે તેવણે સુધ કાલી ઉંચી મખમલનો ડગડો પેહર્યો હતો, તેવણની સફેદ દાઢી તેવણની છાતીપર રૂંવાતી માફક ઉડી મગહ કરતી હતી.

“મેહેરબાન મીત્રો,” તેવણે તદ્દન ગંભીરાવથી બોલ્યા. “તમારાં ગલાસો ભરી મારી સાથે એકમતે એક સલામતીમાં ભાગ લેવાની હું તમને અરજ કરું છું.” એટલું બોલી તેવણે પોતાનું ગલાસ ભર્યું અને જ્યાં વેર સર્વ પેહરોણાઓએ પોતાના ગલાસો ભર્યા ત્યાં સુધી ઉભા રહ્યા, તે ભગવા પછી તેવણ બોલ્યા.

“લેવો સાહેબો, આ હવે પછી યનાર મારા વારસ અને તેની ખખતાવર મોહરદારની સલામતી, બોદા કરેને તેઓનું જોડું હંમેશ-”

હેલા બોલો બોલતી વખતે તેવણના હાથ ધ્રુજવા લાગ્યા અને શરાબથી ભરેલું ગલામ તેવણના ધ્રુજતા હાથમાંથી ટેમલ ઉપર પડી ટુકડે ટુકડા થઈ ગયું.

ધરના કારભારીએ તે એક નજીવો ખનાવ સમજી ખીણું ગલાસ ભરી પોતાના શેઠના હાથમાં આપ્યું.

ખાન બહાદુર જેવણ પોતાનો એક હાથ ટેબલ ઉપર ટેકવીને ઉભા. દરેક જણની નજર તેવણ તરફ ટીકાયેલી હતી, અને તેઓએ જોયું કે તેવણનો એહેરો તદ્દન શીકા પડી ગયો હતો. તેવણના હોઠ જેમ જેમ તેવણ બોલવાની કાશેશ કરતા તેમ તેમ વધુ ધુજતા અને તેવણના હાથમાથી ગલાસ છીજવાર કેબલ પર પડી ભાગી ગયું.

“એહે ખાન મામાજી તમારા જીવને ડીક નથી.” એહેગમ તુરતજ પોતાના મામાની મદદે દોડ્યો, અને તેના પડી જતાં શરીરને પોતાના હાથમાં જીલી લઇ, તેમને પુરસીપર બેમાડ્યો.

બધે ઘોંઘાટ થઇ રહ્યો.

પરોણાઓ પોતાની જગા ઉપરથી ઉડી તુરતજ પોતાના મેજખાનની મદદે દોડી આવ્યા.

“એવણને ખીજાના પર સુવાડો.”

“જરા દારૂ પાલો.”

“માથા પર બરફ ફેરવો.”

“એવણના પગ ગરમ પાણીમાં બોલો.”

“છાતી પર રાઇ મુકો.”

“ખાટલીનો શેક કરો.”

“કોઇ ડાક્ટરને બોલાવી લાવો.”

વગેરે વગેરે તરેહવાર સુચના લોકોએ કીધી અને તે તુરતજ અમલમાં લાવવામાં આવી.

ડાક્ટરને માટે એક માણસ દોડાવવામાં આવ્યું. ખાન બહાદુરને એક ખીજાના પર સુવાડવામાં આવ્યા, અને તેવ-

ણે હુશીયાર કરવાને અનેક ઉપાયો કામે લગાડ્યા, પણ સર્વ ફેકટ, દુખી ખાનખહાદુર કાંઈ પણ બોલી શક્યા નહીં. અરધી કલાક પછી જ્યારે ડોક્ટર આવ્યો ત્યારે તેણે તેને મરણ પામેલો જણાવ્યો.

રંગ રાગના ધરમા હવે માહેતમની શરઆત થઈ, અને ખાનખહાદુર હોરમજી એદલજી ઉમરીગર પોતાની હમેશગીની ઉંઘમાં સુતા.

પ્રકરણ ૪૩ મું.

બેવશા-દુનયા.

ખાન ખહાદુરના મરણની ચોથે દીવસે તેવણનું વીલ વાંચવાનો ડેડાવ જાહેર કરવામાં આવ્યો હતો. મરનારનાં અતલગનાં એલખીતાંજો બેરામ અને શીરીન સાથ સહવારના સાત વાગાને સુમારે એક ઓરડામાં બેગાં મલ્યાં પછી તેવણનો વકીલ પોતાના હાથમાં તેવણનું વસીઅતનામું લઈ દાખલ થયો અને પોતાની જગા એક ટેબલ આગલ લીધી.

વકીલે પરખીકું ઉમેડ્યું અને મોટે સાદે તે વાંચવું શરૂ કરીકું. તેમાં મરનાર ખાનખહાદુરે પોતાનું “કાંઈ પણ ફરજદ જીવતું ન હોવાથી” પોતાની સર્વ મીલકત પોતાના પ્યારા ભત્રીજા બેહેરામજીને” હવાલે કરીધી. ખીજી કલમોમાં તેવણે પોતાના તોફર નફરોને અને પોતાના ગરીબ દોસ્તોને થોડી થોડી નાણાની રકમો એનાયત કરીધી હતી અને છેલ્લી એક કલમમાં તેવણે દસ હજાર રૂપિયા રોકડા બેરામની કરી લીધેલી દીકરી ગુનેસતાનને નામના જુદા કાઢી તેના તરફી નરીકે બેરામજી અને શીરીન બાઈને નીમ્યાં હતાં.

પ્રકરણ ૪૪ મું.

ભુત.

જે કે ખાનખ્તાદુરના મરણને લીધે ખાંતાની ટેબલપર બેઠેલા પરોણાઓ કાંઈ વધારે ખુશાલી બતાવી શક્યા નહીં તે છતાં તેઓએ કામખી રીતે તેમના મરણનો શોગ કરી ખાવાની ખાખદમાં કઠણ રહ્યા નહીં.

ખાનુ ચાલતું હતું તે વખતે ત્યાંના એક મોટે ખાંચરેના શેઠીઆ નામે એકલજી ખરશેદજી આંતીઆ જેવણ બેરામની જ પાસે બેઠા હતા તેવણ ઉઠ્યા અને બોલ્યા.

“લેવો સાહેબ; આ ખુલ્લું મકાનની થયલી શેઠાણીની સલામતી.”

દરેક જણે પોતાના ગલાસો ભરી હાથમાં લીધાં.

“આ મકાનની થયલી નવી શેઠાણીની સલામતી ? બોદા તેણીને જુગ જુગ જીવાડે અને ઘણું સુખ દેખાડે.”

દરેક જણે નમીને પોતાના ગલાસો ખાલી કરીધાં.

“આ મકાનની શેઠાણી તમારી સલામતી કબુલ રાખી તમારો ઉપકાર માંને છે.”

દરેક જણ ચોંક્યા ? બેરામે બીહીને આસપાસ નજર ફેંકી.

ઝોરડાની અંદર કોઠેથી એક ઘાડો ઉડેડો અને બોખરો સાદ આગ્યો હતો પણ તે ક્યાંથી તે ક્યાં સમજી શક્યું નહીં.

શીરીનનો તો એ અવાજ હતોજ નહીં. તેણીની મધુર વાણી એ હતીજ નહી. કે નહી ત્યાં હાજર થયલાંમાંથી કાંઈ બોલ્યું હતું.

“એ કાણ બોલ્યું ?” જેરામે શીકકો પડી જઈ પુછ્યું.

કાંઈ જવાબ આવ્યો નહી. પણ દરેક પરોણાઓ એક ખીજના ચહેરા તરફ અચરતીથી જોવા લાગ્યા, અને શીરીન જે વખતે જેરામની પછવાડે એક ખુરસી ઉપર બેઠી હતી તેણીએ તે ખુરશીને મજબુત પકડી અને જાણે પોતે બેકાંમ બનતી હોય તેથી તેની મદદ લીધી.

“તું કાંઈ ધાસતી ના કર કાંઈ નથી” જેરામે ધીમેથી પણ ધુજતા અવાજે એક જવાબ આપ્યો. “આ મકાનની શેઠાણી અને હકદાર વારેસ.”

શીરીન શુંગલાયલા સાદે એક ચીસ પાડી ખુરશી પરજ પડી ગઈ.

દરેક પરોણાઓ પોતાની ખુરસીમાં ટટાર થઈ બેઠાં અને દરેક પક્ષે કાંઈ છુપો ભેદ ખુશ્તો થવાની રાહ જોવા લાગ્યા.

“અહસ્યો, આપણી ઉપર કાંઈ પણ જુદો અલાપ લેવામાં આવે છે ! પણ આપણે એ છુપાયલા ચોરને બહાર કાઢવાની વેતરણ કરવી જોઈએ !” જેરામે ધુજતા અવાજે કહ્યું.

“જેટલી કાંઈ ગરજ નથી.” પાછો પેત્રો અવાજ આવ્યો.

અને તે ચોરડાતું એક ખીન્દું ખારણું જે આ સંઘળો વખત અંધ હતું તે એક કડાકા સાથે ઉઘડ્યું અને એક ઉચી કાંલી ચામડીની ચોરત બેહદ ખુજસુરતીની, પણ અત્યંત શીકી

પડેલી, તદ્દન કાલા શોગના પોશાગમાં તે ઓરડામાંથી બહાર આવી ટેબલની નજદીક બેરામની સામે આવી ઉભી, જે તેણીને જોતાંજ દુખની લાંબી હાય મારી પોતાની ખુરસી ઉપર બેસી ગયો.

“જો તું અસહનો અવાજ પીછાનતો ન હતો, તો હવે રતન, જેહાગીર તીરંદાજની બેટીનો આકાર પણ ઓલખે છે કે નહીં? અને આ કાગજ તને યાદ છે કે નહીં? તેણીએ પોતાની છાતીમાં દાખેલું એક કાગજ કઢી બેરામને દેખાડી બોલી.

તેણે પોતાનો એહેરો પોતાના હાથોથી ઢાંક્યો અને હાય મારવા લાગ્યો.

જો તારામાં હીંમત હોય તો હવે મરનાર ખાનખડાદુરનો વારસ થા! તારા જીવના જોખમે ખાનસાહેબની હવેલીમાં વાસો કર! જે છાપડ તારા પગલાંથી અપવીત્ર થાય છે તે એકદમ છોડી જ. નીકલ! દુર થા! જ, તારામાં હવે આવડનો જરા પણ અંશ રહ્યો હોય તો અહીંથી નીકળ! એટલું બોલી પોતાનો હાથ ઉંચો કરી ધમકી આપી. આ સહેતાનયત ભરેલી ઓરત ઓરડામાંથી બહાર નીકલી ગઇ અને કાંઈ પણ પોતાની હુશયારીમાં આવી તેણીને પકડવાની કોશેશ કરે તે આગમજ તેણી ત્યાંથી ગુમ થઇ ગઇ.

“કાંઈ ઘેલી પોરી નાસી આવી છે.” ત્યાં હાજર થયલા ઉપાધ્યાએ પોતાની જખાંત બોલી.

“અરે એ તો ક્રોધ લુત છે ! એક બુજરોગ આગલા જમાનાના કાકાએ તાહુકો પુર્યો.

“ક્રોધ લુચી છે ? એને પકડી શીક્ષા કરવી જોઈએ ?” એક સુલેહના અમલદારે હુકમ કીધો.

એ વતરોગે બીજા પરાણાઓએ પોતાના જુદાં જુદાં મત આપ્યાં પણ બેરામ તો પોતાનો ચેહરો પોતાના હાથેથી ઢાંકી પોતાની ખુરસી પર મુરખ જેવો બેસીજ રહ્યો.

પ્રકરણ ૪૫ મું

કીનાની શરૂઆત.

પણ આ બનાવને થોડો વખત વીસારી મેલે એવો એક બીજો બનાવ તુરત બન્યો.

જે ખુરસી પર શીરીન બેઠી હતી તે ઉપરથી તેણી તદ્દન બેશુદ્ધ હાલતમાં લોંબ ઉપર પડી ગઈ. તેણીના પકવાનો અવાજ ચતાંજ સર્વ પરાણાઓ ચોંકી ઉઠ્યા અને તેણીની સારવાર કરી તેણીને હુશીયાર કરવાના અનેક ઉંપાયો મુચવવા લાગ્યા. પણ સર્વ ફેાકટ, શીરીનને ઉંચકી તેણીના ઓરડામાં લઈ જવામાં આવી, જ્યાં તેણી બેભાન હાલતમાં એક મુરદાં મીસાલ ધણાક કલાકો પડી રહી. અને જો તેણીના હવે પછી ચનાર માતા સમાનની હાલતનું તેણીને દુઃખ નહીં ઉપજતે તો તેણી બેભાનીમાં બીજા કટલો વખત પડી રહેતે તે કાંઈ કહેવાતું નથી. પણ આ કવખતનાં તેણીના કષ્ટથી કરીનેજ તેણી પોતાની હુશીયારીમાં આવી. તેણીને પોતાનાં

હાએ નડી છે. આપણું પહેલું બાળક આપણી નજર સામે મુલેલું અવતર્યું છે.”

“એ તો જેથી પુદ્ગની મરજી. એમાં કાંઈ કાંઈનો ચારો નથી.” બેરામ દીલાસો દેવાની મતલબથી બોલ્યો.

“બેરામજી, તે દીવસે આપણને પેલા ઓરડામાંથી દેખાયું હતું તે કાણ હતું? શું તે તેણી પોતેજ હતી? યા તેણીનેા ભુત હતો?” તેણીએ બીહ, કમકમીને પુછ્યું.

“પ્યારી શીરીન” તે બોલી મુંગો રહી ગયો. શું જવાબ આપવો તેના તે મુંઝવાડમાં પડ્યો. આ અદ્ભુત દેખાવ જેમ તેણીને તેમજ તેને અને સર્વને મનથી ભેદમાં ચીતલા યક્ષો હતો. તે પોતે પણ સમજી શકતો ન હતો કે તે શું હતું. “પ્યારી શીરીન,” તેણે પાછું ચલાવ્યું “એ બનાવ વીધે તું કાંઈ પણ વીચાર ના કર ! એથી કંઈ આપણને થોડું નુકશાન નથી થયું ! બોદાના સુગરાના કર કે તુંજ હાલ સહી સલામત છે અને જલદી તંદરોસ્ત થવાનો વીચાર કર.”

“હા ! એ કેમ બને ! મને તે કંઈર ઓરત સીવાય બીજો કાંઈ પણ ખ્યાલ આવતો નથી. તેણીનેા આકાર, તેણીનેા અવાજ, તેણીની કદુવા, અને તેની નીસફલતા એ સર્વે મારી છાતી રૂંધી નાંખે છે. તેણીની કવખતની હાયથી મારા જીગરમાં આગ બળે છે.”

“પણ તું એવી કાંઈપણ વાત છેડના, તેથી તુંને તે વધારે યાદ આવી વધારે પજવશે.”

“પણ ત્યારે પેલો આકાર શું હતો ? બેરામજી, મને કહેા, કે તે શું હતું ?”

“શીરીન, ધણાં લોકો કહે છે કે તે એક દીવાની નહાસી આવેલી આરત હતી.”

“ઝાહ!” તેણી બોલી “લોકો કહે છે તે મને ના કહે. તે લોકો શું જાણે છે? બેરામજી, તમે એ બાબત ઉપર શું જાણો છો? બેરામજી, તમે એ બાબત ઉપર શું મત રાખો છો તે મને કહો?”

“શીરીન, હું એ બાબત કાંઈ પણ કહી શકતો નથી. જે તે જોયું તેજ મેં પણ જોયું અને તે જો સાંભળ્યું તેજ મારે પણ કાને પડ્યું. હું તેથી કાંઈપણ વધારે જાણતો નથી.

“તેણીનો મરણ પામી છે અને પછી તેણીના બાપે તેણીને દાદી હતી. અને તે છતાં તેણી આપણી હજુર જાણે ધોરમાંથી જીવતી થઈ નીકળી આવી હતી! મુવેલી છતાં આપણે એનો અવાજ સાંભળ્યો હતો! ગોયા તે તેણીજ હતી. બેરામજી, યાનો તેણી પોતે જીવતી થઈ આવી હોય. કે—તેણીનો જીવ આ દુન્યામાં ભટકતો હોય—બેરામજી, એ બેમાંથી એક ચીજ તો ખચીતજ હોવી જોઈએ! અફસોસ! આ કેવું દુઃખ? આ કેવો સંતાપ.”

“શીરીન, હવે બસ કર, એ બાબત ફેરવી નાખ.”

“કેમ બને, એમ કેમ બને. તે મુવેલી નાર, જીવતી જાગતી, આપણી સનમુખ આવી ઉભી? નહીં તે વખતે રાત હતી, કે નહીં તે વખતે હું એકલી હતી પણ ઘોળે દીવસે લોકોની ગીરદીમાં તેણી આવી. અને આપણી સાથ વાત કરી ગઈ. એ કેમ બને! મુવેલું આઠમી કઠી પણ જીવતું થાય કે?” એટલું બોલી કહી ગયલી હોવાથી શીરીન પાછી જોરમાં દમ બેંચવા લાગી.

બેરામ ગભરાયો અને તુરતજ ડાકતરને બોલાવવામાં આવ્યો, અને તે આખો દીવસ તેણીની નાર ધરી બેસી રહ્યો. કારણ કે તે બહુજ ઝડપથી ચાલતી હતી. તેણીને તાવ લાગુ પડ્યો હતો. અને રાતના તો તે એટલી ઝડપથી ચાલવા લાગી કે ડાકટર વતીકે ગમરાવા લાગે. પણ ખીજે દીવસે સહવારના તેણીનાં લાગતાં વળગતાંઓ અતીયાંત ખુશાલી વચે અને તેઓએ રાખેલી વડીથી ઉઘટુંજ શીરીન તંનદરેસ્ત થઈ મોહતને લાત મારી ઉઠી અને સર્વના મોહ હસ્તાં કીધાં. પણ ધરમાં સર્વ ઠેકાણે શાંતી રાખવાનો મજબુત હોકમ થયો. પેલા અદભૂત દેખાવની વાત ઉપર એકદમ મતોડું વાલવામાં આવ્યું. બેરામને તેણીની આગેલ આવતો અટકાવ્યો હતો અને કાંઈ પણ ગભરાત ફેલાવે એવી વાત કરવા દેવામાં આવતી નહતી.

ઉપલી તાકીદો કરવા પછી ડાકટરે બેરામને એક ખીજ તાકીદ એ કીધી કે શીરીન જેવી પોતાની શકતી પાછું મેલવે કે તુરતજ તેણીને આ બંગલામાંથી એકદમ દૂર દુર લઈ જવી અને તેટલો વખત તેણીને એ બંગલાના ખીજા ઓરડાઓમાં પણ જવા દેવી નહીં, કારણ કે વળી ઉપલા દુઃખી બનાવોની યાદથી તેણી ઉપર કાંઈ અસર થાય અને તેણી વધારે હેરાન થાય.

ચોક્કસ કારણોને લીધે બેરામે ડાકટરની આ સલાહ માન્ય કીધી.

શીરીનની હાલત આ વખતે ઘણીજ ખરાબ હતી. તેણીના હૃદયમાં હવે એકજ વીચાર આવ્યા કરતો હતો. અને તે એ

કે એક વખતનું તેણીનું વહાલું પણ હવે અઝાડું થઈ પડેલું વનન તેણીના આગતમાં ફેટલાક દુઃખી બનાવેને જન્મ આપનાર આ શહેર એકદમ છોડી જવું.

તેણીનો ડાક્ટર તેણીની રોજ મુલાકાત લેતો અને તેણીનો જીવ ખુશ કરી દીઝાસો અપતો હતો.

પ્રકરણ ૪૭ સું.

છુપી ધાસ્તી.

નવદીક દોઢ મહીનો આ પ્રમાણે નીકળી ગયો અને આખરે બેરામને શીરીનની મુલાકાત લેવાની રમ્મ આપવામાં આવી. જો કે એકમેકને મનનાંજ આ જોડું થોડોક વાર ચુપ બેસી રહ્યું પણ તે છતાં હવે પ્યારથી ભેર્યું.

પણ જ્યારે બેરામે શીરીનનો સફેદ ગરદ સમાન પટલો કાંદોનો સુવાસો હાથ પોતાના હાથમાં લઈ પુછ્યું કે “વહાલી શીરીન, એવી કાંઈ ચીજ માંગ કે જેથી હું તે બગવી મારો તારી પર ફેટલો પ્યાર છે અને તારી જીંદગી સલામત છે તેથી હું કેટલો ખુશી છું તે બતાવી આપું.”

ત્યારે તેણીએ જવાબ આપ્યો કે “બેરામજી, બસ મને અહીંયા કંઈ દુર જવદી લઈ જવો.

તે તો મારો પેદલેથીજ વીચાર હતો માટે કાંઈ બીજું બોલ.”

“બીજું, હું જે માગું છું તે એવો ભોગ છે કે જે હું તારું સુખ ભોગવવાને મારી બીજકુલ છાતી નથી.”

“નહીં બોલ, મારી વહલી શીરીન, એવી કાંઈ ચીજ નથી કે જે બોલવાને મારી બીજકુલ છાતી ચાલતી નથી.”
કે જે હું તારું સુખ મલકવાને નહીં કરીશ.”

“પણ આ એવી ચીજ છે કે જે બોલનાં મને આંચકી લાગે છે.”

“તારા ખાવીંદ આગલ તારી છાતી ખોલવાને કોઈ પણ શરમ રાખ ના.

“ખચીન મારે નહીજ શરમાવું જોઈએ. મારે બોલવું ઘટારત છે. જે વાત તમને પેલા કંઈર અવાજ કરવા કહી ગયો તેકરો. વારસામાં મળેલી દોલત આ મહેલ બાગ બગીચા અને માલમીત્રકત સર્વ તજદો અને જેવાં આપણે આવ્યાં તેવાં પાછાં ચાલો.” શીરીને તેનો હાથ પકડી આગ્રુજીથી કહ્યું.

બેરામ પોતાવું માથું પોતાની છાતીપર નાંખી વીચાર કરતો હોય તેમ ઉભો. શીરીને આ જોઈ પોતાની કાંકુદી વધારી.

“મારા ખાવીંદ બોલને ખાતર તે અવાજના હોકમને તાબે થાવો મને કાંઈ ગેખી અસારત થાય છે કે જે તમો તે પ્રમાણે ન કરશો તો આપણે વધારે હેરાન થઈશું મને લાગે છે કે જે તમો આ સર્વ તજ દેશો તોજ તમારી આબરૂનો અને જીંદગીનો બચાવ કરી શકશો, અને તોજ તમો આપણું સુખ પણ કાયમ રાખસો.”

“શીરીન, દુન્યાને ખાતર નહી, આબરૂને ખાતર નહી મારી જીંદગીને અને મારાં સુખને ખાતર પણ હું એ સર્વ

ચીજ તણ દેને નહીં પણ તારું સુખ, પયારી શીરીન,
તારાજ સુખને ખાતર હું એ સર્વ છોડી જવાને તથ્યાર
છું.” એરામે બહારથી દલગીરીનો સાહયો પેહુડી કહ્યું.
પણ અંદર ખાતેથી તો તે પોતે પણ આ વારસો છોડી નહીં
જવાને તત્પર હતો કારણ તેને ખુદશતી ધારતી લાગી હતી કે
તેની આખર અને તેની જીંદગી તથા છુટાપણું જો તે આ
નવો વારસો છોડી નહીં દે તો ખોવું પડે. પેલા અદભૂત
દેખાવના બનાવના પંખી તથા શીરીનની માંદગીનો ગભરાટ
નરમ પડવા પંખી તથા શાંત મને તેણે વીચાર કીધો તો તેની
ખાતરી થઈ કે તે અન્નણ્યો પરાણો ખીજે કાઢજ નહીં
પણ તેને હાથે દુઃખી થયતી રતન તે જાંગીર તીરંદાજની
બેટી હતી યાને તેણીનાજ બોલોમાં બોલીએ તો તેના મરનાર
મામાની હકદાર વારસ રતનખાઈ હોરમજી ઉમરીગર હતી.
તેને ખીજે વીચાર એ આવ્યો હતો કે જો તે રતનના
માર્ગમાંથી પોતેજ વેગજો ન થાય તો તે કરર આરત તને
હંમેશનો દુઃખી કરે અને પોતે તેણીના હાથમાં જ એક હથ
વાર લખી આપ્યું હતું તેજ તેની સામે રજી કરી તેને દુન્યામાં
રસવા કરે. આ વીચારથી તેણે પોતાની મરજી ઉપરાંત નહીં
પણ પોતાની રાજખુશીથી પોતાની મામાની દોલત પરનો
પોતાનો હક છોડી દીધો પણ બહારથી એવો બપડો રાખ્યો
કે તે ફક્ત શીરીનના સુખને ખાતરજ તેણે છોડયો હતો.

અકરાણુ ૪૮ મો.

સલાહ સંપન્ન.

ખીજે એક મહીનો શીરીનને ખરાબર કઠિવતમંદ થતાં નીકળી ગયો જે પછી તેઓએ ખાનખહાદુરવાસો ખંગસો તેના જુના કારભારીના હાથમાં આપી તેને તેની ખરાબર જતન લેવા કહી બેરામ અને શીરીન, નાની ગુલેસતાન સાથે પોતાની મુસાફરીએ નીકળ્યાં.

તેઓ નીકળ્યાં તે વખતે તેઓએ મરનાર ખાનખહાદુરની અને તેવણના કુટુંબની સર્વ સખીઓ (તેમાં-સ્તનની નાધકી વયે પડાવેલી પેલી સખી) લઈ ગયાં.

બેરામ હવે પોતાની છાંદગીથી તદ્દનજ કંટાળી ગયો હતો. તેનું નસીબ ખરેજ અભાગ્યું હતું. બેગમના કરતાં તે વધારે ક્ષોભી આદમી ક્રોધજ હશે. દુન્યામાં પઠંસાથી કરી જે માન અકરામ મળે છે તે મેળવવાની તેની સર્વ મોહટી ખાહેસ હતી અને મામાનો વારસો મળ્યાથી તેની તે ખાહેસ પૂરી પડવાનો હવે વખત આવ્યો હતો, પણ જેમ એક ખીલેળાં ખુશનુંમાં ગુલાબની નાંખડીને આસપાસ કાંટાં હોય છે અને તેને કાંઈ એકદમ પકડી શકતું નથી તેમ આ દોષ્ણતની આસપાસ એક એવી દાકણની ચોકડી હતી કે જે તેને એકજ ફટકે જમીનદોસ્ત કરી તેની આખર સર્વ ધુળ ખરાબર કરી નાંખે.

છતે પઠંસે ટકે અને પોતાના વારસામાં ક્રોધનો કાંઈપણ વરવાંધો હોવા વગર હાલ બેરામ તે વારસો ભોગવી શકતો ન હતો અને તેથી પોતાની મરણ ઉપરાંત તેણે ખાનખહાદુરની

અર્ધ અસકેઆમત તથા પોતાની પ્રાણપ્રીય ઓરતનાં સુખને ખાતરજ મુસાફરી કરતો હોય એવો બહારનો લપકો રાખી તે પુણેથી નીકલ્યો.

ત્યાંથી નીકલેલો ને શીરીન સાથે ખંદાલે આવી પુગો. અહીંની આખો હવા શીરીનને અને ગુલેસ્તાનને બહુજ મંદુક આવવાથી તેણે નજદીક છ માસ ત્યાં તોડી પાડ્યાં ત્યાંની હવાથી તદન તંદરોસ્ત થઇ અને પાછી પોતાની અસલ હાલત ઉપર આવી હતી.

ત્યાંથી તેઓએ મુંબઇ તરફનો રસ્તો લીધો અને ઠેકાણે ઠેકાણે ઉતારો કરતાં પુણેથી નીકલ્યા પછી નજદીક એક વરસે તેઓ એક દિવસે સાંજના પરેલમાં જમશેદ બાગમાં આવી પુગાં.

ત્યાં સર્વ ચીજો આજાદ હતી. જમશેદ બાગ નવા કારબારીના હાથ હેઠલ સારી હાલતમાં રહ્યો હતો.

શેઠ શેઠાણી પાછાં પોતાને મુકામ આવ્યાં તેનું કારણ સર્વ નોકરો અને બહારના લોકોએ એકમને એકજ ઉચાર્યું. શીરીનઆઇને થોડા વખતમાં પાછી માવતર થવાની વડી હતી. ખેરામજી તેણીની આ વખતે બહુજ જતન કરતો હતો અને હુવા માંગતો હતો કે હવે એ તાંકણું મુલેહ ભર્યું નીકલી જાય. શીરીન પણ હવે પોતાના ખાતીદના પ્યારમાં લપટાયલી ખુશીથી પોતાની આ હમેશ્વર હાલતનું સાર સેવર આવવાની રાહ ભેટી હતી.

આખરે તે વખત નજદીક આવી લાગો. શીરીનઆઇએ એક દિવસે સહવારના પહોરમાં એક બાલકીનો જનમ આ

પયો. પણ આ બાલકી એટલીતો નાટકિયત અને મુરઝાવ દીસતી હતી કે તેણીને થોડા કલાક પણ :જીવવાની - કાઢતે આશા ન હતી. પણ ખુદાની મહેરથી એ બાલક જીવવા પામ્યું, અને પોતાની કુમલી વયમાં પણ પોતાની માતાના ચેહરાને આબેહુય મલતું આવતું હતું.

શીરીને આસ્તે આસ્તે પોતાનું કકિવત પાછું મેળવ્યું.

પ્રકરણ ૪૯ મું.

ગેબી અવાજ.

આ બનાવને એક વરસ વહી ગયું અને આ નાની બાળકી જેણીનું નામ શીરીને લાડથી આલાં રાખ્યું હતું તેની પેહલી વરસ ગાંઠનો દીવસ આવી લાગો.

બેરાંમજાએ તે દીવસે મોટી ધામ ધુમથી પસાર કરવાનો ઠેરાવ કીધો અને તેથી પોતાના કેટલાક મીત્રો અને લાગતા વલગતાઓને તેણે આખો દીવસ બોલાવ્યા.

આએજ ટાંકણે આ બેહું જોડાંએ પોતાના મામાનો શોગ પણ તજ્યો અને ખુશી ભર્યા હસતા ચેહેરાથી દરેક પરોણાને આવકાર દેવા લાગ્યાં.

આખા ઘરમાં સર્વ વાજગાજ થઈ રહ્યો હતો અને તેનો અંદર ફરતી સુંદર નાજનીનોના રેશમી લપકા ભરેલા રંગ બેરંગી પોશાકથી જોનારની આંખને ટાલક પડતી હતી જોયા ખુદરત પણ આ દેખાવની અદેખાઈ કરતી હતી.

પણ સાંજ પડતાં આ દેખાવ વધારે સરસ દેખાવા લાગો.

જગેજગ ચયલી ખતીઓનો જમકાત રેશમી કપડાના પડતા
અળકાત, રંગ ખેરંગી કસખોથી ભરેલા પોશાકોનો તારા
મીસાળ ઝળકાત એ સર્વ એ જમશેદ ખાગમાં ખાગે ખેહરત
નોજ દેખાવ કરી મેલયો હતો.

આજના જેવી ખુશસુરત અને અત્યંત રૂપાળી શીરીન
પોતાની જવાનીમાં પણ દેખાઈ ન હતી. તેણીના દીલમાં
સર્વથી સરસ કસખની ભરેલી એક સાડી અને ઉચાં રેશમી
કપડાંનો પોશાકો તેણીના ખહનને જોખ દેતાં હતાં. પોતાના
દરેક પરોણાઓને તેણી હસી હસીને આવકાર દેતી હતી,
અને તેઓની ઘટ્ટતી મેનેજ કરતી હતી.

સતના જ્યારે ખાનાનો વખત થયો ત્યારે સર્વ પરોણા
ઓ ખાવાની ટેવલ આગલ બેઠાં તેખલને નાંકે બેરાંમ અને
શીરીનતું બેઠું ખેડેલું હતું. આ બેઠું બેઠ દરેકજણ હસતું
હતું અને પોતાનાં જીગરથી તેને આખાદીમાં રેહવાની, દુવા
ચાહતું હતું.

ખાતુ સર ચવાની આગમજ એક ખુજરોગ ચદરથે ઉઠી
શીરીનખાઈ અને ખેરામજની સલામતી ચાહી. જે લેવાઈ
રહ્યા પછી થોડેકવારે ખીજ એક ચદરથે ઉઠી તેઓની આ
પેહેલીજ છોકરીની દુવા ચાહી.

સર્વજણે પોતાનાં ગલાસો ભર્યાં અને ખેરામજ અને
શીરીનખાઈની આ પેહેલી ખેટીની તંદરોતી લેવામાં ખરાં
જીગરથી સામેલ થયાં પણ તેટલામાં ઓરડાનાં એક ખુલામાંથી
ઉડો ધાડો અને કઠાર અવાજ હકમ કરતો હોય તેમ બોલ્યા.

—“સખર કરો !”

અને દરેક જણ અચરીતીથી ચુપ થઇ ગયાં.

“બેરામજીની પેદલી છોકરી તો તમારી સલામતી વગર ક્યે દીવસની મોર્ગ લાગી ચુકી છે, જે તેણી જીવતી હોય તો તેણીને માથે કામનો સાકયો નથી. મરી ગઇ હોય તો તેણીનું હાર ઠેકાણે પડ્યું નથી. જંગલમાં જંગલી પશુના બચ્ચાં પેરે તેણી જનમી હતી અને તેનીજ મીશાલ કાઢની જાણ વગર તેણી ગુમ થઇ ગઇ છે!” પેલો છુપ્યો અવાજ આટલું બોલી મુંગો રહી ગયો.

અકરણ ૫૦ મું.

ભરમ ભર્યો ભેદ.

ઉપલા બનાવથી દરેક પરણ્યાઓની છાતી ધુજવા લાગી. કાંઈ કાંઈ સમજી શક્યું નહીં.

“એ કોણ? એ શું હતું? એ શું વાત છે?” વીગેરે દરેક જણ ઉપલો અવાજ બંધ પડ્યા પછી પુછવા લાગ્યાં.

શીરીનબાઈ સંભાળ લેતો એક પરણ્યો ભુમ પૂપાડી ઉઠ્યો. કારણકે આ વખતે શીરીન, બરફ કરતાં પણ થંડી અને સફેદ પડી જઈ નજદીક બેભાન થતી હતી.

બેરામ તુરતજ તેણીની મદદે દોડ્યો અને તેણીને સધયારો આપી એક કાચપર લઈ જઈ સુવાડી. એ પછી પોતાના પરણ્યાઓ પાસે આ છુપી રીતની થએલી બેઅદબી માટે માફ માંગી પોતાના દરેક નોકરોને બધા બંગલો અને બાગ ફરી વળી

કાંઈખી બહારનું આદમી આવ્યું હોય તેને પકડવાનો હુકમ કીધો. પણ આ સધળો વખત તેના એકરા પર નહીં વરણવી સકાય એવો શીકાસ, ધારતી, અને દુઃખની નીશાની જણાતી હતી જે સરવ લોક ખુલ્લી રીતે જોઈ શકતાં હતાં.

અંગણે અને આસપાસનાં આગેાની ઘણી તપાસ કરવામાં આવી પણ આ છુપા અવાજ માટે કાંઈ કાંઈપણ નીશાની મેળવી શક્યું નહીં. ધરના તોફરોને ઉઘટ પાત્રટ તપાસતાં ફક્ત એટલું જ જણાયું કે તેઓમાંના એક જણે એક ઉંચી, કાળાં પણ ખુબસુરત ઓરતને અંધારામાં બાજમાંથી બહાર નિકળી આસપાસની ઝાડીમાં ગુમ થઈ જતાં જોઈ હતી. પણ એ તેની વાતને કાંઈ વજન દેવામાં આવ્યું નહીં.

એ પછી ખાનાની પાછી તકચારીઓ ચાલુ થઈ. પણ હવે આગળના જેવી ખુશાલી સર્વના મોંડપર દીસતી ન હતી. તેણી પાછી આવી ખેડી હતી પણ તેણી ઘણી શીકી અને ખીધેલી ભાગતી હતી.

ખાતુ ખજાસ થયા પછી ગાણ તાણની રમત કરી છેક રાતના મોડેથી સર્વ પરાણાઓ પોતપોતાને મુકામે ગયાં.

જ્યારે દરેક જણે ગયાં ત્યારે શીરીન અને બેરામ પોતાના ઓરડામાં એકલાં પડ્યાં. પણ બેમાંથી એક જણે પણ પોતાની આંખો ઉંચી કરી ખીજના મોંડ તરફ જોવાની હીંમત કીધી નહીં.

“શીરીન, તું તદન થાકી ગઈ છે માટે જઈને સુઈ જા.” આખરે બેરામે જવાબ બોલી.

“અને તમો, તમો નથી આવતા?”

“મને થોડાંક કાગળો લખવાનાં છે.”

“જેરામજી, પેલો તેણીનોજ અવાજ હતો !” શીરીને તેના ખભા ઉપર પ્યારથી હાથ મુકી તેના સ્હેરા તરફ જોઈને કહ્યું.

જેરામ ચોંક્યો પણ કાંઈ બોલ્યો નહી.

“શું તેણી પોતાના અચ્ચાંતી કંઠ વિષે ખરુંજ બોલી હશે!” આતુરતાથી અને જીગરની ખરી લાગણીથી તેણીએ પુછ્યું.

“હું કાંઈ જાણતો નથી. હું કહી નહી શકતો કે તે અવાજ કોણનો હતો યા તે બોલ્યો તે ખરું હતું કે ખોટું?”

“તેણીનું ઓઝર કોઈની જાણ વગર ગુમ થઈ ગયું છે એ શું ખરી વાત? તે બેગુના પશુની શું એ ખરી સરજત?”

“બસ કર, શીરીન, ખુદાને ખબર. હવે એ ખાખત ઉપર વાતજ કરવી બંધ કર.”

“કેમ બંધ કર? મારાં મોઢા ને મગજમાં ભમતા તેનાજ વિચારોને હું કેવી રીતે બંધ કર?”

“હું તો એમ ધારું છું કે આપણી ઉપર કાંઈ જબરો ફેદો રમાય છે આપણે ખાતરીથી જાણીએ છીએ કે તેણી તો મરણ પામી છે અને તેણીના બાપે તેણીને દાટી છે. માટે પુણેના બંગલામાં દેખાયલો દેખાવ અને અહીં સંભળાયલો અવાજ એ બેઉમાં કાંઈ ફગાઈ છે અને તે શોધી કાઢવાને હું મારાથી બનતી તબવીજ કરનાર છું.”

“બેહેરામજી, આપણે લોકે જે જગા ઉપર તે રહેતી હતી

ત્યાં જઈ તેણી મરણ પામી તે વીધે પરપુછ કરવાનો દેડાવ ક'ધે હતો તે તમને યાદ છે ?”

“હા, અને થોડા વખતમાં આપણે ત્યાં જઈ તેમ કર્યું. હાલતો સુધ જા.”

એટલું જોલી બેહેરામે શીરીનને વીદાય કરી પોતે ધરના પુસ્તકખાનામાં પોતાના કાગળો લખવા ગયે.

શીરીન સુવા જતી વખતે જે ઓરડામાં તેણીની પોતાની બેટી આલાં અને શુલેસતાન સુતી હતી તે ઓરડામાં દાખલ થઈ.

આ ઓરડો ખરેખર એક બેહેસ્તનું મકાન હતું. ચંદરમાનો પ્રકાશ પોતાના પુર તેજમાં તે ઓરડાની એક ખારીએથી દાખલ થઈ તેમાં રૂપેરી ચાદર ખીજાવતો હતો. આ ચાદરની ઉપર બે ઉંચી કારીગીરીનાં નકસીદાર પારણા બંધ કુરતનીએ પહેલાં હતાં. શીરીન આ બે પારણાંઓમાંના નજદીકનાં એક પારણાની આગળ ગઈ અને તેની કુરતની ઉંચકી અંદર સુતેલી શુલેસતાનને નીહાળવા લાગી. ગમે એટલી પોતાની દલગીરી છતાં તેણી શુલેસતાનને જોતાંજ હસી અને તેણીને વાંકી વાળાં ચુમી લીધી. તેણીનું પારણું પાછું ઢાંકી શીરીન પેલાં ખીન્ન પારણાં આગળ ગઈ અને તે ઉઘાડી તેમાં પોદનાર પોતાની બેટી તરફ એક માતાના ખરા ખ્યાર અને હરખ સાથે જોઈ તેનો હાથ પોતાની ચશમેમાં દાખી તેને ચુમી લઈ પોતાના ઓરડામાં ગઈ અને ત્યાં જઈ તે પાકપરવરની એક ટુંક બંદગ કરી મીઠી નીંદમાં પડી.

પ્રકરણ ૫૧ મું.

એક સ્વપ્નું—ખરી આગાહી.

આ તરફ બેહેરામ પોતાનાં કાગળો લખવા ગયો અને લખવાની સામગ્રી કાઢી ટેબલ આગળ બેઠો. પણ કાંઈ અજબ બેંચાણથી તેના મનમાંથી રતનનો વીચાર નીકળ્યો નહીં અને કાગળ ઉપર કાંઈ પણ લખી શક્યો નહીં.

જેમ લોખંડનો ટુકડો લોહચુંબક તરફ જ બેંચાય છે તેમ તેના વીચારો તેણીની જ યાદમાં ફરવા હતા. આ વખતે એકજ બાબત ઉપર વીચાર કરવાથી અને મંદ થઈ બેસી રહેવાથી બેહેરામ બેઠો બેઠો ઉંઘમાં પડ્યો અને નીચે પ્રમાણે સ્વપ્નું આવ્યું.

પણ તેને એમ લાગ્યું કે તે તે ખુરસી ઉપરજ બેઠો હતો અને તેના હાથ ટેબલ ઉપર ટેકવી તે ઉપર પોતાનું માથું સુકી પુણા ખાતે અને અહીં જે દેખાવો દેખાયા હતા તેનું સુન્ન શોધી કાઢવાનો વીચાર કરતો હતો. આ વખતે ચોરડાનું બારણું ધીમેથી ઉઘડ્યું અને એક કાલો આકાર અંદર દાખલ થઈ તેની સામે ઉભો, તેણે પોતાની આંખો ઉંચકી અને એક ચોરતને પગથી તે માથા સુધી એક કાલી ધાબલીમાં વીટલાયલી હિલેલી જોઈ. તેણીએ તે ધાબલીથી પોતાનું મોઢ પછી ધાંક્યું હતું. તેણીએ પોતાનો હાથ ઉંચકી તે ધાબલી મોઢ પરથી ખસાડી નાખી, અને રતનનો ચેહરો ખુલ્લો થયો. તે આ વખતે તદ્દન સફેદ પુણી જેવી સ્થીર દેખાતી હતી. તેણીના હોથો પીસેલા હતા, અને તેણીના ડાહ્યામાં આતસ બલતો હતો.

ધાસ્તીયા તદન બેદામ અનેલો આ પાપી માણસ બેદરામ પેલા આકાર પરથી પોતાની નજર પાછી ખેંચી શક્યો નહીં. આખરે તેની વલગી ગયલી જીભ છુટી પડી અને અકડી ગયલા હોયોમાં જરા ગરમી આવી અને તેણે પુછ્યું.

“રતન-મુવેલી કે જીવતી-તું અહીં શું કરવા આવી છે !”

“તુંને ચેતાવવા” કાંઈ પણ હીલચાલ હોય, પણ હીલ્યા વગર પેલા આકારે જવાબ દીધો.

“એટલે? મને ચેતાવવા એટલે ?”

“હા! તુંને ચેતાવવા ?”

સીંહ પોતાના શીકાર પર તરાપ મારવા અગાઉ ગજના કરી તેને ચેતવે છે. સરપ દંખવા અગાઉ ગણુ ગણે છે. દુકામાં હીચકારા મરદો સીવાય દરેક જણુ જંગલી પશુઓ વતીક પોતાના શીકાર પર તરાપ મારવા અગાઉ તેને ચેતાવે છે. પણ એક હીચકારો મરદ ચેતાવતો નથી.

“એટલે, તેથી તું શું કહેવા માગે છે ?”

“હું, એક ઓરત જાત જંગલી જનાવરો અને મરદના કરતાં વધારે રેદમી છું. મારો ફટકો મારવા અગાઉ હું તેને ચેતાવું છું.”

“ખોદાને ખાતર ખુલાસાથી બોલ.”

“જે તારામાં હીમત હોય તો તારાં જગ્યાંની સંભાલ લે, અને તેને જગ્યાવ. મારાં મુવેલાં બાલકની સગમમાં મેં તારાં

અચ્ચાં પર કીતો લેવાના સોંગદ ખાધા છે, અને તે પુરા પાડવા હું આવી છું." એટલું બોલી જાણે પોતાના સોંગદ ખાધાની દરગાહમાં લખાવતી હોય તેમ પોતાનો હાથ ઉઠેા કરી પેલો આકાર બહાર નીકળી ગયો.

"રતન ? ખુની ? કરપીણ ?" બેરામે ચોંકી ઉઠી તેણીને અટકાવતો હોય તેમ ખુમ પાડી.

તેની ઉપર થયેલી જાદુઘ અસર દુર થઇ ગઇ હતી. તેનું લોહી તેના શરીરમાં છુટથી ફરવા લાગું. અને તેના આંગપર પસીનો ફુટી નીકળ્યો. તે આસપાસ જોવા લાગો તે પેલો આકાર શુમ થઇ ગયો હતો.

શું આ ફક્ત એક ખાલી ખ્યાલ હતો ? શું તે સ્વપ્ન હતું કે શું તે ખરો બનાવ હતો ? તે કાઢ રીતે પોતાની ખાતરી કરી શક્યો નહી.

"બહુ લાંબી રાત નીકલી ગઇ છે." એટલું બોલી તે ઉઠ્યો અને પોતાના ઓરડામાં સુવા ગયો.

અકરણુ પર સું.

ચોરી-કીના ખીન્ને.

શીરીન પોતાના ખીછાના ઉવર પડી હતી, પણ બેહરામે જોયું કે તેણીની આંખો ખુલી હતી. બેરામે તેણીને સુધ નહી જવાતું કારણ પુછ્યું.

“મને ઉંઘ નથી આવતી. અને તમે પણ ધણા થાક્યા ગયા હો તેવા દીસો છો?”

“મારા જાગવાના ઝોરડામાં હું બેઠો હતો ત્યાં મને ઝુકણ આવી-અને ત્યાર પછી મને એક ઘણોજ ખરાબ સ્વપ્ને આવ્યો છે.”

“જોઈતું નામ જ્યાંન પર લેવો કે તમને આરામ થાય.” શીરીને દીલાસો દીધો.

“છોકરાંઓ કેમ છે ? સુધ ગયાં કે ?” બેરામે પુછ્યું.

“હા, હું આવતાં આવતાં તેઓને જોઈ આવી હતી.”

“કાંઈ નહીં તોખી હું જઈને તેઓને જોઈ આવીશ.” બેરામ પેલા બાલકોવાલા ઝોરડામાં જતાં જોઈયો. ત્યાં જઈ તેણે એક પારણાની કુરતની ઉંચકી અને ગુલેસ્તાનને સુતેલી જોઈ. તે પાછી ઢાંકી ખીજાં પારણા આગલ ગયો અને તેની કુરતની ઉંચકી. તરતજ તેણે એક અચાનક ચીચારી પાડી.

“શું છે ?” શીરીને ગભરાઈને ઉઠતાં પુછ્યું.

“ રસ્તમ, હું અહીં રહી શકતી નથી. મને અહીંથી જવા દે. ” પોતાના આ ગરીબ મીત્રને તેણીએ એક દીવસ કહ્યું, “ અહીંની દરેક ચીજો મને ગમ ગુજરીની યાદ આપે છે. દરેક દેખાવ મારાં સંકટો મારી નજર સામે મુકે છે. ”

“ પણ મારી વહાલી શેઠાણી, હું તને ક્યાં લઈ જઈ ? ”

“ કેઠે પણ ! કેઠે પણ આ દરામણી જગાથી દુર હું કેઠે પણ જઈશ. ”

“ પ્યારી બાઈ, તું જ્યાં જાય ત્યાં તારી સાથ મને આવવા ની રજા આપજે. ”

“ નહીં ! નહીં ! નહીં ! કોઈએ પણ મારી સંગાતે આવવું નહીં. જે કોઈ મને ખરાં અંતઃકરણથી ચાહતું હશે તેજ મને એકલી જવા દેશે. મારાં નસીબમાં, મારાં પાપ અને દુઃખ માં, અને મારાં સંકટમાં બસ મને એકલીનેજ લાગ લેવા દેશે. ”

રસ્તમે આ વખતે બાહોંસ કરવી વીઅર્થ ગણી. પણ તે દીનથી તેણે નિશ્ચય કર્યો કે તેની આ દુઃખી બાઈની સંભાળ લેવી, તેણીની દેખરેખ રાખવી, કદી પણ તેણીની પુઠ છોડવી નહી, અને જે અગત પડે તો (તેના બોલોમાં બોલીએ તો) દુન્યાના છેડા સુધી જવું પડે તો ત્યાં પણ જવું.

અને એ પ્રમાણે એક દીવસ મોડી રાતે રતન ઉઠી અને પાઉં પેઆદી પોતાના ઘરમાંથી બહાર નીકળી.

રસ્તમ પણ તેણીની પુઠે તરતજ નીકળ્યો અને તેણીયા થોડે દુર દુર ચાલવા લાગ્યો.

તેણીએ પોતાનાં મનમાં કોઈ ચોક્કસ જગાએ જવાનો

વીચાર કીધો હોય એવું દીસતું હતું, કારણ જે કુતેણી જંગલે જંગલ, રખડતી હતી અને નદી નાલાંઓ ઓલાંગતી હતી તે છતાં તેણી એકજ દીસાએ જતી હતી. રસ્તમ પણ તેણીની પુઠે તેણી નહીં જાણે તેમ ચાલતો હતો.

ધણા દીવસો એ પ્રમાણે રખડતી, જંગલનાં ફળ ફલાદી ખાતી કે કદી એ દીવસ ભુખીજ રહેતી કે કદી ભીખ માંગી ખાતી. રતન આખરે પોતે નકકી કરેલી જગા-મુંબઈમાં આવી.

રસ્તમ પણ તેણીની પુઠે આવી લાગ્યો.

અહીં આની તેણીએ મોટા શેકના ખાનદાન વીધે પુછપચ્છ કરી અને તેણીને ખચર પડી કે શીરીનખાઈ અને ખેરામજી બેઠે જણ પુણે પોતાના મામા ખાનખલાદુર હોરમસજી ઉમરી-ગરને ત્યાં પરાણા ગયાં હતાં.

તેણીના પોતાનાજ દુઃખી અને કમનસીબ આપને ત્યાં ?

કાંઈ ધાતકી નેમ રાખી રતને વળી પોતાના બેવફા ખાવીંદની પુઠ પકડી. તેણી મુંબઈથી નીકળી અને પુણા તરફનો રસ્તો લીધો, અને રખડતી રજળતી ત્યાં જઈ પુગી.

પણ હાલ તેણી ત્યાં એકલીજ આવી નહીં હતી. રસ્તમે જે તેણીની પુઠ પકડી હતી તે તેણીને રસ્તામાં માલમ પડીઓ અને તેને જોઈ અજબ થઈ. રતને તેને એમ તેણીની પછવાડે આવવાનું કારણ પુછ્યું. રસ્તમે તેના જવાબમાં પોતે તેણીનું રક્ષણ કરી તેણીને સીધે મારગે ઉતારવાનો જે વીચાર કીધો હતો તે જણાવ્યો.

પ્રકરણ ૫૪ મું.

નીરદય રતન.

અહીં આવી રતને પહેલું જે પગલું ભર્યું તે એકે તેણીએ પોતાનો વેશ બદલી નાખ્યો અને એક મુસલમાની ચોરતો વેશ ધારણ કરી પુણામાંજ એક તદ્દન એકાંત જગામાં રસ્તમની મદદથી એક ભાંગેલાં ખંડીએ જેવી જગા શોધી કાઢી તેમાં રહી.

પુણા ખાતે આવી પુગવાની ખીજેજ દીવસે તેણીને ખબર પડી કે ખાનબહાદુર હોરમસજી અરદેસર ઉમરીગર તેજ દીને હક થયા હતા.

રતન આ ખબર સાંભળી તદ્દન, એકામ બની ગઇ. જમીન પર ફસડાઇ જઇ તેણી પોતાના બાલો પીપ્પી સર પટકવા લાગી. રસ્તમ તેણીની તરફ દયાની નજરથી જોઇ રહતી અશ-મોએ અદબ વાલી ઉભો રહ્યો. તે આ વખતે કાંઈ બોલી શક્યો નહીં.

એકાએક રતન કુદકો મારી ઉઠી અને કમાનમાંથી છુટેલા તીરની માફક એક જંગલનાં બીતરમાં ગુમ થઇ ગઇ.

તેણીની છંદગીની ધારતી કરી રસ્તમ પોતાના ભારી આંગે જેમ દોડાયું તેમ તેણીની પાછળ દોડ્યો અને ગીચ ઝાડીઓમાં એક પથર ઉપર તેણીને ખેડેલી જોઇ. તેણીની સાડી ઝાડ ઝાંખરાથી ફાટી ગઇ હતી. તેણીના બાલ છુટા હતા, અને તેણી પોતાના હાથ પોતાના પગ ઉપર ટેકવી તે ઉપર માથું નાખી બેઠી હતી.

તેણીની નજદીક જઈ પીઠ ઉપર હાથ નાખી રસ્તમ બોલ્યો.

“વહાણી બાઈ, આ તારા શું હાથે ?”

“રસ્તમ, જ્યારે મને બેવડા પાપીએ ફસાવી હતી ત્યારે હું એમ સમજતી હતી કે દુનિયામાં મારે માટે તે પહેલું તેમજ સરવેથા છેલ્લું જ દુઃખ હતું. પણ ત્યાર પછી જ્યારે જીવતાં જીવત મુવેલા આદમીઓની ઘોરમાં જઈ આવ્યા પછી મારું એકપુરું બાળક મેં ચોરાયલું જોયું ત્યારે હું એમ સમજતી હતી કે હવે મારાં દુઃખોનો અંત આવ્યો હતો અને મારે માટે હવે કંઈ દુઃખ બાકી હતું નહીં. પણ હવે ! હજુર ઓહો ! મારો બાપ ! મારો વહાણો, ફરેસતાઈ ખસલતનો, બહાદુર, અચ્છ બાપ, પોતાની એક પુરી બેતીના મહોતથી રીબી રીબી મરણ પામ્યો છે ! અને આટલી જોહમતે કાંધેલી મારી મુસાફરીનો મારા બાપના મરણ સમાચારથી મને બલો મલ્યો છે ! અશ્વોસ.”

તેણી એટલું બોલી રડવા લાગી.

“ઓહ બેરામ, મુજ, કરપીન, બેવડા, તારી સામેના મારા આગના સોહલાઓમાં આ બનાવ એક બીજો સોહલો ઉમેરશે” રતન પોતાના હાંત્યાં પીસી બોલી.

રસ્તમ તેણીની પાસે ગયો અને પોતાના શુભળ ઉપર પડી બોલ્યો.

“રતન દીકરી, વહાણી બાઈ, મારી તરફ જો. તારા બુઢા ચાકર તરફ નેગાહ કર. તે તારી આગળ શુભળ મંડી પડ્યો છે. તેનું સાંભળ. મારી તરફ જો.”

“રસ્તમ તું શું કહેવા માંજે છે ?”

તે પાપી સામે લડવાને મારી સાથ તથ્યાર યા. ”

“ રતન, મારી વહાલી શેઠાણી, પ્યારી બાપુ. નાદાન છોકરી, એ તું શું બોલે છે તેનો વીચાર કર. ”

“ રાત અને દીન, જગરૂતીમાં કે ઉંઘમાં, મને હવે કીના સીરાય ખીજા કશાનો વીચાર છેજ નહીં. ”

“ રતન, શું તેં આ દુનીયાનું સુખ બોહયું તે સાથ પેલી જોહાનનો પથુ ત્યાગ કરે છે ? શું તું પેલી જોહાનનો કાંધપથુ વીચાર કર્યા વગર એકદમ સેહતાનનાં તાજામાં જવા માંગે છે ? ”

“ હા ! પ્યારને ખાતર મેં જોહાનો પથુ ડર કીધો નહીં. તો હવે કીનાને ખાતર સેહતાનથી શું કામ ડરવું જોઈએ ? ”

પ્રકરણ ૫૫ મું.

ખરો ભુત.

કીનાને ખાતર ગુસ્સે થયેલી રતનના ઉપલા સખુનોએ ફરતમ પર બહુ અસર કીધી. તેણે તેણીનો સંગાથે હંમેશ રહી તેણીને બચાવા અથવા તો કોઈ દીવસ તેણીનીજ સાથે મરવાનો જે દરાવ કીધો હતો તેને મન્યુત કીધો અને ઊઠીને તેણીની સાથે તે ચાલ્યો.

તેઓ ખાન બહાદુરવાલા બંગલાની નજદીકમાંજ છુપાયાં અને ત્યાંથી તે બંગલાનો સરવેરાદવાત જોવા લાગ્યાં.

આ વખતે મરનાર ખાનબહાદુર હોરમસજીની લાસને બહાર લઈ જવામાં આવતી હતી અને રતન પોતાની છુપાવાની જગામાંથી પોતાના આ મરણ પામેલા બાપને છેલ્લો સેજદો કરી તે ઉપર આંસુઓની ધાર ચલાવી.

એ પછી જે દીવસે તેવણું વીલ વંચાવાતું હતું તે દીવસે ટક જોઈ રતન પેલા ઓરડામાં બરાઈ હતી અને તેણીએ ત્યાંથી તે-વીલ વંચાતા સાંભળ્યું હતું. ત્યાંથી તેણીએ વીલ સાંભળવા આવેલાં લોકોને બેરામ અને શીરીનને મુઆરકબાદી આપતાં સાંભળ્યાં હતાં અને જે વખતે પેલા - બુઢા ગ્રહસ્થે ઉઠી “ તે મકાનની ચએલી નવી શેઠાણીની સલામતી ” ચાહી ત્યારે તેણી ત્યાંથી બોલી હતી કે—

આ મકાનની શેઠાણી તમારી સલામતી કબુલ રાખી ઉપકાર માને છે.”

આ વખતે રતને ખેરામ સાંખે નીકળી આવી જે ગભરાટ ફેલાવ્યો હતો તે આપણે વાંચી ગયા છીએ અને તે ગભરાટનો લાભ લઈ તેણી ત્યાંથી નીકળી પાછી પેલાં ખંડીએરમાં ભરાઈ ગઈ હતી.

અહીં રસ્તમ તેણીને મળ્યો.

તેણી તેની તરફથી બહારની દુનીયાની દરેક ખબર મેલવતી હતી. જ્યારે તેણીએ જાણ્યું કે શીરીનને મુવેલું બાળક અવતર્યાથી ખેરામની આશા ભંગ થઈ હતી અને શીરીન, તેણીએ કરેલા દેખાવથી મોતના પંજમાં જઈ પડી હતી ત્યારે તેણીની ખુશાલીનો પાર રહ્યો નહી. શીરીન તેણીની હાજરીથી કેટલી અજબ તેમજ દુખી થઈ હતી એ વાત જાણી તેણી ખુશાલીથી પ્રકાર મારતી હતી.

અંતે જ્યારે તેણીએ જાણ્યું કે આ જોડું પુણ્યાં છોડી ગયું છે ત્યારે તેણી પણ તેઓની પુઠે પાછી નીકળી. કેવી રીતે તેણીએ તેઓની પુઠે પકડી અને કેવી રીતે છુપાઈ ખેસી કેવી રીતે તેઓની બહારો બહાર ખબર કાઢતી, કેવી રીતે તેઓ ઉપર તરાપ મારવાની ટકા જવા દઈ કોઈ વધારે સારી ટકને માટે થોપતી એ સર્વે અહીં કહેવું કાંઈ અગત્યનું નથી. એટલુંજ કહેવું એસ થશે કે જ્યારે ખેરામ અને શીરીન પાછાં મુંબાઈ આવી પુગાં ત્યારે એઓનીજ સાથે રસ્તમ સાથે ત્યાં આવી પુગી.

પ્રકરણ પદ મું.

ખરે ચોર.

રતન જ્યારે ત્યાં આવી પુગી ત્યારે તેણીની જાણમાં આવ્યું હતું કે શારીરને ફરીથી હમેશ રહ્યા હતા અને થોડાક વખતમાં તેણી એક નીરહોષ બાળકની માતા થવાની હોંશભરી આશામાં હતી. પણ તેણીની એ આશા કાંઈથી પ્રકારે ભંગ કરવાનો રતને ઠેરાવ કીધો. -

“જે પ્રમાણે મારું નીરહોષ બાળક મારી જાણ વગર ગુમ થઈ ગયું છે તેજ પ્રમાણે હવે એના બાલકને હું તેના બદલામાં એક એક પછી ભોગ લઈશ. એવું પહેલું છોકરું તો પુરું થઈ ગયું છે અને બીજાનો પણ હું તેવીજ કાંઈ રીતે નાશ કરીશ. અને હવે પછી જે બાળકો જનમશે તેઓનો પણ એવીજ રીતે યાને મારેજ હાથે અંત આવશે.” આ દૂર ચોરત મનમાં બબડી.

પોતાના કીનાનો ફટકો બરાબર લગાડવાને માટે તેણીએ એક એક પછી ધણીક ટકો જતી મેલી અને આખરે તેના જનમ દીવસની વરણગાંઠનો દીન તેણીને પોતાના આ કાળાં કરતુકને માટે વધારે શુભ લાગ્યો.

તે દીવસે તેણી સર્વેની નજર ચુકાવી જમશેદ બાગમાં બેરામના લખવાના ઓરડામાં ભરાઈ અને જ્યારે સાંજના સર્વે મેજબાનો મળી આ નવાં બાળકની તહેરસ્તી ચાહતાં હતાં ત્યારે તેણી પોતાની છુપાવાની જગાએથી નીચલા શખ્દો બોલી હતી-

“બેરામજીની પહેલી છોકરી તો તમારી સલામતી વગર

કયે દીવસની મારગ લાગી ચુકી છે. જે તેણી જીવતી હોય તો તેણીને માથે કાંઈનો સાહયો નથી. મરી ગઈ હોય તો તેણીનું હાડ ઠેકાણે પડ્યું નથી. જંગલમાં જંગલી પશુનાં બચ્ચાં પેરે તેણી જનમી હતી અને તેનીજ મીશાલ કાંઈની જાણુ વગર તેણી ગુમ થઈ ગઈ છે ! ”

એટલા સખુનો બોલી તેણી પાછી પોતાની છુપાવવાની જગાએ ભરાઈ હતી.

આ વખતે ઘણી શોધ થઈ હતી પણ જેનું કાંઈપી પરિણામ આવ્યું નહતું તે આપણે આગળ વાંચી ગયા છીએ.

રતને સર્વ પરોણાએને વીદાય થતાં જોયાં, શીરીનને બેઠરામે સુવા મોકલી ને સાંભળ્યું. ત્યારપછી બેરામ પોતાના લખવાના ઓરડામાં દાખલ થયો તે પણ તેણીએ જોયું. આ વખતે તેણી એક અંધારા ખુણામાં છુપાઈ ગઈ અને ત્યાંથી બેરામને પોતાની ટેબલ આગળ બેસી લખવાનાં ફાંફાં મારતો જોયો. પણ જ્યારે તેનાથી નહીંજ લખાયું અને તે પોતાનું માથું પોતાના હાથ ઉપર ટેકવી તે દીવસે સાંજે બનેલા બનાવો ઉપર વીચાર કરતો હતો ત્યારે તેણે ધીમેથી પોતાની છુપાવવાની જગાએથી પાછી બહાર આવી અને તેની એક ટાંગેલી બતીની વચ્ચે આડી ઉભી.

તેણીનો ઓલો પોતાનાં મોઢાં ઉપર પડવાથી બેરામ ચોંક્યો. પોતાની આંખો જિંથી કરી તેણે તુરત આ ધાતકી ઓરતનો આકાર યા ઓળો ઓળખી ઠાઠ્યો અને ધ્રુજતા અવાજે પુછ્યું.

“તુંને ચેતાવા ! જંગલી જનાવર પોતાના શીકાર ઉપર તરાપ મારે છે, તે અગાડિ ધુરે છે. સાંપ ડંખવા અગાડિ ગચું-ગણું છે ! અને હું તુંને ફટકો મારવા અગાડિ ચેતાવું છું ! તાંત્ર અમ્મ્યાંની સંભાળ લે !”

એટલું બોલી બેરામ ડાંધપણ જવાય આપે તે અગાડિ પતન વેગે તેણી જોરડામાંથી ગઠાર નીકળી જાળકોના સુવાના ઝોરડામાં ગઈ. ત્યાંથી તે બેરામનાં મુનેલાં જાળકને પોતાની ખાંધ ઉપર મારી દાદર પરથી ઉતરી જાગતે પાછલે દરવાજે આગ વટાવી ખેતરો, વાડીઓ વગેરે કુદાવી જંગલમાં બરાછ અને તે જાળકની શોધ શરૂ થઈ તે અગાડિ તો રતન તેની સાથે એકદમ શુભ થઈ ગઈ.

અકેરાણુ પાછું સું.

એક ઘાતકી કર્મ.

પોતાના ચોરેલા ખનના સાથે દોડતી હાંફતી, અને તદ્દન હસકેરાયલી રતનને રૂશતમ જંગલમાં સામો મલયો અને તેણીને દોડતી અટકાવી ખુબ પાડી ઉઠ્યો.

“રતન, રતન, દીકરી રતન સખર !

“રૂશતમ પાછો તું આહી !” રતને અખયખીથી પુછ્યું.

“દીકરી, હું કદી પણ છુટો પડ્યો નથી. પણ આ તારા હાથમાં શું ?”

“રૂસતમ, મારાં કામોની આડે આવવાને, મારાં દુઃખોમાં લાગ્યો થવાને અને મારા કીનાનાં આતસપર પાણી રેડવાને મેં તને મના કીધો હતો. અને તે છતાં તું પાછો મારી આડે શું કામ આવ્યો છે?”

“બેટી હું કદીપણ તને છોડનાર નથી. હું તારી નજદીકમાં તારી હજીરમાં હમેશ રહીશ અને તારી નજદીકમાં તારે માટેજ મરણ પાળુ પામીશ.”

“ત્યારે તું તારૂં ફરમાન તોડે છે?”

“બાપ, હું તારી આકરીમાં સદા હાજર છું.”

રતન અને રૂસતમ બંને એકમેકને તીકી તીકીને બેવા લાગ્યાં. બેઉના ચહેરાપર એકજ ઠેંગવને વલ્લગી રહેવાનો નીશચય જણાતો હતો.

“રૂસતમ, મારે લીધે તું તારી જાંઘળી નકામી બરગાદ કરે છે!”

“વહાલી બાપ, તારાં કુકરમોંથી વારવા, તારાં ઘેલાં-પણાનો ઇલાજ કરવા અને હુકમમાં તારું રક્ષણ કરવા હું હમેશ તારીજ સાથે રહીશ. ઓ, રતન? દીકરી, આ તું શું લખતે દોડે છે?”

“ખુનનો ખદ્દો ફાંસી!”

“બાપ, બાપ, એ કેવું કરપીન કામ છે તે સમજ! ઉમરે પુગેલાં મોટાં આદમીઓના કામનો ખદ્દો નાનાં નીરદોષ બાલકો પાસેથી લેવો એ મુદ્દલ વાબળી નથી, આ

તારા હાથમાં શું છે?

“મારો કાનો?”

“એક ખચું! એક નીરાશ્રીત બાકક! રતન, રતન, શું દુખથી તું એટલી દીવાની થઈ ગઈ છે કે તું શું પગલું ભરે છે? તે પણ તું જોતી નથી? જે પાપમાં આ મેચુનાહ બાલકનો કે તેની નીરદોશ માતાનો જરા પણ ભાગ નહીં. બદ્ધો, કાનો, શું તું એ નીરદોશોપર લેવાને વાળખી ધારે છે?”

“મારું સત્યનાસ વાળનારની છાતીમાં જખમ કરવા, તેને રીખાવવા ગમે એટલા ભોગો લેવા પડે તો તેઓના જાન લઈ હું તેને હમેશનો દુખી, હમેશનો રીજતો કરીશ.”

“અફસોસ! કેવી નાતરસ! કેવી કૃર! પોતાને થયેલા દુગાને લીધે તેણી એક ખરેખરી ધાતકી હેવાન થઈ ગઈ છે. પણ નહીં. એ ફક્ત ઘેલી થઈ ગઈ છે. દુખથી એણીનું મગજ ખરી ગયું છે! નાચાર છોડી! દુખે તું દીવાની થઈ છે. મારે મારું રક્ષણ કરવું જોઈએ.” રસતમ પોતાના મનમાં બખડ્યો અને પછી ધીમેથી બોલ્યો.

“રતન મારી દીકરી, મારું સાંભલ ? ખરું છે કે તારાં સુખનો સુરજ હવે તદ્દન અસ્ત પામ્યો છે. પણ તેણે તારી હૃદયમાં કાંઈ પણ ગુહનાતું ધાણ નાખ્યું નથી. માટે સાંભલ કે તું હવે જે અંધારામાં આવી પડી છે તેથી તું જલતા અંધારમાં જઈ નહીં પડે! સાંભલ કે દુખના દર્યાવમાંથી હમેશના પસતાવાનાં સાગરમાં તું નહીં દુખે? તું બીજાના પાપે તો આટલી હેરાન થઈ છે માટે તારાં

પોતાનાજ પાપે તું વધુ દુખમાં ના પડ. રતન, મને આ બાલક પાછું આપ કે હું તેની રક્તી માને સ્વાધીન કરું.”

“કદી નહીં!” પોતાના હાંનો પીસી પકકા ઠરાવથી રતન બોલી.

“ત્યારે તું એને શું કરશે? મારી ખાતરી છે કે તું એને કોઇથી રીતે ઇજ્જતો કરશેજ નહીં. રતન, ધ્યાન રાખ, કે ત્રણ કલાકમાં તો આખું શહેર આ બાલકનો ગુમ થવાથી ચક્ર ચઢશે અને થોડા વખતમાં આપણે પકડાઇ આવશું.”

“હું બહુજ ગીચ જંગલમાં આવી છું, અહીં મને કોઇથી પકડી શકશે નહીં.”

“ચોરને પકડવાનાં કાંમમાં આવતા કુતરાઓને તારાં પગલાંપર મુકી તેઓ જરૂર તુંને અહીં પકડી પાડશે.”

“ત્યારે તો હું એથીથી વધુ બીઆબાનમાં જઇશ.”

“રતન, આ બાલક મને પાછું આપ.”

“કદી નહીં-ખસ મને જવા દે!” એટલું કહી એક હાથે પેલા બાલકને પોતાની ગોધમાં મજબુત પકડી બીજે હાથે રસ્તમને હંસેલા મારી આ દીવાની છોકરી નાહસી ગઇ, અને પાણીના એક નાના તાલુવ આગત આવી પુગી.

“હવે એ લોકો અહીંથી મને કદી પકડી શકશે નહીં. તેઓને મનથી હું મરણ પામી છું પણ હજુર પણ મારાં દુખનો કીનો લેવા છવીશ. હા! હા!!! હા!!!”

ઝેટલું બોલી પોતાના ઉપરના કપડાં તથા પેલાં બાલકની જે ઝોટણી તેણી બેરામને ઘરથી લાવી હતી તે ખુબ તરેહથી પાણીમાં બોલી ને ત્યાં કીનારાપર નાખ્યા અને પછી તેના છાલકા પાણીમાં ચાલતી ચાલતી બીજે કીનારે નીકળી ગયું.

પ્રકરણ ૫૮ મું.

ગરીબ બીચારી શીરીન.

જમશેદબાગમાં આણંતી શોધ કાંઈ પણ ખામી વગર ચાલું રહી. સરકારી પોલીશના પુશકક આદમીઓને ગુમ થયાંલા બાલકની તલાસમાં મોકલ્યાં.

જ્યારે કાંઈ પણ ઇલાજ ન રહ્યો ત્યારે છેલ્લા ઉપાય તરીકે વાસ ઉપરથી આદમીની નીશાની મેલવનારા કુતરાની એક જોડ કાંમે લગાડી. આણંતી જગા આગલથી તેઓ સુંઘતાં સુમ્રતાં આખરે પેલા તલાવની નજીક આવી પુગાં.

“યા બોદા! પેલી ગરીબ માતાને આથી કેવો ફટકો લાગશે? આ બેચકલી આદમે પોતાનો જાન તે બાલકના જાન સાથે તે કીરતારને હવાલે કીધો છે.” કુતરાની સાથ તલાવના કીનારા આગલ સર્વથી પેહેલો આવેલો અમલદાર બોળી ઉઠ્યો.

જ્યારે આ ખખર બેહરામને કહેવામાં આવી ત્યારે જો કે પોતાના બાલકને બોહવા માટે તે દલગીરતો થયો પણ એ વાતથી તેને દીવાસો મળ્યો અને તે એકે જમની માફક

તેની પુઠે લાગી તેને હેરાન કરનાર તેનો દુશ્મન આખરે
આ જોહાનથી કુચ કરી ગયો હતો.

ધણાક દીવસો સુધી આ દુઃખી ખખર શીરીનને
કેહવામાં આવી નહીં. પણ આખરે જ્યારે તેણી પોતાના
ખાલકની કાંઈ પણ ખખર વગર વધારે જોએન થતી ગઈ
અને તેને માટે હજારો કલપીત વીચારો કરતી ગઈ ત્યારેજ
તે ખાલકની ખરી હાલતથી તેણીને જાણીતી કરવામાં આવી.

આ ખખરથી શીરીન ઉપર ધારવા કરતાં જીદીજ
અસર થઈ.

દુઃખમાં ઉધરેલી, દરેક દુઃખોમાં પસાર થયેલી, આ
નોજીવાન પણ ધીરજવાંતી નારે આ ખખરથી સંતોશ પકડી
તે દાદગરનાં સુગર કીધા, કે તેણીની નીરદોષ ખાલકી જીવતી
રહી આ દુઃખી દુનયામાં વસવાને બદલે એક એવી દુનયામાં
ગઈ હતી કે જ્યાં તેણીને માટે હંમેશનું સુખ અને શાંતી
વસતી હતી, જ્યાં તેણી આ દુન્યાની બહીઓથી
વેગલી સર્વે આદમજાતના તે ખાપના સાહેતા તથે રહી
ત્યાંની મોજ મજાદ આખતી હતી.

અકરણ પદ સું.

જોવાયલુ ખાલક.

ઉપલા બનાવોને નજદીક એક માસ ચીતી ગયો હતો.

સુરજ અસ્ત પામ્યાને નજદીક છ કલાક થઈ ગયા છે.
કાલી બીહામની રાતનો અંધકાર સર્વ ઠંડાણે પંકરાઈ રહ્યો છે.
સુરત શહેરમાં સર્વ લોક બર નીંદ્રમાં પડ્યાં છે, અને આખાં

શેહરમાં જંગલી કુતરાઓનો ભસવાનો અને તોફાની પવનના અવાજ સીવાય બીજા કંઈ પણ અવાજ આવતો નથી.

એક મોહલામાં એક બહુજ હલકી બાંધણીના ઝુપડાંમાં એક દુબરી જાતની ઝોરત રહેતી હતી. આપણે બેલીએ છીએ તે વખતે એક બીજી દુબરી સાથે તે સુતેલી હતી અને બહાર જે પવન ફુંકતો હતો તે વીધે બબડ્યા કરતી હતી.

પણ સમર! તે વખતે તેણીને બહારના પવનના સુસવાટા સાથે એક નાજુક બાલકનો રડનો અવાજ સંભલાયો. તેણી ઉઠી અને પોતાનાં ઝુપડાંની બહાર આવી. આ વખતે ફરીથી તેણીને કોઈ બાલકના રડવાનો અવાજ સંભલાયો અને તેણી અંધારામાં તંતોસતી બહાર આવી. તેણીના પગને કંઈ નરમ જણાસ લાગી અને તોણીએ વાંકી વક્ષી ત્યાં પડેલાં એક બાલકને ઉંચકી લીધું, કારણ કે પુષ્કલ ઠંડી લાગ્યાથી આ બાલક ચીચવાઈને રડતું હતું.

તેણી તેને લઈને તુરંતજ અંદર આવી અને પેલી પોતાની બેહનપણીને ઉઠાડી.

“ગંગા, આ જો. આ એક એવો ખજાનો છે કે જેથી આપણે કંઈ પણ વધારે બેહનત વગર પૈસો મેલવી શકીશું. તું અને હું વારા ફરતી એને લઈ બહાર જઈશું અને એને રડાવી લોકો પાસે એના અને આપણા પોષણકાળે બીખ માંગશું અને લોકો જેઓ આપણને જોઈ હાંકી કહાડતાં હતાં તેઓ આ બાલક ઉપર રહેમ કરી જરૂર હોય આપણને કંઈ બીખ આપશે.”

પેલી ઝોરતે બીજી પોતાની આ પેટુલી બેઠેનપણીનાં નીચ કામમાં તેણીને ઉસકેરી અને પોતાની પણ મદદ આપવાને કબુલ કરીધું.

આ નીચ દુબરીઓ જ્યારે પોતાની ઉપલી વાત કરતી હતી ત્યારે તે શહેરના રીવાજ પ્રમાણે ફરવા નીકલેલો દાંડ્યો તેઓના ઘર આગલ આવી પુગો, અને આગલ આલવા જતાં કાંઈ ચીજ સાથે અડીને જમીન ઉપર પડી ગયો.

“વક્ત્રી એ શું પીડા ! એ રસ્તામાં કેઈ વક્ત્રી છાકતું થઈને પડ્યું હશે ! ભલાં આદમીઓ પાસે પૈસા વધારે હોય તો તે મારા જેવા ગરીબોને કેમ નથી આશ્રતા કે તેને આવો ખરાબ ઉપયોગ નહીં થાય.” પોતાને માથેનો ડુપેટો પાછો લપેટતાં ઉઠી આપણો દાંડ્યો બોલ્યો અને વાંકો વક્ત્રી ત્યાં શું પડ્યું હતું તે તપાસવા લાગ્યો.

તેને કાંઈ આદમી ત્યાં પડેલું લાશ પણ પોતા પાસે જતી નહીં હોવાથી તે કાણુ હતું તે ખરાબર પીછાની શંક્યો નહીં.

તેણે પેલીજ દુબરીનું ઝુપડું ઉઘડાવ્યું અને તેઓ પાસે એક જતી માંગી.

પેલી ઝોરતોએ પેલાં બાલકને ઝટપટ સંતાડી દઈ દાંડ્યાને એક જતી આપી. તે જતી લઈ બાહર જીવે છે તો તેની અચરતીનો પાર રહ્યો નહિં.

નહીં મુસલમાન, હિન્દુ, કે નહીં પારસી એવા લેખાસમાં

એક ઓરતને તેણે ત્યાં પડેલી દીડી. તે પોતે એક ગરીબ અવસથામાં હતો. અને ઘણાજ બધક હતો, પણ તેને પેટે પણ એક બેટી હોવાથી દયા શું ચીજ છે તે તે જાણતો હતો. અને તેથી પેલી ઓરતની મદદ લઈ તેણે પેલી ઓરતને પોતાની ખાંચ ઉપર મારી અને તેને પોતાને ઘર ને ત્યાંથી થોડુંક દુર હતું ત્યાં લઈ ગયો.

ઘેર લઈ જઈ તેણે તે ઓરતને એક ખીજાના ઉપર સુવાડી અને તેણી ને તદ્દત બેલાંન હાલતમાં હતી તેણીને ઉપાયો કરી સુધીમાં લાવ્યો.

એ ઓરત કોણ હતી? એ ઓરત ખીજા કોઈજ નહીં પણ આપણી વારતાની નાયકા રતન હતી.

આ વખતે તેની એક સુંદર માણુક બદનતી રૂપાલી બેટીએ પોતાની આ અભાગની બેહનપણીને હુશીયારીમાં લાવવાને તેને બહુ મદદ કીધી અને પોતાના એક નાના ભાઈને પણ તેણીની માવજત કરવામાં રોક્યો.

આખરે આ પરગણુ ગરીબોની બેહનતનો બદલો મળ્યો. રતને હુશયારીમાં આવી એક હાથ મારી અને જાણે પોતાની છાતી આ હાથથી હલકી થઈ હોય તેમ બોલી.

“હું ક્યાં છું?”

“બાઈ, દોસ્તો અને ભલુ ધમ્મનારાઓ સાથે તું છે.”
પેલા બુઢાએ તેણીના મોંહ આગલ કકડતા બેવડાનું એક ગલાસ ધરી કહ્યું. રતને તે મુંઝે મોંહડે પીધું. અને થાંટીલી હોવાથી તથા એક કેશી વસતુની અસરથી તુરતજ ભર ઉંઘમાં પડી.

આ દયાલુ બાપની માયાલુ બેટીએ એ પછી પોતાના બાપને તેના બીજાના પર રવાને કરીધો અને પોતે રતનની નજદીકજ સુતી કે જ્યાં તેણી કાંઈ માગે તો પોતે તુરત તેણીની આગલ હાજર થાય.

આ લોકો સુતેલાં છે તે વખતે આપણે એ લોકોની થોડીક ઓલખ આપણાં વાંચનારને આપીએ.

આ બુઢાની ઓરત બહુ લાંબો વખત થયો પોતા પાછલ એક નાની ઉમરની છોકરી અને એક છોકરો સુકી મરણ પામી હતી. તેણીના મરણ પછી આ નાના કુટુંબની અવસ્થા બહુજ ખરાબ થઈ ગઈ. આખો દીવસ મેહેનત મળુરી કરતાં પણ પેલો બુઢો પોતાની આ બેટી અને બેટાનું પેટ ભરી શકતો ન હતો. આખરે પેલીછોડી પોતાની ઉમરે પુરી અને પોતાના બાપની આ દુરદશા તેણીએ તુરતજ જોઈ લીધી, અને પોતે ઉંમંગ પકડી મેહેનત કરી પોતાના જમ્દક બાપને તેની જંબલયતમાં મદદ કરવાનો વીચાર કરીધો.

આ વખતે આ બુઢો દાંડ્યા તરીકે કામ કરવા લાગ્યો અને તેથી તેનું થોડું થોડું શુભરાત ચાલવા લાગ્યું. પોતાના ઓલખીતાઓની ભલામણથી તેણે પોતાની બેટીને માટે પણ એક પારસી રહેત્યો કાંતનારને ત્યાં રહેત્યા ઉપર કામ કરવા રખાવી અને એ રીતે બ્યારે આપણી વારતાની નાયકા રતન તેઓના ઘરમાં આવી પડી છે, ત્યારે આ બાપ દીકરીની સામતી મેહેનતથી તેઓના ઘરનો શુભરો ફરકસરથી ચાલતો હતો.

અંકરણ ૬૦ સું.

આપણી નાયકા એક મુસલમાની.

બીજો દીવશે સદવારના આ મેદનતુ આપની કસાયલી જેડી સફારથી હડી ધરનું કામકાજ કરી જે કલાકમાં પોતાની નોકરીએ રહેલો કાંઠા સાર તખવાર થઈ.

રતનને તેણીએ દીલાસો દઈ પોતાને ત્યાંજ રહેવાને આગ્રહ કીધો અને પછી પોતાને ધંધે ગઈ.

તેણીના ગયા પછી તેણીને આપ રતન આગળ આવ્યા અને તેણી તે દ્રાણ હતી અને ક્યાંથી આવી મોડી રાતે ત્યાં આવી પુગી હતી તથા શું કામ માટે આવી હતી તે વાંચે સવાસો પુછ્યા.

રતને તેને હુંકમાં જ જવાંજ આપ્યો. તેણીએ જણાવ્યું કે તેણી પોતે એક મુસલમાની હતી તથા સુરતથી થોડેક દુર એક પારસી શેઠ્યાને ત્યાં નોકરી હતી, પણ તેણીને કાંઈ પણ કામકાજ આવડતું નહોતવાથી તેઓએ તેણીને રજા આપી હતી. માફ કાંઈ પણ ધરનાર ન હોવાથી રખડતી હતી અને મારે પોતાને લાયકની નોકરીની તકાસમાં હતી.

રતન આ જાગદમાં કેટલું સાચું બોલી હતી તે વાંચનાર સારી રીતે જાણે છે.

તેણીની આ બનાવટની વાત ખરી માની પોતાથી બનતું કરી તેણીને માટે કાંઈ નોકરી શોધી કાઢવાની કષ્ટજાત આપી બુદ્ધે પણ પોતાને કામે ગયો અને રતનની આગલ પોતાના પેલા નાહના બેટાને મુકી ગયો.

તેએના ગયા પછી રતને તેને પોતાની આગલ બોલાવ્યો અને માયાથી તેના માથા ઉપર હાથ મુકી તેને પસવારીને પુછ્યું.

બુચા, જ્યારે મને તારા બાપે ઉચકી લીધી ત્યારે તેને બીજું બી કાંઈ મધ્યું હતું કે ?

“બીજું? બીજું શું ?”

“એક—એક નાતું—છોકરું ?”

“છોકરું ? નહીં !” પેલા છોકરાએ અજબ થઈ જવાબ આપ્યો.

“શું તું ખાતરીથી કહે છે કે તેને કાંઈ પણ મધ્યું નથી ?”

“નહીં કાંઈજ નહીં ! પણ તમને એ પુછવાનું શું કારણ ?”

“મને વીચાર આવ્યો કે ત્યાં એક બાલક પણ પડેલું હતું !”

“વીચાર આવ્યો ? તેમાં કાંઈ બી નવાઈ નથી ! જ્યારે માણસો ધણાંજ આજરો પડે છે ત્યારે તેઓને એવા ધણાક વીચારો આવે છે. એમ- તો મારા બાપા જ્યારે લેજાની તાપથી હેરાન હતા ત્યારે તેવણને એવો વીચાર આવ્યો હતો કે અમારું ઘર બધું સોનાથી ભરાઈ ગયું હતું અને ખરૂં પુછતાંતો અમારી પાસ એક પદ્મ પણ ન હતી. આજરો આદમીઓને હંમેશા એવા વીચારો આવે છે.”

આ વાત ચીત પછી રતને પેલા છોકરાને પોતાથી દુર મોકલ્યો અને પોતે પછી બીજાના ઉપર પડી પોતાના

દુઃખી વીચારોમાં ગરક થઈ.

છેક સાંજના પેલી છોકરી અને તેણીનો આપ આવ્યો અને રતન સાથે પોતાની ગરીબ દાસત પ્રમાણેનું દલકું ખાનું લઈ સૂઈ ગયાં.

આ રીતે રતન ખીજે દીવસ નહીં ત્યાંપછી આ આપ દીકરીની સામતી મેદનનથી જે ઘરમાં પેલી છોકરી કામ કરવા જતી હતી ત્યાંજ એક ખીજ રહેતો. કાંતનારની જરૂર હોવાથી રતનને પણ ત્યાંજ નોકરી આપવામાં આવી.

આ પ્રમાણે આપણી દુઃખી થયેલી રતન એક મુસલમાનીના ધારણ કીધેલા વેદો પારખીઓનાંજ ઘરમાં કાતમાનું મુસલમાનીન નામ ધારણ કરી રહી અને ત્યાં કામ કરી પોતાનું ગુજરાન ચલાવવા લાગી.

પ્રકરણ ૬૧ મું.

વફાદાર ઓરત

પોતાના જે જાલકોના અકાલ મરત્યુથી અને પોતાના ખાવાંદની ગેરઆખર થવાથી શીરીન ધણીજ દુઃખી રહી ગઈ હતી.

દુન્યા તેણીને મનથી હવે એક દોળખખાનું હતું. જેરામના ગમે એટલા પણ પ્યાર છતાં તેણી કાંઈ રીતેખી તેથી દીવાસો મેલવી શકતી ન હતી. ફક્ત તે પરવરે પાકના ખંદગીમાં પોતાનું સર ઝુકાવી તેને નમી પોતાના મનને તે દીવાસો દેતી હતી.

એરામનાં નસીજમાં પણ હજુર દુખ જોવાનું જોણું ન હતું. અધુરામાં પુરું તેને એટલું દુખ એ વધુ કે જેમ જેમ વખત વહેતો ગયો તેમ તેમ શીરીન તરફનો તેનો પ્યાર વધતો ગયો. તેને મનથી એમ લાગતું કે તેના એ પ્યારથી શીરીન પોતાનાં દુખો વીસરી જઈ અસલ જેવી હસતી, રમતી, અને સુખી થાશે. પણ આપણે ડિપર કહ્યું તેમ તેણીને તેનાં એ પ્યારથી મુદત્ત દીલાસો મળતો ન હતો. આહા, આદમ જાનતું હમયું અંદર ખાતેથી જખમી કરવું એ બહુ જ જખુન તેમજ બીકટકામ છે, પણ એક વખત જે તે જખમી થયું તો તેને રૂઝવાને આ દુન્યાના કાંઈ પણ મલાજે કારગત લાગતા નથી. ઓરત જાનતું હમયું જખમી કરવું એ હફતેખાન વતાવવા જેવડું કામ છે. પણ જે એક વખત તે જખમી થયું તો તેને રૂઝવવું એ હફતેખાનોમાં જઈ જીવ આપવા જેટલું બીકટ છે. તે કદી પણ રૂઝાઈ શકાતું નથી. એક વખત તેનું હમયું કર્યું કે તેને પાછું અસલ જેવું કરવું એ નહીં બની શકે એવું છે. જે લોહા ઓરતના ખરા પ્યાર અને ચાહના તલબગાર છે. તેઓએ આ વાત ધ્યાનમાં લઈ પછી તેઓના સંબંધમાં આવવું, નહીંતો આખરે તેઓનો હાલ આપણી વારતાના નાયક જેવો થઈ પડશે.

શીરીન પોતાના ખાવીંદ તરફ હમેશ માફક વફાદાર રહી હતી. પણ તેણીની છાતીમાં હવે એક ફેરફાર થયો હતો. અગાઉ તેણી તેને ખરા પુદરતી પ્યાર અને વહાલથી ચાહતી તથા તેને પોતાના ખાવીંદ અને ગોઠ્યા તરીકે માન આપતી હતી. હવે તેણી તેને બીકની મારી ચલાતી હતી અને પોતાના

હુકમ ફરમાવનાર ઘણીતરીકે ખીહને માન આપતી હતી. તેના પ્યારના સખુનો તેણી પહેલાં ખુશીથી સાંભળતી હતી અને તે તેણીને મનથી મધુર વચન હતાં. પણ હવે તેણી તેઓને દલગીર દીલે સાંભળતી હતી અને દુખી હૃદયે તેઓને પોતાના કાનપર નાખતી હતી કાગણુ તેણી જાણતી હતી કે તેના પ્યાર ઉપર તેણીના કરતાં એક ખીજનો વધારે ચઢયાતો હક હતો.

રતન, બેરામની દુખ્યારી ઓરત, હમ્યાન હતી.

કીનાખાજ રતન, પોતાની ધોરમાંથી જવતી બહાર આવી હતી.

કેવી રીતે તેણી દ્તાવલી ધોરમાંથી બહાર નીકળી હતી અને તેણી ક્યાં રહેતી હતી એ સર્વ અંધારામાં હતું. ક્યાં અંધારા મારમાં કીના એકાંત અને ભયમીત જંગલમાં તેણીએ પોતાનો મુકામ કીધો હતો. તેથી શરીરન કેવળ અજાણી હતી. ક્યે વખતે તેણી પછી પોતાના છુંપાવાના ગુફામાંથી બહાર આવી તેઓને પોતાની ચુંગાલમાં પકડી પાછા દુખી કરશે તેના વીચારમાં તેણી હમેશ ગુંતાયા કરતી. પણ તેણી જવતી હતી એતો તેણી પકી ખાતરીથી માનતી હતી.

તેણીનાં કુટુંબમાં ફક્ત એક જવડો હતો કે જે ખરેખરે સુખી અને સંતોષી હતો. નાની ગુલેસતાન આ ઘરમાં તદ્દન સુખ અને ચેનથી ઉધરતી હતી. દીવસ ઉગતે તેણી ખુશ-સુરતી અને કઉવતમાં વધતી જતી, અને પોતાના ખુશ મીઝજથી આ દુખ્યાં કુટુંબમાં થોડીક ખુશાલી ફેલાવતી હતી.

પણ અફસોસ, જેમ જેમ તેણી ઉમરે વધતી

ગમ તેમ તેમ તેણીના ચેહરો, જે જીવડાએ
આ કુટુંબમાં આટલી ગમગીની અને દુખ પેદા કરીધાં હતાં,
જે જીવડાથી તેઓ હંમેશા ખીલતાં હતાં અને જે જીવડો
તેઓના જીવનો શતરૂ થઈ તેઓની પુઠે લાગ્યો હતો, તેને
એટલો તો મલતો આવતો હતો કે શીરીનઆઈ તેની તરફ
હંમેશા વધતી જતી ધાસતી અને શક તેમજ પ્યાર અને
વહાલથી ભેતી હતી. પણ ગુલેસ્તાન પોતાની આ માતાની
ધારતી કે શક જોયા વગર તેણીના પ્યાર અને વહાલનેજ જોઈ
તે પ્યારનો અદ્દો પોતે પોતાના સામા પ્યારથી વાળી આપતી
હતી. પણ ગુલેસ્તાન પોતાની આ માતાને જેટલી ચાહતી
હતી તેનાં કરતાં પોતાના બાપ સમાન મેહરબાન મુરબી
મેરામને એટલી તો ચાહતી હતી, અને તેની ઉપર એટલી તો
શીદા થતી હતી કે એક પેટનું બચું પણ પોતાના બરા
આપને તે પ્રમાણે ચાહે નહીં. તેણી તેની ઉઠતાં અને બેસતાં
સેવા કરતી અને તેની ઉપર પોતાનો જીવ કુરબાન કરતી
હતી.

મેરામજી અને શીરીનઆઈને પેટ હવે કાંઈ ખાલક
અવતરણ નહીં, અને તેથી શીરીન પોતાની આ કરી લીધેલી
બેઠીને દરેક રીતની સંગીન કેલવણી આપતી, અને એક માતા
તરીકેની પોતાની દરેક દરજે અદા કરતી.

જેમ બનાવો બન્યા વગર કેટલાંક વરસ નીકલી ગયાં અને જેમ વખત જતો ગયો તેમ જેમ પોતાની જુવાનીનો પાપનો પસતાવો કરવાનું પણ વીસરી ગયો. પોતાનાં બે વાહલાં બાલકોની ખોટ તેને હવે લાગી નહીં, જે મોહટો વારસો તેણે ખોહ્યો હતો, તે માટે તે હવે કાંઈપણ વીલાપ કરતો નહીં. પણ કાંઈ પણ રીતે પોતાનું નામ જાહેરમાં લાવી કાંઈ મોટાઈ મેલવવાનો હવે તેને લોભ થયો.

સંસારી જાગ્રદમાં તેને પડવું ગમ્યુંજ નહીં. માટે કાંઈખી રાજદવારી કે જાહેર જાગ્રદમાં ઝીપલાવવાનું તેણે મન કીધું. તેની પંકતીના, તેના જેટલી દોલતના, તેના જેટલી કેલવણીના, અને તેના જેટલી આજ્ઞના શખસને માન મેલવવું કાંઈ તે વખતે બારે ન હતું, કારણ કે તે વખતે ગલીએ ગલી અને ખુણે ખુણે આજના વખત માફક માનને માટે લુખા લોકો કરતા ન હતા.

કાંઈખી મોહટો સરકારી ઓધ્વો મેલવવો અને તેથી એક વખત નામ કાઢવું એ તેના લોભને અનુસરતી રીતે તેને આ વખતે એક ટક પણ મલી.

આ વખતે મુંબાઈ શહેરમાં સરકારી શેરીફ નેમાવાની ચકચાર ચાલી રહી. ઘણાક લોકોએ સરકારી મોટા મોટા અમલદારોનો લાગવગ થગાડીએ. પણ બેરામ પોતાના પછસાને જોરે અને પોતાની ચપલતાથી સઉથી વધારે લાગવગ લગાડી શક્યો અને તેને શેરીફના ઓઢા ઉપર નેમાવાની વાત જાહેરમાં આવી.

બેરામ દરરોજ ખાનીપીનીઓ આપવા લાગો. જમશેદ બાગમાં રોજ અંગ્રેજ પરોણાઓની ધમાધ ચાલવા લાગી.

મોટા અંગરેજ સાહેબો અને તેઓની મદમોને મારે મોટા મોટા ખર્ચો કરી બેગમ પોતાને નામે ભેત સોગાદો મોકલતો હતો.

આખરે તેને તેમાવાનો દીવસ આવી પુગો. સરકારી સેક્રેટરીએટ ઓફીસમાં અંગરેજ અડેખાંઓની ગાડીની દોડધામ ચાલી રહી. ગવરનર સાહેબ આવ્યા પછી બેરામજીને ધારાસભામાં બોલાવવામાં આવ્યા અને રેવાજ પ્રમાણેની કીયાઓ થવા પછી તેને સોગંદ આપવાનો વખત આવ્યો. તે સોગંદ ખાવાની જગ્યાએ આવી ઉભો અને જોવો સોગંદ ખાવા જાય છે કે—

એક જુવાન પુરુષ પગથી તે માયાં સુધી મુસલમાની પોશાકમાં, છોક આંખવેર દપેટો વીટાલેલો, અને દાઢી મુછવાલો ધસારાખંધ અંદર દાખલ થયો. દરવાજાપરના સંત્રીએ તેની સાંમે પોતાની ભરેલી જંદુક ટાકી તેને બાહેરેજ ઉભો રેહવા કહ્યું પણ ફક્ત—“જીવ સતોસતની વાત—” એટલાજ શબ્દો બોલી તે ધસારાખંધ અંદર ગયો અને જો જગ્યાએ નવા શરીર સાહેબ સોગંદ લેવા ઉભા હતા ત્યાં જઈ નેવણના હાથમાં એક ખીડેલું કાગળ આપી. મોહરેયા, સરવે લોક સાંભલે તેમ પણ ફક્ત એકજ શબ્દ—“રતન”—કરી બોલી પાછો ફર્યો, જેવા ધસારાથી અંદર આવ્યો હતો તેવીજ ઉતાવળથી પાછો બહાર નીકળ્યો અને જરા વારમાં નજર આગળથી ગુમ થઈ ગયો.

વાંચનાર આ બનાવ મને લખતાં, અને તત્તે વાંચતાં, જેટલો વખત થયો છે તેના પા ભાગ કરતાં પણ ઓછા વખતમાં આ બનાવ બન્યો.

પ્રકરણ ૬૩ મું.

પેલું કાગળ !

બેરામે તુરતજ પેલું કાગળ ઉખેડ્યું અને વાંચવા લાગો. તે વાંચતાંજ તે તદ્દન શીકા પડી ગયો, અને સરકારી ધારાસભા હજુર કાંઈ ભાંગાદુટા શબ્દોમાં માફ માંગી એકદમ બહાર નીકળ્યો અને પોતાની ગાડીમાં બેસી તેને ઘર તરફ લઈ જવાનો ઘોડાવાલાને હુકમ આપી પોતે ફસડાઈને અંદર પડ્યો.

જેવો ધર પુગો કે શીરીન તેને આવી ગભગભલી હાલતમાં જોઈને ખીધી અને ઘણીજ કાલજીથી તેને શું હવું તે પુછવા લાગી.

બેરામે તેણીને પોતાના પુસ્તકખાનામાં તેડી અને પોતે એક ખુરસીપર બેસી તેણીને ખીજપર બેસવા ફરમાવ્યું.

“શું છે પ્યારા ખાવીંદ, મારા વહાલા બેરામજી શું છે ? મને જલદી કહો !”

“શીરીન, સાંભલ, આજે, મારાં મનની ઇચ્છાએ પુગવાના વખતે, મને મલનારાં માંનની છેક અણી ઉપર હું આવ્યો હતો ત્યારે વલી પાછો હુ પેલી નાપાક ઓરતની સામે નજરો નજર ઉભો રહ્યો. વલી પાછી રતન, પોતે, મારી સનમુખ આજે આવી ગઈ છે, અને મને મારાં નામની ચઢતી પંકતી ઉપર ચઢતાં અઠકાવી જમીનદોસ્ત કીધો છે. ગમે એવા છુપા વેશમાં ગમે એવી જગાએ હું તેને તુરતજ ઓલખી કાઢું છું અને તેમજ આજે પણ જે વખતે હું મારા

મુસલમાની પોરીયાના વેશમાં તે આવી આ કાગજ આપી ગઈ છે, એ વાંચ અને ખાતરી કર."

એટલું બોલી તેણે જે કાગજ તેને સરકારી ધારા સભામાં પેસો ભેદી સમ્પસ, જે વાંચનાર સમજ્યો હશે તેમ ખરેખર તન ખોતે છુંપા વેશમાં હતી તે-આપી ગયો હતો તે આપ્યું.

શીરીને તે લીધું અને ધુજતે હાથે તે ઉખેડી વાંચવા લાગી. બેરામે જોયું કે તે વાંચતી હતી તે વખતે તેણીના ચહેરાના રતાશની જગા પશુ નીશાન રહી નહીં. તેણી તદ્દન શીકા પડી ગઈ હતી.

તે કાગજમાં નીચે પ્રમાણે લખ્યું હતું.

"ખખરદાર રહે અને જરા પણ ધીલ વગર તારી આ ચઢ્યાની પંકતીપરથી પાછો નીચે ઉતર. યાદ રાખ કે એક કાયદા સાંજનાર ગુનેહગાર શખસ કાયદા ઘડનારની જગા કદી પણ લઈ શકશે નહીં. આ દુન્યામાં માન અકરામ, કે ઉચી પદવી કે દોલત દરજ્જો તુંને જરા પણ લાયક નથી. દુન્યાને છોડે ખુતે તદ્દન એકાંતમાંજ રહેવાથી તું સલામત રહી શકશે. જરા પણ ધીલ કીધીતો તારા હાથ દસ્કતજ તારી સામે આવી ઉભા રહી તુંને એજ જગા ઉપર બેઆમર કરશે અને દુન્યાની નબરમાં તુંને ગુનેહગાર ઠેડવશે. ઉતર, અને બહારની ભપકાભરી આમરનો જે અંશ હજુ તારા દીલ ઉપર છે તેજ બચાવાની વેતરણ કર."

આ કાગજ વાંચી શીરીને તદ્દનજ બેકાંમ જેવી બની ગઈ.

“અફસોસ!” શીરીન બબડી “બે વડીની દુન્યામાં કીધેલા એક પાપને માટે આ કેવી સજા! આ કેવી નામોશી!”

“શું તું પણ મને કપકા આપે છે?” બેરામે ચીરડાધને કહ્યું.

“હું! નહીં. બેરામજી નહીં.”

“પણ ત્યારે તું હવે મને તજી તો દેશેજ!”

“કદી, કદી નહીં.”

“ત્યારે તું મને આ સંકટની વેલાએ શું સલાહ આપે છે?” બેરામે પોતાની જાંઘીમાં પોતાની આ ખરી વહાલી ઓરતની પેહલી વારની સલાહ પુછી. “તું જોય છે કે આ સહેતાનીયત ખવાસની ઓરતના ફરમાન પ્રમાણે મને મારો આધેધો તો તજવોજ પડશે. અને આટલી મેહનતે તે મેલવ્યા પછી પાછો તજવો તે કરતાં બેહેતર કે તે નહીંજ મલ્યો હતો. તે તજ્યા પછી મારેથી આ રોહરમાં મુદ્દલ પણ રહેવાય નહીં. લોકોને મારું મોહડું કદી દેખડાવાય નહીં. માટે બોલ કે હવે તું મને શું સલાહ આપે છે?”

“બેરામજી, તમને સલાહ આપવાને હું મુદ્દલ લાયક છેજ નહીં.”

“ત્યારે તો તારી તરફથી કાંઈ પણ દીલાસો કે સલાહની મારે જરા પણ આશા રાખવીજ નહીં. એમ કે?” બેરામે જરા ડોલા કકડાવી પુછ્યું.

“બેરામજી શું બોલવું તે મને મુદ્દલ સૂઝ પડતું નથી. જો મારી સલાહજ માંગતા હો તો—”

“—તો શું”

તે એજ છે કે આપણે હવે એકાંતમાં જઈ ખુદાની અંદગી કરી તે પાક પરવર પાસ આપણા કીધેલા ગુનાદનો પસ્તાવો કરી તોજેશ માંગીએ.

“આપણે એકાંતમાં જઈએ ! અને પસ્તાવો કરીએ ! અલખત તેથી તુંને થોડું જાગવાનું છે. પણ તું જાણે છે કે મને તેથી કેટલું ખમવું પડે છે તે ! મારાથી એ બનવું જ સુશક્ય છે. શીરીન, શું હું એટલો બધો ગુનેહગાર હસ્યો છું ?” બેરામ ખુમપાડી ઉઠ્યો, ધારણ કે અંદગી કરી પસ્તાવો કરવો એ તેના જેવા એક ગુનેહગાર આદમીને ખરેજ ના પસંદ ચીજો હતી.

“હું ધારતીજ હતી કે મારા બોત્રવાનો એજ અંત આવશે.” શીરીને મનમાં વીચાર કીધો. પછી ઉઠી બેરામ આગળ જઈ તેને પ્યારથી વલગી બોલી. “બેરામજી, જો મારા બોત્રવાથી તમને કાંઈ ખી માફું જાગું હોયનો તે માટે હું ખરા જીગરથી માફ માગું છું. હાલ તો એ બાબત પડતી નાંખો અને વખત જેમ ફરમાવે તેમ કરો.”

“નહીં, નહીં. હવે બસ મેં પકડેા હડાવજ કીધો છે કે આ ઝહેરી અઝાદની ચુંગાલમાંથી હવે હું છુટો પડું. મેં પકડેા વીચાર કીધો છે કે હવે એકદમ અહીંથી કલકતે કુચ કરી જવી, કે જ્યાં એ મુજી કરર ઓરતના હાથમાંથી હું છુટો ફરી શકીશ.”

એ પછી બેરામે સરકાર ઉપર પોતાના ઓધ્યા માટે

કાંઈ ખોટું બહાનું કાઢી રાજનામું મોકલ્યું. અને ઉપર લખ્યાને પંદર દીવસ ગયા નહીં તેટલાંતો પોતાનાં કુટુંબ સાથે કલકત્તે જવા નીકળી પડ્યો.

અકરણ ૬૪ મું.

એક વીચીત્ર નાટકકાર.

બેરામને કલકત્તે આવી પુગવાને નજદીક એક વરસ થયું, અને એ વખતમાં તે પોતાના કુટુંબ જેમાં ફક્ત તે પોતે શીરીન અને ગુલેસતાનજ હતાં તેઓ શાથ સુખ ચેનમાં રહે છે.

પણ હવે એ વખતે એ શહેરમાં એક બનાવ બન્યો જેણે ત્યાંના સર્વે લોકોનું ધ્યાન ખેંચ્યું અને જગે જગ તે બનાવનીજ વાતો થતી સંભળાતી હતી.

મુંબાઈ શહેરથી એક નાટક ટોલી તે તરફ પોતાના ખેલો ગામેગામ કરતી આવી પુગી હતી, અને તેણે પોતાના ત્રણ કે ચાર ખેલો આપણે ખેલીએ છીએ તે વખતે ત્યાં કરી બતાવ્યા હતા. તે વખતે કાંઈ આજના જેટલી નાટક ટોલીઓ સસતી પગલે પગલે નહીં હોવાથી દરેક જણને ઉપલા ખેલો જોવાની ટકમ્મલી હતી અને જે લોક જતા હતા તેઓ તે ટોલીમાના એક જુવાન ખેલાડીની ભારે તારીફ કરતા હતા, જે પોતાના ખેલના ભાગે ઘણીજ અઝાયમ જેવી ચાલાકી અને ખરાં જીગરની લાગણીથી બજારતો હતો. એક આ ખેલાડી જાતે

મરદ હતો પણ જે વખતે તે એક ચોરતના વેસ (જે વેસમાંજ તે હમેશા પોતાના ભાગો બજાવતો હતો તે) માં પોતાના ભાગો બજાવતા ત્યારે તેની ધપછપ, ખુબસુરતી, ચાક્ષા, વગેરે વગેરે એક ચોરતને પણ બાબુએ ખેસાડે એવા ખુબરતી હતા.

“અને એ મલેક અમરનો ભાગ બજાવનાર છોકરો કાણ છે વાઈ? ખેરામે પોતાના એક દોસત મીં કાવશજ કાતરક જેવણ શાય તે બહાર ફરવા ગયો હતો તેવણને પુછ્યું.

“હું પોતેથી અને એના ખરાં નામથી ઓળખતો નથી. એને વીશે બહુજ અફવાઓ ચાલે છે. કાંઈ એને પરમાતને પેટનો કહે છે અને કાંઈ કાંઈ કહે છે પણ એક વાત જે એને વીશે બહાર આવી છે તે વધારે અજબ થવા લેગ છે.”

“અને તે શું વાઈ?” ખેરામે વધારે આતુરતાથી પુછ્યું.

બહુજ, કાંઈ અજબ જેવું છે, એમ કહે છે કે એ ટોક્ષી જ્યારે મુંબાઈમાં પોતાના ખેલો કરતી હતી તે વખતે તેના માલેક એક દીવસે એક જુવાન પારસીના છોકરાને ફરતેથી જતાં જોયો. તેની ખુબસુરતી અને ચાલવાની અજબ જેવી લઢણ ઉપરથી તે માલેકનું ધ્યાન તે છોકરા ઉપર બહુજ ખેંચાયું. તેણે તે છોકરાને પોતાની નજદીક ખેલાવી તે કાણનો ખેટો હતો તે વીશે પુછપરછ કરીધી. પણ પેલા છોકરાએ તેને જવાબ આપવાને બડલે સામું પુછ્યું કે તે પોતે શું માગતો હતો?

પેલા માલેક તેના ખેલવાનો અવાજ જે ધણોજ મધુર લાગતો હતો તે સાંભળી વધારે દંગ થઈ ગયો. એટલેજ નહીં.

પણ પેલા છોકરાએ પોતાનો સવાલ પુછતી વખતે જ દમ્ભ દેખાડ્યો હતો તેથી તેને લાગ્યું કે તે છોકરો તેની ટોલીનું નામ ખરેખર કાઢશે. એવા વીચારથી તેણે તે પોતે કાણ હતો અને કેવો ધંધો કરતો હતો તે સર્વ કહ્યું અને કહ્યું કે જો તે છોકરો રાજી હોયતો તે તેને પોતાની નોકરીમાં લેવાને રાજી હતો.

પેલો છોકરો આ સાંમશી ગજી થયો અને તે માલેક સાથે થોડીક સરતે રહેવાને કપ્પુલ થયો. તે એ કે તે છોકરો પોતે કાણ હતો તે જાણવાને આ તેના માલેકે કે બીજા કામએ કહી પણ ખાહેશ કરવી નહીં. તેણે પોતાનું નામ, શક્ત રતનજી ખેરામજી કરી જણાવ્યું. બીજું એ કે નાટકશાલામાં તેને પોતાને માટે એક ઓરડો અલાહેદો પોતાનાં કપડાંઓ બદલવાને માટે આપવો. ત્રીજું એ કે તે અઠવાડયાંમાં ફક્ત એકજ વખત ખેલ કરે. આ સર્વ સરતો કપ્પુલ કરી પેલો માલેકે આ જીવાન્યાને પોતાની ટોલીમાં દાખલ કરીધો અને તેને ઉરદુ જ્યાન શીખાડવાને માટે ખાસ ઉસતાદો નેમ્યા. સર્વની અચરતી અતે અજાયબી વચ્ચે આ છોકરો એક મહીનામાં તો ગમે એવા ભૂરી ખેલના ઓરડોના મોટા ભાગો આશાનીથી અજાવી શકેનો હતો, અને થોડાજ વખતમાં તેણે મુંબાઈમાં હોલ કરી નાખી. પોતે કરેલી ફતેહથી ખુશી થઈ તેનો માલેક તેને પોતાની સાથે લઈ બહાર ગામો ફરતો હાલ અહીં આવી પુગો છે અને આપણા શહેરમાં ખેલો કરી સર્વને દંગ કરે છે.”

“ખરેખર અજાયબી. એવો તે એ કાણ છોકરો હશે ?”

પણ પેલા છોકરાએ પોતાનો સવાલ પુછતી વખતે જ દમોમ દેખાડ્યો હતો તેથી તેને લાગ્યું કે તે છોકરો તેની ટોલીનું નામ ખરેખર કાઢશે. એવા વીચારથી તેણે તે પોતે કાણ હતો અને કેવો ધંધો કરતો હતો તે સર્વ કહ્યું અને કહ્યું કે જો તે છોકરો રાજી હોયતો તે તેને પોતાની નોકરીમાં લેવાને રાજી હતો.

પેલો છોકરો આ સાંભળી ગજી થયો અને તે માલેક સાથે થોડીક સરતે રહેવાને કમ્પુઝ થયો. તે જો કે તે છોકરો પોતે કાણ હતો તે જાણવાને આ તેના માલેકે કે ખીજા કાષ્ટએ કદી પણ ખાહેશ કરવી નહીં. તેણે પોતાનું નામ પ્રકટ રતવજી ખેરામજી કરી જણાવ્યું. ખીજું જો કે નાટકશાલામાં તેને પોતાને માટે એક ઓરડો અલાહેરો પોતાનાં કપડાંઓ અદલવાને માટે આપવો. ત્રીજું જો કે તે અઠવાડ્યામાં ફક્ત એકજ વખત ખેલ કરે. આ સર્વ સરતો કમ્પુઝ કરી પેલા માલેકે આ જીવાન્યાને પોતાની ટોલીમાં દાખલ કરીધો અને તેને ઉરદુ જાન શાખાડવાને માટે ખાસ ઉસતાદો નેમ્યા. સર્વની અચરતી અને અજ્ઞયખી વચ્ચે આ છોકરો એક મહીનામાં તો ગમે એવા ભારી ખેલના ઓરડોના મોટા ભાગો આશાનીથી અજાવી શકેનો હતો, અને થોડાજ વખતમાં તેણે મુ'આલ્માં હોદ્દા કરી નાખી. પોતે કરેલી ફતેહચી ખુશી થઈ તેનો માલેક તેને પોતાની સાથે લઈ બહાર ગામો ફરતો હાલ અહીં આવી પુગો છે અને આપણા શહેરમાં ખેલો કરી સર્વને દંગ કરે છે."

"ખરેખર અજ્ઞયખી. એવો તે જો કોણ છોકરો હશે?"

બેરોમે વાતમાં રસ લઇ કહ્યું.

“એક બીજી અજ્ઞવખીનો એ છે કે જ્યારે એ છોકરો શોકાતુર ભાગો ભજવે છે ત્યારે તે એવીનો અસરકારક રીતે ભજવે છે કે આજ સુધી કોઇપણ ખરી ચોરત વતીક તે પ્રભાણે ભાગો ભજવ્યા ન હશે. એટલુંજ નહીં પણ આજ-સુધી તેણે હાસ્યરસ ભાગોમાં કદીપણ દેખાવ દીધો નથી.” કવસજી કાતરકે પુર કીધું. “તેના શોકાતુર ભાગો જોતી વખતે ફરક જોનારની આંખમાંથી ખરી દયાના આંશુઓ પડે છે.”

“આ અજ્ઞ જોવા બેસાડીને બેસ જોવાની મને બહુ ઇચ્છા થાય છે. આજે તેનો ખેલ છે કે?”

“હા, અને પછી વતી આવેજ અકવાડીએ તે ખેલ કરશે. આજે તે “કરમની કાહાણી” ના ખેલમાં મસેક અમરનો ભાગ અજ્ઞવનાર છે, અને તે છોકરો એવીનો ખુખીયા ભજવી ખતાવે છે કે આજ સુધી તેની રીતે કોઇએ પણ ભજવ્યો નથી.”

“ઠીક છે ત્યારે આપણે આજેજ જઈશું.”

“હા, પણ તમે સાથ શીરીન્યાઇ આવશે કે?”

“નહીં, શીરીન્યાઇ કદીપણ નાટક જોવા જતાં નથી.”

“અંહ! તેવણ એની વીરધ હશે?”

“હા.”

“પણ એક વાત આપણે વીસરી ગયા. આ ખેલ કરતાર છોકરો પોતાના બીજા ભાઇઅંધ બેસાડીઓથી જુદો આજેજ મોહલામાં એક જુદાં ઘરમાં રહે છે.”

“ ખરી વાત ? ”

“ હા ! ”

“ ત્યારે મેં તો તેને કદી પણ જોયોજ નથી. ”

“ તેના બીજા ઘેલા વીચારોમાં એખી એક ભ્રમેરો કરે છે. તે પોતાના ભાઈબંધોથી જુદોજ રહ્યો છે એટલુંજ નહીં પણ વહી પોતાને માટે ચાકર પણ ફક્ત એકજ અને તે પણ જુદો રાખ્યો છે, તથા ઘરના એક પાછલાં આરણ્યથી તે આવ જીવ કરે છે અને કોઈની પણ મુલાકાતે જતો આવતો નથી કે કોઈને પોતાની મુલાકાતે નોતરતો પણ નથી. ”

“ ખરેજ અભયમ ! હીક છે આપણે “ આજે સાંજનો જર જમણું. ”

એટલું બોલી આ બેઠે દોસતો જુદા પડ્યા.

વાંચનાર, આ બેલાડી કાણ છે વાં ?

પ્રેકરણ ૬૫ મું.

મલ્લિક અમર.

નજદીક આઠ વાગે ખેરામજી, ગુલેસતાન, અને કાવસજી કાતરકે મલ્લીને ત્યાંની એક નાટક શાલામાં પેસે બેસ જોવા ગયાં, અને પેહેલા વર્ગમાં બેઠાં. નાટક શાલામાં બહુજ શીંગાર કરવામાં આવ્યો હતો અને લોકોથી તે તમામ ચીકાર યથ ગઈ હતી. સર્વજણ પોતાની આસપાસ મલેલો દેખાવ જોવું હતું. દરેક ઠેકાણે સુંદર કપડાંઓમાં ખુબસુરત નાજનીનો બેસી હાથમાંના પંખાઓ તેવીજ નાજુક રીતે હીલવી

આ રાતના દેખાવ દેનાર પેલા અજબજેવા ખેલાડી વીશે વાતો કરતી હતી. જોકે ખેલતો ઉરદુ જખાનમાં હતો તો પણ પારસી અને અંગરેજ કામનાં લોકો વતીક પોતાને ધરતી મે હુનીઓને લક્ષને ખીરાજ્યા હતા. પણ આ આખા મેલાવડામાં ફક્ત એકજ એહેરો એવો ખુશસુરત હતો કે જેની આગલ ઉપર વર્ણવેલી સર્વે નાજનીનોની ખુશસુરતી જાંખ ભારતી હતી. ફક્ત એકજ એહેરો હતો કે જેની તરફ શું નહાનાં કે શું મોટાં, શું ઓરત કે મરદ, દરેક જોનારની નજર તીકાઈ હતી. અને તે એહેરો કાઢતો નહીં પણ ફક્ત આપણી ગુલેસતાનને હતો જેને આપણે ગયાં પ્રકરણમાં કહી ગયાં તેમ જોકે ફક્ત બારજ વરસ હતાં પણ તે છતાં તેણી પોતાની આલતી જુવાનીના બહારમાં ખીલી નીકલી હતી.

પોતાની સુધ સફેદ સાડી, તદ્દન નવીજ ધપનો સુંદર પોલકો, હાથમાંના સુધ સફેદ પીછના પંખા સાથે મોતીનાં ધરણામાં નાખેલા નાજુક હાથો, ગલાંમાના ચક ચક ચતા હીરાના હાર વગેરેથી ગુલેસતાન એવીતો દીપી નીકલી હતી કે થોડોક વખત પેલા અજબ ખેલાડીને જોવા આવનાર લોકો તેને વીસરી જઈ ફક્ત આજ ખુશસુરતીને નીહાલવા પડ્યાં હતાં.

બેરામજીની છાતી આ જોઈ ખુશીના ઉભરાઓથી ફાટી જતી હતી. તે પોતાના આસરા તલેની આ નાવારેસ બાલકીને પોતાની સંભાલ તલે લેવાને માટે હવે મગરર થતો હતો. ગુલેસતાન આજે જેટલી ખુશસુરત જણાઈ હતી તેટલી બાલવર્યામાં પણ બહેરામને નજર આવી નહતી. તેણે એક સર્વથી ખુશસુરત નાર—શીરીનઆધને જોઈ હતી. એક વર્સથી

વધારે મોહીની પમાડનારી ઓરત રતન—ને તેણે જોઈ હતી. પણ ગુલેસતાન આ વખતે સર્વને વીસરાવે એવી ખુશ્મુરત તેને લાગી, અને તેણે જોયું કે તેણીની ખુશ્મુરતી વીશેતું તેનું મન તેજ આખી નાટકશાલામાં હાજર થયલાં તમાશગીરો વતીકતું પણ હતું.

પણ સખર—હા ! યા ખોદા ! આ શું ? એ શું બનાવ ? જે ચીજ તેણે પોતાની આખી જીંદગીમાં જોયેલી નહીં તે તેને હાલ થોડા વખત નીહાલી જોવાથી, સુંદર કપડામાં તેની નજદીકમાં જ બેસવાથી તેને જણાઈ આવી. નાટકશાલાની રોશનીના અજવાલાંથી તથા જે “રીઝરવડ બોક્સમાં” તેઓ બેઠાં હતાં તેના થોડાક ઓઠાથી બેગમજની ખાતરી થઈ કે—હા ! અશ્વત્થ ! ગુલેસતાન રતનનો એક બીજો જીવતો આકાર, તેની જીવતી મુરતી હતી. નજદીક દહોડ દાહેકાની વાત ઉપર જોયલી રતન અને હાલની ગુલેસતાનના ચહેરામાં તેને એક રતી ભાર પણ ફેર જણાયો નહીં. આ કેવો ગજબ !

તે આ વાત ઉપર વીચાર કરી પોતાનાં મનમાં શું ચવાતો હતો તેટલાં પેહેલો પરદો ઉંચકાયો અને બેલ શરૂ થયો.

સર્વની નજર હવે તે તરફ ખેંચાઈ અને બેરામ પણ થોડાક વખતપર તેને જે મહાનાપણું જણાયું હતું તે વીસરી ગયો.

પેહેલેતો ગુલેસતાન પરદો ઉંચકાયો ત્યારે બેલાડીઓના પોશાકો જોઈનેજ છક થઈ ગઈ. તેઓના ઝક ઝક કરતા પોશાકો, ખરી દેખાતી તલવારો, બતીનાં અજવાલાંથી ચમકતાં તેઓનાં ધરેણાં વગેરે જોઈ તેણી તાજુબ થતી હતી. પેહેલો

દેખાવ ફક્ત નાનો હતો. તેમાં બે શાહજાદાઓ જેઓ એકબીજા પુત્રસુરત શાહજાદી ઉપર આશક પડ્યા હતા તેઓ તેણીને માટે લડતા હતા. પણ શુલેસતાન આ કશાં ઉપર ધ્યાન આપતી ન હતી. દરપક્ષે તેણી મલેક અમરનો ભાગ બળતવનાર પેલા ખેલાડીને આવવાની રાહ જોતી હતી અને જ્યારે કોઇખી ઓરત નાટક તખતા ઉપર દેખાવ દેતી કે તુરતજ પેલા કાવસજીને પુછતી.

“એ તેણીજ કે? એ તેણીજ આવી કે?”

અને કાવસજી તેણીને હસીને નાનો જવાબ દેતો હતો.

આખરે પેલા ખેલાડી નાટક તખતા ઉપર મલેક અમરના પોશાકમા આવ્યો અને તેના આવતાં સાથ બંધી નાટકશાલા તાલીઓથા ગાજી રહી. પણ તેણે પોતાના ડાલા ફેરબ્યા કે તુરતજ સર્વ ચુપ થઇ ગયું.

આપણે હવે આ ખેલાડીને એક ઓરત તરીકેજ ખોલાવીશું કારણ કે તે એક ઓરતના લેખાશમાં હતો.

મલેક અમરનો ભાગ એ હતો કે તેણી એક પરણેલી ઓરત હતી પણ તેણીનો ખાવીંદ એક ખીજી ઓરત ઉપર આશક હોવાથી તેણીને કોઇપણ રીતે ચાહતો ન હતો. એ ખાવીંદ તે આપણે ઉપર કહ્યું તેમ પેલા બે બંડનારાઓમાંનો એક હતો. મલેક અમરને તેણીના ખાવીંદની એ ખેવફાઇની ખબર પડવાથી તેણી પોતાની શોખ બેગમ રોકસાના ઉપર કીનો લેવા તઇયાર થઇ હતી અને તે પ્રમાણે તેઓએ તે તે કીનો લઇ આખરે તેણીને મારી નાખી હતી.

હવે જેવી મલેક અમર નાટક તખતા ઉપર હાજર થઇ કે સર્વ તમાશગીરનું ધ્યાન તેણી તરફ ખેંચાયું. તેણીએ

એક ગીત ગાયું કે સર્વ ઠેકાણેથી તેણીને વધાવી લેવામાં આવી અને કાવસજી કાતરકે બેરામજીને તેણીનાં આ ગાયન વાશે તેનો વીચાર પુછ્યો. પણ તેની અમ્મયખીનો શું પાર ?

બેરામ ત્યાં એક પુતલાંની માફક સ્થાય થઈ હીલ્યા વગર બેઠો હતો. તે લદન સફેદ બરફ જેવો થઈ ગયો હતો.

“કેમ બેરામજી, શું છે, તમનેખી શું આ નવી ખેલાડીને માહત કીધા કે કેમ ?

“નહી—નહી, મને હમણાંજ એક કામ યાદ આવ્યું છે કે જે માટે હાજર થવાને હું આજ વખત નેખી આવ્યો છું અને તે એટલુંતો અગત્યનું છે કે હું અહીં વધુ વાર ઠાળી શકતો નથી.” બેરામજીએ ઉતાવલેથી પોતાની ખુરશી પરથી ઉઠતાં ગમરાયલે જેવે સાંદે એ પ્રમાણે કહ્યું.

“ખાવાજી. તમે જાવો છો કે ?” શલેસતાંન જે આ ખેલાડીને ધણીજ તીકીતીકીને અને આનંદભેર જોતી હતી તેણીએ પુછ્યું.

“હા દીકરી. મને એક કામ યાદ આવ્યું છે જે માટે મારે જવુંજ જોઈએ. પણ તું તારે ગમે તો પછી કાવસજીની સાથે ધર આવજો. કાવસજી, જરા મારી દીકરીને આપણે ધર મુકતા જાએ.

“મોટી ખુશીથી.” કાવસજીએ હજુર પણ બેરામની સાક્ષી તદ્દન અજાજ થઈને કહ્યું, અને જરા વારમાં બેરામ ત્યાંથી ગહાર નીકલી પડ્યો.

“તેના ગયા પછી થોડેવારે ખેત્રપણ ખલાસ થયો. છેલા દેખાવમાં મલેક અમરે પોતાની સોખ બેગમ રોકશાના ઉપર

પોતાનો કીનો લઈ તેણીને મારી નાખી, તેણીની લાસ પોતા-
નેજ હાથે પોતાના ખાવીંદ પાસ લઈ ગઈ, જે તેણીને
મરણ પામેલી જોઈ આ ફર ઝોરતને આપ દઈ પોતે પણ
પોતાને હાથે ખંજર ભોકી મરી ગયો. મલેક અમરે ત્યારપછી
પોતાના પાપનો પસતાવો એક ગાયણમાં કીધો.

“ગુલેસતાન જે આ દેખાવ ખરો હતો કે ખોટો તે પશુ
સમજી ન શકી અને આ બે ખુનો ખરાંજ થયાં હતાં
એવું માનતી તે એકદમ ઉઠી અને કાવસજી સાથે ઘર
જવાને તક્યાર થઈ.

પણ તેટલાં નીચેથી લોકોએ જુમ જુમ પાડી. આ
ખુઅસુરત પણ ઘાતકી મલેક અમરને પાછી તેડવા લાગા.

“ગુલેસતાન, દીકરી ઉભી રહે. એ પાછી આવશે તે
આપણે જોઈને જઈએ.”

પણ તેટલાં પાસેના જોડસમાંથી એક ગ્રહસ્થે ઉઠીને કહ્યું.

“કાવસજી, એ નકામું છે મલેક અમર કદીપણ એક
વખત અંદર ગયલી પાછી આવતી નથી.”

“જરા જોઈયેતો ખરા.” કાવસજીએ જોહોંસ કીધી.

વળી પાછી નીચેથી જુમો પાડવામાં આવી અને સર્વની
અજાણથી વચ્ચે—જે તમાશગીરોએ એક મુખ્ય લાગ અજાણ
નાર ખેલાડીને પાછો ખેલાવવાના પોતાના ખાલી રવાજમા
ફક્ત જુમ પાડી હતી તેઓની પણ અજાણથી વચ્ચે—ફક્ત આ
એકજ વખત પહેલીવાર મલેક અમર પરદામાંથી પાછી બહાર
આવી અને તેઓની સામે એક ખરીજ શાહજાદીની માફક
મગરૂરી, તોર, મીઠાજ, અને ખુઅસુરતીના સામતા
દેખાવથી આવી ઉભી.

“નહીં સાહેબ—કદી નહીં!” પેલા છોકરાએ જવાબ આપ્યો.

“ત્યારે તેં મને કેમ અંદર દાખલ કીધો?”

તમારા બોલવા ઉપરથી મેં એમ ધારણ કે તમને કાંઈ અંદર આવવાને હક્ક હશે—વખતસર તમને તેવણે બોલાવ્યા હશે—કે—” જરા ગભરાઈને અને ખીલને હવે પેલો છોકરો બોલવા લાગો.

“બરાબર છે, તેં બરાબર વીચાર કીધો. જા, તું કાંઈ ગભરાતોના, અને તારી આંખને પણ ફેહોતોના કે કોઈ તેણીની અહીં રાહ જોય છે.”

પેલો છોકરો નમીને બહાર નીકળ્યો.

દશ મીનીટ પણ નહીં ગઈ હશે તેટલાં બહાર કોઈનાં પગલાં સંભળાયાં. કોઈએ તોછડા અવાજમાં કોઈનાં કોઈ ખીજા માણસને કાંઈ હોકમ ફરમાવ્યો અને પછી તે ઓરડાનો દરવાજો જે અરધો ખીલેલો હતો તે ઉઘડ્યો, આ પ્રખ્યાત બેલાડી મલેકઅમર—અંદર દાખલ થઈ અને પોતાના બેલમાં પેહેડવાના કપડાં સાથેજ પેલા દરવાજા આગલનાજ કોચ ઉપર અલેટાઈને પડી, અને કાંઈ ધણાજ ઉંડા વીચારમાં ગરકાવ થઈ.

થોડીક પછી, કાંઈ અજબ ખેંચાણ શક્તિથી બેરામજી પોતાની ખુનામાંની જગાએથી છુપાઈને આ નાટકની નાયકાને નીહાલવા લાગો.

મલેક અમર આ વખતે પોતાના ગુસસા ભર્યા વીચારોમાં ગરકાવ હતી તેણીના ગાંધો ઉપર લોહી જોરમાં દોડવાથી રતાશ પ્રકાશી નીકળ્યો. જો કે દેખાઈતી રીતે તે દુન્યામાંતો એક મરદના વેશમાં હતી અને ફક્ત પોતાના આ ધંધાને

જ્યાં સુધી તે ચટકો મારાં મનમાં ઉત્પન્ન થતા દરેક વીચારમાં આગતો સોહલો ઉપજવશે ત્યાં વેર ! જ્યાંસુધી શીકાર પારધીયા કંટાલી જઈ પોતાને હાથે પોતાનો નાશ કરશે કે અથવા તો જ્યાં સુધી પારધીજ શીકારની જાણની ઠાકથી નીરાશ થઈ ભોંય ઉપર ખડશે ત્યાં સુધી એ તારી પુઠ કદી છોડવાનો નથી !”

“ફર અને ઘાટકા ઝોરત ? તેથી તું ફાયદો ચનાર છે ?”

“શું ફાયદો ?” રતને મોટથી હસીને પુછ્યું. એ એક એવો સવાલ છે કે જે દુન્યાના દોરમાં આવી પડેલા આદમીએ પુછવો પણ નહીં જોઈએ ! એક પારધીને પોતાના શીકારની પછવાડે લાગ્યાથી શું ફાયદો થાય છે ! કંજુસના હાથમાં પછસો આંખ્યાથી શું ફાયદો થાય છે ? લોભીને સોનું મલ્યાથી શું ફાયદો તેમ જ મને મારો કાનો લીધાથી થશે.”

“અએ સહેતાન !” બેરામ ખુબ પાડી ઉઠ્યો.

“ફરેસતો ! હું એક વખત હતી.” રતને મશકેરીમાં કહ્યું અને પછી તદ્દન ગંભીર થઈ જઈ તેણી બોલી—

ફરેસતો અને સહેતાન બોલો લાગુ પડ્યાથી પણ હું એક વખત જે હતી અને હાલ છું તે કશી શકાતું નથી. દરેક આદમજન આ દુનયામાં ફક્ત એકજ મનની મુરાદને માટે જીવે છે—લોભી પછસાને માટે, કંજુસ ખજાનાને માટે, ગરીબ તવંગરીને માટે, અને તવંગર માનને માટે ! હું પણ એક વખત પ્યારને માટે, તારી ગુલામગીરી કરવાને માટે, અને તારૂં સુખ જોઈ સુખી ચલાના હેતુથી જીવતી હતી. હવે હું તું ધીકારવા, તું દુખી કરવા, અને તારૂં દુખ

વધેલું જોવા જીવું છું. એથી સરસ લાગ્યો એક ફરેસતા અને સેહેતાન વચે મુકાબલો કરવાતે તુંને કઢીપણ મલશે નહીં, અને મને એક ફરેસતાના આકારમાંથી સેહેતાનના આકારમાં કાણે લાગી નાખી છે?—જેણે એ ફેરફાર મારામાં કીધો છે તેને તેનાં ફલ ચાખવા દે! પંદર વરસની એક જીવાન નીરદોષ એ ગુનાહ બાલકી, હું તું નીચના હાથમાં આવી ફસી. તેં ચાહ્યું હતેતો તું મને ફરેસતો બનાવી શકતે. તેં મને એક સેહેતાન બનાવી છે અને હવે તેનાં ફલ તું ચાખ!”

થોડી પલ બેરામ આ ખરી વાત સાંભલી બીધો અને નરમ પડી જઈ તેણીની સામે ઉભો. પંચ પછી કાંઈ ધુરો વીચાર સુઝ પડવાથી તે હીમત ધરી બોલ્યો—

“સાંભલ, અએ દહા, કે તું મારા સામે હાલ ઉભી છે તેજ આકારમા હું તને દુન્યામા જાહેર કરી સરકારી સતાવાલાઓના હાથમાં તને આપવાને શક્તીવાન છું!”

“હા! હા” રતને હસીને કહ્યું “અને તે કેવી રીતે તે જરા કહેશે શેઠ?”

“એક કરપીન ગુનેહગાર તરીકે!”

“કરપીન ગુનેહગાર?” તેણી ફરીથી બોલી.

“હા! એક ગુનેહગાર! ચોર! જામુસ તરીકે!”

રતન આ વખતે ફરીથી હસી.

“મારી છોકરી ક્યાં છે?” બેરામે દમામથી પુછ્યું.

“મારી છોકરી ક્યાં છે? રતને પણ તેજ આવજો પુછ્યું.

“હું બીજી છોકરી ને આલખતો નથી. ચોર, દગાયાજ,

અચ્ચાં ચોરનાર મારી છોકરી ક્યાં છે?”

“તારી કંઈ છોકરી” રતને ફરપણે મશકરી કરી પુછ્યું.

“હું ખીજી કાઢતે ઓલખનો નથી. હું ફક્ત એકનેજ માટે પુછુ છું કે તે મારી દીકરી ક્યાં છે?”

“અને હું જે એકનેજ ઓલખું છું તેને માટે કહું છું કે તેણી તો ઘણાં વરસો થયાં જગલી જનાવરોનો ભક્ષ થઈ પડી છે!”

“તું જેને માટે બોલે છે તેને માટે હું નથી પુછતો. હું ફક્ત એકનેજ માટે પુછુ છું.”

“જે તુને કંઈ મલેનો સોધી લે!”

“દોજખના દેવ! તું મારા હાથમાંથી એમ છટકવાની નથી. હું તુને મારાં બાલકના ખુની તરીકે જાહેર કરી તને શીક્ષા દેવડાવીશ.”

“અને તેની સામેતી?” રતને ધીમે અવાજે પુછ્યું.

“ખરેજ! સામેતીતો કાંઈ નથી! અફસોસ! અફસોસ! આ ચોરના પંખમાં હું પેહેલેથીજ ફસયો છું પણ કાંઈ નહીં હવે એ વધુ વખત ચાલશે નહીં. એનો જે તે નીકાલ થવોજ જોઈએ. ચાતો હું મરું કે તું મરે!” એટલું બોલી બેગમ એકદમ રતના આંગણ પર ધસ્યો અને તેણીને ગરદનમાંથી ધરી ભોંય ઉપર પટકવા ગયો, પણ રતન! મૂજબુત અને જોરાવર આ ડાકણ, એકજ તરાપ મારી તેના પંખાને માંથી છુટી ગઈ અને એક વેહેતી લાંબી છરી પોતાના કાંચની હાથે સાંનેલી કાઢી તેની તરફ તીકી બોલી.

“વખત આવે કામ પડશે એવા વીચારથીજ મેં આ છરી હંમેશ સુધી મારી પાસ છુપાવી રાખી છે. એટલુંજ નહીં પણ એની ઉપર મેં તારુંજ નામ કાતડાવ્યું છે કે જેથી ગમે એવું કરીને કામ કરી જો હું તે ત્યાંજ નાખું તો તે આખર તારેજ ગલે વલગી તુંજે ખાડામાં ઉતારે. હવે તું એક પણ દગલું આગલ સર અને મારા જીવ પર તરાપ મારવાની કોશિસ કર કે તુરંતજ આ છરી તારી છાતીમાં જઈ તારાં લોહીથી પોતાની તરસ છીમાવશે.”

બેરામ આ જોઈ તદ્દનજ અચરત થઈ ગયો, તે નહીં જાણતો હતો કે રતન જે પહેલાં તેને આટલી બધી ચાહતી હતી તે હવે આટલી ક્રૂર અને પ્રપંચી કેમ થઈ હશે. તે તેણીની આ અપક્ષતાથી તદ્દનજ બીહીને તેણીને ટીકતો હતો.

“હવે હું તુને ફક્ત એકજ સવાલ પૂછું છું અને તું જો મારી ખાતરી પ્રમાણેનો પુરેપુરો અને ખરો જવાબ દેશે તો તેથી તારા હકમાં અને મારાં પણ હકમાં સારું થશે. પણ જો તારો જવાબ મારી ખાતરી પુરવક ન હશે તો હંમેશ માફક હું તારી પુઠ છોડનાર નથી. બોલ તું શું કહે છે ?” રતને તેને પૂછ્યું.

“તું શું પૂછવા માગે છે ?” બેરામે રતનની આ વરતણકથી તદ્દન નીરાસ થઈને પૂછ્યું.

“આજે તારી સાથે નાટકશાળામાં જે જીવાન છોડી આવી હતી તે કોણ હતી ?”

“હું જો એ સવાલનો જવાબ આપવાને ના પાડું તો ?

“તું ના પાડશે તેથી મેં જે તુને મારો વીચાર જાહેર

“પેલી ખેલાડી ! જોણીની ઘણીજ તારીફ થાયછે તે ? માયજી, તેણીના ચાત્રા, નખરાં, બોલવાનું વગેરે શબ્દનું ખોટું નહીં પણ ખરૂંજ હતું.”

“તું આજે ખેલ પેહેલોજ જોવા ગયો હતો તેથી તુંને એમ લાગેછે ?”

“નહીં, માયજી નહીં, તેણી ખરેજ એક છેરાયલી વાદ્ય જુની માફક આખા નાટક તખ્તને ધુમ્મસી મેલતી હતી.”

“હાશે, દીકરી, એ ખેલ નવોજ જોયોછે તેથી તું ને એમ લાગતું હશે.”

“નહીં માયજી, મને એમ લાગેછે કે તેણી મારીજ સામે તીકેછે અને જાણે પ્યારથી પોતા તરફ બોલાવતી હોય એમ લાગેછે, એટલુંજ નહીં પણ મારૂં હૃદય પણ તેણીને જમીને વલગી પડવાને માટે તલપે છે.”

“તું આજે ઘણીજ રસ ઉપર ચઢીછે.” શારીને તેણીની તરફ દલગીરીથી જોઈને કહ્યું.

“માયજી, તેણી મને પોતા તરફ જેમ એક લોહચુંગતો ટુકડો એક સોયને ખેંચે તેમ ખેંચેછે. માયજી, મારું મન થાયછે કે હું આ ઝોરતને ફરીથી જોઈ ?”

“તેણીને જોય ! આજેજ તું તેણીને જોઈતો આવીછે !”

“પણ માયજી, હું તેને એકલી, મોઢે મોઢું મલવા માંગું છું !”

“દીકરી, આજે તું ઘેલી થઈ ગયોછે—તારું મેન્ટું ઠેકાણે નથી.”

“માયજી, જસ માગે જીવ તેણીને જોવાજ તલપી રહ્યોછે. હું તેણીને જોવા વગર જીવી શકીશ નહીં”

“અફસોસ, હું આવું નહીં ધારતી હતી ! મેં તુંને જવાજ શું કરવા દીધી ! બેરામજી, હજીર સુધી ક્યાં રહ્યાછે ? તેવણ ક્યારે આવશે !” શીરીન ગભરાવા લાગી.

“માયજી, માયજી, એમ ના કરો. ચાલો મને માફ કરો. હું ફરીથી તમને એ વીશે પચવીશ નહીં. મને છેલ્લી ચુમી લેજો અને તમો પણ સુષ જાઓ અને હુંગી સુવા જમશ.” શુલેસતાને પ્યારથી પોતાની આ માતાના મઝાંની આસપાસ લાય નાંખી કહ્યું.

“દીધરી, ખુદા પાસ દુવા માંગ કે તે તુંને કોઈ પણ ખાંડામાં પડતી અટકાવે.” પોતાની આ કરી લીધેલી બેટીના ગાલ ઉપર એક ચુંબન કરતાં શીરીને કહ્યું, અને શુલેસતાન તેણીને એકલી મુકી સુવા ગઈ.

અકેશણુ ૬૮ મું.

શુલેસતાન કોણની બેટી ?

શીરીન એકલી પડી કે તેણીનાં મનમાં લાય ભરેલા ખમાલો આવવા લાગા. તેણીને લાગું કે તેણીને માથે કાંઈ પણ આફતનું વાદળ તઈપાર હતું.

બેરામજી ધર આવ્યો ત્યારે તેણે જોયું કે શીરીન જાગતી હતી અને ખારી આગલ એક અઢેલવાની ખુરસીમાં બેસી રહી હતી. તેણીની ઉપર નજર પડતાંજ તેને લાગું કે જો ખુન ખાર ચોરતને તે છેલ્લો છોડી આવ્યો હતો તેની

“હા! અને તેમાં શું છે?”

“અને શું ગુલેસતાન તમને એક દીકરીના પ્રમાણિક પ્યારથી નથી ચાહતી?”

“જેશક!”

“અને એટલું છતાં તેણી મને તેટલાજ પ્યારથી ચાહતી નથી.”

“નાદાન ખચું છે.” જેરામે ગુલેસતાનનો ખચાવ કાઢ્યો.

“નહી! તેણી કુદરતના નીયમ પ્રમાણે ચાલે છે. મારી તરફ દોરતી અને માનથી વરતે છે જ્યારે તમારી ઉપર તેણી બેહદ પ્યાર કરે છે.”

“‘શીરીન’ તું એટલી બલી છે કે આં નાદાન ખચાવે. પણ વાંકે ઢાંકે છે. પણ એ બધી તારી વાતનું પરીણામ શું? તું તદન બેદમાં બોલે છે!”

“હું બેદમાં બોલવા માંગતીજ નથી. પણ હું એક છુપો બેદ ખુલો કરું છું. તમે કબુલ કરો છો કે જ્યારે ગુલેસતાન મારી તરફ ફક્ત માન અને દોસતીની નજરથી જુએ છે ત્યારે તમોને તેણી તદન પ્યારથી નવાજી નાખે છે.”

“અજબ વાત છે, પણ તે ખરી છે એમાં તો કાંઈ શક નહીં”

“હું કહું છું કે એ કુદરતી છે. હું તમને એક બીજી વાત પણ યાદ દેવાણું છું કે પેલલીજ નજરે આ છોકરીનું જીવન પોતાની મારફતે આજે ખેંચાયું હતું!”

“નહીં?” જેરામ એકદમ ગુમ પાડી કહ્યો.

“શું ત્યારે હજી તમારી ખાતરી નથી થતી કે એ ખરી વાત છે?”

“ શીરીન, તું દીવાની થઈ છે. ખાલી વીચારો હવે તારા જીગરમાં વાસો કરે છે । દુખને લીધે તારું હૃદય હવે એટલું નબલું થઈ ગયું છે. ”

“ નહીં, બેરામજી, હું દીવાની નથી । હું નબલી નથી । પણ હું મારા ખાતરી ભરેલા વીચારો જાહેર કરું છું અને તેઓ ખરાજ છે । વીચાર કરો ! મારા ખાતરી, યાદ કરો । ધ્યાનમાં લાવો ! ગુલેસતાનના જનમની જે વાત આપણે જાણીએ છીએ અને રતનનાં મરણ પામેલાં બચાંની વાત જે આપણે સાંભળી છે તેની સરખામણી, એક મલતાપણું શું તમે ગુલેસતાનમાં ખુલ્લું જોતા નથી ? ” શીરીને ગંભીરામથી પુછ્યું.

“ શીરીન ! શીરીન ! આ કેવું ભયંકર ! કેવું જાણુન ! એ તું શું જોલે છે અને હું એ શું સાંભળું છું ? ” બેરામ તદ્દન ગોધારી અવાજે બોલી ઉઠ્યો.

“ બેરામજી ઠંડા પડો, અને સંતોશ પામે કે જોકે તેણીની હાલતથી તદ્દન અંજાણુયા ને છતાં આપણે એ છોકરી તરફની આપણી ફરજો અદા કરી તેણીના આપણી ઉપરના હકનો બદલો આપ્યો છે. ”

“ આપણી ફરજ ! આપણી ઉપર તેણીના હક ? શું ફરજ અને શું હક એ છોકરીને—તેણીની એ—”

“ ચપો ! ચપો ! બેરામજી એ વાક્ય પુરોજ ના કરો । તમારી ઉપર તો તેણીને સર્વ હક હતા. પોતાની બેટી તરફ એક જાપની જે ફરજો હોય તે ઉપર તેણીનો પુરતો હક હતો. એક નીરાધાર અને ધરખાર વગરનાં બાલકનો એક પરગળ.

શખસ ઉપર જોડશે. હક હોય એટલો તેણીનો હક મારી ઉપર હતો.”

“શીરીન, તું ખરેખરજ એક કરેસનો છે.” એરામે વીચારમાં પડી જવાગ દીધો. પછી બોલ્યો. “હું ધારું છું શીરીન, કે આપણી ગુલેસતાન વીશેની એ અટકલ ખોરી છે, તું કાંઈ બુલાવો કરે છે.”

“શું હું બુલ કરું છું, ત્યારે નો મારી સાથ આવો અને હું તમને એની એક સાથેતી આપું.” એટલું બોલી શીરીને ટેબલ ઉપર બસતી એક બતી લીધી અને એક ખણમાં ગ્રાહવેલી પેલી ચારસી જે તેણી પોતાના મામને ત્યાંથી લાવી હતી તેની ઉપરનો પરદો ખસેડીને બોલી.

“જુવો, આ સખી તરફ નેગાહ કરો ! શું એ આપણી ગુલેસતાન જે વખતે નાહતી ત્રણ ચાર વરસની હતી તે વખતના તેના ચહેરાને મલતી નથી આવતી ?”

“હા, પણ તેથી શું થયું ?”

“એ સખી આપણા મરનાર મામા હોરમજીની બેટી રતનગ્રાહની છે અને એ સખીમાં—માતામાં—અને આપણી ગુલેસતાન—બેટીમાં જરા પણ ફરક નથી.”

“શીરીન, ખરુંજ છે ? હવે મારાં ધ્યાનમાં એ વાત ઉતરે છે. પણ તું એ વાત ક્યારથી જાણતી હતી ?”

“જ્યારથી એ છોકરી મારા હાથમાં આવી છે ત્યારથી એ વીચારો મારા મગજમાં લમતા હતા અને ત્યાર પછી મનેલા અકસમાતી બનાવો તે વીચારોને પુખ્ત કરતા ગયા”

“અને તે બનાવો શું હતા વાર ?”

“રતન એમ ધારતી હતી કે તેણીની છોકરી જેણીને તેણી એક ગુફામાં સુવાડી આવી હતી ત્યાંથી તીણીને જન્મલી જનવરો ખાઈ ગયાં હતાં. પણ જે દીવસે તેણીએ એ છોકરી ત્યાં મુકી હતી તેજ દીવસે કુવરખાઈના પેલા છ ભાઈએ તેણીને ઉંચકી લાવ્યા અને ત્યાર પછી તેણી મારા હવાલામાં ઉધરી છે.”

“યા ખોદા ! આ હું શું સાંભળું છું. ?” બેરામની હવે ખાતરી થવા લાગી.

“પુણા ખાતે એક દીવસે મેં ખાનખ્વાદુર હોરમસજીના ઝોરડામાં છ સખીઓ ટાંગેલી જોઈ તેઓમાંની એક આપણી ગુલેસતાન જે તે વખતે ત્રણ વરસની હતી તેને આખેહુખ મલતી આવી. આ બનાવથી મારા શકો પગ લાર ચતાં આલ્યા, અને હવે જ્યારે એ વહાલી બેટી નાનપણમાંથી મોટપણમાં આવે છે તેમ તેમ હું તેમાં અને જે કમભાગ્ય, દુઃખી નારને મેં થોડાજ વખત જોઈ તેનામાં ચહેરાતું હું એટલું તો મલતાપણું જોઉં છું કે મારી તદ્દન ખાતરી થઈ છે.”

“બસ ! બસ ! શીરીન, હવે મારાથી નથી ખમાતું ! પણ એ તારા શકો આંગણથી તેં મને કેમ નહીં જણાવ્યા ?”

“કારણ કે આજ રાત સુધી તેઓ ફક્ત ‘શકજ’ હતા. પણ હવે આજ રાતનાજ બનાવોથી તેઓ ખરા તરીકે જાહેર થયા છે. ગુલેસતાન, અને તમે કહો છો તેમ, રતનનાં અરસ પરસનાં ખેચાણથી એ શકો સીધ થયા છે અને તેથીજ તેઓને તમે આગલ જાહેર કરવાને હવે હું કાંઈ પણ અડચણ જોતી નથી.”

“ અપ્પોસ ! આ કેવો સીતમ ! પણ શીરીન—કદી ને આ વાત ખરીજ ઠરીતો આપણને શું રસ્તો લેવો પડશે ? ”

“ પેહેલે તો તમારી પોતાની ખાતરી અને રીતસર ખરાખર જોસતેજો કરો અને પછી આપણને અને ખીજાંઓને તેથી ગમે એટલું પણ ખમવું પડે પણ જે હક વાજખી હોય તે આપણને કરવુંજ પડશે. ”

“ શીરીન ! જે બાલકને તેં પ્યારથી, એક ખરી માદરની જતનથી, અને પેટનાં બાલક માફક સુખચેનમાં ઉધારી આટલી મોટી કાધી છે, જેને માટે તું રાત અને દીન બંદગી કરી તેને હંમેશ સારે મારગ ચલાવવાને તું ખોદા, પાસ દુવા ચાહે છે, તે બાલકોને—જે તે રતનજ છે એમ નકાં થયું તો-શું તું તેની માતાને હવાલે કરશે ? ”—

“—શું તેની માતાની સાથે દુન્યાની સપાટી ઉપર દરેક ઠેકાણે રખડવા-શું તેણી જે રીતની જીંદગી ગુજરે છે તે જીંદગીમાં ભાગ લેવા તેણીને તેને શરણ કરવી—ખરેજ એ ધણુંજ ધાટકી કરમછે.” શીરીન બોલી ઉઠી.

“ હું તે જાણું છું અને તેથી હું ધણી દલગીર પણ છું. યા ખોદા આ ખીકટ કામમાં તુંજ અમારી મદદે આવી અમને સલાહ આપ ! ”

આ પછી આ બેઉ જણ દલગીરી ભરયા વીચારોમાં છુટાં પડ્યાં અને બહુજ ઠાકી ગયલાં હોવાથી તથા નજદીક પાછલી રાતના ચાર વાગવા આવ્યાથી તેઓ સુષ્ટ ગયાં.

અકરણ ૬૯ મું.

પતામણી ગુલેસ્તાન !

“માયજી વહાલાં માયજી, મારી એક અરજ કમુલ કરો ! એક ચીજ માંગુ છું તે મને આપો !” ગુલેસ્તાન ખીજે દીવસે સવારના પોતાની મા—શીરીન—નાં ગલાંમાં લાડથી હાથ નાખી પતાવતી હતી.

“શું કહે છે, દીકરી ?” શીરીને તેણીને નરમાસથી પુછ્યું.

“મલેક અમર આજે રાતના પાછી ખેલ કરનાર છે માટે મને તેણીનો ખેલ જોવા જવાદો દો !”

“વહી પાછી ? ગઈ રાતનો તું તેણીનો ખેલ જોઈ આવી અને આજે પાછી ? નહી, મારી રજ નથી.”

“પણ માયજી, તમને ખબર નથી કે તેણીને જોવાને મારો જીવ, મારું દીલ કેવું તલપે છે” ગુલેસ્તાને તેણીને પતાવવાનું જરી રાખ્યું.

“ગુલેસ્તાન, વીચાર કરકે એ કટલું ખેડુંદું છે.”

“અમે તે હોય પણ મને તેણીને જોવા દો ! જો હું તેણીને નહીં જોઈશ તો હું ખાતરીથી કહું છું કે મારું હૃદય ફાટી જશે ! હું તેણી વગર જીવી શકીશ નહીં.”

“ગુલેસ્તાન, તું આજે એક દીવાની છોકરી મીસાલે વાત કરે છે. હું તને આજે જવા દેનાર નથી માટે જ, અને મુંગી મુંગી તારું બરવાનું હોય તે બર.”

આ લાડકી છોકરીએ આ સાંભલી પોતાની માથી પીઠ ફેરવી અને પોતાની બરવાની સાલ લઈ મુંગી મુંગી રીસાઈને બરવા

બેઠી. જરાવાર રહીને બેરામ ત્યાં દાખલ થયો અને તેમથી થઇને પાસેનો એક ખીજો નાનો ઝારડો જેમાં તે પોતાનું લખવા વાંચવાનું લખનો હતો ત્યાં ગયો. શુલેસતાન ઉઠી અને તેની પછવાડે જઈ આરણ્ય અંધ કરી ખરાં હેતવંતાં પ્યારાં આલકની માફક તેનાં ગલાંમાં હાથ નાખી તેની તરફ વદાલથી ટીકવા લાગી.

“કેમ, દીકરી, વલી તું શું પતાવવા આવી છે? બેરામ તેણીના ચહેરા તરફ ટીકી છુપી પણ દુઃખ ભરેલી યાદથી જેવા લાગે અને વીચારવા લાગે કે જેમ શીરીન કેહતી હતી તેમ આ છોકરી ખરીજ તેની અને રતનની હતી કે નહીં?”

“કેમ, દીકરી, વલી તું શું માંગવા આવી છે કે આવી રીતે મને પતાવે છે,—એક નવું એરીંગ બેઠ્યો છે?”

“નહી, બાવાજી”

“ત્યારે શું નવી સાડી, કે પોલકો, કે નવી તરેહના મોજાં, ચાલ જે તારાં મનની મુરાદ હોય તે બોલ?”

“નહી, પીતાજી, એ કોઈ ચીજની મને ખોટ નથી.”

“ચાલ, ત્યારે બોલ, શું છે? હું તે તને છુટે હાથે આપીશ!”

“આજે સાંજના પાછો મલેક અમરનો બેલ જેવાની મને મરજી થાય છે!”

“વાહ વા ! ઠીક ! નહીં દીકરી, તારાં માતાજી તુને ઘડી ઘડી ત્યાં મોકલવાને રાજી નથી.”

“કાલે પણ તેવણ નાજ કેહતાં હતાં પણ તમે મને લખ ગયા હતા.”

“વહાલી દીકરી, હું કાલે તુંને તેણીની મરણ વીરૂધ્ધ લઇ ગયો હતો ખરો, પણ તેને માટે પસતાવાનું હવે મને. કારણ જણાય છે,”

“બાવાજી એમ ના બોલો ! માયજીને મારી તરફથી કહીને તમો કાલે મને લઇ ગયા હતા અને આજે પણ લઇ જઇ શકશો !”

“નહીં ! ગઇ કાલે હું તેણીની મરણ ઉપગ્રંત ગયો હતો પણ આજે તેમ કરી શકતો નથી, અને તું બોહોંસ કરે છે તે પણ ઠીક નથી. શીગેનબાઇ એ વાતની વીરૂધ્ધ છે અને હું પણ તેણીનાં મનને મલતો છું.”

“પણ બાવાજી, હું આ અજબ જેવી ખેલાડીને જોવાને એટલી તો ઇંતેજરદ્ધું કે તેણીને જોવા વગર મને મુદ્દલ એન પડનાર નથી.”

“અને ખેતી તુંને ત્યાં લઇ જવાને મોટી અડચણ છે. આ ઓરતે તારૂં બેજીનું ખીસાડી મુખ્યું છે ! બસ, શુલેસતાન, એ બાબદ પર હવે વધારે ના બોલતી ! તુંને ત્યાં લઇ જવાને માટે હું હવે ખરેખર પસતાવું છું. હું તુંને ફરીથી લઇ જનાર નથી !” બેરામે એવાનો કેડાવ બારયા અવાજે કહ્યું કે શુલેસતાન નાસીપાસ થઇ ગઇ અને તોખરો ચઢાવી પોતાના ઓરડામાં ગઇ અને આખો દીવસ ત્યાંજ પડી રહી. ફક્ત બાવાની વખતે પોતાનો દેખાવ દેતી.

તેણીને નાટકમાં લઇ જઇ પેલી નાતરસ ઓરતની સનમુખ દેખાવ દેવાડ્યો તેથી હવે બેરામને શીરીન પસતાવા લાગ્યાં.

પ્રકરણ ૭૦ મું.

તોફાની શરૂઆત.

ખીજે દીવસે એક એવો બનાવ બન્યો કે જેથી તે ખોંસ કરી બેરામ ગુલેસતાનને નાટકમાં લઈ ગયો હતો તેને માટે તે વધારે પસતાવા લાગો.

તે પોતાના લખવાના ઓરડામાં તે દીવસે બેઠો હતો તેટલાં એક માણસ આબો અને તેના હાથમાં એક ચીઠી આપી પાછો ચાલી ગયો. તેણે તે ઉઘાડી અને નીચે પ્રમાણે વાંચી:-

“મલેક અમર આજે બપોરના તમને મલવા માંગે છે માટે તે વખતે નાટક ઝડપા તેણીના ઓરડામાં મલી જશે.”

આ ચીઠી કાણે લખી હતી તે બેરામ ચેતી મયો.

“હું જાઉં કે નહીં?” તેણે તે ચીઠી વાંચી રહીને વીચાર કીધો. “કાંઈ શીકર નહીં. જે અને તે ખરું હું જાણ” એટલે પકડા વીચાર કરી બેરામ ઉઠ્યો અને જે વખતે રતને તેડ્યો હતો તે વખત પણ થવા આવેલો હોવાથી કપડાં પેહેડી નીકલ્યો અને નાટકશાળામાં ગયો. તે ત્યાં પેલા પદ્મવાડના દરવાજામાંથી દાખલ થયો અને જે માણસ ત્યાં હાજર હતો તેને મલેક અમરના ઓરડામાં લઈ જવાનો હુકમ કીધો. તે માણસ તેને ત્યાં લઈ ગયો અને દરવાજે ઉઘાડી, “બેરામજી આવ્યા છે” કરી પોકારી ચાલી ગયો.

રતન પેલાજ કાચ ઉપર પડેલી હતી. તેણીએ પોતાના હંમેશના રેવાજ પ્રમાણે મરદનો લેખાશ પહેડ્યો હતો. માથાં ઉપર એક સુંદર—નાટકના એશકી જવાનને છાજતી—ઉભી તોપી મુકી હતી. 'દીલમાં એશકી બનીઆન સુનાતા બતન સાચનું પહેડેલું હતું. આ મરદના પોશાકમાં પણ તેણી તદ્દન શોબી રહી હતી.

તેણીના એહેરા ઉપર રતાશ ફરી વલયો હતો. તેણીની છાતી કાંઈ જહુજ ધપકારાથી છલકતી સંબલાતી હતી. કાચ ઉપર પડી રહીનેજ તેણીએ બેરામજીને એક ખુરશી બતાવી ને ઉપર બેસવાની ઇસારત કીધી હતી.

“રતન, તેં મને તારી હાજરીમાં બોલાવ્યો છે અને તે પ્રમાણે હું અહીં આવ્યો છું.” બેરામે કહ્યું.

રતને ફક્ત ડોકું ધુણાવ્યું પણ કાંઈ જવાબ દીધો નહીં.

“મને જણાવવાની તસદી લેશે કે મને અહીં શું કામ બોલાવવામાં આવ્યો છે, અને હું તુંને કેવી રીતે ઉપયોગી થઈ પડીશ?” બેરામે પાછું પુછ્યું.

“થોડા વખતમાં તે તું જણશે.” રતને જબાં બોલી.

“મને પુછવાની રજા આપશે કે જ્યારે મને બોલાવવામાંજ આવ્યો છે ત્યારે તહાઈં ઘર—જે મારા ઘરથી થોડુંજ દુર છે, ત્યાં નહીંને અહીં શું કરવા બોલાવવામાં આવ્યો છે?”

“હું કાઢતે પણ મારા ઘરમાં મુલાકાતે બોલાવતી નથી.”

“મને અહીં શું કામ બોલાવવામાં આવ્યો છે. હવે હું ધાઈં છું કે મને કેહેવાની તું તસદી લેશે.”

શાળામાં આવી હતી તે ગઘ કાલે કેમ નહીં આવી ?”

“કારણ તેણીને એવી બદીથી ભરેલાં મકાનમાં વારંવાર લાવવાનો મારો વીચાર નથી.”

“અને કે તેણીએ પોતેજ અહીં આવવાને ના નથી પાડ્યું નહીં ?”

“હા, પણ એ સવાલ પુછવાનો તુંને શું હક છે ?”

“તેની કાંઈ અડચણ નહીં. હું જે કાંઈખી હક તારી પાસ કપ્પુલ કરાવવા માંગીશ તે તું પોતાની મેલે કપ્પુલ કરશે એવી મારી પાસ શકતી છે અને તે શકતી આજે હું અજમાવા માંગું છું.”

“જરા વધુ ખુલાસાથી બોલશે ?”

“અલગત, આજે રાતના હું પાછી નાટક તખ્ત ઉપર દેખાવ દેનાર છું અને મારી મરજી છે કે આજે રાતના પેલી છોકરી પાછી મારો બેલ જોવા આવે.”

“અએ કમઅકસ ઓરત ! તારી એ “મરજી” કદીપણ હું પુરી પાડીશ નહીં. તે છોકરી તારા એ ખોટા ચાલાઓ જોઈ તારી ઉપર મોહીત થવા કદીપણ અહીં આવશે નહીં !” બેરામે પકા ઠેરાવ કરી કહ્યું.

યાદ રાજે કે મારી મરજી અમલમાં લાવવાને મારી પાસ ઘણાંજ સાંધણો છે.” રતને ચીરડાકને કહ્યું.

“દયાહીન દેવ ! હું કહુંછું કે તારી પાસ તેવું કાંઈ નથી. જા, તારેથી જે ખુબી થાય તે કરજે. જે ખુરાંમાં ખુરા હાલ તું મારા કરવા હોય તે કરજે; મારી ઉપર જે અમલ

મારી જીવાતીમાં થયલાં પાપોનો આકાર મારી સામે ઉભાં કરી તું હવે વધુ વખત મને ખીવડાવી શકશે નહીં.” બેરામે પગ અડાડી કહ્યું.

“શું ત્યારે તું એમ કહેવા માગે છે કે આકાગજને તું ઓલખતો નથી? શું તું મારા પંજમાં નથી એમ તું” કહેવા માગે છે?” રતને બેરામ સામે પેલું તેણે લપેલું કાગજ કાઢી ખતાવી પુછ્યું.

“હા, હું એ કાગજને ઓલખું છું પણ હવે હું, એની કે તારી બેઉની દરકાર કરતો નથી.”

“મુર્ખ મરદ ! આવતી કાલેજ આ કાગજને અને મને તુચ્છકારી કાઢવા માટે તું પશ્ચતાશે ” રતન બોલી. “એજ કાગજ કાલે જાહેર થવાથી તુંને લોકોમાં બે આખર કરશે તેનો વીચાર કર ”

“બસબસ ! આજે નજદીક તેર વરસ થયાં તું મને જોડલો હેરાન કરે છે તેના કરતાં એક વખત બેઆખર થવામાં હું વધારે દુઃખ નથી સમજતો. રતન, મેં તને કહ્યું છે કે જે કાંઈ પણ હવે જાહેરાતમાં જનશે તે હું ખમવાને તતપર થયો છું અને તે હું ખમીશ, પણ તારા નીચ હુકમને કદી પણ તાબે થઈશ નહીં.”

“બેરામ, આજ વરસો થયાં જે એક લાગણી મારામાં મરણ પામી હતી તે લાગણી પાછી હાલ સજીવન થઈ છે. દયા લાવી માફી અપસવાને માફ જીગર હવે તલપે છે, એ લાગણી મારાં સુકાઈ ગયલાં જીગરને પાછી બીનાવે છે !” રતને પોતાનો અવાજ ફેરવીનાખી નરમાસથી કહ્યું, “બેરામ પરમદીન

જે છોકરી તારી સાથે 'એકસમાં બેઠી હતી તે છોકરી પર માફ' જીગર ઘણું જ દોડે છે ! એરામ તે છોકરીને મારે હવાલે કર ! તેણી ફક્ત તારી કરી લીધેલી છોકરી છે-તું તેણી ઘણી વહાલી કે ઘણી અગત્યની નહીં હશે ! એ છોકરી મારે સ્વાધીન આપ અને આપણે જીંદગી સુધી એકમેકથી જુદાં રહી એકમેકની આડે આવશું નહીં."

"રતન, તારી માંગણી તદ્દન મુરખાઈ ભરેલી છે અને તે કદીપણ સ્વીકારવામાં આવશે નહીં." એરામે મક્કમ ઠેરાવથી કહ્યું.

"એરામ એ છોકરી મારે હવાલે કર અને આ કાગળ થી હું તારી આખર, તારી મીલકત, અને તારી જીંદગીને મારાં કબજામાં રાખું છું,, તે તારા હવાલામાં તુરતજ આપી દઈશ."

"નહીં ! રતન, નહીં ! જે છોકરી શીરીનને આટલી વહાલી તે છોકરી જે હું તને આવાં નીરજીવ કાગળવાને માટે આપી દઉં તો દુન્યા મને ખચીતજ એક નીચ આપ મતલબી આદમી કહે." એરામે દલગીરીથી પણ એકજ ઠેરાવને વલગી રહીને કહ્યું.

"પણ તે છોકરી કાંઈ શીરીનને પોતાને પેટની નથી, અને માફ જીગર તેણીની ઉપર એટલું દોડે છે કે હું તેણીની યાદીમાં માફ ખીજું સર્વે દુખ વીસરી જઈ છું. એરામ હું તુંને વીનવીને હાથ જોડીને, કરગરીને કહું છું કે, એ છોકરી કાણની અને કોણ છે તે મને કહે?" રતને ખરેખર કાલાવાલાથી કહ્યું.

“રતન હું હાલતો તાહરા એ સવાલનો જવાબ આપવાને ના પાડું છું.”

“બેરામ, જો આ કાગળ્યાંની સાથે હું તુને જોવી કબુલાત આપું કે તાહરેથી દુર રહી હું કદી પણ તાહરા મારગમાં આવીશ નહીં તો તું એ છોકરી મારે હવાલે કરશે?”

“નહીં! મારેથી તે નહીં બની શકશે!”

“જો હું એ બધાં ઉપરાંત મારા પોતાના હાથ દસકતોએ, એક વખત લખી આપી પુણા ખાતે આવેલી મારી બાપીદી મીલકતોનો હવાલો તુંને આપી દઉં, તે ઉપરનો મારો સંબંધો હાવો હું તહારે હવાલે કરું તો તું મને એ છોકરી આપશે?”

“નહીં! નહીં! અને નહીં!” બેરામે એકજ બોલને વલગી રહી કહ્યું.

“ત્યારેતો હું એ છોકરીને મેલવવાને જે માંગણી કરું છું તે એક દીવાનાપણું જ છે. પણ બેરામ! યાદ કર કે તારી સામે થવાને જે હથીઆર મારી પાસ છે તે હજુર સુધી મેં તુંને ફક્ત મારા તાબામાં રાખવાને વાપર્યું છે અને તુંને ક્યંદી નાંખવાને મેં તેનો ઉપયોગ કીધો નથી. મેં તે હથીયાર ફક્ત મારા હવલામાં દેખાડતું જ રાખ્યું છે પણ હજુર તેથી મેં ફટકો માર્યો નથી.”

“તેં ફટકો માર્યો નથી પણ મને અરધો ફટકો મારી રીખાવે છે. પણ, રતન, આજ રીતે તારી એ ધમકી અને રીખાવવાનો છેડો આવ્યો છે. મેં આજ રોજને જે પણ સરવથી છુરા હાલ થાય તે ખમવાનો ઠેકાવ જ કીધો છે?”

“કેહકે આજે નહીં પણ કાલે! કારણ કે જો આ

હોકરી મને આવતી કાલે મક્કશે નહીં તો હું છેલ્લો ફટકો મારી તારો નાશ કરીશ.”

“તારેથી બને તે કર, વાધના ગોદામાં રહી તેના હાથે રાજ મરણ પામવાની ધારતી રાખવાના કરતાં એકદમ મરણ પામવું વધારે બહેતર છે.”

“જે માંગણી હું દેવાનાપણામાં તુને કરું છું તે માંગણી રદ કરવાને તું પણ મારા જેટલોજ દીવાનો છે? પણ આવતી કાલે સવાર સૂધીનો વખત હું તને વીચાર કરવાને આપું છું. તેટલા વખતમાં જો મને તારી-તરફથી ‘હા’ નો જવાબ નહીં મક્કશે તો હું મારો છેલ્લો કાનો તારી ઉપર લખ—તારો નાશ કરીશ.”

પ્રકરણ ૭૨ મું.

એક પ્રમંચ

“શીરીન, કાઠપણ્ય છુપા કારણોને શીઘ્ર મેં તારેથી જ કાંઈ વાતો છુપાવી હોય તેનો ખુલાશો કરવાનો હવે વખત આવ્યો છે!” બેરામે શીરીનની સામે તેણીના ઓરડામાં ઉભાં રહી શીકા એકરાએ ગંભીર દેખાવે કહ્યું.

ખરીજ દયા અને લાગણીના ઉભરાઓથી શીરીને બેરામ તરફ જોઈ તેનો હાથ લપ્પ તેને પોતાની પાસે કાચ ઉપર બેસાડ્યો.

“શુલેસતાન ક્યાં છે?” બેરામે આસપાસ નજર ફેંકીને પુછ્યું.

“પોતાના ઝોરડામાં બરવામાં રોકાઈ છે, અને આપણને તેણી પોતાની હાજરીથી કાર્મળી રીતે અડચણ કરશે નહીં?”

“ઠીક છે, કારણ કે હું તુંને મારી વાત ખાનગી રીતે કેહેવા માગું છું,” તેણે પોતાનો હાથ કપાલ ઉપર મુક્યો અને આગલ શું બોલવું તે વીધે ગભરાવા લાગ્યો.

“બેરામજી, મારી સાથ ખુલાસાથી વાત કરો—કારણ તમે જાણો છો કે હવે ધણુંજ થોડું બેઠમાં રહ્યું હશે અને થોડુંજ એવું હશે જે હું મુદ્દલ જાણતી નહીં હોઈશ.”

“મેં તુંને કાંઈ પણ વાતનો બોલાસો કીધો નથી અને તેથી હું તો એમજ માનું છું કે તું કાંઈ જાણીતી નથી. માટે સાંભળ શીરીન, કે જ્યારે વરસોપર રતન તારી આગલ આવી અને આપણા સુખમાં કાંટો બોલાયો ત્યારે તેણી જે કહી મધ હતી તે તદ્દન ખરું હતું. શીરીન, આપણુ આપણી બચગીમાં જે નહીં : તુટે એવા ગાંઠથી જોડાંયા હતાં તેની સમજ વગર હું આ જંગલના લુલકાં સાથ થોડા વખતમાં મારાં જીગરના ઉક્કરાઓને લીધે ફરીથી પરણ્યો. અને મારી અને—એ લુલકું કે જે પછવાડેથી આપણા બેઠના મામા હોરમજી ખાનગીહાદુરની બેટી અને આપણી જાણેજ તરીકે જાહેર થઈ હતી—તેની જીંદગી જોડી બેઠને દુખી કીધાં હતાં. અને તેનાં પરીણામે શું આવ્યાં છે તે તું આજ કેટલાક વરસો થયાં જોતી આવે છે અને જોય છે. પણ હવે એ બાબત છેકજ અંત ઉપર આવી છે. પાપનો ઘડો બરાબ ગયો છે અને હવે ફક્ત પુટવાનીજ ખોટી છે. તેણી મારી ઉપર પોતાનો કીનો કોવાં તથ્યાર થઈ છે, અને એ ઝોરત એટલી તો દાવ પેચમાં હુશીયાર છે કે તેણી જને

પોતાનો છેલો કાનો કહે છે તે કેવી રીતે લેશે તે પણ મને ખ્યાલ નથી. તેણી ખુલ્લે ખુલ્લું કહે છે કે જો હું તેણીના હોકમને તાબે નહીં થઈશ તો જરૂર તેણી હવે મારો નાશ કરશે.

“ઓહ, બેરામજી” શીરીન સાંભળી શકી નહીં માટે વચમાં ઉપજા બોલો સાથે ચોક્કી ઉઠી.

“તેણીના હોકમથી મેં કાંઈપણ ખુલાસા વગર, પુણીની ખાનખાંદુરોની મીલકતનો મારો દાવો છોડી દીધો. તેણીના હોકમથી મેં મારી બાદશાહી સરખી સરકારી સનદનો કબજો એકદમ છોડી દીધો, અને હવે છેલ્લે તેણી એવો હુકમ કરે છે કે જો બખ્તવો તદ્દનજ મુશકેલ થઈ પડે છે, હું કબુલ કરું છું કે મારી જીવાનીમાં મેં આ બદકાર ઓરતથી ડરી તેણીના હોકમો પ્રમાણે કાંઈ પણ હવે હું તેમ કરવાને દરસ્ત ધારતો નથી” બેરામ એટલું બોલી મુઠો રહ્યો અને પોતાની ધણીઆણી તરફ જોવા લાગ્યો.

શીરીને તેના સામું જોયું અને તેને દીક્કાસો દઈ બોલી “બેરામજી, તેણી શું હુકમ કરે છે તે કહો કે જો જો વાજખી હશે તે કરવાને આપણને કાંઈ અડચણ નથી.”

“તે હવે એવી માંગણી કરે છે કે આપણી કરી લીધેલી દીકરી, ગુલેસતાનને હું તેને સ્વાધીન કરું. જો હું નાદાનપણે આજે એ હુકમ બજાવું તો કાલ ઉઠી તેણી મને એમખી કહેશે કે હું તુને પણ તજી દઉં. નહીં શીરીન, હવે તો જો બને તે ખરું. હું તેણીની સામે ચમક અને જો કંઈ રીતીએ તેણી અને હેરાન કરશે તેની સામે હું હીંમતથી લડીશ.”

બેરામ એટલું બોલી પોતાની ઝોરતને ત્યાં બેઠેલી મુઝી બહાર ગયો.

એજ દીવમે રાતના બે વાગે રતને બેરામને પાછો પોતાની નાટકશાલામાં બોલાવ્યો અને ત્યાં તેને યાદ આપી કે તેને આપેલા વખતસરમાં હવે ફક્ત ચારજ કલાક બાકી હતા.

આ વખતે રતને તેને ખામખા એવો તો ચીડવીને મોકલ્યો કે તેના ઘર પુગવા પછી શીરીન પણ તેને જોઈ ગભરાઈ અને તે એટલો વીકાલ કેમ બન્યો હતો તે પુછ્યું અને તેને રતને કહેલા બોલોનો ભાગ દુટા શબ્દોમાં ખુલાસો કરી તે સુધ્ધ મયો.

રતને તેને શા કારણથી એટલો ચીડવે મોકલ્યો હશે ?

પ્રકરણ ૭૩ મું.

કાલા કપડાંમાં એક ખુની.

પાછલી રાતના નજદીક ત્રણ વાગા હતા. બધે અંધાર પથરાઈ રહ્યું હતું. નાટકશાલામાંથી દરેક તમાશગીરો તે રાતે થયેલા ખેડની વાનો કરતા ધર ગયા ને નજદીક એક કલાક વીતી ગયો હતો. રસ્તામાં એક પણ આદમી દેખાતું ન હતું. પણ ફક્ત ત્યાં આવેલા હાર બંધ ઝાડોમાંનાં એક ઝાડના પાતડાં થોડે થોડે વારે હીલતાં હતાં, અને જાણે તેઓને કાંઈ અચાનક આંચકો લાગ્યાથી હીલ્યાં હોય એવો દેખાવ દેતાં હતાં. પણ તે કાણ હીલવતું હતું તે કાંઈ સમજ પડતી હતી નહીં.

આ વખતે નાટકશાલા આગલ બેઠેલો એક સોડા-વોટર વેચનાર મુસલમાન ને રસ્તેથી પોતાનો હીસાબ તપાસી ગઈ ને આપણે બોલીએ છીએ તે વખતે તદ્દન એકલો જતો હતો. તેનાં દીકરાં શફેદ કપડાંથીજ તેનો ઓલો જણાતો હતો. તેનાં પગલાંનો ચટીક અવાજ સંબધાતો હતો નહીં.

આ વખતે પાછું પેલુંજ ઝાડ ખખડયું. અને જોલો તે તેની નજદીક આવી પુગો કે કાઢ આદમી તેની ઉપરથી ઉતરતું હોય એવો પેલા મુસલમાનને સંસારો જણાયો.

તુરતજ તદ્દન કાલાં કપડામાં વીતલાપલો એક આકાર તેની આગલ આવી પુગો અને એક લાંબી ધારદાર છરી કાઢી તેની છાતીમાં ભોપી દીધી.

પેલા સોડા-વોટર વેચનારે એક મોટી ઝુમ પાડી અને માથાં ઉપરના તોપલા સહીત બોંય ઉપર પછડામ્ પડ્યો અને જરાવારમાં પોતાનો જન તે કીરતારને હવાશે કીધો.

કાલાં કપડાંવાલો પેલો આકાર જે દુર છુપામ્ તેને મરતો જોતો હતો તે નજદીક એક કલાક આ પ્રમાણે છુપામ્ બાહાર આવ્યો અને પેલાં મુલેલાં આદમીની લાસની નજદીક પડેલી તેની સોડાની બાટલીઓમાંથી એક કાઢી તેને એક પથર ઉપર થોડે દુર લામ્ જમ્ અફાડી અને તે ભાંજ નાખી.

એ પછી પાછો આવી પોતાનાં પેહેરણમાંથી એક રૂમાલ કાઢી જાણે બે જનણી ખેંચ તાંણમા ફાનો હોય એવી રીતે કાઢી પેલાના શરીરની નીચે લોંહીથી ખરડી મુક્યો અને પછી પોતાને ધરનો રક્ષતો લીધો.

ધર ગયા પછી આ આકારે પોતાના ઓરડાનાં બારણાં

અંધ કરી અંદર પોતાના સરવ કપડાં કાઢી નાખ્યાં અને પોતાનાં હંમેશનાં કપડાંઓ આંગ ઉપર નાખી પેલાં કપડાં તે એક કાંડીથી સજ્જગાવી ખાલી નાખ્યાં તે પછી પોતાના ઘરનો રસતો લીધો.

ધર ગયા પછી આ આકારે પોતાના ઓરડાનાં બારણાં અંધ કરી અંદર પોતાના સરવ કપડાં કાઢી નાખ્યાં અને પોતાનાં હંમેશનાં કપડાંઓ આંગ ઉપર નાખી પેલાં કપડાં તે એક કાંડીથી સજ્જગાવી ખાલી નાખ્યાં કે જેથી પોતાના કાલાં કરતુકની માંખપણુ નીશાની માલમ પડે નહીં.

પોતાનું એટલું કાલું કરતુક કરી આ ખુલી આદમી નીંદામાં પડ્યું.

એ ખુતી કાણુ હશે? અને શું કામ ખુનકીધું હશે?

પ્રકરણ ૭૪ મું.

સરકારી વોરંટ.

સવારના સાત વાગ્યા હતા. સુરજ ઉગવાને નજદીક એક કલાક વહી ગયો હતો. નકાનાં પંક્ષીઓ પોતાના મીઠા શરોદોથી આ રલીયામણી સહવાર તે આવકાર દેતાં હતાં. ઝાડે ઝાડ પક્ષાઓ અહીંથી તહીં ઉડી પોત પોતામાં ગેજ કરતાં હતાં અને આનંદમય પોતાનો નવો દીન ગુજરવાની આશામાં હતાં.

બેહરામનાં ઘરમાં પણ એક કોમલ નાનું અને વંહાલું પક્ષી પાંચેલું હતું તે ઉઠ્યું, અને અહીંથી તહીં દરેક ઓરડે

ફરી દરેક નોકર નફરોને હુકમ કરતું ફરતું. ઐ પછી પોતાની પરવરેસ કરનાર માતાના ઓરડામાં જઈ નેણીના ખોલા ઉપર બેસી તેણીને વહાલની ચુંમીઓથી મધી નાખી આ પક્ષી પાછું પોતાની પાંખો ફફડાવી ઉડ્યું અને પોતાના પીતાના ઓરડામાં ગયું. અહીં તેનો પીતા તેને સુતેલો માલમ પડ્યો. વહાલથી તેના કપાલ ઉપર જેવું આ પક્ષી ચુંમી લેવા જાય છે કે તે પણ ચોંક્યું અને તેના ચોંકવાથી તેનો પીતા પણ ચોંકી ઉઠ્યો!

વાંચનાર, આ પક્ષી કોઈજ નહીં પણ આપણી રૂપાલી ગુલેસતાન હતી.

તેણી ચોંકી તેનું કારણ એ કે તેણી જેવી પોતાના આપના કપાલ ઉપર પોતાના કામચલાવો હોય તો જાપ મારવા જાય છે કે તેણીને બેરામના કપડાં ઉપર લોહીના દાઘો જણાયા તેણીએ બેરામને એ વાતથી જાણીતો કાઢ્યો અને જેવો તે પોતાનાં કપડાં જોય છે કે તેને પોતાના હાથ ઉપર તેજ દાઘો નજરે પડ્યા. આથી તે વધારે ગભરાયો અને પોતાનાં અંગ ધણી પણ તપાસ કાઢી કે જેથી કાંઈ અકસમાતથી તેને કાંઈ ઘાહ લાગે હોય તો તે જણાઈ આવે પણ કાંઈપણ નીશાની મળી નહી. તેણે એ પક્ષી ગુલેસતાનને વહાલથી રમાડી રવાના કાઢી.

તેણે તુરતજ પોતાનું આંગ સાફ કીધું અને બીજા નવાં કપડાં પહેડી બહાર નીકલ્યો.

ઓવાના ઓરડામાં તેને શીરીન નાસતો તમચાર કરતો જણાઈ, નાસનાની તેબલ ઉપર બેસી બેરામે તેણીને ગુલેસતાને જોયદા દાઘો વીશે કહ્યું અને તે કેમ પડ્યા હશે તે વીશે

કહ્યું અને તે કેમ પડ્યા હશે તે વીશે આ બેઠે ધણી ધણી-
આણી વમાસન કરવા પડ્યાં.

નાસતો ખલાસ થયો નહીં તેટલાં દરવાજા ઉપર કાંધ
ગડખડ સંભલાવા લાગી.

બેરામ પોતાના નોકરને તે શું હતું તેની ખબર કાઢવા
કહી અને તે બહાર જઈ એક અંગ્રેજ સાથે પાછો અંદર
દાખલ થયો.

આ શખસ બેરામની સાથે બાનુઓને બેઠેલી જોઈ પાછો
હઠ્યો અને પોતાની તોપી ઉતારી તેની સાથે જરા વાત કરવી
છે એટલું કહી તેને બહાર તેડ્યો.

બેરામ કાંધ છુપી બસારતથી ચેતી ગયો કે કાંધખી નવું
જુતું હશે. તેબલ ઉપરથી ઉઠતાં તે તદ્દનજ બહાવરો અને
શીકા પડી ગયો. બહાર જઈ પેલા અંગ્રેજને તે શું કામ માટે
આવ્યો હતો તે પુછ્યું.

“કાંધ નહી, મેહરબાન પેલા અંગ્રેજે કહ્યું, હું છુપા
વેશમાં એક પોલીસ અમલદાર છું અને સરકાર તરફથી ત-
મને પકડી લાવવાનું એક વારંટ મને મલ્યું છે. માફ કરજો
સાહેબ, કારણ કે હું ધણોજ દલગીર છું કે તમે જેવા
આજરદાર શખસ સાથે આવી રીતે વરતવાને મને મારી નો’
કરીથી ફરજ પડે છે. પણ તમે સાથે ગમે એવી સબયતાથી
વરતવાને હું મારેથી જનતી તજવીજ કરીશ. તમે તરફ મુકા-
યલો અપરાધ તમોએ કર્યો હોય એવું હું મુદલ માનતે નથી.
પણ શાક્ષીઓ ધણીજ મજબુત પડી છે માટે હું કાંધ કહી
શકતો નથી.”

“અને તે અપરાધ ?” જેરામે ખોખરા અવાજે પુછ્યું.

“ખુનનો ? એક મુસલમાન ફેરીયાનું ખુન કરવાનો વાંક-
તમો ઉપર મેલાવ્યો છે ! ”

“તદન ખોટો ! તદન જુઠો ! હું એ વાંકથી તદનજ
નીરઅપરાધી છું !” જેરામ ખોડી ઉઠ્યો. “પછી કાંઈ નહીં !
તમો મને ક્યારે અને ક્યાં લઈ જાઓ છો ? ”

“હમણાંજ વડા નીયાયાધીસ સાહેબ, જેવણે તમો વીશે
પુરતી ખોલ કરાવી છે. અને જેવણની ખાતરી થઈ છે કે
તમો એક તદન આખરદાર ગૃહસ્થ છો. તેવણે વીચાર્યું કે
જાહેર દરખાસ્તમાં એ વાતની તપાસ કરવા અગાઉ તમારે
મોહડેથીજ એ વાત જાણી પોતાની ખાતરી કરવી અને જે
તમે જે ગુનાહ દોષો તો છોડી દેવા એવા વીચારથી તેવણે
તમને પોતાને ધરજ ખોલાવ્યો છે.”

“તેવણનો ઉપકાર થયો ! હું મારા કપડાં પેહડી આવું
તેટલાં તમો થોખશો ? ”

“એશક ! ” પેટ્રો અમલદાર એટલું ખોલી બહાર ઉભો
અને પોતા સાથ લાવેલા છુંપા વેશવાલા સીપાઈએને પાછા
મોકલી પોતે ફક્ત એક જમાદાર સાથ ઉભો.

જેરામ અંદર ગયો અને શીરીનને પોતાની સધલી વાત
ખાતગી રીતે કહી તેણીની રજા લઈ પેલા અમલદાર સાથ
જવા તૈયાર થયો. અને જરા વારમાં તેઓ સાથ નીકળી
વડા ન્યાયાધીસને ઘર જવા નીકળ્યો. નીકળવા અગાઉ કાંઈ
ગરજ પડે એવા વીચારથી તેણે નોટના થોડાનું એક
બંદલ તથા કાંઈ ખીજું એક પડીકું પોતા સાથ લીધું.

“મમાજી, ખાવાજી ક્યાં ગયા ?” ગુલેસતાને પોતાની માચને પુછ્યું.

“પેલા ઝરફસ્ય સાથ અગતનાં કામે ગયા છે” શીરીને તેણીને ઉડાવી અને પછી પોતાના ઓરડામાં જઈ બારણું અંદરથી બંધ કરી એક કોચ ઉપર પડી.

તેણીને હવે શક પડવા લાગો. રાતના મોડેથી આજે ત્યારે બેરામની ઉસકેરાયલી હાલત ! તેણે તેણીને દીધેલા લાટાદુટા શબ્દોના જવાબ—સવારના પોહરમાં ઉઠતા ને વાર જણાએલા લોહીના દાઢ—એ સરવથી તેણીને એવું લાગું કે વખત છે તેણીના ખાવી'દે પોતાની ઉસકેરાયલી હાલતમાં ફાઈનું ખુન કીધુંજ હશે. પણ તેણીની એ બાબદ ઉપર ખાતરી થઈ નહીં. શું થયું હશે—શું થશે—આ અપરાધ ખરો થડશે કે ખોટો ? એવા એવા વીચારોમાં પોતાની ગુંગલાટી છાતીને રડીને ખુલ્લી કીધી અને પછી ખુદની બંદગી કરી પોતાના ખાવી'દની મદદે આવવાને તેની મીનતજરૂરી કરવા લાગી.

પ્રકરણ ૭૫ મું.

બેરામની તપાસ.

બેરામ ન્યાયાધીસ આગલ જઈ પુગો. ત્યાં તેને ન્યાયાધીસે તેની ઉપર જે વાંક મેલાયો હતો તેની ખુબ બારીકાથી પુછ-પરછ કીધી તેની પુછપરછમાં ન્યાયાધીસને થોડોક શક પડ્યો અને તેને લાગું કે બેરામે જે આ ખુન નહીં કીધું હોયતો તે છતાં તેમાં એનો થોડો પણ ભાગ હોવો જોઈએ. તેમ નહીં હોયતો એણે કાંઈ બીજો પણ ગુલનો કીધો હશે. આ

શક ઉપરથી તેણે બેરામને કેદખાને મોકલ્યો. અને તેની તપાસ ચલાવવાને નક્કી કરીધું.

બેરામે તુરતજ પોતાનામીત્ર કાવસજી કાતરકને તેડી મંગાળ્યો. અને તેની મારફતે એક ચાલાક બારીસ્ટર આગળ તેણે પોતે પોતાની નાદાન્યતમાં કરીધેલાં ગુનાહનો જરાપણ એસારો કરીધો નહીં. તેથી ઉત્કટુંજ તેણે ગદ્ય કાલે રાતના તે એક કામ માટે નાટકશાળામાં ગયો હતો. અને ત્યાંથી પાછો આગ્યો હતો. એટલુંજ ફક્ત તેને પોતા તરફથી લડી પોતાનું નીરદોશપણું જાહેર કરી છોડી મુકાવેનો દશ હજાર રૂપિયાની રકમ આપવા ફક્ત રવાને કરીધો.

બર દરબારમાં ત્રણ ન્યાયાધીસોની સનમુખ તેનો કેસ નીકળ્યો. તેની તરફથી તેનો ઉપજો બારીસ્ટર ઉભો હતો. આ બારીસ્ટર કાયદામાં તદ્દન પુરવીન હતો. અને જેની તરફથી તે ઉભો રહેતો તેનો કેસ ખચીતજ તેની તરફેણમાં ઉતરતો હતો. માટે આ વખતે પણ બેરામના દોસ્તોનો તેની ઉપર પુરતો ભરોસો હતો કે તે ખચીતજ આ સરવથી જાણુન અપરાધમાંથી છુટો થઈ આવશે. પણ નહીં ! તેમ નહીં થયું.

કજીઓ ત્રણ વડા ન્યાયાધીસો હજુર નીકળ્યો. મરણ પામેલા પેલા મુસલમાન તરફથી તેનું કોમ્પણ વાલી મલી નહીં આવવાથી આ મુકદ્દમે સરકાર તરફથી ચલાવવામાં આવતો હતો. અને તેથી ઉપલા ત્રણ ન્યાયાધીસોનું મન જરા ધ્યુપચ્યુ બેરામની તરફેણમાં હતું.

આ મુકદ્દમામાં એકજ શાહેદની શાક્ષી અગતની હતી. આ સાક્ષી તે કોમ્પજ નહીં પણ રતન હતી.

કુળખાની બાબદ વાંચી સંભલાવવામાં આવી તે નીચે પ્રમાણે હતી.

ખુનતે દીવસે સવારના પોહરમાં નજદીક ચાર વાજે એક પોલીસ સીપાઇ તે તરફથી જતો હતો. તેણે ત્યાં એક મુરદું લોહીમાં મરકાવ થયેલું પડેલું જોયું. તુરતજ પોતાની દુકડીના અમલદારને જાણને એ વીશેની તેણે ખબર કીધી. આ અમલદારે આવી એ મુરદાને ઉંચકવા પોલીસ મથક ઉપર લઇ જવાનો હુકમ કીધો. મુરદાનાં આંગની તપાસ કરતાં અને જ્યાં તે પડ્યું હતું તે જગાની તપાસ કરતાં તેની છાતીમાંથી એક લાંબી ધારદાર છરી કે જેથી તેનું ખુન થયું હતું તે મળી. આ છરી ઉપર દરખાસ્તની સાંમે ઉભા રહેલા ધણી “બેરામજી દાદાબાઇ મોટાશેઠના” નું નામ કાતરેલું હતું. મુરદાના કપડાંના ઝાડા લેતાં તેના આંગ ઉપર એક રૂપ્યાનો ખુરદો મળી આવ્યો હતો. તે પડ્યો હતો તે જગા ઉપરથી એક રૂમાલ પણ મળી આવ્યો હતો. આ રૂમાલ ઉપર “રતનજી બેરામજી” કરી એક ખીંજી નામ લાલ દોરાએ સીવેલું જણાતું હતું.

ખુબ રીતથી તપાસ કરતાં રૂમાલના માલેક તરીકે પેલી નાટક તોલીના પેલા ચંચળ બેલાડીને પકડવાનું વારંટ નીકળ્યું અને છરીના માલેક તરીકે બેરામને પકડવામાં આવ્યો.

હવે પેલા બેલાડીએ પોતાની જુગાનીમાં એક વાત જાહેર કીધી જે અત્યાર સુધી અંધારામાં હતી. તે આ કેદ પકડાયેલા બંદીવાન અને પોતાના સંબંધમાં હતી. તેની વાત જે આપણે નીચે જુગાનીના આકારમાં આપીએ છીએ તે સાંભળી આખી દરખાસ્ત તાજુબ થઇ ગઇ હતી.

દરબારે બ્યારે એને મુછયું કે આ બનાવનાં સંબંધમાં શું બણે છે તથા આ અપરાધી ને ઓલખે છે કે નહીં ત્યારે તે બોલ્યો કે—

“હા. હું એ બંદીવાનને નજદીક પંદર વરસ થયાં ઓલખું છું. એને અતે મને પેહેલી ઓલખા કેમ થઈ તે વીશે મારે એક લંબાણ વાત કરવી પડશે. એટલું જ નહીં પણ આ દરબાર સનમુખે એક છુપી વાત પણ બહાર કરવી પડશે, તે એકે હું મારા લેખાશ ઉપરથી જેમ બજાઉં છું તેમ એક મરદ નહીં, પણ મરદના છુંપા વેશમાં એક ઓરત છું.”

એટલું બોલી તે એક ખાનગી ઓરડામાં ગઈ અને પોતે પેહેડેલી દગલો તથા મોંટા પાંચળનો લેગો કાઢી નાખી એક રેશમી સાડીમાં, ખીલતી ખુબસુરતી સાથે, બેસેલ મારતી ઉભી રહી. દરબારના દરેકે શખસો આ જોઈને તદન તાણુન થયા. રતને પાછું નીચે મુજબ ચલાવ્યું.

“પંદર વરસની વાત ઉપર આ શખસ અમારાં રેહવાંના ધરમાં અકસમાત આવી લાગો. અતે એની અતે મારી વચે દોસ્તી બાળ. આ દોસ્તીએ આગળ ચાલતાં અરસપરસના પ્યારતું રૂપ પકડ્યું, અતે તે પ્યારનાં આંધલાં જનુનમા આવી, આ શખશે મને પવીત્ર લગનનાં ગાંઠથી બાંધી, હંમેશની સુખી કરવાતું વચન આપી મારી હોરમત મારી કુમારી વરથામાંજ લુટી.

“એ પછી તે પોતાને દેશ મયો અતે મને તદન તણ દીધી. ધણો વખત સુધી એની તરફથી કાંઈપણ સંધેસો નહીં મલવાથી મેં એની તલાસ કરાવી અતે મને ખબર

પડી કે મને તેજો, જે વચન આપ્યું હતું તે તદ્દન ખોટું હતું કારણ કે તેતો એક ખીજી ચોરત સાથે તે અગાઉનો નેકાથી જોડાયેલો હતો. આ ખબરે મને બહુ દુખી કીધી અને જે હરામ ઇલાતનાં બાલકની હું હવે પછી થોડા વખતમાં માફ થનારી હતી તે બાલક અવતરે એટલે તેનાં અને મારાં ભરણ પોષણ માટે એને કેહવાનો વીચાર કરી હું મારે ધર બેઠી.

જેવી મારે પેટે એક બાલકી અવતરી કે મેં તેને મારા પેદરની નજરથી છુપાવાને માટે એક ગુફામાં સુવાડી અને તેની ત્યાં રાતદીન બરદાસ્ત કરવા લાગી. એક દીવસે મારા બાપને હું મલવા ગઇ હતી ત્યાંથી પાછી આવી જોઈં છું તો મારું આ વહાલું બાલક ચોરાયલું જણાયું. હું દીવાની થઇ ગઇ અને જે મારા એક નીમકહલાલ નોકરે મારી બરદાસ્ત કીધી નહીં હતે તો જરૂર હું તે વખતે આપઘાત કરી મરી જતે.

“આ વાતને ધણુંક વરસો નીકલી ગયાં અને મારો બાપ મરણ પામવાથી અને મારૂં ભરણ પોષણ કાઠપણ રીતે નહીં થવાથી મેં મુંબઇમાં મારો દેખાવ મરદાની વેશે કીધો અને ત્યાં મારી ઉપર લોભાઇને મને હાલની નાટક ટોલીના માલેકે પોતાની ચાકરીમાં રાખી. એ રીતે હું હાલ અહીં મારું ગુજરાન કંઈ છું, જે આ વાત શેહેરમાં સરવેને રોશન છે.

“અહીં આવ્યા પછી આજથી ચાર દીવસની વાત ઉપર જ્યારે હું મારો ખેલ કરતી હતી ત્યારે મેં આ શખ્સને જોયો અને તેને તુરતજ ઓળખ્યો. એની સાથે એક બારથી ચઉદ વરસની એકરે નમુન છોકરી આવી હતી. આ છોકરીને જોઇ મારું દીલ તેની ઉપર ધણુંજ દોડ્યું, અને તેને જોઇ હું દીવાની થઇ ગઇ. મને લાગ્યું કે તે મારી જોગબતી જોગબતી

હતી. નસીબ સંભેજે એ ધણી મને. આંલખી મને મલવા આંલ્યો અને ત્યાં મેં એને આજીવંતી એ છોકરી કોણ હતી અને તેની સાથે કેમ આવી હતી તે વીશે પુછ્યું. જેના જવાબમાં એણે મને ફકટ એટલુંજ કહ્યું કે તે એની કરી લીધેલી બેટી થતી હતી. મેં એને તે છોકરી મારે હવાલે કરવાને મીનતનગરી કીધી પણ તેમ કરવાને તેણે કમુલ કીધું નહીં. ખીજે દિવસે મેં ફરીથી મારી મરજી ઉપરાંત નાટકના તખ્તા ઉપર દેખાવ દીધો કે જેથી પેલી છોકરી જો ફરીથી મારો ખેલ જોવા આવે તો તેણીને નીહાલવાની મને ટક મહે પણ મારી એ ધારણા પાર પડી નહીં. ગદ કાલે રાતનાં મારો ખેલ પુરો થવા આંલ્યો હતો. એ ધણીને મેં પાછો ખેલાંવ્યો અને પેલી છોકરી પાછી તે રાતે નહીં આવી તેની મેં દલગીરી જાહેર કીધી અને તે છોકરી મારે હવાલે કરવાને તેને ફરીથી આજીવંત કીધી. આ વખતે તે મારી ઉપર ઘણોજ શુરસે થયો. ફરીથી એ માંગણી નહીં કરવાને તેણે મને હુકમ કીધો અને જો હું ફરીથી એ માંગણી કરીશ તો મારું ખુન કરવાને તેણે મને ધમકી આપી એટલુંજ નહી પણ પેલાં મુરદાંના આંગ ઉપરથી મલેલી છરી કાઢી મને દેખાડી. મેં તેને ઠંડો પાડી મારી માંગણી ઉપર વીચાર કરવાને જણાવી વીદાય કીધો. તેના જવા પછી મારાં કપડાં પેહડી હું નજદીક અઢી વાગે મારે ઘેર જવા નીકળી. અંરઘે રસતે આવી પુગવા પછી મેં બે શખસોને ગાલાગાલી અને વઢવાંઢ કરતા જોયા. હું તુરતજ ઉભી રહી ગદ કારણકે એ બે શખસોમાં મેં એકને બેરામજી તરીકે તુરતજ પીછાણ્યો. તેઓની મારામારી ઉપરથી મને જણાયું કે તેઓ વચ્ચે પદસા સંબંધી કાંઈ ખટપટ થઈ હતી.

પેલા શખસે એને કાંધ સોદાની બાટલી આપી હશે અને તે માટે વધારે પડસા માંગવાથી આ ખટપટ ઉભી થઈ હતી. સોદાવાટરવાલાએ બહુજ ગાલો ભાંડવાથી અને બેરામજીનાં આંગ ઉપર ધસવાથી બેરામે ગુસ્સામાં આવી એક છરી કાઢી જેના ચલકાત ઉપરથી હું તુરતજ પામી ગઈ કે તે પેલીજ છરી હતી. આ જોવાથી હું તુરતજ તેને ઠડો પાડવા દોડતી હતી તેટલાં તેણે પેલા શખસને એક કારી જખમ કીધી અને હું દોડીને તેનો હાથ પકડું તેટલાંતો તે ધણી એના જરબથી મુરદું થઈ જમીન ઉપર પડ્યો. એણે મને તુરતજ ઓલખી અને પેલાને ત્યાંજ પડતો નાંખી એણે મારા આંગ ઉપર ધસારો કરવાને તજવીજ કીધી પણ હું મારો જીવ બચાવવાને માટે જીવ લઈ દોડી અને અંધારી રાત હોવાને લીધે એના સપાટામાંથી બચી ગઈ, અને મારે ઘર જઈ પુગી.”

“ત્યારે તમારે નામનો રમાલ કેમ પેલાં મુરદાં નીચેથી મળ્યો?” દરબારે રતનનો ઉપલો ખુલાસો સાંભળી પુછ્યું.

“તે માટે હું કાંઈ ખુલાસો આપી શકતી નથી. પણ મારે એટલું જણાવવું જોઈએ કે કાલે રાતના જ્યારે એ મારી મુલાકાતે આવ્યો ત્યારે મારી ટેબલ ઉપર એ રમાલ પડ્યો હતો. એના ગયા પછી જ્યારે હું તે ટેબલ ઉપરથી લેવા ગઈ ત્યારે મારા રમાલને બદલે આ એનો રમાલ ત્યાં પડેલો જણાયો હતો. રતને એક રમાલ દરબાર સામું ધરતાં કહ્યું.

બેરામે આ રમાલ તુરતજ પોતાના તરીકે પીછાણ્યો.

આ પછી મુકદ્દમો બીજા દીવસ ઉપર મુલતવી રહ્યો.

પ્રકરણ ૭૬ મું.

કુંવર—એક ખોલાશો.

મુંકદમાની વીગત લઈ કાવશજી કાતરક શીરીનખાઇ આગળ ગયા અને તેણીને પોતાથી બનતો દીલાસો આપી મુંગી રહેવા કહ્યું. પણ આ નરમ દીલની નાર પોતાના ખાવીંદની આ રીતની હાલત સાંભલી હવે તદ્દન દુખી થઈ ગઈ હતી. તેણીએ અનપાણી સરવે તજ્યું અને પોતાના ઝોરડામાં ભરાઈ રડવા લાગી.

ગુલેશ્વરના પોતાના બાપ ઉપર કાંઈ આકૃત આવી પડી છે એટલુંજ જણાતી હતી. શું તે તેણીને કાંઈએ જણાવ્યું ન હતું ? શીરીને તેણીને પણ પોતાની નજદીકમાં રાખી કાંઈની આગળ જતી અટકાવી હતી.

ખીજે દીવશે ખેરામનો કેસ નીકળ્યો અને એક બાજુની લડતો ચાલવા પછી ખેરામ નીરદોષ છતાં સરકારની નજરમાં થોડોક દોષીત ઠડવાથી તેનો કેસ આવતો સેસનસમાં નોંધાયો અને તેને બંદીખાને નાખવામાં આવ્યો.

રતન હવે પોતાના ઘરમાં એકલીજ રહેતી હતી. તે કાંઈને પણ પોતા પાસ આવવા દેતી ન હતી. એટલુંજ નહીં પણ પોતે કાણ હતી તે જાહેર થયા પછી તેણીએ નાટક તખ્તો પણ તજી દીધો અને પોતે પોતાના એક ખાવરચી અને આ પણ ઉપર ખેલી ગયા પછી તે નાહાના છોકરા સાથજ રહેતી હતી.

આ પ્રમાણે એક દીવસે તેણી એકલી પોતાના ઝોરડામાં બેઠી હતી તેટલાં પેલા છોકરાએ આવી ખાણું ઊંઘાડ્યું અને પોતા પાછળ એક પારસી અળલાને દાખલ કરી અદખલાવી દુરથી ઉભો.

રતન એકદમ ચોંકી ઉઠી અને તેણીનાં મોઢાંમાંથી “કુંવરબાઈ”
નું નામ નીકળી પડ્યું.

વાંચનાર આ કુંવરને વીસરી ગયા ન હશે. એ તેજ કુંવર
હતી કે જેણે પેહલ વેહલી રતનને ખેરામના ખરા લગનથી
વાકેફ કરી તે બેઠની છાંદગી ધુલ મેલવી હતી તે. જે કે એ
સબલું તેણીએ ખાલેસ દીલથી અને નીરદોશપણે કીધું હતું
તે આપણે સારી રીતે જાણીએ છીએ.

આટલાં બધાં વરસ વીતી જ્યાં છતાં કુંવર જરા પણ
બદલાઈ ન હતી અને તેથી રતને તેણીને તુરતજ ઓલખી કાઢડી.

પોતાની હમેશની રીત પ્રમાણે ઓરડામાં હાખલ થતાંજ
કુંવર બેઠ હાથ ઉભા કરી રતન તરફ દોડી તેણીને વલગી
પકવાતો ફસદ કીધો પણ આ ઓરડા એકદમ ઉલી થઇ અને
તેણીને ફક્ત એકજ હાથ આપી ખુરસી ઉપર બેસાડી.

“કમ છો, કુંવરબાઈ? રતને પુછ્યું.” “અહીં તમે ક્યાં-
થી આવ્યા?”

“હું તો મારા ખાલી સાથ અહીં આવી છું. તે અહીં
એક મોટા વેપારીને ત્યાં નોકરી છે. અને તેથી હું તેની સાથ
આવી છું.”

“ત્યારે શું તમે પરણ્યા?”

“હા! થોડોજ વખત થયો. મારા ખાલીનું નામ ધનંજ-
ભાઈ છે. અને ઘણોજ સારી ચાલ ચલણનો છે. પરણ્યા પછી
તેને અહીંની નોકરી મળી અને તેથી તે અહીં મારી સાથ
આવ્યો છે. અમે ગઇ કાલેજ અહીં આવી પુર્ગા અને હું
આ રસતેથી જતી હતી તેટલાં તમોને ખારીએ ઉભેલાં જોઈ

હું તમોને આજે મલવાં આવી છું.”

“હું ખરેખર ખુશી છું કે આટલાં બધાં વરસો પછી આપણે પાછાં મલ્યાં છીએ પણ અહીં તમારાં બીજાં પણ જીનાં જોલખીતાંઓ હાલ વસેછે.”

“ખરેખર! કાણ વાર?”

શીરીનબાઈ અને બેરામજી મોટા શેઠના!”

“—અને મારી દીકરી! તેણીબી ત્યારેતો તેઓ સાથ હશે?”

“તમારી દીકરી?”

“હા! મારી દીકરી! મારી કરી લીધેલી લાડકી! મારું જંગલનું લુલકું?—શું તેઓ સાથ એક સુંદર નોજીવાન કાજલ સમાન આંખો વાલી એક છોકરી નથી?”

“હા! છે? તેનું શું? મને કહો કે તેણી કાણ છે?”

“હા!” કંવરે કહ્યું. “બધાંક વરસોની વાત ઉપર એક દીવસે મારા બાઈઓ સુરતની પાસે આવેલાં રાંદેરના એક જંગલમાંથી આવતા હતા. ત્યાં તેઓને એક ગુફા અને તેની પાસે એક નાલું મલ્યું અને—”

“એક ગુફા, રાંદેરનું જંગલ, નાલું યા ખોદા!” રતન ધડકતી છાતીએ જોલવા લાગી.

“—અને છેક રાત પડેલી હોવાથી તેઓ કાંઈ ઉતારાની જમાની તલાશમાં હતાં તેટલાં તેઓએ એક બચાંનો રડવાનો અવાજ સાંભળ્યો.”

“ઓ ખોદા! આ શું?”

“તેઓ પેલા ગોદામાં દાંખલ થયા અને ત્યાં તેઓને એક નાંધળું ખુબસુરત બાલક મલી આવ્યું. તે ગોદામાં છું મંતરની જણસો તેઓએ જોઈ અને તેઓની ખાતરી થઈ કે તે

કાષ્ટનું ચોરાઈ ગયલું ખાલક હસે. તે તેઓએ લધ લીધું અને તેને લાવી ને મારે હવાલે કીધું. મારેથી તેની ખરદાસ્ત નહીં લેવાયાથી મેં તે શીરીનખાઈને આપ્યું અને તે તેણીએ—

“ઓ ખોદા ! કુંવર, કુંવર, કુંવર, મારી જીંદગીના દુઃખો અને પાપોનું સરવેનું એ મુલ કારણ છે.”

“એટલે, તે શું ?”

“એ છોકરીનો છાતીનો ઉપર એક લાંછન જેવો દાઢ હતો !”

“હા, હાથના આકારનો એક લાલ દાઢ હતો.”

“લાલ લોહી જેવો હાથનો આકાર ! જો, આ જો !”

એટલું ખોલી તદ્દન જહતુન ઉપર ચઢી પોતાનાં આંખ ઉપરનાં કપડાં ફાડી નાખી સફેદ ખરફ સમાન છાતી ખુલી કરી તેની ઉપર લોહીના દાઢ જેવો હાથનો એક નાહતો આકાર ખતાવ્યો.

કુંવરનાં મોંઢમાંથી એક અચાનક ચીચારી નીકળી પડી.

“વંશપરંપરા બિતરી આવેલો એ દાઢ છે !”

“—અને પેલી છોકરી !” કુંવર ડોલા ફાડી એકદમ ખોલી ઉઠી.

“તે મારી પોતાની છે. જે બેટીને મુવેલી સમજી મેં તેણીનાં મોહત ઉપર વીલાપ કીધો છે, જે છોકરીનાં મોહતનો કાનો લેવા મેં અજીમ ગુનાહો કર્યા છે, તે છોકરી તું કહે છે કે શીરીનખાઈના હવાલામાં છે. હા આ ! મેં તેણીને જોયું છે. એકજ વખત જોયું છે, પણ તે એકજ પલકારામાં મેં તેણીને આલખી કાઢી છે ! માફ જીગર તેણીને માટે તલપે છે ! તે મારીજ દીકરી છે, અને મને મલવીજ જોયુંએ. ચાલ મારી

સાથે ચાલ, આપણે શીરીનખાધ આગલ સાથે જઈએ!”

રતન તરતજ ઉઠી અને પોતાના આંખ ઉપર કપડાં નાખી એકદમ ઓરડામાંથી બાહર નીકળી.

કુંવર પણ ધુન્તી છાતીએ, આતુર હૈડે, અને શીકી પડેલી તેણીની પાછલ ચાલી.

પ્રકરણ ૭૭ મું.

રતન અને શીરીન-વાધ અને ઘેતુ.

તેઓ દોડતી ચાલે શીરીનખાધનાં ઘરમાં આવી પુગાં. તેણી ગુલેસતાનની સાથ જોડી પોતાના ખાલી દેહની દુર દશા વીશે વીચાર કરતી હતી. રતન અને કુંવરખાધ એકદમ તેણીના ઓરડામાં ધુસ્યાં. શીરીન તેઓને જોઈને ચોકી ખુબ પાંડી ઉઠી.

“કાણુ ? રતનખાધ ! કુંવરખાધ કેવી અજાણેખી ! કેમ શું કામ છે ?” તેણીએ ઉઠીને ધીમેથી પુછ્યું, અને કુંવરની આગલ દોડી ગઈ.

કુંવરે પોતાની આ જુની શહીને કાઢી કાઢી અને શીરીનખાધ તેની ખાંધ ઉપર માંથું નાખી એકદમ રડી પડી.

રતન એકદમ ગુલેસતાન આગલ ગઈ અને પોતાનો હાથ તેનાં માથાં ઉપર મુકી તેણીની તરફ નીહાલી જોઈને પુછ્યું:—

“તું મને ચાહે છે?”

“એહદ પ્યારથી ?” ગુલેસતાનના મોઢાંએ તો નહી પણ તેણીના આંખના ડોલાઓએ જવાબ આપ્યો.

“શીરીનખાધ, એક વખત મેં આ છોકરી ની માંગણી ફક્ત જીગરની લાગણીથી કીધી હતી, હવે હું તેણીના ખરા હકથી મારી તરીકે માંગું છું. એ દીકરી મારી પોતાની છે.”

અફસોશ ! રતન ! તેં એ કેમ જાણ્યું ?” આ દુખવારી ઝારતે પુછ્યું.

“મારો શાક્ષી આએ હાજર છે,” રતને પોતાના હાથ કુંવરના ખભાં ઉપર મુકી કહ્યું “પણ શીરીનખાધ, હું તમને હવે ફક્ત એકજ સવાલ પુછવાને ધનતેજરછું અને તે એક જ્યારે તમે એ છોકરી મારે હવાલે સોંપવાને નાપાડી ત્યારેશું એની અને મારી વચેની સગાઇ તમો જાણતાં હતાં ?”

“હું જાણતી ન હતી પણ મને તે વીધે મજબુત શક હતો અને હું તે શક દુર કરવાને અને મારી ખાતરી કરવાને એ વાતની તલાશ કરનારજ હતી. પણ રતનખાધ, મારે તમને એવી વાતો કહેવી છે કે જે આપણે ફક્ત બેજ જણ સાંભળ્યે માટે કુંવરખાધ મેહેરખાની કરી ગુલેસતાનને લઇ તમો પાસેનાં ઝોરડામાં થોડોકવાર જશો કે જોથી હું એવણ સાથ એકલી પડું ?”

હસીને કુંવરે ગુલેસતાનનો હાથ લીધો અને ઝોરડામાંથી બહાર ગઇ અને શીરીનખાધ અને રતન એકલાં પડ્યાં.

“રતનખાધ,” તેઓ એકલાં પડ્યાં કે શીરીન બોલી, “આ વહાલી છોકરીથી જુદું પડતાં મને ગમે એટલું લાગે તે છતાં હું તારો હક દુઆડવા માગતી નથી, હું તું નીરાશ કરવા આહતી નથી. હું એ છોકરી તારે હવાલે કરવાને તદ્દન રાજી છું.”

“કારણ કે તેમ કરવા વગર તમને બીજો રસતો નથી તો !” રતને ટીકા કીધા.

“ખરીવાત છે ! મને ખીજો રસતો નથી. અને તેથીજ હું એ બાલકી તુંને સોપુ છું, જ્યારે તું પેહલવેહલી મને આજે વરસો થયાં મલી ગઇ હતી ત્યાં તેં મને કહ્યું હતું કે તું તે વખતે એક બાલકને જનમ આપવાની અણી ઉપર હતી એટલુંજ નહીં, પણ તેં મને જણાવ્યું હતું કે તું સુરતની નજદીકમાંજ રહેતી હતી. હવે આ બાલકી જે વખતે મારા અસતકમાં આવી તે વખતે મને એના માવ પીતા વીધે કાંધ પણ વીચાર આવ્યો નહીં પણ ત્યાર પછી એ વરસે જ્યારે હું તારા પીતા અને મારા મામાને ત્યાં મલવા ગઇ અને ત્યાં મેં તારી નાહતી ઉમરમાં પડાવેલી સખી જોઇ ત્યારે મને લાગું કે તે સખીમાં અને શુલેસ્તાનના એહરામાં કાંધ પણ ફેર હતો નહીં. આખેહુખ જાણે શુલેસ્તાન ત્યાં ખેડી હતી. આ ટકે મેં એ છોકરી કુંવરના ભાઇઓને જે દીવસે મલી હતી તે દીવસ અને તારા મોહતનો દીવસ મેં સરખાવી જોયો તો મને જણાયું કે તે તારા મરણની એકજ દીવસ આગલ હતી. આ બનાવથી એ છોકરીના એના માઆપ વીધે મને થોડોક શક પડ્યો, અને એ શક છેક રહી રહીને હવે ખરો પડ્યો છે.”

“હું તમારી હરડતી વેરી છું અને એ છોકરી તમારા એક હરડતા વેરીની છોકરી છે એવો તમને શક હોવા છતાં તમોએ એ બાલકી તરફ એક મમતાહુ માતાનો પ્યાર દેખા હવાને શું આચકો ખાધો નહીં !”

“અલગવ નહીં, અને તેનો ખદલોં મને ખોદાતાલા આપશે !”

“જે વખતે તમારી છોકરી શુમ થઇ ગઇ તે વખતેખી શું તમને એ શક હતો ? તે વખતે પણ શું તમો જાણતાં તાં કે એ બાલકી મારી હશે ?”

“અલખત !”

“અને તમારાં બાલકનો હું જ ચોર છું. એવું જાણવા છતાં શું તમે મારાં બાલક તરફ મેહરબાન હતાં ?”

“શું કરવા નહીં? કાંઈ ગુલેસતાનનો તેમાં વાંક ન હતો? તેણે કામખી રીતે મને દલગીર કીધી ન હતી. પણ રતન મેં તુંને અહીં બેસાડી છે તે કાંઈ એ વાત કરવા નહીં પણ રતન, જે નીરદોશ ચોરતે તુંને દુઃખ દેવાને કદી વીચાર પણ નહીં કીધેલો, જે ચોરત પોતાની મોટાઈ છતાં તારી સનમુખ હાથ હાથ જોડે છે તેની તરફથી અને જે ચોરત એક નીરદોશ બાલકને જે તારી છે એમ જાણવા છતાં એક માતાના પ્યારથી ઉછેરી મોટી કરી છે તે બેઢની મારી પોતાની અને વહાણી ગુલેસતાનની-તરફથી હું તુંને કર જેડી આજેજી કશું છું કે અમારી ઉપર દયા કર અમે બેઢએ તુંને કાંઈપણ ધન્ય કરવાને કદી કસદ કીધો નથી માટે તું પણ અમને દુઃખ દેવાથી હાથ ઉઠાવ. કારણકે બેરામ ઉપર જે આક્રોશ વરસશે તેથી અમને પણ તેની સાથે તેટલું જ ખમવું પડશે. માટે અમારી ઉપર રહેમ કર! બેરામને જગતમાં ઉંઘાડો ના પાડ! રતન ખોદાને ખાતર અમારી હાલત ઉપર દયા કર!”

“મારેથી એ બની શકશે નહીં! શીરીનબાઈ, મારો કીનેલેવાને મેં સોગંદ લીધા છે! મારી જીંદગી પણ અંચાવવાને માટે જે કામ બળ લાવવાને માટે મેં નીશ્ચય કીધો છે તેથી હું કદી ફરનાર નથી.” રતને કરડા અવાજથી કહ્યું.

“રતનબાઈ મારી નાદાન દુઃખી બત્રીજી, સમજ, વીચાર કર! એક પાપી સોગંદ તોડવાને જેટલો ગુનાહ નથી તેટલોજ

ગુનાહ તે રાખવાને છે। ઓ રતન! દયા કર! માયાણુ થ એથી તુંને ઘણી શોભા અને માનામલશે!”

ઘણુંજ મોંડું થયું છે। શીરીનખાઈ હવે ‘સવે’ ફેાકટ છે; કારણ કે મારી મરણથી હું પાછી હટું પણ મને પ્રજા-પાડવામાં આવે!”

થોડાક વખત આ બેઉ જણ—ઘેટું અને વાંધણ—ચુપ રહ્યાં પછી શીરીન બોલી.

“પસંતાવો કરનાર ગુનેહગારને, બોદા માફ કરે છે તે જોહાનમાં રેહમદ્દીલીની! વધારે વસતી છે. પણ આ દુન્યા આ ફાની જોહાનમાં પાપીને તેનાં પાપની સજા મોડે વેહલે, ઘણી કે થોડી, થાયછે. જ્યાં આદમી આદમીનો ધનસાફ કરે છે ત્યાં ગુનેહગારને સજા થયાં વગર રહેવી નથી. માટે વીચાર કર કે બેરામને તેના ગુનાહની સજા થશેજ પણ તેમાથી તું કદી બચી જસે નહીં. તારા કેવા હાલ થશે તેનો ખ્યાલ કર !”

“હું તે જાણું છું ! તે કયુલ કરું છું ! મને ખબર છે કે જેટલો એક દુઃખ પામનાર દુઃખી થાય છે તેટલોજ તેને દુઃખ દેનાર પણ થાય છે ! જે આફત હું મારા દુશ્મન ઉપર વરસાવું છું તેજ મારી ઉપર પણ વરસશે !—પણ હું કામ અહીં એ માટે આવી નથી. હું મારી બેટીની માંગણી કરવા આવી છું માટે તેને તેડો અને હું ચાલી જઈશ.”

“રતનખાઈ એ છોકરીને હું આવતી કાલે તારે હવાલે કરીશ. હું કદી પણ જીવું-બોલી નથી અને બોલનાર નથી માટે મારો બોલ તું માન.”

“અને આજે કાંએ નહીં ?”

“કારણ કે હું એનેથી પેહલે તો એકદમ છુટી પડવા માંગતી નથી અને ખીણું મારા ખાવીદ અને તેના સલાહકારોની રબ સીવાય હું કાંઈ કરી શકતી નથી.”

“અને જો તે તેના સલાહકારો ના પાડે તો ?”

“નહીં. તેઓ ના નહીં પાડશે !”

“શીરીનખાઇ, હું તમારા બોલ ઉપર વીશવાશ રાખું છું. મને નીરાશ કરવાને જરા પણ હિંમત કરતાં ના !” રતને ધમકી રૂપે કહ્યું.

“રતનખાઇ, ધમકી આપવી હવે છોડી દે. કારણકે આ છેલ્લું પગલું જે તેં ભર્યું છે એજ સર્વથી ખરાબ અને ધાતકી છે ! હવે તારા હાથમાં એવું કાંઈ પણ રહ્યું નથી કે જેથી તું મારાં જીગરને વધારે દુખવી શકશે.” શીરીને પણ હવે ધ્રુવતાથી કહ્યું.

“શું નથી ? ત્યારે તે તમને કાંઈજ ખબર નથી. મારી પાસ હજુર ખીણ એક ચાવી છે જે તમારી ઉપર ફેરવવાને મને મુદ્દલ ઇચ્છા નથી કારણ કે ખાતરી રાખજો, શીરીનખાઇ, કે તેથી તમો જે ચીચારી પાડશો તે તમારી છેલીજ ચીચારી કેહવાશે. તે સાંભલતાંજ તમારો દમ રૂંધાઇ જશે,” રતને ખુની દોલાઓથી કહ્યું.

“દયાહીન ઝોરત, તારા પંજમાંથી મને કોણ છોડવશે ?”

તમો પોતે ? શીરીનખાઇ જો તમો તમારું વચન પાલશે તો મારી તરફથી તમને કાંઈ ધારતી રાખવાની ગરજ નથી.” એટલું બોલી રતન ઝોરડામાંથી બહાર નીકલી ગઇ.

થોડીક પલ શીરીન પોતાનું માથું નીચે નાખી બેસી રહી. પણ પછી તેણીને યાદ આવતાં તુરત ગુલેસતાંન અને

કુંવરને તેડ્યાં.

“આજે આપણે જે સોધ કીધી છે તેનેથી ગુણેસતાનને હાલતો ખીનવાકેશજી રાખશું કારણકે હુંજ તેણીને હલવેથી તેણીની હાલતમાં થનારા ફેરફાર વીધે જાહેર કરીશ.” શીરીને કુંવરઆધને ધીમેથી કહ્યું.

ત્યાર પછી શીરીને પોતાની તથા બેરામ ઉપર આવેલી આફત વીધે કહ્યું. કુંવર તેણીને દીલાસો આપી સાંજ પડવાથી ધર ગઇ.

તેજ દીવસે સુતી વળતે શીરીને ગુણેસતાનને તેણીના જનમને લગતી હકીકત જે તેણીને જાણવાજોગ હતી તે જાણાવી.

ખીજે દીવસે સવારના પોતાના ખાવીંદના સલાહકારની સલાહ લઇ તેણીએ ગુણેસતાનને તેણીની ખરી માય હજુર મોકલાવી અને જોકે ગુણેસતાન ખુશી સાથે રતનને જઇ મક્કી તો પણ પેહલાં તેણીને પોતાની ખીજ માતા શીરીનથી જુદું પડનાં બહુજ દુઃખ લાગું હતું.

અકરણુ ૭૮ સું.

છેલ્લો ફટકો.

આખરે બેરામની તપાસનો દીવસ આવી લાગો.

આખી દરબાર લોકોની હઠથી ભરાઇ ગઇ હતી. તેને માટે સર્વથી હુસીયાર અને ધારાની ખારીકીધી માહીનગાર એક એક બેરીસ્ટર રોકવમાં આવ્યો અને તેણે તેને તથા તેનાં કુટુંબને આશા આપી હતી કે તેનો કેસ હલો કરી તેને નીરઅપરાધી ઠેકવી છોડી મુકશું.

હવે તે વખત આવ્યો હતો અપરાધી કે નીરઅપરાધી તે હવે જાહેર થવાનો વખત આવ્યો.

દરબારમાં બેરામને લાવવામાં આવ્યો અને તે પોતાની તરફના બારીસટરની નજદીક ઉભો.

રતન પણ ત્યાં આવી એક ખુરસી ઉપર તેની સામેજ બેઠી હતી.

શીરીન પોતાનું ડહાપણ વાપડી પોતાના ખાવીદ સાથે એકમત થઈ કાંઈપણ ગડગડ નહીં કરવાના ધરાદથી કુંવર-બાઈની સાથે ઘરમાંજ રહી હતી, અને ખોદા ઉપર ભરોશો રાખી પોતાના ખાવીદને છુટી આવવાની રાહ જોતી બેઠી હતી.

વાંચનારને હવે કજીઓ કેવી રીતે ચાલ્યો તેનું લંબાણ બ્યાન આપી વધારે ખોટી કરવાની કાંઈ ગરજ નથી. એટલું કેહવું બસ થશે કે બ્યારે બેરામને પુછવામાં આવ્યું કે તેની ઉપર મુકાયલા ખુનનાં વાંકને માટે તે અપરાધી હતો કે નહીં ત્યારે તેણે હીંમતથી કહ્યું કે

“નહીં”

આખરે ન્યાયધીસોંએ જુરીની સનમુખ કેસ મુકતાં પોતાની વલાણ થોડીક અપરાધીની વીરૂધ્ધ જણાવી અને જુરીને કહ્યું કે દરબારમાં જે સાબસી પડી હતી તે જોકે તે સાબસીના પોતાનાજ અને ખુનીના કેહવા પ્રમાણે ખુનીની વીરૂધ્ધ પક્ષ નરકથી પડી હતી પણ તે છતાં તે રાતે બનેલા બનાવો ધ્યાનમાં લેતાં, ખુન થયું તે વખતે ખુની પોતે ઘરમાં નહીં હતો એવું તે પોતે કખુત્તે છે કે તે ખુન થયું તેજ રસને આવ્યો હતો તે, જે છરી વતે ખુન થયું તેની ઉપરનામ, વીગેરે બારીકાઓ ધ્યાનમાં લેતાં તેની સાંમે વાંક સામેત થાયછે. પણ તે છતાં જુરીનાં એકજ ખોલ ઉપર એક આદમીની હાંદગીનો આધાર

છે, અને તેથી જુરીએ બહુજ વીચાર કરી પોતાનું મત જાહેર કરવું એટલું કહી જુરીને તેના ઓરડામાં વીચાર કરવા મોકલી.

આ વખતે દરેક ઠેકાણે ચુપકીદી પંથરાઇ રહી. દરેક એહુરો આતુરતાથી પીંજરામાં ઉભેલા બંધવા તરફ અને તેની વીરૂધ્ધ સાક્ષી પુરનાર તેની ખીજ પરણેતર તરફ નેહાલીને જોતો હતો. પીંજરામાંના બંધવાનું મોહ પણ તેની આ દુરદશાથી હવે તદ્દન ઉતરી ગયું હતું. એટલુંજ નહીં પણ જો કોઇની નજર અચાનક તેની વીરૂધ્ધ પક્ષના સાક્ષીના ચહેરા ઉપર પડતી તો તે પણ તદ્દન ઉતરી ગયેલો અને શીકા દેખાતો હતો.

બેરામની જીંદગીનો આધાર હવે ફક્ત એક દોરા ઉપર લટકેલો હતો. તે આ તેની ઉપર મુકાયેલા ખોટા ગુનાહથી ખીન લકસીર થડી છુટી જાય તોપણ હવે તેની આજરૂ હુલ મલી હતી. રતને તેની સામે જે સાક્ષી પુરી હતી તેજ તેને દુન્યામાં રસવાં કરવાને બસ હતી. તેને મનથી દુન્યા હવે દોજખના ગાર જેવી હતી.

જેટલો વખત જુરી પોતાના ઓરડામાં રહી તેટલો વખત દરબારમાં હાજર થયેલાં સર્વ લોકો ઇનતેજરીથી તેને અવવાની રાહ જોતાં બેઠાં અને ખાતરીથી એક મેકને કહેવા લામાં કે બેરામજી છુટી જશે.

નજદીક એક કલાક ગયા પછી જુરી પાછી આવી.

દરેક જણ પોતાની જગા ઉપરથી ઉભું અને તીંગાઇને જુરીનો અભીપ્રાય સાંભળવાને આરજીમંદ થયાં.

બેરામની ઉપર જેઓની નજર પડી તેઓએ જોયું કે તે ગમે એવો નીરદોશ હોવા છતાં આ છેલ્લી ઘડીએ ધુજતો હતો.

રતન પોતાની સાડીની સોર ખાંધપર નાખી દષ્ટ પોતાની ખુરસી ઉપરથી ઉઠી અને એક પગલું આગળ વધી જુરીનો હેલો બોલ સાંભળવાને તતપર થઇ. ત્યાં હાજર થયેલાં લોકોમાં ફક્ત તેણીનોજ એહરો વધારે આતુરતા દેખાડતો હતો.

આ સમયે વખત દરબારના દુભાશયા અને જુરીના પ્રમુખ વચ્ચે સરકારી કાયદા મુજબ કાંઈ કીરયાઓ થતી હતી પણ જે લોકોને ખરાબર સંભળાતી ન હતી. પણ ફક્ત દરેકની આતુરતાને તરફત કરનાર એક બોલે જે સર્વ લોક સાંભળવાને ઈતેજર હતાં તે મોહડેથી બોલ્યો. તે આક્રમક બોલ:—

“અપરાધી” હતો.

દરેક જોવા આવનાર આ બોલ સાંભળી ધાભરાં ખની ગયાં.

પણ આ ધભરાટ વધારે વખત ટકી શક્યો નહીં. આખી દરબારને ગજબી મુકે એવી એક ચીંચારી સર્વને કાને પડી અને તુરતજ સર્વ લોકોની નજર એક ચોક્કસ જગા જ્યાંથી આ અવાજ આવ્યો હતો તે તરફ ગઇ અને દરેક એક બોલે બોલી ઉઠ્યાં.

“સાક્ષી પુરનાર રતનગાઇ બેસુધ થઇ ગઇ છે!”

હા! ખરૂંજ હતું! રતન પોતાનો કીનો લઇ ચુકી હતી. તેણીની છાતી ઉપર વરસો સુધી પડેલો ગમીનો પરદો હવે ફાટી ગયો હતો અને તેથી તેણીની છાતી ખુલી થઇ જવાથી તેણે ઉપલો શબ્દ સાંભળતાંજ એક ચીંચારી પાડી બેસુધ થઇ ગઇ હતી.

તેણીને લઇ જતાં અને દરબારમાં ચુપકીદી ફેલાવતાં ચોડોઠ વખત નીકળી ગયો.

એ પછી વડો ન્યાયાધીસ પોતાની ખુરસી ઉપર કાલાં કપડામાં બેઠો અને પીંજરામાં ઉભેલા અપરાધી તરફ જોઈ પુછ્યું.

“દરબાર તમોને સજા ફરમાવીને ટેપ મારે તે અગાઉ કાંઈ પણ તમારા બચાવમાં કહેવું છે !”

“હા હું કાંઈ કહેવા માંગું છું પણ તે અગાઉ જો અહીંનો કોઈ અમલદાર મને પાણીનું એક ગલાસ લાવી આપશે તો તેનું મારી ઉપર મોટું હેશાન થશે.” બેરામે કહ્યું.

તેની આ માંગણી તુરતજ બદાલ રાખવામાં આવી. એક અમલદારે એક મોટાં ગલાસ માં થડું પાણી લાવી આ કમતસીખ અંધવાના હાથમાં આપ્યું, તેણે તે બેઉ હાથે પકડ્યું. હલવેથી પોતાના હોથ આગલ લઈ ગયો—તેજ ધપમાં થોડોકવાર થોપ્યો—ગલાસ નીચે નાખી દીધું જે પડતાંજ તેના પગ આગલ તુકડે તુકડા થઈ ગયું—અને પછી પોતાના બેઉ હાથ નાખી જે પીંજરામાં ઉભેલો હતો ત્યાંથી ચતો ભોંય ઉપર પડ્યો.

આગલ ઉભેલા અમલદારે તેની મદદે દોડ્યા અને તેને ઉંચકીને એક નજદીકની ખુરસી ઉપર બેસાડ્યો પણ—તે મરણ પામ્યો હતો.

બ્યારે કાંઈ પણ શક વગર સર્વની ખાતરી થઈ કે તે મરણ પામ્યો હતો ત્યારે કચેરી બરખાસ્ત થઈ, લોકો પોત પોતાને ઘર આ ત્રાસદાયક બનાવતી વાત કહેવા ગયાં અને બેરામનું મુરદું ઉંચકી પાસેના એક ખીજા ઓરડાનાં કારોનરની જુરી લેરવા લઈ ગયા.

કારોનરની જુરીએ એકમતે અભીપ્રાય આપ્યો કે—“ઝેર ખાઈ તેણે આપઘાત કીધો હતો.”

પાણીનું ગલાસ ફક્ત પોતાના હાથો મોઢાં આગલ લઈ જઈ પોતે જે પલમાં પ્રાણ પતકી નાખે એવું પડીકું ધરથી લાવી પોતાની પાસ છુપાવી રાખ્યું હતું તે ફક્તાં કોઈ જોય નહીં તેને માટે જોડો કરવા બેરામે મંગાવ્યું હતું.

પ્રકરણ ૭૯ મું.

રેહમદીલ શીરીન.

બેરામની લાસ તેને ઘર લઈ જઈ ત્યાંથી અવલ મંજલ પુગાડવામાં આવી.

શીરીનખાનને તેનાં આ અકાલ મોહોતથી બહુજ લાગ્યું. આ નીરદોશ નારી પોતાની બાલ વયમાંથીજ દુઃખી થતી હતી પણ તે છતાં તેણીથી પોતાના ખાવીંદના મોહોતને આ ફટકો ખમાયો નહીં. અને જો કુવરખાનએ તથા નહાની શુલેસતાને આવીને તેણીને દીલાસો આપીયો ન હતો તો તેણી ખચીતજ કાંઈ નવું શ્રુતું કરતે.

તેણીના ખાવીંદનાં મરણની ત્રીજેજ દીવસે રાતના નવ વાગે એક ચીકી તેણીને રતન તરફથી મલી, આ ચીકી વાંચતાં બહુજ અડચણ પડી હતી કારણ કે તે બહુજ ધુજતા હાથે લખેલી હતી. તેમાં ફક્ત નીચે મુજબ થોડાજ શબ્દો સમાવેલા હતા:—

“હું મરણ કાઠે આવી છું. માટે જોદાને ખાતર મારી ઉપર દયા કરી જરા મારી આગલ આવી જાઓ. મારે તમને એક એવી વાતનો જોલાસો કરવો છે જે જાણવાથી તમને બહુજ મોહટો ફાયદો હાંસલ થશે!”

શીરીન આ વાંચી વીચારમાં પડી. શું કરવું તે તેણીને સુઝ પડ્યું નહીં. પણ કુંવરબાઈની આજુબીજી તેણી તેણીનીજ સાથ એકલી રતનને ઘર ગઇ. કારણકે ગુલેસતાન પોતાની માતાની ખીમારીને લીધે પોતાના આપના મરણની ખીજેજ દીને તેણીની આગલ ગઇ હતી.

કુંવરબાઈ શીરીનને લઇ રતનના ઓડામાં દાખલ થઇ. દરવાજા આગલ તેઓને આપણો મીત્ર-વેહેતુ—રસતમ મલ્યો.

ઔરડામાં તેઓને એક અજાણ્ય દેખાવ નજરે પડ્યો. થોડા દીવસ ઉપર મશહુર થઇ ગયલી રતન એક સુંદર છતર પલંગ ઉપર મોહોતના પંજામાં અવત્યાં મારતી પડી હતી. તેણીના જમના હાથ ઉપર શોગના કપડાં પેહેડી રહતી. ગુલેસતાન પોતાનું માથું તેજ હાથ ઉપર દાખી બેઠી હતી. તેણીના પગ આગલ નજદીક આંધી દસ વરસની ઊમરનો એક નાનકો છોકરો તદ્દન સાદાં પથ્થુ સાફ કપડાંમાં બેસી ગુલેસતાનની માફકજ રહતો હતો.

જેવાં શીરીન, અને કુંવર ઔરડામાં દાખલ થયાં કે આ બેઉ બાલકો ઉઠી ઔરડામાંથી બહાર ગયાં. રસતમ પણ તેઓની સાથ બહાર ગયો.

શીરીનબાઈને પોતાની પાસ આવતી જોઇ રતને પોતાનો હાથ લાંબો કીધો અને બોલી:—

“હું આટલી બધી મેહેરબાનીની આશા રાખતી ન હતી!”

એટલું બોલી તેણી નવધાર આંખોએ રડી પડી.

શીરીન પણ પોતાનો જુસો દાખી શકી નહીં અને જે જગાએ ગુલેસતાન થોડોક વખત અગાઉ બેઠી હતી તેજ જગાએ

પોતે બેસી જઈ પોતે પણ પોતાની છાતી આજીવોના આ-
કારમાં ખાસી કરવા લાગી.

કુંવર-જે પણ જાતે એક ઓરતનું નીરમલ હૃદયું ધરા-
વતી હતી તેનેથી આ બનાવ જોવાઈ શકાયો નહીં, અને
મરનાર બેહરામના મરણની તાજ ચાંદી આં ત્રણે ઓરતોએ
તે ઓરડામાં નવધાર આજીવું વરસાવ્યાં.

શીરીન અને રતન બેઉ જણ એકમેકની આગલી હાલત
વીસરી જઈ એકજ ઓરડામાં, એકજ જગા પર બેસી, પોતાના
મરણ પામેલા ખાવીંદની યાદ તાજ કરવા લાગ્યાં.

રતને શીરીનને જે જે દુઃખ દીધાં હતાં, પોતાના મુખમાં
આડે આવી હતી, અને જે નાલેસી પોતાના કુટુંબ ઉપર
તેણીએ વરસાવી હતી તે આ છેલી ઘડીએ-રતનની મરણની
પલેામા-વીસરી જઈ શીરીન તેણીને હવે વલગી પડી અને
રડીને પોતાની છાતી ખુલી કાઢા પછી બોલી:-

“ઓ મારી પીતૃણ વહાલી રતન, બોલ કે તારા દુખને
માટે હું શું કરું ? ”

“કાંઈજ નહી-કાંઈજ નહી,” પોતાનો મીઠો અવાજ બોલી
દઈ રતન હવે તદન બોખરા અવાજે બોલી, “મેં તમે
સરવેતે બહુજ દુખ દીધું છે. અને હવે હું પણ તેજ હાલતને
આધીન થઈ પડી છું. હું હવે તદન મરણ કાઠે આવી છું.
પણ હું મરી જઈ તે અગાઉ મારે તમારી આગલ થોડોક
બોલાસો કરવાની અગત છે.”

“અહી તેણી માફી જવાથી પાછી મુંગી પડી અને
જેરથી દમ ખેંચવા લાગી. શીરીનઆઈએ તેણીના “પીછાના
આગલ દુધ પડેલું” જોઈ તેણીના હોઠ આગલ ધરતું જે

રતને ધીમેથી ગલ્યું અને ચઢી હુશીયાર થઇ.

“હું તમને ઝે વાતનો ખોલાશો કરનાર છું, તેમાં પેહલે એક વાત છે કે,”

“તે ગુએસ્તાન વીષે છે,” શીરીને તેણીના ખોલો ઉંચકી લીધા. “પણ કાંઈ શીકર ના કર હું તેણીને મારી બેટીના કરતાં વધારે ચાહીશ. તેણી પોતાના બાપની સરવે દોલતની હકદાર વારેસ ગણાશે અને એક પેટના બચાં કરતાં વધારે મુખથી મારી સાથ રહેશે.”

“શીરીનબાઇ, તમારો દીલગુરદો અસલથીજ મચાલુ છે. પણ મેં તમને મારી દીકરી વીશે કહેવાને ખોલાવ્યાં ન હતાં. તમેને પોતાનેથી છોકરાં હતાં!”

“હા! ઝે! પણ તેઓએ તો તે જહાંનમાં વાસો કીધો છે.”

“નહી! નહી! શીરીનબાઇ, તમેએ તમારી બીજી બેટીને મરણ પામેલી નજરેનજર જોઇ નથી. માટે તમે કેમ ખાતરીયા કહોછો કે તેણી મરણ પામી છે!”

“ઓ! એમના ખોલો! એ વીચારજ મને દીવાની બનાવે છે! જો તેણી મરણ પામી નહી હોય તો હાલ છે! કેમ છો કેવી હાલતમાં છે?”

“ધીરજ રાખો, શીરીનબાઇ, ઠંડા પડો, અને ધીમેથી માઈ સાંભલો?”

“પણ માઈ બાલક, મારી દીકરી, તેણી ક્યાં છે?”

“સલામત છે, ધીરાં પડો અને માઈ સાંભલો, મને જરાક દુધ આપો,” રતને શીરીનને ઠંડી પાડી.

શરીરને તેણીને દુધ આપ્યું અને પછી તેજ જગા
જાપર મુગી મુગી પણ અધીરી જેવી પોતાના બાલકની
હાલત વીધે જાણવા બેઠી.

પ્રકરણ ૮૦ મું. (છેલ્લું.)

ખોલાસો.

“સીરીનબાઈ,” રતને પોતાનું મોંહ ખોલી હવે ખોલાસો
કરવા માંડ્યો. “મુંબાઈમાં તમારાં રહેવાનાં મકાનમાંથી
તમારી બેટી આલાનીજ વરસગાંઠને દીવસે તેણી જે ગુમ
થઈ ગઈ હતી, તેણીને જે ચોર ચોરી ગયો :હતો તે હુંજ
હતી. બેરામના દુખથી ફરીનેજ મને મારું બાલક ખોલું
પડ્યું હતું અને તે બાલકના કીનામાં મેં તમારાં લોકોના
દરેક બાલકનો નાસ કરવાંને જે સોગંદ લીધા હતા તે પુરાં
પાડવા ખાતરજ હું તમારાં એ પેહેલાં જીવતાં બાલકને તેની
વરસગાંઠને દીને ચોરી ગઈ. તેણીને લઈ હું એક ઝાડીઓંથી
ભરાયલી ગીચ જગામાં આવી પુગી અને ત્યાં મને મારો
નીમકહલાલ ચાકર રસતમ મળ્યો. તેણે એ બાલક મારા અસ-
તકમાંથી પાછું લેવા મારી સાથ ધણીજ બોંસ કીધી પણ
જ્યારે મેં મારા સોગંદ પાલવાને ઠેકાવ કીધો હતો એવું નેને
કહ્યું ત્યારે તે તદ્દન નાસીપાસ થઈ ગયો અને ફેહવા લાગો
કે મારાં પગલાંના આધારે તમે લોકો મને કુતરાંઓની મદદથી
પકડી કાઢશો. હું પકડાઈ ન આઉં તથા તમે લોકો પણ
થોડોક વખત મારેથી નભરવસ રહેવો એવા વીચારથી મેં
એક તલાવમાં આલાનાં તથા મારાં કપડાં ભીનાવી કીનારા

ઉપર નાખ્યાં અને પછી છાલકાં પાણીમાં ચાલી હું બીજે કીનારે નીકલી ગયી.

ત્યાંથી નીકલી હું ઘણાક દીવસો સુધી પેલાં બાલક સાથે જંગલે જંગલ રવડવા લાગી. અને એમ કરતાં એક દીવસે રાતના સુરત શહેરમાં આવી પુગી. તદ્દન ઠાકી ગયલી હોવાથી તથા પવન બહુજ તોફાની હોવાથી, અને બે દીવસવેર કાંઈ પણ ખાણું ખાધેલું ન હોવાથી હું રસતામાં બેભાન થઈ પડી અને આંધાં પણ મારી સાથ નીચે પડી.

જ્યારે હું સુધીમાં આવી ત્યારે એક દાંડયાના ઘરમાં હું પડેલી હતી. તે ગરીબ દુરવંદની માયા મેહરબાનીથી હું થોડા વખતમાં તદ્દન હુશીયાર થઈ હતી. આ દાંડયાના ઘરમાં તેની એક બેટી તથા એક નાહનો બેટો હતો. પેલા દાંડયાના ઘરમાં મને ત્રીજો દહાડો થયો કે મેં તેને કાલાવાલા કરી જે જગાએ હું પડી હતી તે જગાએ પુછપરછ કરી મારી સાથ એક બાલક હતું તેની તલાસ કરવા કહી. અને જણાવ્યું કે મારો ખાવીંદ મરી ગયલો હોવાથી હું તે બાલક સાથ કાંઈ ચાકરીની શોધમાં આવી હતી. તેણે મારી વાત ખરી માની અને તુરતજ મારે માટે એક ચાકરી શોધી કહાડી, એટલુંજ નહીં પણ હું જે જગાએ બેભાન હાલતમાં તેને મલી હતી તે જગાએ તેણે બહુજ ખારીક તલાસ કાઢી અને આખરે તેમાં તે ફતેહ પામ્યો. આલાને તે એક દુખરી ઓરત સાથ લઈને મારી આગલ આવ્યો. અને મેં તેણીના કાલા વાલા કરી તે મારીજ બેટી હતી એવું જણાવી તેણીને પાછી માગી શોધી.

એ પછી મને જ્યાં ચાકરી મળી હતી, ત્યાં આખો દીવસ કામ કરી સાંજે ફક્ત ચાર આનાનો રોજ લાવી હું

તે બુઢાના હાથમાં આપતી જે તેના બદલામાં મને પોતાની પેલી બીજી દીકરી તરીકે સર્વે રીતે રાજી રાખતો હતો અને મારું તથા આલાતું ભરણુ પોષણુ કરતો હતો. અમો લોકો તેની સાથ ચોડોક વખત મુસલમાન તરીકે છુપા વેશમાં રહ્યાં.

ચોડોક વરસ ગયા પછી મને ખબર પડી કે બેરામ પાછો મુંબઈ શહેરમાં પગ ભર થયો હતો અને સરકારી શેરીફના મોહટા દરબજાની ઉપર નેમાવાની તેની વડી હતી. આ તેની આશા ઉધી વાલવાનો મેં પાછો ઠેરાવ કીધો અને કાંઈ કામતું બાહતું કાંઠી મેં પેલા દાંડયા પાસથી રજા લીધી. તેણે બહુજ દલગીરી સાથ અમો લોકોને રજા આપી અને પોતાની ગરીબ ગુજસ માફક મને રસતા ખરચના પચાસ રૂપીઆ આપી રવાને કીધી અને મેં પાછાં મારાં પગલાં મુંબઈ તરફ આત્રાં સાથ ફેરવ્યાં.

બહુ ઊતાવલથી મહા મહેનતે હું મુંબઈ આવી પુગી. આ વખતે રસતામાં કાંઈ આકૃત ન પડે એવા વીચારથી મેં મારો પોશાક બદલી મરદનો વેશ લીધો હતો. તેજ વેશે હું એક ધરમશાસનામાં ઉતરી અને ત્યાંથી રોજ બેરામની તલાસ રાખવા લાગી.

આખરે તેને પદવીપર ચઢવાનો દીવસ આવી પુગો. આલાને મેં ધરમશાસનાના રખેવાલ પરદેશીની એક ઓરતના સવાધીનમાં આપી હું પાછી આઉં ત્યાંમુધી તેની સંભાલ લેવા કહ્યું. અને મારેજ હાથે એક કાગજ લખી એક મુસલમાન મરદનો વેશ બરાબર પહેડી હું નીકળી અને વખત સર ધારાસભામાં દાખલ થઈ, બેરામને પેલું કાગજ આપી પાછી બહાર નીકળી

ઉતાવળે લોકોની નજરથી દુર થઇ ગઇ. અને મારા ધારવા પ્રમાણેજ બેરાંમે પોતાના એ ઓધાતું રાજીનામું મોકલ્યું.

એ બનાવ બન્યા પછી પંદર દીવસે બેરામ બહાર ગામ જતો રહ્યો તે મને ખબર મળી. ક્યાં ગયો તે ઠેકાણું કાઢીએ મને કહ્યું નહીં. અને હું એમજ સમજતી હતી કે તે હવે મારા હાથમાથી છટકીગયો હતો, અને તેથી શું કરવું તે મને પોતાને પણ સમજ પડતું ન હતું, કારણ કે પેલા દાંડયાંએ આપેલા સર્વે પૈસા આ વખતે હવે નજદીક પુરા થવા આબ્યા હતા. આવી તંગીના વખતે હું વીચારમાં ને વીચારમાં ગુચવાંતી ફરતી હતી. તેટલામાં મને મારી નાટકસાળાનો માલિક રસતામા મળી ગયો અને તેને મારા જવો એક ખેલાડી જોઇતો હતો તથા મને તેના જવો કાઢી પૈસા આપનાર જોઇતો હતો એટલે અમો બેઠી જણ એકમેકના વીચારને મલતાં થવાથી હું મરદાની વેરોજ તેની સાથે તેના ખેલોમાં જોડાઇ. આલાં જે આ વખતે નજદીક સાત વરસની થઇ હતી તેને પણ એક નાહના છોકરાંનો વેશ આપી 'મે' મારી સાથે લીધી."

"ત્યારે આ તમારી સાથે નાહનો છોકરો છે તે શું મારી આલાંજ છે ?" શીરીન એકદમ ઉલટમાં આવી જઇ બોલી ઉઠી.

"હા, શીરીનગાઇ, એ છોકરો કાઢજ નહી, પણ તમારી ગુમ થયેલી બેટી આલાંજ છે." રતને જવાબ આપ્યો.

"ઓ ત્યારે તેને મારી આગલ બોલાવો, તેને તેડાં કે

હું તેને મારે ગણે લગાડું !” શીરીન બારણાં આગલ જતી બોલી.

“જરા સખર કરો. શીરીનબાઈ, હવે મારો દમ તદ્દન આખર આવ્યો છે, હું હવે વધારે વાર જીવીશ નહીં પણ તે પહેલાં મારે જે કાંઈ થોડુંક વધારે કહેવું છે તે સાંભળી લેવો.”

શીરીન મુંઝે મોહડે પાછી આવી તેણીની આગલ બેઠી અને કુંવર આ મરવા પડેલી ઓરતના મરતી વખતના બોલો આતુરતાથી સાંભળવા લાંઘાં.

“બે વરસ ફરતાં ફરતાં અમો લોકો જાહીં આવી પુગાં.” રતને આગલ ચલાવ્યું. “મારા બેલની ત્રીજીજ રાતે મેં બેરામને જોયો અને તેની સાથે એક સુંદર છોકરીને પણ બેઠેલી જોઈ. આ છોકરીને જોતાંજ મારાં દીલમાં કાંઈ અજબ લાગણી ઊસ-કેરાઈ આવી. જેમ તેમ મેં મારો બેલ ખલાસ કાઢ્યો અને મારા ઓરડામાં જઈ તે છોકરી કાથુ હશે તે વીધે વીચાર કરતી હતી તોટલાં બેરામજ મારી સાંમે આવી ઉભો. મેં તેને પેલી છોકરી વીધે પુછ્યું પણ તેનો જવાબ તેણે મને પુરો પાકરો અપ્યો નહીં. તે છતાં મને એટલી ખબર મલી કે તે તેની ધરી લીધેલી છોકરી હતી. તેની પાસે મેં એ છોકરીની માંગણી કીધી પણ તે વખતે તે તદ્દન દીવાનો બની ગયો હતો તેણે મારી એ માંગણી રદ કીધી અને મારેથી જે થાય તે કરી લેવાનો મને તીરસકારથી હુકમ કીધો. મેં પણ તેને જણાવ્યું કે જો તે મને એ છોકરી નહીં આપશે તો હું તેને ખુવાર કરીશ અને તેની ઉપર મારો જખુન કીનો લાઇશ. અને તેમ કરવાના મેં તેજ ઘડી એ છુપા સોગંદ લીધા.

ભોગ થઈ પડ્યો હતો તેનો ખ્યાલ તેણીને આવરો જનાવતો હતો. જે કાવતરું તેની ઉપર રચાયું હતું તે વીધે તેણી હવે સર્વને હાથ મારવા લાગી. પણ પોતા ઉપર આ સર્વ આક્રમક ખેંચી લાવનાર, આ સર્વ મુસીબતમાં તેણીને દુખાડનાર, આ સર્વ દુઃખોના મુલ-રતન-ની તેણીને આ દુઃખના વખતમાં પણ-રહેમ આવી. તે તેણીની પીતરણ બહેન થતી હતી, તેણીની રગોમા પણ આ રહેમવંતી ઓરતનુંજ લોહી દોડતું હતું અને તેથી 'લોહી લોહી ઉપર દોડે' તે પ્રમાણે પોતાને દુઃખદેનાર રતનની છેલ્લી ધડીઓ નીરાવમાં કાઢવાનો આપણી દુઃખી શીરીને ઠેકાવ કીધો. જે તેણી આહતે તો કુંવરને પોતાના શાખશી તરીકે રાખી પોતાના ખાવીંદને ઇનસાફતી ચુંગાલમાં પકડાવનાર આ સહેતાન ખસલતની ઓરતને તેણી પણ તેજ ઇનસાફતી ચુંગાલમાં આપતે અને એક ખરા ગુનેહગારને જાહેર પાડી તેને તેની સજાએ પોંદ્યાડી પોતાના મરનાર ખાવીંદના સરપર આવેલો બતો દુર કરતે. પણ તે બધું કરી, આ મરણ કાંડે આવેલી નારને વધારે દુઃખી કરી, તેણી પોતાના સ્વરગવાસી ખાવીંદને પાછો મેલવી શકતે નહીં. ઓટલુજ નહીં પણ જગતની બતરીસીએ ચહડી રહેલાં પોતાના કુંડુંબને વધારે નાલેસીમાં નાંખતે. એવા વીચારથીજ શીરીને ગઈ ગુજરી તરફ આ વખતે આંખ વીચી અને રતનની છાતી ઉપર પોતાનો નાજુક હાથ મુંકી રડતી ચશ્મોએ બોલી;—

“નહીં, રતન, નહીં તેં અને મેં જે દુઃખો સહન કીધાં છે તેજ આપણુ બેઉની જાંદગીનો જલદી નાશ કરવાને બસ છે. મારા મરનાર ખાવીંદની ઉપર મેલાયલા વાંક વીધે તેં જે ખુલાસો કીધો તે તેને મારી આંખમાં નીરપરાધ ઠેકવાને

જસ છે, અને તું તારી એ અધટીત ચાલનો જે પસતાવો કરે છે તે જોકે હવે જહુજ અસરો છે પણ તે છતાં તે રહેમી દાવર ખરાં જીગરથી પસતાવો કરનારને તેનો ગુનાહ માફ કરે છે.”

“શીરીનખાહ, તમારી તરફથી આવી વરતાણુકની મેં મુદ્દલ આશા રાખી ન હતી. પણ હવે મારી ખાતરી થઇ છે કે તમે એ મને તદ્દન માફ કીધું છે. કુંવરખાહ, બહારથી પેલાં છોકરાંઓને બોલાવો!” રતને નસોસ પડીને કહ્યું.

કુંવર તુરતજ તેણીના હોકમને તાબે થઇ અને ગુલેસતાન અને પેલો છોકરો દાખલ થયો.

“દીકરા કેકુ, મારાં મરણ બાદ તું આ બાબતે તારાં પોતાના માય કરી ગયુંજે. એવશ્ય તારાં હવે પછી મા થશે. શીરીનખાહ, મારાં મરણ બાદ તમે એ પશું બાલકને સર્વ હકીકત કહી અને એની ખરી હાલતથી વાકેફ કર્યો. હવે મારી મરતી વખતની ફક્ત એજ બીજી અરજ છે કે આ પ્યારી બેટીને જેમ તમે અત્યાર વેર તમારી કરી ગયુંતાં આવ્યાં છતાં તેમજ ગણી એને એની ખરી માતાનો ગમ વીસરાવ્યો, અને એને તમારી આ એક બેટીની સાથ બીજી તરીકે ગણ્યો.”

એટલું બોલી રતન તદ્દન નસોસ થઇ પડી. શીરીને તુરતજ પોતાનાં માણસો તેડી મંગાવી તેણીને માટે દાકતરો બોલાવ્યા અને પોને બંને તેણીની આગલની આગલ રહી સર્વ પ્રકારની માવજત કીધી. પણ સર્વ ફાકટ. રતન મોહોતના પંખમાં સપડાઇ ચુકી હતી, આ હાલતમાં તેણીએ નજદીક બાર કલાક કલાકયા જે પછી પોતાની વદાલી બેટીના બોલામાં માથું મુકી તેણીએ પોતાની આ દુખી જીંદગીનો અંત આણ્યો.

આખાં ઘરમાં રડાપીત ચાલી રહી, ગમે એવી દુખ દેનાર પણ પોતાનેજ શોહીતો ગાંઠ રાખનાર આ ઓરતના મરણ ઉપર સર્વજળાઓએ આસુ વરસાવ્યાં.

આખરે તેણીને અવલ મંજલ પોંચાડવામાં આવી અને શીરીન પેલાં બેઉ બાલકો જોઓમાં એક આપણી ગુલેસ્તાન તથા ખીજી કોષજ નહી, પણ સીરીનની ગુમ થએલી બેટી આલાં જોણીએ વાંચનાર બનશે છે કે રતન ચોરી ગઇ હતી તે હતી તેઓને લખતે પોતાને ઘર ગઇ.

અંહી તેણીએ નજદીક એક વરસ ખીજું ગાલી કાઢ્યું જે વખતના અરસામાં કુંવરબાઇના ખાવીંદની મદદથી તેણીએ રતનના ધરતો સર્વ સામાન વેચી તેનું તથા પોતાના ખાવીંદના મરણ બાદ એક વરસે રસતમ—રતનનો નીમકહ લાલ ચાકર આલા અને ગુલેસ્તાન સાથે મુંબઈના ધીચ વસતીવાલા ભાગસાં આવી વસી.

રસતમ વીધે હવે વાંચનારને થોડોક ખુલાસો કરવો છે. શીરીબાઇનું છોકરું ચોરી રતન જોવારે રસતમથી છુટી પડી ત્યારે આ નીમકહલાલ ચાકરે તેણીની શોધમાં બહુ દીવસો ગાળ્યા પણ આખરે તેણી નહીજ મલ્લવાથી તે કટાંલવાથી તે કટાંલી ગમે એ પ્રમાણે કટાંલેલો તે એક દીવસ મુંબઈમાં ફરતો હતો તેટલાં તેને કુંવર મલી અને તેણીએ તેને પુરતજ ઓલખી કહાડ્યો તથા તેને પોતાને ઘર સ્થળ ગઇ. ત્યાં તેણીએ તેની બાઇ—રતન, વીધે પુછપરછ કરી. પણ રસતમ પોતાની બાઇની સર્વ હકીકત બજાવતો હોવા છતાં તેણે તેણીની આખંડ ને ઉઘાડી નહીં પાડવાના ધરાદાથી તેણી

એઉ જળુ મરણુ પામ્યા હતાં અને તેથીજ તે હવે ચાકરી
 બંધા વગર એકલો રખડતો હતો. કુંવરે તુરતજ તેને પોતાના
 ખાંવીદના હોકમથી પોતાની નોકરીમાં રાખ્યો અને એ પછી
 તે તેઓ સાથે કલકતે આવ્યો હતો, જ્યાં તેને ખબર પડી કે
 તેની બાઈ રતન પણ ત્યાંજ છુંપે વેશે રહેતી હતી. જ્યારે
 તેને બેરામ અને રતન વચ્ચે તે વખતે થએલી ખટપટની
 કુવરથી ખબર પડી ત્યારેજ તે પાછો તુરત પોતાની બાઈની
 મદદે ગયો હતો પણ હડીલી રતને તેનું પણ કહ્યું માન્યું
 નહીં હતું, અને આખરે આપણે ઉપર વાંચી ગયા તે ફેજે
 પુગી હતી. પણ રસતમ પોતાની નીમક હલાલીને વલગી રહીને
 તથા પોતાની બાઈની છોકરી જીવતી છે અને તેથી પોતાના
 બાપના ધરમાંજ અંજાણુ પણે ઉધરી છે એવું જાણી તે
 અત્યંત ખુશી થઇ ગયો હતો અને તેથીજ તે એ વહાલી
 બાઈની વહાલી બેટી સાથે રહેવાને ખુશી થયો અને એક
 બોલે શીરીનબાઈનું ઇજન માન્ય કરી તેઓ સાથે જવા તતપર
 થયો હતો.

શીરીનબાઈથી છુટાં પડતાં કુંવરે બહુજ આંસુઓ ખેરવ્યાં
 હતાં, અને તેણીને સાથે એક બહેન તરીકેનો વેહવાર રાખવાને
 તેણીને અરજ કીધી હતી.

શીરીનબાઈએ પોતાના જમશેદબાગનો તથા પુણા ખાતેના
 ખાનબહાદુરવાલા બંગલાનો કબજો પોતાને હાથ લીધો અને
 ‘જમશેદ બાગ’ ભાડે આપી પોતે પુણા ખાતે ‘ખાનબહાદુર’
 વાલા બંગલામાં પોતાની બે વહાલી બાલકીઓ સંગાતે રહેવા મંડ.

ગુલેસતાન અને આલાંને તેણીએ બહુજ ઉંચ પ્રકારની
 ફેલવણી આપી, અને તેઓ ઉપર પોતે જાતે દેખરેખ રાખતી .

ગમ, અને જ્યારે તેઓ પુખ્ત ઉમરે પુગી ત્યારે તેઓને તેઓની લાયકાતના ભરથારો અપાવી તેઓની જીંદગી સુખી કીધી.

હાલ તેણી પોતાની એ બેઉ દીકરીઓના દીકરા દીકરીઓનાં એક નાહનાં જેવાં લશકરની વચ્ચે એક સરદાર તરીકે પુણા ખાતે વસે છે તથા તેઓ વચ્ચે પોતાનો વખત રોકી પોતાના આગલા દુઃખી દીવસો વીસરી હવે સુખમાં પોતાનો વખત કાઢે છે.

શુલેસતાન વથા આલાં બેઉ બેહનો કરતાં પણ વધારે મોહખતથી એકમેક સાથે વરતી પોતાની માતાના સુખમાં ઉમેરો કરે છે, અને તેઓના ભરથારો જેઓ મોટા ઓધાઓ ધરાવે છે તેઓ એ કબીલાતું સુખ પુરું કરી આપે છે.

૩૧, ૧૯૨

સમાપ્ત

